

Հիշատակի Գրքագրության Գ. Գրքագրության Գ. Գրքագրության 1000

ՀԱՅ ԾՈՒՀԱՆՆԵՐՍԵԱՆ
1960
ՆՈՐ - ԶՈՒՂԱ

ԷՕԺԷՆ=ՍԻԻ

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ՀՐԵԱՅ

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՑ Ի ԳԱՂՂԻԱԿԱՆԷ
ԿԱՐԱՊԵՏ Ս. ԻԻԹԻՒՃԵԱՆ

ՆՇՏՈՐ Բ.

Կ. ՊՕԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՑ

— 1868 —

47945

ԳՐԱՆՔԻՆ

ԳՐԱՆՔԱՆՈՒՄ

ԳՐԱՆՔԱՆՈՒՄ

ԳՐԱՆՔԱՆՈՒՄ

ԳՐԱՆՔԱՆՈՒՄ

ԳՐԱՆՔԱՆՈՒՄ

ԳՐԱՆՔԱՆՈՒՄ

ՄԱՍՆ ՉՈՐՐՈՐԴ

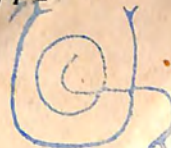
ՔԱՐՏՈՎԻԼԻ ԱՊԱՐԱՆՔԸ

ԳՐՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Պ . ՌՕՏԷՆ

Երեք ամիս անցեր էր յորմէ հետէ ճալմա Պաթալիայի մէջ բանտարկուեր էր իբրեւ անդամ Գանսէկարաց կամ խեղդչաց աղանդին , Գաղղիոյ մէջ հետեւեալ անցքը կանցնէր 1832 փետրվար ամսոյն սկիզբը Քարտովիլի ապարանքը , որ հին կալուածապետական դղեակ մ'էր Բիքարտիա գաւառին ծովեզերքը Սէն Վալէրիի մօտ բարձր ապառաժներու վրայ շինուած . վտանգաւոր ծովեզերք , ուր տարի չըլլար որ քանի մը նաւեր չի խորտակին եւ բովանդակապէս չկորնչին արեւմտեան հովին փոթորիկներէն՝ որովք Մանչի մէջ նաւարկութիւնն այն աստիճան վտանգալից եղած է :

Ապարանքին ներսէն բռնաչունչ փոթորկի մ'որոտումը կը լսուէր , որ այն գիշերն սկսեր էր շատ անդամ թնդանօթ պարպուելու պէս անհղ բամբիւններ ու ճայթիւններ կը լսուէին հեռուէն եւ ծովեզերքին արձագանդներովը կը կրկնուէր :

ուէին , վասն զի ծովուն կատաղի կոհակները կու-
գային վաղեմի գղեակին ստորոտի խարակներուն
կը զարնուէին :

Ժամը գրեթէ առաւօտեան եօթնին միջոց-
ներն էր , բայց դեռ ապարանքին գեանի վրայի
մեծ սենեկին պատուհաններէն արշալոյսը չէր
տեսնուեր : Սենեակը կանդեղով մը լուսաւորուած
էր . վաթսուն տարեկանի մօտ կին մը՝ համեստ եւ
միամիտ դէմքով եւ Բիքարտիոյ հարուստ վար-
ձակայուհեաց պէս հագուած՝ նստեր կար կը կա-
րէր , թէ եւ ժամանակը շատ կանուխ էր : Քիչ
մը հեռուն , այս կնոջ այրը՝ որ գրեթէ նոյն տա-
րիքն ունէր՝ մեծ սեղանի մ'առջեւ նստած՝ ցորե-
նի եւ վարսակի օրինակներ կարգ կարգ բաժնելով
մանր քսակներու մէջ կը լեցընէր : Հանճարեղ ,
համարձակ , ուղղախոհ եւ դեղձկական խորա-
մանդութեամբ խառն դէմք մ'ունէր . մազերը
ձերմկած էին . կանանչ չուխայէ կարծ վերարկու
մը հագած էր , եւ սեւ թաւիչէ տափատ մը՝ որ
ծուկէն վար դեղին կաշիէ որսական մեծ սանա-
պաններով ծածկուած էր :

Գուրսը տակն'ի վերայ ընող զարհուրելի փո-
թորիկը կարծես առաւել քաղցր երեւոյթ մը
մը կուտար այս ընտանեկան խաղաղ պատկերին :
Պատուական կրակ մը կը փայլէր ձերմակ մար-
մարիոնէ վառարանի մը մէջ , եւ իր զուարթ լոյսը
սենեկին մոմազօծ տախտակամածին վրայ կը ցո-
լացընէր : Պատուհաններուն ու դռներուն վարա-
դոյրները՝ որք ձերմակի վրայ չինական կարմիր

նկարներով երանդեալ հին պարսկական կտաւնե-
րէ շինուած էին , եւ դուռներուն վրայ Վաթո
նկարչին ճաշակաւը յօրինուած հովուականնը-
կարները խիստ դեղածիծաղ տեսիլ մ'ունէին :
Սէվրի յախճապակէ ժամացոյց մը , կանանչ դըր-
ուագներով պիտակաւոր վարդի փայտէ քանդա-
կագործ աթոռներ , նստարաններ , սեղաններ ,
եւ այլն սենեակին կարասիներն ու զարդերը կամ-
բողջացընէին :

Գուրսը փոթորկին մոնչիւնը կը շարունա-
կէր . մերթ ընդ մերթ հովը ձխնելոյզին մէջ կը
մտնէր շառաչմամբ , կամ պատուհաններուն փա-
կոցները կը դրդէր : Յորենի օրինակներ կարգի
դնող մարգը Պ . Տիւբօն կը կոչուէր , եւ Քարաօ-
վիլի ապարանքին հողերուն մատակարարն էր :

«Մներբ-Մարիամ , ըսաւ կինը , այս ի՞նչ սար-
սափելի օդ է : Պ . Ռօտէն , որուն համար Մէն-Տի-
զիէի իշխանուհոյն տնտեսապետն իմաց տուեր
էր թէ այս առաւօտ հոս պիտի գայ , սխալ ընտ-
րեր է՝ դալու օրը : — Յիրաւի ես ալ այսպիսի փո-
թորիկ մը խիստ քիչ անգամ տեսած եմ . . . ե-
թէ Պ . Ռօտէն ծովուն ղայրոյթը տեսած չէ , այ-
սօր կրնայ զուարճանալ այս տեսարանով : — Այդ
Պ . Ռօտէնն ի՞նչ բանի համար հոս պիտի գայ ,
սիրելիս , հարցուց կինը : — Իրաւ որ չեմ գիտեր .
իշխանուհին տնտեսապետն ինձ պատուիրեր է
նամակին մէջ որ մեծ յարգանք ընծայեմ Պ . Ռօ-
տէնի , եւ իմ տիրոջս պէս հնազանդիմ անոր .
ուստի Պ . Ռօտէն՝ իշխանուհոյն հրամանները

պիտի խնայելն է ինձ , ես ալ պիտի կատարեմ :
 — Բայց պէտք էր որ օրիորդ Ատրիէնի կողմէն
 դար , վասն զի Քարտովիլի դուքսին մեռնելէն ե-
 տեւ երկիրն անոր աղջկանը (օրիորդ Ատրիէնի) մը-
 նացած է : — Այո , բայց իշխանուհին անոր հօ-
 րաքոյրն է եւ Օրիորդ Ատրիէնին գործերն ալ իր
 անտեսապետը կը հոգայ . այս պատճառաւ , թէ
 իշխանուհիին կողմէն դայ՝ թէ օրիորդին՝ մի եւ
 նոյն ըսել է : — Թերեւս Պ . Ռօտէն երկիրը գնե-
 լու գիտաւորութիւն ունի . . . բայց ասկէց ութ
 օր առաջ ապարանքը տեսնելու համար Փարիզէն
 յատկապէս եկող գեր տիկինն ալ շատ փափաքող
 կերեւէր գնելու : »

Այս խօսքին վրայ մարդը ծիծաղիլ սկսաւ
 խորամանկ դէմքով մը :

« Ի՞նչ բանի վրայ կը խնդաս , Տիւբօն , հար-
 ցուց կի՛նը , որ արդարեւ խիստ բարի արարած
 մ'էր , բայց նրբամտութեամբ չէր փայլեր : — Կը
 խնդամ , ըսաւ Տիւբօն , երբոր այն թանձրամար-
 մին եւ անհեթեթ կնոջ դէմքն ու շարժուածքը
 միտքս կուգայ : Կը զարմանամ թէ ինչպէս այն
 անճոռնի դէմքն ունեցող կին մ'ինքզինք տիկին
 Տը Անթի-Քօլօմպ (սուրբ աղաւնի) կը կոչէ : Տէր
 Աստուած , ի՞նչ սուրբ եւ ի՞նչ աղաւնի . . .
 Մարմնոյն ձեւը մոթի կը նմանի . ձայնը՝ զինու-
 րդ պէս խռպոտ է . հին ուսման մը պէս մոխ-
 րագոյն ընչացքներ ունի , եւ առանց ինքը նըշ-
 մարելու լսեցի որ « Օն ուրեմն . . . նըս » կըսէր
 իր ծառային . . . եւ տակաւին ինքզինք Սուրբ

Աղաւնի կը կոչէ : — Ի՞նչ տարօրինակ խօսքեր
 կընես , Տիւբօն , միթէ մէկ մարդ մ'իր անու-
 նը ի՞նք կընարէ . . . Ասկէց դատ , միթէ այդ
 տիկնոջ ընչացք ունենալն իրեն յանցանք մ'է :
 — Այո , ինքզինք Սուրբ-Աղաւնի կոչելուն յան-
 ցանքն իրն է . միթէ կը կարծես թէ իր բուն ա-
 նունն է . . . Ա՛հ , խեղճ կատարինէս , տակա-
 ւին գիւղիդ խելքովը մնացած ես . . . — Գուն
 ալ , խեղճ Տիւբօնս , չես կրնար լեզուդ զսպել ,
 եւ ասդիէն անդիէն բան մը կը գտնես մարդ բամ-
 բասելու համար : Այն կինը խիստ յարգելի երե-
 ւոյթ մ'ունի . . . հոս եկած ժամանակ ամեն բա-
 նէ առաջ ապարանքին մատուռը հարցուց որուն
 համար խօսած էին իրեն . . . : Մինչեւ անգամ
 խոստացաւ զարդարել զայն . . . եւ երբոր իմա-
 ցուցի իրեն թէ հոս եկեղեցի չկայ , վերջին աստի-
 ճան ցաւեցաւ որ գիւղը քահանայէ գուրկ է :
 — Է՛հ , թող սուր , սիրելիս , ետքէն հարօտա-
 ցած կանանց առաջին գործերնին է ինքզինքնին
 թեմական տիկնոջ կամ աղնուականի տեղ գնել :
 — Անթի-Քօլօմպ տիկինն ինքզինք աղնուակա-
 նի տեղ գնելու պէտք չունի , որովհետեւ արդէն
 աղնուական է : — Ա՛ն , աղնուական է : — Այո ,
 վասն զի տեսնելու էիր թէ ի՞նչ վայելչութեամբ
 էր կակաչագոյն շրջազգեստն հագած եւ կպիս-
 կոպոսի ձեռնոցներու պէս մանիշակագոյն գեղե-
 ցիկ ձեռնոցները դրած էր . ասկէց դատ , երբոր
 փեղոյրը գլխէն հանեց , իր կեղծ խարտեայ մա-
 ղերուն վրայ անգամանակայ վարտակալ մ'ան-
 լուցաւ :

ցուցած , ականջները բուժ մատիս մեծ ութեամբ
անդամանդեայ գինտեր կախած եւ ամեն մատե-
րն ալ անդամանդեայ մատնիներ դրած էր : Ստո-
րին աստիճանի կին մը կրնայ ցերեկ ժամանակ
այնչափ անդամանդներով դարդարուիլ . . . :
— Լաւ , լաւ , շատ աղէկ մարդ կը ճանչես եղեր . . .
— Կեցիր սիրելիս , դեռ չմնացուցի : — Լաւ , ըսէ
նայինք , տակաւին ի՞նչ կայ : — Բոլոր խօսակ-
ցութիւնը դուքսերու մարքիղներու կոմսերու
եւ մեծահարուստ սպարոններու վրայ էր , որք իր
տունը կը յաճախեն եւ բարեկամներն են եղեր .
ասկէց զատ , պարտէզին մէջի փոքրիկ հանդըս-
տարանը տեսնելով , որ ժամանակաւ բրուսիա-
ցուց ձեռքով կէս մ'այրեցաւ եւ հանդուցեալ
կոմսն ալ չուզեց նորոգել տալ զայն , հարցուց
ինձ թէ ի՞նչ աւերակ էր . եւ երբոր ես ալ պա-
տասխանեցի թէ դաշնակիցներուն ժամանակէն
այրած հանդստարան մ'է , « Ա՛հ , սիրելիս , պո-
ռաց , այն դաշնակիցները , այն բարի դաշնակից-
ները , այն աղնիւ դաշնակիցները . . . իմ հա-
րըստութիւնս անոնց եւ Պուրպոններուն ձեռք
սկսած է : » Այն ժամանակ ես ալ , կը լսես Տիւբօն ,
ըսի մտքէս թէ յեղափոխութեան ժամանակ Վաղ-
ղիայէն փախչող հին աղնուակառններէն է : — Տի-
կին Սէնթ-Քօլօմպ . . . դոչեց Պ . Տիւբօն խն-
դալէն մարելով . . . ա՛հ , լսեղձ կինս , պար-
զամի՛տ կինս . . . : — Ո՛հ , դուն ալ երեք տա-
րի Փարիզ կեցած ըլլալուդ համար ինքզինքդ
դուշակի տեղ դրեր ես . . . — Կատարինէ , դո-

ցէ այդ խօսքը , որպէս զի անփայել խօսքեր չհա-
նեմ բերնէս . այնպիսի բաներ կան , զորս քեզի
պէս պարկեշտ եւ պատուական արարածները
պէտք չէ գիտնան : — Չեմ հասկընար ինչ ըսել
կուզես . . . բայց գոնէ ջանա որ այդպէս չա-
րալեզու չըլլաս . վասն զի եթէ տիկին Սէնթ-Քօ-
լոմպ այս երկիրը գնելու ըլլայ , շատ գոհ կըլլաս
երբոր դարձեալ հոս մատակարար մնաս . այնպէս
չէ : — Ըսածդ ճշմարիտ է . . . ինչու որ արդէն
ձերանալ սկսեր ենք , սիրելի կատարինէս . անա
քսան տարի է որ հոս ենք , եւ մեր ուղղութեամ-
բը չուզեցինք քիչ մը բան ներս նետել մեր ձե-
րութեան օրերուն համար , եւ հիմա մեր այս հա-
սակին մէջ ուրիշ գործ փնտռել խիստ ծանր է
մեզ , եւ թերեւս չենք կրնար ալ գտնել : . . . Կը
ցաւիմ որ օրիորդ Ատրիէն այս երկիրն իրեն համար
չպահեր . . . վասն զի լսածիս նայելով ինքը ծա-
խել կուզէ եւ իշխանուհին դէմ կը կենայ եղեր :
— Բայց , Տիւբօն , ըսէ ինձ , քեզ ալ կարգէ դուրս
բան չերեւի՞ր որ օրիորդ Ատրիէն այս մատաղ հա-
սակին մէջ իր մեծ հարստութիւնն ուղածին պէս
տնօրինէ : — Ամենեւին ոչ . ընդհակառակն խիստ
պարզ բան մը կերելի ինձ : Օրիորդը ոչ հայր ու-
նենալով եւ ոչ մայր , իր հարստութեան տէրն է ,
եւ իր փոքրիկ գլխուն մէջ ալ բաւական խելք
կայ : Կը յիշես , ասկէց տասն տարի առաջ ամառ
մը պարոն Կոմսը զայն հոս բերեր էր իր հետը .
ի՞նչ կրակուբոց եւ սատանայ աղջիկ մ'էր եւ ի՞նչ
աչքեր ունէր ճէ , կարծես թէ կայծակ կը ցայ-

տէին : — Յիրարի , օրիորդ Ատրիէն այն ժամանակ իր նայուածքին մէջ այնպիսի բոց մ'ունէր որ իր հասակին նայելով կարգէ դուրս բան էր : Այն ժամ իր կայտառ եւ թիչ մը ձմրակած դէմքն ինչպէս որ յոյս կուտար՝ այնպէս զարգացաւ , հիմա խիտ սիրուն ըլլալու է , թէ եւ իր մազերուն գոյնը թիչ մը բաց էր , որովհետեւ խօսքը մէջերնիս , եթէ ազնուական տոհմէ չըլլար , պարզապէս կըսէին թէ չէկէ : — Ահա նորէն կ'սկսիս շարախօսութիւն ընել : — Օրիորդ Ատրիէնին՝ դէմ , Աստուած չընէ որ դէշ խօսիմ . . . վասն զի անոր դէմքը ոչ միայն գեղեցիկ՝ այլ եւ բարեսիրտ ըլլալու յոյս կուտար . . . Շէկ է ըսելս զայն վար զարնելու մտօք չէ . . . ընդհակառակն կը յիշեմ որ մազերն այնչափ փարակ փայլուն եւ ոսկերանդ էին , եւ իր ձիւնի պէս ձերմակ երեսին եւ սեւ աչքերուն այնչափ աղէկ կը վայլէին , որ շիտակն բռնելով ուրիշ կերպ ըլլալնին փափաքելի չէր : Ուստի տարակոյս չունիմ որ մազերուն այն գոյնը՝ որ ուրիշի մը երեսին գեղեցիկութեանը կը դըպչէր , օրիորդ Ատրիէնին դէմքը աւելի սրտազրաւ կընէ : Անչուշտ հիմա անոր դէմքը փոքրիկ սատանայի մը դէմք ըլլալու է : — Այդ ճշմարիտ է , սատանայի դէմք էր . . . միշտ կը վազվզէր պարտիզին մէջ , ծառերուն վրայ կը շուլուէր , հազար տեսակ սատանութիւն կընէր եւ իր դաստիարակուհին կը բարկացընէր : — Ես ալ քեզի պէս կըսեմ թէ օրիորդ Ատրիէն մարմնաւորեալ սատանայ մ'է , բայց ասոր հետ միանգամայն ի՛նչ խելք :

Ի՛նչ ազնուութիւն եւ մանաւանդ ինչ բարի սիրտ մ'ունի . այնպէս չէ : — Բարեսրտութիւնը սուտ չէ : Չես յիշեր որ անգամ մը ճանբան փոքրիկ աղքատ աղջիկ մը տեսնելով՝ իր շաշն ու մէրինօգէ նոր շրջազգեստը հաներ անոր տուեր ու ինքը տակի ձերմակ շրջազգեստով ու թեւերը բաց տուն դարձեր էր . . . : — Կը տեսնես , բարի սիրտ , միշտ բարի սիրտ , բայց դըռնը . . . սն , ի՛նչ դըռն : — Այո՛ , շատ յոռի դըռն . ուստի եւ յայտնի էր որ վերջը դէշ պետի ըլլար , որովհետեւ կերեւոր փարիզի մէջ այնպիսի բաներ կընէ . . . : — Ի՛նչ կընէ : — Ա՛հ , սիրելիս , չեմ համարձակիր ըսել . . . — Ըսէ նայիմ , ըսէ . . . : — Կըսեն թէ . . . յաւելցուց բարեմիտ կիներ վարանմամբ եւ շփոթելով , որմէ կը հասկցուէր թէ այս տեսակ արտառոց գործերէ կը սարսափէր . — Կըսեն թէ օրիորդ Ատրիէն բընաւ եկեղեցի չերթար . . . թէ իր մօրաքեռտանը պարտիզին ծայրը կուպաշտական մեհնանի մը մէջ առանձին կընստի . . . թէ դիմակաւոր կանայք իրեն ծառայութիւն կընեն եւ զինքը դիցուհիի պէս կը հագուեցընեն , եւ ինքը դիւնովնալով բոլոր օրը զանոնք կը ճանկրտէ . . . : Ասկէց զատ՝ ամեն դիշեր ձող ոսկիէ շինուած որսորդի փող մը կը հնչեցընէ . . . եւ կրնաս հասկընալ թէ իր այս բաները սրչափ վիշտ եւ յուսահատութիւն կը պատճառեն իր խեղճ մօրաքեռն : »

Պ . Տիւրօն դարձեալ բարձրաձայն խնդարով

կնոջը խօսքն ընդ միջեց :

Երբոր խնդալը քիչ մը դադրեցաւ , հարցուց կնոջը . « Սիրելի կինս , ո՞վ պատմեց քեզ այդ գեղեցիկ առասպելներն օրիորդ Ատրիէնի վրայ . — Ռէնէին կինը՝ որ դայեակ մը դտնելու գացեր էր Փարիզ , եւ իր կնքամայր Տիկին Արիփուային հետ տեսնուելու համար՝ Սէն-Տիդիէի ասպարանքը գացեր էր : Տիկին Արիփուա՝ որ մեր իշխանուհիին առաջին սենեկապան կինն է , ան պատմեր է այս ամենը , եւ որովհետեւ միշտ տանը մէջն է , հարկաւ ամեն բան կը տեսնէ ու կրմանայ : — Այո՛ , այդ Արիփուա տիկինը հին բարի-ծաղիկներէն է : Ժամանակաւ ամենէն խրոխտ անտարբերներէն մէկն էր , հիմա իր տիրուհիին պէս ջերմեռանդ բարեպաշտուհի մը , սրբուհի մը ձեւացեր է : Ինչու որ տէրը ինչ ընէ՝ ծառան ալ նոյնը կընէ . . . Իշխանուհիին ալ՝ որ հիմա այն աստիճան ծանրաբարոյութիւն կը ծախէ , ժամանակաւ ինչեր ըրած է . . . ասկէց տասնեւհինգ տարի առաջ ի՛նչ ծաղիկ էր : Չես յիշեր Ալբրիլի քաղաքին մէջ պահապան դրուած այն գեղադէմ գնդապետը , որ յեղափոխութեան ժամանակ Ռուսիա փախչելով զինուորական ծառայութիւն ըրեր եւ ետքը Պուրպոնեանց Գաղղիա դառնալէն ետեւ հուսարներու (թեթեւ ձիաւոր) գնդապետ եղեր էր : — Այո՛ , այո՛ , կը յիշեմ . բայց դարձեալ չարխօսութեան կ'սկսիս : — Սմենեւին ոչ , ինչ որ կըսեմ՝ ճշմարիտ է . գնդապետն իր բոլոր ժամանակը Սէն-Տիդիէի ասպարանքը կանցունէր ,

եւ ամեն մարդ կըսէր թէ խիստ մտերիմ յարաբերութիւն ունէր այժմեան սուրբ իշխանուհիին հետ . . . , Ա՛հ , ի՛նչ աղէկ ժամանակ էր . ամեն իրիկուն տօնախմբութիւն կամ տեսարան կար ասպարանքին մէջ . գնդապետն ալ ի՛նչ վարպետորդի մ'էր , եւ ի՛նչ աղէկ կատակերգութիւն կը խաղար . . . բնաւ մտքէս չեւներ . . . :

Մատակարարը չկրցաւ շարունակել :

Գէր սպասուհի մը՝ որուն կերպարանքէն ու դտակէն Բիքարտացի ըլլալը յայտնի էր , վազելով ներս մտաւ ու ըսաւ տիրուհւոյն . « Տիկին . . . դուրսը պարոն մը կայ որ հիմա տիրոջս հետ տեսնուել կուզէ . Սէն-Ղալէրիէն եկած է թղթատարութեան տեսչին կառքովը . . . եւ իր անունը Պ . Ռօտէն է : — Պ . Ռօտէն , ըսաւ մատակարարը ռաքի վրայ ելնելով , ներս հրամցու . . . շուտով ներս հրամցու . »

Շատ չանցաւ , Պ . Ռօտէն ներս մտաւ : Իր սովորութեան համեմատ չափազանց համեստ կերպարանք մ'ունէր : Ամենախոնարհ կերպով մը ողջունեց մատակարարն ու կինը , որ իր էրկանն ակնարկութեամբն անմիջապէս դուրս ելաւ :

Պ . Ռօտէնի դիակնագոյն դէմքը , անշմարելի շրթունքը , իր թոյլ արտեւանունքով կէս մը ծածկուած օձի մանր աչքերը , եւ իր կծծի կերպարանքը՝ հաճելի երեւոյթ մը չէին տար իրեն . սակայն այս մարդը՝ պէտք եղած ժամանակ սատանայական վարպետութեամբ մ'այն աստիճան բարեմտութիւն ու անկեղծութիւն ցոյց կու-

տար, այն աստիճան անուշ շողոքորթ եւ յանկուցիչ լեզու մը կը գործածէր, որ քիչ քիչ առջի անախորժ տպաւորութիւնը կը վարատէր, եւ գրեթէ միշտ իր ձեռքն ինկած մարդն անողալի կերպով իր կախուղ մեղքալից եւ նենգաւոր ճարտարութեան ոլորտայտոյտ ծալքերուն մէջ կը պարուրէր. վասն զի կրնայ ըսուիլ թէ Թոմսն ու Հարն ալ դեղեցկին ու բարիին պէս մարդը կը թուին . . . Պարկեշտ մատակարարը դարմանօք այս մարդուն կը նայէր, միտքը բերելով Սէն-Տիդիէի իշխանուհւոյն անտեսապետին ստիպողական յանձնարարութիւնները, որոց նայելով բոլորովին ուրիշ կերպ մարդ մը տեսնել կըսպասէր. Ուստի չկրնալով իր դարմանքը ծածկել՝ ըսաւ .

« Պ. Ռօտէնը հրամանքնի՞դ էք : — Այո՛, պարոն . . . ահա ձեզ ուրիշ նամակ մ'ալ Սէն-Տիդիէի իշխանուհւոյն անտեսապետէն : — Կաղաչեմ, պարոն, կրակին մօտն եկէք մինչեւ որ այս նամակը կարդամ . . . սրչափ դէշ օդ մը կայ այս առաւօտ, ըսաւ մատակարարը քաղաքավարութեամբ . բան մը կը հրամէք : — Շնորհակալ եմ, սիրելի պարոն . . . մէկ ժամէն պիտի երթամ . . . »

Երբոր Պ. Տիւբօն նամակը կը կարդար, Պ. Ռօտէն հետախոյզ նայուածքով սենեկին չորս կողմը կը դիտէր. վասն զի խորամանկ վարպետութեամբ շատ անգամ խիստ ուղիղ եւ օգտակար զտումներ կընէր արտաքին երեւոյթներէ :

որք ճաշակ մը կամ սովորութիւն մը կը յայտնեն եւ հետեւաբար որոշ դադափարներ կամ ծանօթութիւններ կուտան իրեն : Բայց այս անգամ իբ հետաքրքրութիւնը պարսպ ելաւ :

Պ. Տիւբօն նամակը կարդալէ ետեւ՝ ըսաւ .
« Շատ աղէկ . իշխանուհւոյն անտեսապետը կըրկին անգամ կը պատուիրէ ինձ որ ձեր բոլոր հըբամանները կատարեմ : — Հրամաններս մեծ եւ շատ բան մը չեն, ըսաւ Պ. Ռօտէն, եւ երկար աշխատութիւն մը չպիտի տամ ձեզ : — Պարոն, ինձ պատիւ կը համարիմ . . . — Գիտեմ արդարեւ որ ձեր դիւանքները շատ է, վասն զի այս ապարանէն ներս մտած ժամանակս՝ մէջը տիրած բարեկարգութիւնն ու վայելչութիւնն աչքիս զարկին, որք անշուշտ, սիրելի պարոնս, ձեր եռանդուն եւ հանձարեղ հոգածութեան ապացոյց են : — Պարոն . . . ստուգիւ . . . զիս կը շողորթէք : — Ձեզ շողորթորթել մի . . . ինձ պէտք չի ձեռքդ մը մտքէն անգամ չանցնիր այդ բանը . . . բայց գա՛նք մեր գործին : Այս ապարանին մէջ սենեակ մը կայ որ հանրային կը կոչուի : այնպէս չէ : — Այո՛, պարոն, հանգուցեալ Քարտովիլի դուքսին աշխատութեան սենեակը : — Կը ինչդեմ որ զիս հոն տանիք . . . — Պարոն, այդ առաջարկութիւննիդ դժբաղդաբար անհրաժարիմ է . . . վասն զի կոմսին մեռնելէն ետեւ երբոր իր կնքեալ սենեակներն իշխանութեան հրամանաւ բացուեցան, գործին վրայ կեցողները անոր շատ մը թուղթերը սենեակին պատար . . . »

րաններէն մէկուն մէջ դրին, կղպեցին, եւ բանա-
 լիները հետերնին Փարիզ տարին: — Ահա այն բա-
 նալիները, ըսաւ Պ. Ռօտէն իրար կապած մեծ
 եւ փոքր երկու բանալի ցուցնելով մատակա-
 րարին: — Ա՛, պարոն, ատոր ըսելիք չմ'նար . . .
 ուրեմն այն թուղթերը փնտռելու եկած էք:
 — Այո՛, քանի մը թուղթ . . . միանգամայն Ան-
 դիլեան փայտէ շինուած արծաթ ապատ կափա-
 բիչով փոքրիկ սնտուկ մը . . . կը ձանչէք այն
 սնտուկը: — Այո՛, պարոն, շատ անգամ կոմսին
 գրասեղանին վրայ տեսած եմ . . . եւ կը կարծեմ
 որ կարմրափայլ մեծ պահարանի մը մէջ պահուած
 ըլլալու է, որուն բանալին ահա ձեր քով է . . .
 — Ուրեմն կը հաճի՞ք զիս այն սենեակը տանիլ
 ըստ հրամանի Սէն-Տիգլիէ իշխանուհւոյն . . .
 — Շատ աղէկ, Պարոն . . . տիկին իշխանուհին
 ի՞նչպէս է, լմա՛ է: — Խիստ լաւ . . . եւ բոլորու-
 ցին ինքզինք Աստուծոյ նուիրած . . . — Օրի-
 որդ Ատրիէն ի՞նչպէս է . . . — Աւանդ, սիրելի
 պարոնս . . . ըսաւ Պ. Ռօտէն ցաւազին հա-
 տաչք մ'արձակելով: — Ո՛հ, տէր Աստուած . . .
 արդեօք աղէտ մ'եկած է օրիորդին գլխուն:
 — Ի՞նչ տեսակ աղէտ ըսել կուղէք: — Արդեօք
 հիւանդ է: — Ոչ . . . ոչ . . . դժբաղդարար
 գեղեցկութեանը չափ քաջաոտջ ալ է . . .
 — Դժբաղդարար մի . . . ըսաւ մատակարարն
 ապշելով: — Աւանդ, այո՛, վասն զի Լըբոր գե-
 ղեցկութիւնը երիտասարդութիւնն ու անող-
 ալթիւնը կը միանայ ազատամը ու մոլորեալ

մտքի մը հետ, այնպիսի բնաւորութեան մը հետ՝
 որուն նմանը աշխարհիս մէջ չկայ . . . աւելի
 լաւ է որ այն վտանգաւոր ձիրքերէն զրկուած
 ըլլար, որք իր հոգւոյն կորստեան պատճառներ
 են . . . : Բայց կաղաչեմ, սիրելի պարոնս, ու-
 րիչ խօսք ընենք . . . այս նիւթը զիս շատ կը
 վշտացընէ . . . ըսաւ Պ. Ռօտէն յուզեալ ձայ-
 նիւ եւ ձախ ծկութիւն ծագնաջ աչքին տանելով
 որպէս թէ արտասուքի կաթիլ մը սրբելու համար:

Մատակարարն արտասուքը չտեսաւ, բայց
 անոր ձեռքին շարժումը նշմարեց եւ ձայնին այ-
 լայնութեանը վրայ զարմացաւ. ուստի ինք ալ
 տխուր ձայնիւ մ'ըսաւ. « Պարոն, ներեցէք ըրած
 անխոհեմութեանս . . . չէի գիտեր որ . . .
 — Ընդհակառակն ես ձեզնէ ներում կը խնդրեմ
 այս ակամայ փղձկմանս համար . . . արդարեւ
 ձեր մարդիկ խիստ քիչ կարտասուեն . . . բայց
 եթէ դուք ալ ինձ պէս տեսած ըլլայիք ազնիւ-
 իշխանուհւոյն յուսահատութիւնը . . . որուն
 միակ յանցանքն իր քրոջ աղջկան հետ չափա-
 զանց բարեսրտութեամբ եւ տկարութեամբ վար-
 ուելին եղած է, որով զայն կերպիւ մը քաջալերած
 է իր . . . : Բայց, նորէն կըսեմ, սիրելի պա-
 րոնս, ուրիչ խօսք ընենք: »

Պահ մը լռութենէ հետեւ, Ռ. Ռօտէն սրտին
 յուզմունքը քիչ քիչ հանդարտած ձեւացընելով
 ըսաւ Պ. Տիւքօնին.

« Ահա, սիրելի պարոնս, կանանչ սենեակին
 նկատմամբ պաշտօնիս մէկ մասը կատարուեցաւ: »

կը մնայ միւսը մասը . . . քայց անոր իօսաքը
բանալէ առաջ պէտք է քան մը միտքերնիդ
ձեզմ դոր կարելի է մոռցած էք . . . : Ասկէց
տասնհեւինգ կամ տասնհեւինգ տարի առաջ՝
Էկրինեի մարքիզը՝ որ այն ժամանակ Ասլիլ քա-
ղաքին պահպանութիւն ընող հոռասրներուն
գնդապետն էր, այս ապարանին մէջ ժամանակ
մը կեցած է : — Ա՛հ, պարոն, ի՛նչ դեղեցիկ
զինուորական մ'էր, դեռ քիչ մ'առաջ անոր վը-
րայ կը խօսէի կնոջս հետ : այս ապարանին ու-
րախութիւնն էր : շատ աղէկ կատակերգութիւն
կը խաղար, մանաւանդ անառակի դերերը : Եւս-
էստեք ըսուած խաղին մէջ զինուորի դերն
այնչափ աղէկ կը ներկայացընէր որ խնդալէ կը
ճաթէինք . . . ասոր հետ մէկ տեղ խիտա զեղե-
ցիկ ալ ձայն մ'ուներ . . . Ժօռն ըսուած օրէ-
նան այն աստիճան անուշ կերպեր որ փարիզի մէջ
անգամ չեն կրնար : »

Ռօտէն՝ մատակարարին այս խօսքերը հա-
ճութեամբ մտիկ ընելէ ետեւ՝ ըսաւ անոր . « Կի-
տես անշուշտ որ Միոն զօրապետ կոչուած կա-
տաղի Նաբոլէոնեանի մը հետ սարսափելի մե-
նամարտութիւն մ'ընելէ ետեւ՝ մարքիզ տ'Էկրի-
նեի գնդապետը, որուն հիմա մտերիմ քարտու-
ղարն ըլլալու պատիւն ունիմ, աշխարհէն հրա-
ժարեցաւ ու կրօնաւոր եղաւ . . . : — Ի՛նչ կը-
սէք, պարոն, կարելի՞ ըան է այդ . . . այն գե-
ղեցիկ գնդապետը որ . . . : — Այո, այն գեղե-
ցիկ քաջ ազնիւ եւ ամենուն սիրելի գնդապետն

այս ամեն բարեմասնութիւնները թողուց եւ
խեղճուկ սեւ վերարկու մը հագաւ . եւ թէպէտ
իր մեծ անուանին, ընկերական դիրքին, ազգա-
կանութեանց եւ քարոզչական համբաւին օգնու-
թեամբ կրնար յառաջ անցնիլ եւ արքեպիսկոպոս
կամ կարդինալ ըլլալ, ինչպէս որ իրմէ շատ պա-
կաս արժանիք ու առաքինութիւն ունեցողներն
եղան, ինքը յանձն չառաւ, եւ տասնհեւինգ
տարի առաջ ինչ որ էր՝ այօօր ալ նոյն է, այսին-
քըն պարզ արեղայ մը : »

44945

Պ. Ռօտէն այն աստիճան միամիտ պարզու-
թեամբ եւ համոզմամբ կը խօսէր : եւ յիշած ե-
ղելութիւններն ալ այն աստիճան անժխտելի կը
թուէին, որ Պ. Տիւբօն գոչեց . « Բայց, պարոն,
այդ սքանչելի բան է . . . : — Սքանչելի՛, ոչ,
ըսաւ Պ. Ռօտէն անմամանելի միամտութեամբ մը .
ընդհակառակն՝ խիտա պարզ բան մ'է . . . եր-
բոր մէկը Պ. Տ'Էկրինեի սիրտն ունի . . . : Բայց
իր բարեմասնութեանց մէջ՝ մանաւանդ բարի ան-
նենդ պատուաւոր եւ խղճմտանքի տէր մարդիկն
երբէք չմոռնալու ձիրքն ունի . . . ըսել կու-
զեմ թէ, սիրելի Պարոն Տիւբօն, ձեզ շատ ան-
գամ կը յիշէ : — Ի՛նչ կըսէք, Պ. մարքիզը կը
զիջանի զիս . . . : — Դեռ երեք օր առաջ իրմէ
նամակ մ'ստացած եմ, որուն մէջ ձեր խօսքը
կընէ : — Ուրեմն հիմա փարիզ է : — Ոչ, բայց
այսօր վաղը հոն կ'ապաստուի : Ասկէց երեք ամսոյ
չափ առաջ խառնա գնաց . . . եւ այս ճանա-
պարհորդութեան միջոցին աղետալի լցւր մ'ա-

ուաւ . . . իր տիկին մօրը մահը , որ աշնան օրերը Սէն-Տիգրէ իշխանուհւոյն հողերէն մէկուս մէջ անցունելու գացած էր . — Ա՛հ , չէի գիտեր այդ : — Այո՛ , այս կորուստը սաստիկ ցաւ տուաւ իրեն . բայց Նախախնամութեան կամայն հնազանդիլ հարկ է : — Ի՞նչ առթիւ Պ . Մարքիզն իմ խօսքս ընելու պատիւը կ'ընէր ինձ : — Կըսեմ ձեզ . . . բայց նախ պէտք է գիտնաք որ այս ապարանքը ծախուեցաւ . . . պայմանագիրն իմ փարիզէն մեկնելուս նախորդ օրն ստորագրեցաւ . . . — Ա՛հ , պարոն , բոլոր սրտատանջութիւններս կը նորոգէք . . . — Ի՞նչ նկատմամբ : — Կը վախնամ թէ նոր տէրերը զիս հոս վար չեն դներ իբրեւ մատակարար : — Տեսէք , ի՞նչպէս դիպուածը բարեպատեհ եկաւ . ես ալ ճիշդ այս գործին համար կուզեմ խօսիլ հետերնիդ : — Արդեօք հնարաւոր պիտի ըլլայ : — Անշուշտ . ես գիտնալով որ Պ . Մարքիզը ձեր վրայ համակրութիւն ունի , կուզեմ որ այս պաշտօնը ձեր ձեռքէն չառնուի , եւ ասոր համար ձեռքէս եկած ծառայութիւնը կ'ընեմ , եթէ . . . : — Ա՛հ , պարոն , գոչեց Պ . Տիւբօն Ռօտէնի խօսքն ընդմիջելով . որչափ երախտագէտ պիտի ըլլամ . Աստուած զրկեց ձեզ . . . : — Գուք ալ հիմա , սիրելի պարոնս , զիս կը շողոքորթէք : Բայց պէտք է նախ խոստովանիմ որ այս գործին մէջ ձեզ նեցուկ ըլլալու համար պայման մ'առաջարկելու պարտաւորեալ եմ : — Ո՛հ , պատրաստ եմ ընդունելու , պարոն , ըսէք . . . կաղաչեմ , ըսէք . . . :

— Այս ապարանին մէջ բնակելիք անձն ամեն մասամբ յարգելի պատաւ տիկին մ'է , եւ անունն է Տը լա Սէնթ-Քօլօմպ . . . : — Ի՞նչ կըսէք , պարոն , ըսաւ Տիւբօն Ռօտէնի խօսքն ընդմիջելով , այդ տիկինը գնած է այս ապարանքը . տիկին Սէնթ-Քօլօմպ . . . : — Ուրեմն կը ճանչէք դայն : — Այո՛ , պարոն , ասկէց ութ օր առաջ հոս եկաւ երկիրն աչքէ անցունելու . . . : Կինս կը հաստատէ թէ Սէնթ-Քօլօմպ տիկինն ազնուական է . . . բայց խօսքը մէջերնիս . . . ասնպիսի խօսքեր հանց բերնէն որ . . . : — Շատ նրբամիտ էք եղեր , բարեսիրտ պարոն Տիւբօնս . . . շատ աղէկ հասկըցիք էք . տիկին Սէնթ-Քօլօմպ ոչ միայն ազնուական չէ , այլ եւ շատ հեռու է ազնուականութենէ . . . կը կարծեմ թէ ժամանակաւ փալէ-Ուօայալի վայտաչէնանցքին մէջ նորաձեւ նիւթեր վաճառող պարզ խանութպանուհի մ'էր : Կը տեսնէք որ բաց սրտով կը խօսիմ ձեզ հետ : — Ո՛ւր դնենք հապա պարծիլը թէ այն ժամանակ գաղղիացի եւ օտար մեծամեծներ իր տունը կը յաճախէին : — Խիստ պարզ է այդ . անշուշտ իրենց կանանց համար փեղոյրներ ապսպրելու կերթային : Այս ստոյգ է , որ շատ ստակ վաստղկելով մեծ հարստութիւն գիշած է , եւ իր երիտասարդութեան ու չափահասութեան ժամանակ . . . իր հոգւոյն փրկութեան համար անտարբեր . . . եւ աւանդ . . . ըլլալէ ետեւ , տիկին Սէնթ-Քօլօմպ հիմա գերազանց եւ վարձուց արժանի ճանրու մէջ է . . . :

Ահա այս պատճառաւ կըսէի ձեզ թէ ամեն մասամբ յարգանաց արժանի է, վասն զի անկեղծ եւ յարատեւ զղջման պէս ակնածելի բան չի կայ . . . : Բայց իր հոգւոյն փրկութիւնն ազդու կերպիւ կատարուելու համար՝ ձեր գործակցութեանը պէտք ունինք, սիրելի պարօն Տիւբօնս : — Ի՞մ գործակցութեանս, պարօն . . . : Ես ի՞նչ կրնամ ընել . . . : — Շատ բան կըրնաք ընել, փեսէք ինչպէս . այս գիւղն երկու թեմերէ հաւասարապէս հեռու ըլլալուն պատճառաւ եկեղեցի չունի . տիկին Սէնթ-Քօլօմպի հարկէ երկու թեմին քահանայներէն մէկն ընտրելու համար ձեզնէ եւ տիկին Տիւբօնէն սեղեկութիւն պիտի ուզէ, որովհետեւ շատ տարիներէ ՚ի վեր այս երկիրը կը բնակիք . . . : — Ա՛հ, ուղած սեղեկութիւնը խիստ դիւրին եւ պարզ է . . . : Տանիքուսի քահանան ամենէն ընտիրն է : — Ահա այդ պէտք չէ ըսէք տիկին Սէնթ-Քօլօմպին : — Ինչպէս : — Ընդհակառակն պէտք է անդադար եւ շատ մը գովէք Ռօպլիլի քահանայն, որպէս զի տիկին Սէնթ-Քօլօմպի իր հոգւոյն փրկութիւնն անոր յանձնէ . . . : — Ինչ՞եւ համար այդ վերջինն յանձնէ եւ ոչ առաջինն, պարօն : — Ինչո՞ւ համար մի, ահաւաստիկ մեկնութիւնը . կթէ գուք եւ ձեր տիկինը յաջողիք Սէնթ-Քօլօմպի տիկինը համոզելու որ իմ ուղած քահանաս ընտրէ, անտարակոյս եղիք որ մատակարարի պաշտօնը ձեր ձեռքէն չերթար եւ հոս կը մնայք . . . : Եւ ես պատուոյս վրայ կերպնում

որ տուած խօսքս կը կատարեմ : — Այդ կարողութիւնն ունենալնուդ վրայ չեմ կասկածիր, պարօն, ըսաւ Տիւբօն՝ Ռօտէնի խօսքերուն վստահ եւ ազդու ձեւէն համոզուելով . բայց կուզէի հասկընալ թէ . . . : — Խօսք մ՛ալ ունիմ տակաւին, ըսաւ Ռօտէն Տիւբօնի խօսքն ընդմիջելով . պէտք է եւ կուզեմ անկեղծաբար ըսել ձեզ թէ ինչո՞ւ համար այս ընտրութեան վրայ այսչափ կը պնդեմ եւ ձեզ ալ կաղաչեմ որ այս բանին մէջ օգնէք . մեծ ցաւ կըլլայ ինձ եթէ այս գործին մէջ գաղտնի դիտման մ՛տուերն անդամնկատէք, իմնպատակս պարզապէս բարեգործութիւն մ՛է : Ռօպլիլի քահանայն, որուն համար ձեր պաշտպանութիւնը կը խնդրեմ, տիկիրինի աբբային մասնաւոր համակրութիւնը գրաւած է . վասն զի որչափ եւ աղքատ է՝ իր պառաւ մայրը կը նայի, Եթէ Սէնթ-Քօլօմպի տիկինը հոգւոյն փրկութիւնն անոր յանձնուի, ուրիշ ամեն քահանայներէ աւելի ազդուութեամբ կաշխատի, վասն զի շնորհալի եւ համբերող մարդ մ՛է . . . : ասկէ զատ յայտնի է որ յարգի տիկինը երեսէն ինք ալ միտքարուելով իր ձեր մօրն ալ օգուտ մը կըլլայ . . . : Ահա այս մեծ մեքենայութեան գաղտնիքը : Երբոր իմացայ որ տիկինը միտք ունի մեր պաշտպանած քահանային թեմին մօտ եղող այս երկիրը գնելու, գրեցի Պ . Մարքիզին . ան ալ այս առթիւ ձեզ միտք բերելով գրեց ինձ որ այս փոքրիկ ծառայութիւնը խնդրեմ ձեզնէ, որ ինչպէս կը տես-

նէք՝ ձեզ համար ալ անպտուղ չպիտի ըլլայ . վասն զի դարձեալ կըսեմ եւ փորձով ալ պիտի հաստատեմ որ ձեզ մատակարարութեան պաշտօնով հոս պահել տայն իմ ձեռքս է : — Պարոն , ըսաւ Տիւբօն վայրկեան մը խորհելէ ետեւ , այնչափ անկեղծ եւ բարեսիրտ կը տեսնեմ ձեզ , որ ես ալ նոյնպէս անկեղծաբար խօսիլ կուզեմ ձեզ հետ : Ո՛րչափ Տանիքուռի քահանայն յարդի եւ սիրելի է այս երկրին մէջ , այնչափ Ռօտէնի քահանայն զոր միւսէն նախամեծար բռնելու խնդիր կընէք ինձ՝ ատելի է իր մուկեանդու թեամբը . . . ասկէց զատ . . . ասկէց զատ . . . վերջապէս կըսեն թէ . . . : — Ե՛յ , բսէք նայինք ի՞նչ կըսեն : — Կըսեն թէ . . . ձիզվիթ է : »

Այս խօսքին վրայ Պ. Ռօտէն այնպիսի բարձրաձայն ծիծաղ մը փրցուց որ մատակարարն ապշեցաւ մնաց , վասն զի Ռօտէնին խնդացած ժամանակ երեսը տարօրինակ երեւոյթ մ'ունէր :

« ձիզվիթ . . . ձիզվիթ է եղեր . . . կը կրկնէր Ռօտէն խնդալէն մարելով : Բայց , սիրելի պարոն Տիւբօն , դուք որ խոհական փորձառու եւ ուշիմ մարդ մ'էք , ի՞նչպէս այդպիսի անհիմն առասպելներու ականջ կը կախէք . . . ձիզվիթ է եղեր . . . միթէ ձիզվիթ կսոյ , մանաւանդ հիմա . . . ի՞նչպէս կը հաւտաք ժաքօպէններուն հնարած պատմութեանց եւ հին ազատասիրաց եղջերուաքողներուն : Գրաւ կը գընեմ որ այդ առասպելը Քօնստանտնուպոլսի լրագրին մէջ կարդացեր էք . . . — Եւ սակայն , պարոն ,

այնպէս կըսեն . . . — Ուրիշ շատ բաներ ալ կըսեն . . . բայց խելացի մարդիկ , ձեզ պէս լուսաւորեալ մարդիկ ականջ չեն կախեր այդ անհիմնութուն , այլ ամեն բանէ առաջ իրենց գործին կ'ըբաղին՝ առանց ուրիշի վնաս հասցընելու , եւ մանաւանդ այդպիսի փուճ բաներու չեն զոհեր այնպիսի լաւ պաշտօն մը՝ որ մինչեւ ցվախձան իրենց ապրուստը կապահովէ : Վասն զի բացայայտ խօսելով , եթէ իմ պաշտպանած քահանայս չկրնաք Ա՛նթ-Քօլօմպ տիկնոջ ընդունել տալ , ցաւելով կըսեմ որ հոս մատակարար չպիտի մընաք : — Բայց , պարոն , ըսաւ խեղճ Տիւբօն , ես ի՞նչ յանցանք կուեննամ եթէ տիկինը միւս քահանային վրայ դուխտոներ լսելով զայն իրեն խոստովանահայր ընտրէ : — Այո , բայց երբոր ընդհակառակն՝ երկար ժամանակէ 'ի վեր այս երկրին մէջ բնակող անձինք . . . վստահութեան արժանի անձինք , որոց հետ տիկինն ամեն օր պիտի տեսնուի . . . իմ պաշտպանած քահանայիս վրայ մեծ դուխտոներ խօսին եւ միւսը չարաչար պախարակեն , տարակոյս չկայ որ իմ պաշտպանածս կընտրէ եւ դուք ալ մատակարար կը մընաք : — Բայց , պարոն . . . այդ առաջարկածնիդ պարզապէս զրպարտչութի՛ւն է , ի՞նչպէս կրնանք անխղճաբար այդպիսի բան մ'ընել , գոչեց Տիւբօն : — Ո՛հ , սիրելի Պարոն Տիւբօն , ըսաւ Ռօտէն վշտացեալ դէմքով եւ բարեկամական յանդիմանութեամբ . ի՞նչպէս կրնաք յուսալ ինձմէ որ այդպիսի չար խրատ մը տամ ձեզ : »

իմ ըսածս պարզ ենթադրութիւն մ'է : Դուք կը
 փափաքիք, հոս մատակարար մնալ, ես ալ ատոր
 ապահով միջոցը ցուցըցի : մտածեցէք եւ ինչպէս
 որ բաներնուդ գայ՝ այնպէս ըրէք : — Բայց, պա-
 րոն Բօսէն . . . : — Տակաւին խօսք մը կամ
 մանաւանդ պայման մ'ունիմ առաջարկելիք, որ
 միւսին չտի կարեւոր է . . . : Այնպիսի քահա-
 նայներ տեսնուած են դժբաղդաբար, որք իրենց
 խոստովանորդւոց տարիքը կամ տկարամտու-
 թիւնն իրենց կամ ուրիշ մարդոց շահուն կը ծա-
 ռայեցընեն, արդարեւ իմ պաշտպանած քահա-
 նայս այնպիսի վատութիւն մ'ընող մարդ չէ . . .
 սակայն պատասխանատուութիւնս ապահովելու
 համար, մանաւանդ ձեր ալ պատասխանատուու-
 թիւնը, որովհետեւ ձեր օգնութեամբը պիտի
 ընդունուի առաջարկած քահանայս, կը փափա-
 քիմ որ շաքաթն երկու անգամ ինձ նամակ գրէք,
 եւ Մէնթ-Քօլօմպ տիկնոջ բարուց սովորու-
 թեանց յարաբերութեանց եւ մինչեւ իսկ կար-
 դացած գիրքերուն վրայ մանրամասն տեղեկու-
 թիւններ տաք : որովհետեւ խոստովանախօր մ'ազ-
 գեցողութիւնը կենաց ամեն հանգամանքներուն
 մէջ կրնայ տեսնուիլ, եւ ես կուզեմ որ պաշտ-
 պանած քահանայիս վարձունքին քաջածանօթ
 ըլլամ առանց իր գիտութեանը . . . եթէ տես-
 նէք կամ նշմարէք այնպիսի բան մը որ դէշ կամ
 եպերելի թուի ձեզ, իսկոյն ձեր շաքաթական
 մանրապատու մ'նամակներէն իմանամ : — Բայց,
 պարոն, այդ առաջարկածնիդ լրանութիւն է :

գօչեց ողորմելի մատակարարը : — Ա՛հ, սիրելի
 պարոն Տիւբօնս . . . կրնամք այդպէս դատա-
 պարտել մարդուս ամենէն սուրբ հակամիտու-
 թիւններէն մէկը, որ է վատահոլութիւնը . . .
 վասն զի ես ձեզնէ ուրիշ բան չեմ խնդրեր, այլ
 միայն հոս անցած ամեն իրողութիւնները վատա-
 հոլութեամբ ինձ գրել . . . : Այս երկու պայման-
 ներով որք իրարմէ անբաժանելի են՝ կրնաք հոս
 մատակարար մնալ . . . ապա թէ ո՞չ ցաւօք
 սրտի պիտի պարտաւորիմ ուրիշ մատակարար մը
 գնել տալ տիկին Մէնթ-Քօլօմպի քով : — Կադա-
 չեմ ձեզ, պարոն, ըսաւ Տիւբօնս խոռովեալ ձայ-
 նիւ, առանց պայմանի խօսեցէք եւ վեհանձնու-
 թիւն ըրէք մեզ . . . : Ես եւ կիսս այս պաշտօ-
 նէն զատ ուրիշ ապրուստի միջոց չունիմք, եւ
 այս ծերութեան մէջ ուրիշ պաշտօն մը չենք կրը-
 նար գտնել . մեր քառսուն տարուան ուղղու-
 թիւնն ու հաւատարմութիւնը մի ենթարկէք եր-
 կիւղի ու աղքատութեան վտանգներուն, որք
 չար խրատատուններ են . . . : — Սիրելի պա-
 րոն Տիւբօնս, թէ եւ տարիքով մեծ էք, բայց խել-
 քով աղայ էք . . . խորհեցէք եւ մինչեւ ութ
 օր պատասխան տուէք ինձ . . . : — Ա՛հ, պա-
 րոն, դժացէք . . . :
 Յանկարծ խօսակցութիւնն ընդմիջեցաւ ո-
 րտորնդոստ շօխդէ մը զոր ծովեզերեայ ապա-
 ռաժներուն արձագանգները կրկնեցին : Շատ
 չանցաւ՝ նոյն շախդն առաւել ուժգնութեամբ
 կրկնուեցաւ : « Քնդանօթի ձայն է . . . գօչեց

Տիւբօն օտքի վրայ ելնելով . այն թնդանօթի ձայն է . անշուշտ վտանգի մէջ ինկած նաւ մը կամ օգնու թիւն եւ կամ նաւուղի մը կուղէ : — Սիրելիս , ըսաւ Պ . Տիւբօնի կլինը ներս վազելով , պատը շղամիջն վրայէն շոգեմաւ մ' եւ առագաստանաւ մը կը տեսնուին , երկուքն ալ կայմերնին կորուսած . . . ալիքները զանոնք դէպ 'ի ցամաք կը քշեն . առագաստանաւը վերջին վտանգի թնդանօթը կարձակէ . . . խեղճ նաւն ազատուլիք չունի : — Ո՛հ , ինչ սոսկալի բան , նաւաբեկութեան մ'ակամատես ըլլալ ու օգնութիւն մը չկրնալ ընել , դոչեց մատակարարը գլխարկը ձեռքն առնելով ու դուրս ելնելու պատրաստուելով : — Միթէ այդ նաւերուն բնաւ օգնութիւն չկրնար ըլլալ , հարցուց Ռօտէն : — Օգնութիւն մի . . . եթէ այս խութ երուն ու խարակներուն վրայ դան իյնան , անհնար է որ մարդկային զօրութիւն մը կարենայ զանոնք ազատել , Գիշերահաւասարէն 'ի վեր երկու նաւ կորսուեցան այս ծովեզերքին վրայ : — Երկու նաւ կորսուեցան , մէջի մարդիկներովն ու ապրանքներով , ո՛հ , սարսափելի բան է , ըսաւ Ռօտէն : — Այսպիսի մըրըրկի մը ժամանակ նաւորդներուն ազատութիւնը դժուարագար յուսալի չէ , բայց եւ այդպէս պարապ կենալ չըլլար , ըսաւ մատակարարն իր կնոջը . ես հիմա ագարակին մարդոց հետ ծովեզերքը կիջնեմ եւ դժբաղդներէն մէկ քանին ազատելու փորձ մը կընեմ . դուն հոս լաւ կրակ մը վառել տուր քանի մը տեղեակներու մէջ , կտա-

ւեղէններ զգեստներ եւ զօրացուցիչ ըմպելիներ պատրաստէ . . . թէպէտ յոյս չունիմ որ մարդիկ կրնանք ազատել , բայց վերջապէս պէտք է փորձենք . . . Պ . Ռօտէն , դուք ալ հետս կուգա՞ք : — Եթէ ձեռքէս բան մը գար , պարտք կը համարէի հետերնիդ գալ . բայց տարիքս եւ տըկարութիւնս չեն օգներ ինձ , ըսաւ Ռօտէն որուն մտքէն անգամ չէր անցներ երթալ մորկին հետ մաքառիլ . կը խնդրեմ որ տիկին լծակիցնիդ բարեհաճի կանանչ սենեակն ինձ ցուցընել , որպէս զի փնտռած նիւթերս առնում եւ անմիջապէս ձանբայ ելնեմ , ինչու որ շուտով Փարիզ գառնալու ստիպուած եմ : — Շատ աղէկ , պարոն , կատարինէ հիմա ձեզ հոն թող տանի : Գուն ալ , ըսաւ սպասուհիին , դնա մեծ զանգակը զարնել տուր եւ ըսէ որ ագարակին բոլոր մարդիկն հետեւէս ծովեզերքը դան պարաններով ու լծակներով : — Գնա , սիրելիս , ըսաւ տիկին Տիւբօն , բայց նայէ որ կեանքդ վտանգի մէջ չդնես : — Երկու զիս համբուռէ , կատարինէ , որպէս զի ջանքըս յաջող ելնէ , ըսաւ մատակարարն իր կնոջը , եւ յետոյ վազեց դուրս ելաւ դոչելով . « շուտ ըրէք շուտ , թերեւս հիմա տախտակ մ'անգամ չի մ'նայ նաւերէն : »

« Սիրելի տիկին , կը հաճի՞ք զիս կանանչ սենեակը տանիլ , ըսաւ Ռօտէն միշտ անկարեկիր : — Հաճեցէք հետս գալ , պարոն , ըսաւ կատարինէ աչքը սրբելով , վասն զի էրկանը քաջազոր տութիւնը գիտնալով կը դօղար որ այլոց կեանքն

ազատելու եռանդով իր գլխուն աղէտ մը կը բե-
րէ :

ԳԼՈՒԽ Բ .

ՄՐՐԻԿ

Ծովը սարսափելի էր . . . թուխ կա-
նանջ գունով եւ սպիտակ փրփուրներով լեռնա-
ձեւ կոհակներուն մերթ բարձր եւ մերթ խոր ծա-
ծանումը՝ հորիզոնին եզերքը երիզաձեւ տարած-
ուած կարմիր լուսոյն վրայ կը նկարուէր : Անոնց
վրայ ալ կարագոյն սեւութեամբ ծանր ամպեր կը
դիզուէին , եւ քանի մը կարմրագորշ թեթեւ
ամպեր ալ հովին բռնութենէն հալածուելով՝ երկ-
նից սգատեսիլ տարածութեան մէջ կը սուրային ,
Զմեռուան տժգոյն արեւն անբեւեոյթ եղեր էր
մեծամեծ ամպերուն ետեւ , բայց եւ այնպէս հո-
րիզոնէն ծանր ծանր վեր ելած ժամանակ քանի
մը կողմնակի ճառագայթներ կարձակէր մրրկեալ
ծովուն վրայ , եւ լեռնակուտակ ալեաց թափան-
ցիկ գագաթները տեղ տեղ կոսկեզօժէր :

Զինալից փրփուրներու գօտի մը կը զեռար-
ու կը յորձէր ափափայ ծովեզրին վառնգաւոր
խարակներուն վրայ :

Հեռուն , ծովուն մէջ երկնցած ալպառաժուտ
հրուանդանի մը մէկ կողմը Քարաովլի ապարան-
քը բարձրացած կերեւէր , որուն ասպիկներն ա-
րեւուն մէկ ճառագայթէն ջահի պէս կը փայլէ-

ին , եւ իր աղիւսեայ պատերն ու ան մարմարինէ
սրածայր գմբեթներն ալ աշտարակներու պէս
անկուած կը տեսնուէին գոլորշալից մթնոլորտին
մէջ :

Կէս քայքայուած նաւ մը՝ որ կայմի կտոր-
ներու վրայ կապած պատառառուն առագաստ-
ներով միայն կը նաւարկէր , հովէն ու ալիքներէն
գէպ 'ի ծովեզրը կը մղուէր՝ մերթ լեռնաբերձ
կոհակաց գագաթներուն վրայ թաւալելով եւ
մերթ անոնց բացած անդունդներուն մէջ սու-
զելով :

Յանկարծ փայլատակ մը կը տեսնուի հեռու-
էն , եւ ապա խուլ բուրիւն մը հաղիւ կը լսուի
մրրկին անեղադոշ մոնչման մէջ . . . Այս թըն-
դանօթի բոմբիւնը վերջին անգամ նաւուն ար-
ձակած վտանգի նշանն էր , որով ցամաքն ինյա-
լու եւ կորսուելու վրայ ըլլալը կիմացընէր :

Նոյն միջոցին շոգենաւ մ'ալ՝ որուն արձակած
սեւ մուխը փետրագարդ ցցուն մը կը ձեւացընէր ,
արեւելքէն դէպ արեւմուտք կուգար ամեն
ջանք 'ի գործ դնելով որ ծովեզրքին չմօտենայ ,
եւ խարակներն իր ձախ կողմը ձգած էր : Կայմա-
ղուրկ նաւը հովին եւ մակընթացութեան բռնու-
թենէն դէպ 'ի ծովեզրքը քշուելով՝ շոգենա-
ւին առջեւէն անցնելու հարկադրեալ էր :

Յանկարծ հովի բուռն հարուած մը շոգենա-
ւըն իր մէկ կողմին վրայ պառկեցընելով , լեռնա-
ձեւ ամեհի կոհակ մ'անոր տախտակամածը ծած-
կեց . անմիջապէս ծխնելոյզը կործանեցաւ , թըմ-
ր—Տ

բուկը խորտակեցաւ, եւ մեքենային անիւներէն մէկն աւերուեցաւ . . . Երկրորդ կոհակ մ'ալ առաջինին ետեւէն ուժգնութեամբ նաւուն վրայ իյնալով՝ այն աստիճան վնասն աւելցուց, որ ալ չկրնալով ղեկավարել՝ սկսաւ առադաստաւորին պէս եւ անոր գացած ուղղութեամբ դէպ 'ի ծռ վեզրը քշուիլ :

Բայց առադաստանաւը թէ եւ խուժերէն հեռու էր, շողենաւէն աւելի մեծ մտկերեւոյթ ներկայացընելով հովին եւ ալիքներուն՝ անկէց աւելի ճանբայ կառնէր իր խոտորնակ ընթացքին մէջ, եւ շատ չանցած երկու նաւերն անշափ իրարու մօտեցան որ կը վախցուէր թէ իրար պիտի զարնուէին . այս ալ նոր վտանգ մ'էր՝ որ անհրաժեշտ նաւաբեկութեան սոսկումներուն վրայ կաւելնար :

Եռակայմ առադաստաւորն անգղիական նաւ մ'էր Պլաք-Իկլ անուն, եւ Աղէքսանդրիայէն կուգար ճանապարհորդներով, որք Հնդկաստանէն ու ճավայէն Սուէիչ եկեր էին Ռիւյթէր շողենաւով, եւ հոն ցամաք ելնելով Աղէքսանդրիա իջեր եւ այս անգղիական նաւը նստեր էին Եւրոպա գալու համար : Պլաք-Իկլ ձիւրալթարի նեղուցէն դուրս ելած ժամանակ Ակորեան կղզիները հանդիպեր, եւ անկէց ալ Բօրթամութ երթալու համար ճանբայ ելնելով՝ Մանչի ծովուն մէջ տիրող հիւսիսային արեւմտեան բուռն հովերուն բռնուեր էր :

Իսկ շողենաւը՝ որ կիցեմ-թէլ կը կոչուէր,

Գերմանիայէն կուգար Էլպայի ճանբով, եւ Համպուրկի առջեւէն անցնելով Հավր կերթար :

Այս երկու նաւերն ահագին ալեաց խաղալիկ ըլլալով, փոթորիկէն մղուելով եւ մակընթացութենէն քշուելով, զարհուրելի արագութեամբ դէպ 'ի ժայռերը կը գիմէին :

Երկուքին ալ տախտակամածը սարսափելի տեսարան մը կընծայէր : Բոլոր նաւորդաց մահն անհրաժեշտ կերեւէր, վասն զի ծովուն բլրածեւ ալիքները կատաղաբար ծովեղերքին սեպածեւ ժայռերուն զարնուելով կը փշրէին :

Պլաք-Իկլի նաւապետը՝ նաւին յետակողմը կեցած եւ կայմի կտորի մը կրթնած՝ այս անեղ ճգնաժամին մէջ իր վերջին հրամանները կուտար անչլիօթ քաջութեամբ : Մակոյկները ծովէնյափը շտակուած ու կորսուած ըլլալով՝ անոնց միջոցաւ ցամաքն երթալու յոյսը փճացեր էր, եւ միայն ուրիշ տկար յոյս մը կար փրկութեան, այսինքն՝ եթէ նաւը խուժերուն վրայ ինկած ժամանակ մէկէն 'ի մէկ չխորտակէր, պարանի մը միջոցաւ ցամաքին հետ հաղորդակցութիւն հաստատել, թէ եւ այս ալ քիչ վտանգաւոր չէր :

Նաւուն տախտակամածը լի էր մարդոցմով, որոց սարսափագին ազդակներէն ու ճիչերէն շփոթութիւնն առաւել եւս կը մեծնար :

Ոմանք բոլորովին շուարած եւ առադաստակալաց պարաններուն փաթթուած՝ ապուշ անզգայութեամբ մահուան կ'սպասէին . միւսներն յուսահատութեամբ ձեռքերնին կոլորէին

կամ տախտակամածին վրայ թաւալելով սոսկալի
անէծքներ կարձակէին :

Ասդին կանայք ծուկի վրայ եկած կաղօ-
թէին : ուրիշներ ալ ձեռքով երեսներն կը գոցէին
որպէս զի մահուան անուելի գալուստը հտեանեն
դեռահասակ մայր մը՝ խօլականի պէս դժգոյն ,
զաւակը սրտին վրայ սեղմած , մէկ նաւաստիէն
միւսին դիմելով՝ քսակ մը լցուն ոսկի եւ գոհա-
րեղէն կառաջարկէր որպէս զի իր զաւակն ազա-
տել յանձն առնուն :

Այս ազադակները անաբեկութիւնները տագ-
նապներն ու լացերը՝ նաւաստեաց լինի եւ տխուր
համբերաստարութեան քով հակապատկեր մը կը
ձեւացընէին : Ասոնք վտանգին անհրաժեշտ մեր-
ձահասութիւնը տեսնելով , ոմանք իրենց հա-
գուպաներուն մէկ մասը կը հանէին եւ մոլեգին
կոհակաց ձեռքէն կեանքերնին ճողոպրելու հա-
մար վերջին ճիգ մը փորձելու վայրկենին կ'սպա-
սէին , ոմանք ալ յոյսերնին կտրելով՝ ստոյիկեան
անտարբերութեամբ մահուան դէմ կը խիզա-
խէին :

Տեղ տեղ սրտակտուր կամ սարսափելի դըր-
ուազներ կը նկարուէին սեւ յուսահատութեան
մակարդակի մը վրայ , եթէ կրնայ այսպէս ըսուել :

Տասնեութ կամ քսան տարեկան , սեւ ու
փայլուն մազերով եւ պղնձի գունով գեղադէմ
երիտասարդ մ'այս ահեղ եւ չարաշշուկ տեսա-
րանը կը նկատէր այն տխուր հանդարտութեամբ՝
օր շատ անգամ մեծամեծ վտանգներու դիմագ-

րաւած մարդոց յատուկ է ւ Վերարկուելի մը մէջ
փաթթուած , կրնակը նաւին եզերքը տարած-
ուած հաստ կտաւին տուած եւ օտքերը կայմի
կտորներէն մէկուն կրթնցուցած կեցեր էր : Յան-
կարծ վերոյիշեալ տարաբաղդ կիներ , զաւակը
գիրկը եւ ոսկւոյն քսակը ձեռքը , պարսպ տեղը
քանի մը նաւաստիներու պաղապելէ ետեւ , այս
երիտասարդը տեսնելով՝ վաղեց ոտքն ինկաւ եւ
անպատմելի յուսահատական խանդով մը դաւա-
կըն անոր երկնցուց , նրիտասարդը դայն առաւ ,
եւ տխրութեամբ գլուխն երերցընելով ծովուն
կատաղի կոհակները ցուցուց այն թշուառ կը-
նոջ . . . բայց յետոյ խրախուսիչ նշանով մը
խոստացաւ տղան ազատելու փորձ մ'ընել . . .
Այն ժամանակ դեռահասակ կիներ՝ յուսայից ու-
րախութեամբ երիտասարդին ձեռքն իր արտու-
քով թրջել սկսաւ : Քիչ մը հեռուն ալ ուրիշ ճա-
նապարհորդ մը գթով եւ կարեկցութեամբ վաւ-
ուած կը տեսնուէր : Այս մարդը հաղիւ քսանեւ
հինգ տարու կերեւէր . երկար եւ դանդրալից ոս-
կեգոյն մազեր իր հրեշտակազեղ դէմքին բոլոր-
տիքը կը ծփայլին : Քահանայական սեւ պատմու-
ձան մը հազած էր՝ կուրծքին վրայ դարձած ձեր-
մակ օձիքով : Ամենէն աւելի յուսահատեալնե-
րէն մէկին կամ միւսին երթալով՝ յուսոյ կամ համ-
բերութեան ջերմեամբ խօսքեր կըսէր : Չոմանս
կը վախթարէր , զոմանս կը քաջալերէր այնպիսի
շնորհալի քաղցրութեամբ գորովանօք կէ կտ-
րեկցութեամբ , որ կարծես թէ ինքը բոլորովին ա-

զատ եւ անփոյթ էր վտանգէն :

Իր անուշ եւ գեղանի դէմքին վրայ պարզ աներկիւղութիւն մ'եւ երկրաւոր մտածութիւններէ հաւատալից անջատու մը կը տեսնուէր . մերթ ընդ մերթ իր խաժագոյն մեծ աչերը դէպ երկինք կը վերցընէր՝ երախտագլտութեամբ սիրով եւ յուսով լցուած , որպէս թէ շնորհակալ ըլլալ ուղեկով Աստուծոյ որ զինք այսպիսի մեծ փորձութեան մը մէջ դրած է , ուր մարդս սրտով եւ քաջութեամբ լցուելով՝ կրնայ իր եղբարց վրայ անձը դնել , եւ եթէ չկրնայ զանոնք ամենն ալ ազատել , դո՞նէ անոնց հետ մեռնիլ՝ երկինքը ցուցընելով . . . : Ա՛ երջապէս գայն տեսնողը կըսէր թէ անողք ճակատագրի մը հարուածները մեղամացընելու համար Աստուծոյ զրկուած հրեշտակ մ'էր :

Տարօրինակ հակապատկեր . . . : Այս հըրեշտակատեսիլ երիտասարդէն քիչ մը հեռու ուրիշ մարդ մը կը տեսնուէր , որ ստուգիւ սատանայ կը նմանէր :

Աներկիւղ համարձակութեամբ նաւին յառաջակողման կայմի կտորին վրայնստած , եւ քանի մը խզեալ պարաններու ծայրը բռնած՝ տախտակամածին վրայ անցած զարհուրելի տեսարանը կը գիտէր :

Իր դեղին եւ անփայլ ճակտին վրայ որ խառնածին մարդոց յատուկ գոյն մ'է , վայրագ եւ չարագոյժ ուրախութիւն մը նկարուած էր . կըտաւէ շապիկ մ'եւ տափառ մը միայն հագած էր ,

եւ պարանոցէն ալ թիթեղեայ դլանակ մը կախած էր այն դլանակին նման որուն մէջ զօրականներն իրենց արձակուրդի թուղթը կը պահեն :

Քանի որ վտանգը կաւելնար , քանի որ եռակայմը խուժերուն վրայ իյնալ կամ շոգենաւին մօտենալով անոր հետ բաղխիլ կ'սպառնար , որով երկուքն ալ ժայռերուն վրայ իյնալէ առաջ ծովուն յատակը պիտի իջնէին , այնչափ ալ այս ճանապարհորդին դժոխային ուրախութիւնը խուժագուժ կերպով կաւելնար եւ կարծես թէ գաղանային անհամբերութեամբ մը կորստեան աղետալի ժամը կը փութացընէր : Ուրիշներուն տաղնապը սարսափն ու յուսահատութիւնը տեսնելով այնպիսի բերկրութիւն մը կ'զգար , որ զինքը տեսնողը՝ բարբարոս երկիրներու մէջ մարդասպանութեանց եւ կոտորածոց նախագահող արիւնախանձ աստուածներուն մէկուն առաքեալը կը կարծէր :

Շատ չանցաւ Պլաք-իկլ՝ հովէն եւ լեռնաբերձ կոհակներէն մղուելով այնչափ մօտեցաւ Կիյեօմ-թէլին , որ առաջինին մէջի նաւորդները կրնային որոշապէս տեսնել շոգենաւին տախտակամածին վրայ գումարուած ճանապարհորդները՝ որոց թիւն արդէն նուազած էր : Ծովը շոգենաւին թմբուկը տանելէ եւ անիւներուն մէկը խորտակելէ ետեւ՝ նոյն կողմի տախտակորմն ալ քակեր տարեր էր . ուստի կոհակներն անդադար այն խրամատէն ներս խուժելով՝ անդիմադարձ բռնութեամբ տախտակամածը կաւելին եւ ամեն

անգամ քանի մը մարդ կանոնութիւն կը տանէին :

Նաև որդիներուն մէջ մանաւանդ խուճի մը կը տեսնուէր , որ կարծես թէ ալեաց յափշտակութենէն ազատելով՝ ժայտերուն վրայ ջախջախելու կամ երկու նաւերուն մօտալուտ բաղիմանը ներքեւ ճմուռելու կ'սպասէին : Այս խուճին ամենէն աւելի գլխոյ եւ կարեկցութեան արժանի էր :

Նաւին յետակողմը՝ յաղթահասակ կունտ ճակատ եւ մոխրագոյն ընչացքով ձերունի մը պարանի մը ծայրը մէջքը փաթթած եւ այսպէս ինքզինք նաւին տախտակորմին ամբապէս կապած , երկու թեւերուն մէջ երկու ծաղկահասակ աղջիկներ առեր կուրծքին վրայ կը սեղմէր : Աղջիկներն հազիւ տանեւէինդ կամ տաւընեւից տարու կային , եւ եղջերուի մորթէ մեծ մուշտակի մը մէջ փաթթուած էին . . . :

Կեծ գամիւ մ'ալ ջուրերուն մէջ թաթախեալ՝ անոնց ոտքին տակը կեցեր ու կատաղութեամբ կը հաչէր ծովուն ալիքներուն դէմ : Աղջիկները՝ ձերունիին թեւերուն մէջ իրարու փաթթուած էին , եւ փոխանակ ահաբեկ ու շուարեալ աչօք իրենց չորս կողմը դիտելու՝ դէպ երկինք կը նայէին , որպէս թէ միամիտ վտանգութեամբ մ'եւ յուսով քաջալերուած կ'սպասէին որ դերմարդկային դօրութիւն մը դար զիրենք աղատէր :

Յանկարծ փոթորկին որոտընդոտ ճարձատմանց մէջ դարձուրելի եւ յուսահատ աղաղակ մը յուռեցաւ միանգամայն երկու նաւերուն ճանա-

պարճորդաց բերնէն : Դողենաւը երկու անագին կոհակներուն մէջ տեղը խորասուզելով՝ իր կողը եռակայմին գլխուն ներկայացուցեր էր , եռակայմն ալ լեռնաձեւ կոհակի մը վրայ կարգէ դուրս բարձրութեան ելնելով՝ շողենաւին զարնուելէ առաջ անոր վրայ ամբարձեր էր . . . :

Այնպիսի անդաւազանչ տեսարաններ կան զորս անհնար է նկարագրել . բայց երբեմն մտքի արագութեամբ պատահած արկածներու մէջ՝ մարդ փայլակի լուսով նշմարուած երեւոյթներու նման տեսիլներ կը մտնէ :

Արդ , երբոր Պաք-Նիլլ՝ ալիքներուն վրայ բարձրանալով Ալիեօմ-Թէլի վրայ ինչալու վրայ էր , հրեշտակադէմ եւ խարտիչահեր երիտասարդը՝ եռակայմին առաջակողմը կեցած՝ ինքզինք ծովը նետելու կը պատրաստուէր , որպէս զի քանի մը դժբաղդներ աղատէ . . . :

Յանկարծ իր կեցած բարձրութենէն շողենաւին վրայ նայելով՝ տեսաւ որ երկու մատաղ աղջիկներ իրենց աղբրալից թեւերն առ ինքն երկնցուցեր եւ կարծես թէ զինքը ճանչելով հիացեալ աչօք եւ երկիւղած ջերմեռանդութեամբ մ'իրեն կը նայէին : Այս երեք անձանց աչերը՝ փոթորկին մոնչմանն ու նաւաբեկութեան մօտալուտ վտանգին մէջ վայրկեան մ'իրարու հանդիպեցան . . . : Այն ժամանակ երիտասարդին շէմքը յանկարծական եւ խորին կարեկցութեամբ մը փայլեցաւ , վասն զի երկու աղջիկները ձեռնամաձ՝ օգնութեան կը կանչէին զինքն իր-

րեւ աղնկալեալ փրկիչ մը

Յերուսիմն՝ նաւուն եզերքի տախտակորմե-
րէն մէկուն կործանմամբը դլորեւլով գետինն ին-
կեր ու հոն փռուած մնացեր էր :

Շատ չանցաւ ամեն բան աներեւոյթ եղաւ :
Փրփրադէզ ալիքներու ահագին շեղջակոյտ մը
Պաք-իկը կիյեօմ-թէլին վրայ նետեց, եւ այս եր-
կու փայտի ու երկաթի կոյտերուն իրար զարնը-
ւելով ջախջախուելուն եւ անդնդասոյզ ըլլալուն
հետ մեծ ձայն մը միայն լսուեցաւ . . . հոգեվար-
քի եւ մահուան ձայն . . . ալիքներուն մէջ խո-
րատուզող հարիւրաւոր մարդկեղէն արարածոց
միահաղոյն արձակած վերջին ձայնը . . . եւ այ-
նուհետեւ բնաւ բան մը չտեսնուեցաւ :

Քանի մը վայրկենէ ետեւ , ալեաց խոռոչ-
ներուն մէջ եւ դադաթներուն վրայ կրցան նըշ-
մարուիլ երկու նաւերուն բեկորները , եւ տեղ
տեղ ալ մարդոց դելեալ թեւեր , եւ քանի մը
դժբաղդներու տոբոյն եւ յուսահատ երեսներ ,
որք կաշխատէին լողալով ծովեզերեայ ժայռե-
րուն մօտենալու , ուր խեղճերը՝ կատաղի ալեաց
մոլեգին ընդհանրումէն ջարդուբուրդ պիտի ըլ-
լային :

ԳԼՈՒԽ Գ .

ՆԱԻԱՏԵԿԵԱԼՔ

Նրբոր մատակարարն անհրաժեշտ նաւաբե-
կութենէն ազատիլ կրցողներուն օգնութեան
համար ծովեզերքը գացեր էր , Պ . Ռօտէն ալ՝
տիկին Տիւբօնի առաջնորդութեամբ կանանչ սենե-
տակը գացեր ու Փարիզ տանելիք նիւթերը գը-
տեր առեր էր :

Այն սենեակին մէջ երկու ժամ անցունելէ
ետեւ , առանց ամենեւին փոյթ ընելու ազարա-
նին մարդոց իրարանցումը , որք նաւակոծեալ
գժբաղդներ ազատելու համար տակն 'ի վերայ
կըլլային , Ռօտէն մատակարարին սենեակը դար-
ձաւ , որ երկար անցքի մը ծայրն էր : Նրբոր ներս
մտաւ , մարդ չգտաւ հոն . թեւին տակը արծաթ-
եայ ճարմանդներով փոքրիկ սնտուկ մը զարկած
էր . զգեստը կէս կօճկած ըլլալով , կարմիր սեկէ
թղթապանակի մը ծայրը կը տեսնուէր քովի
զրպանին մէջէն :

Պ . Ռօտէն քանի մը վայրկենէ 'ի վեր մտա-
խոհ հոն կեցեր էր , երբոր տիկին Տիւբօն՝ որ ա-
մենայն փութով նաւաբեկելոց օգնութեան
պատրաստութիւններու կ'զբաղէր , ներս մտնե-
լով անոր մտածութիւնն ընդմիջեց :

« Հիմա , ըսաւ տիկին Տիւբօն սպասուհւոյ մը , քովի սենեակը կրակ վառէ , եւ այս տաք գինին ալ հոն դիր . Պ . Տիւբօն հիմա ուր որ է՝ կուգայ :

— Է՛ , սիրելի տիկին , ըսաւ անոր Ռօտէն , դժբաղդ նաւաբեկեալներէն մարդ ազատելու յոյս կանց . — Ա՛հ , պարոն , չգիտեմ . . . ահաւասիկ երկու ժամ է որ այրս դնաց եւ սրտատանջութեանէս կը մեռնիմ . այնչափ քաջասիրտ է որ այլոց օգնութիւն կամ ծառայութիւն մ'ընելու համար մինչեւ անգամիր կեանքը վտանգի մէջ կը դնէ անխոհեմութեամբ . . . — Անխոհեմ ըլլալու չափ քաջասիրտ , ըսաւ Ռօտէն ինքնիրեն , այսպիսի մարդ մ'իմ բանիս չգար . . . — Ա երջասպէս , յարեց կատարինէ , տաք կտաւեղէններ եւ զօրացուցիչ ըմպելիներ պատրաստել տուեր էմ . . . երանի թէ այս ամեն պատրաստութիւններս օգտակար ըլլային : — Ատուծով պարապ չեն ելներ , սիրելի տիկինս . շատ ցաւեցայ որ տարիքս եւ տկարութիւնս չնեղեցին ինձ որ ձեր պատուական ամուսնոյն հետեւ ալ օգնութեան երթայի . . . կը ցաւիմ նմանապէս որ չսիրտի կրնամ հոս սպասել եւ անոր ջանից ելքն իմանալ , եւ եթէ յաջող արդիւնք մ'ունեցած է՝ ուրախացութիւնս յայտնել . վասն զի դժբաղդաբար շուտով մեկնելու հարկադրեալ եմ . . . վայրկեաններս իսկ համրուած են : Ծնորձակալ կըլլամ ձեզ եթէ կտոքս լծել տալու հաճիք : — Շատ ազէկ , պարոն , երթամ ծառային ըսեմ : — Ներեցէք :

սիրելի տիկին որ ձեզի մէկ խօսք մ'ըսեմ . . . զուք խելացի եւ բարեխորհուրդ կին մ'էք . . . Ես ձեր ամուսնոյն հասկցուցի որ եթէ ուզէ՝ կըրնայ այս հողերուն մատակարարութեան պաշտօնին մէջ մնալ . . . — Պիտի կրնայ մնալ . ո՛հ , սրչափ շնորձակալ պիտի ըլլանք ձեզ : Առանց այս պաշտօնին մեր այս ձերութեան մէջ ի՞նչ պիտի ընենք : — Բայց այս խոստման մէջ . . . երկու պայման միայն դրի . . . չնչին պայմաններ . . . զորս ինքը պիտի հազորդէ ձեզ . . . — Ա՛հ , պարոն , մեր փրկիչն էք դուք . . . : — Շատ բարեխորհէք , տիկին . . . բայց երկու փոքրիկ պայմաններով . . . : — Եթէ հարկը պայման ալ առաջարկէք , կընդունինք , պարոն : Մտածեցէք անգամ մը , պարոն , թէ առանց այս պաշտօնին ինչպէս ապրուստ պիտի ձարէինք : — Ուրեմն կրնամ վստահիլ ձեր վրայ . . . ջանացէք որ ձեր ամուսինը համոզէք . . . : — Տիկին , տիկին , ահա պարոնը կուգայ , ըսաւ սպասուհի մը սենեակէն ներս վազելով : — Հետը շատ մարդ կանց : — Ո՛չ , տիկին . . . մինակ է . . . — Մինակ է . . . ի՞նչ կըսես : — Այո՛ , տիկին : »

Քանի մը վայրկեան հտքը Պ . Տիւբօն սենեակէն ներս մտաւ . զգեստներէն ջուրերը կը վազէին . հովին ուժգնութեանէն զլխարկը չլինալու համար՝ փողպատովը զլխուն վրայ կապեր էր կզակակալի ձեւով . սունապանները կաւճային տղովով շաղախեալ էին :

« Ա՛հ , եկանք սիրելիս , սրչափ սիրտս ան-

հանդիստ էր, գոչեց կինը գորովանօք էրկանը
 փաթթուելով:—Մինչեւ հիմա . . . երեք հոգի մի-
 այն կրցան ազատիլ: — Օրհնեանի է Աստուած . . .
 սիրելի պարոն Տիւբօնս, ըսաւ Ռօտէն, գոնէ
 ձեր ջանքը պարապ չելաւ . . . : — Երեք հո-
 գի . . . միայն երեք հոգի . . . տէր Աստուած,
 ըսաւ կատարինէ: — Ես միայն Անգղներուն խոր-
 չին մէջ տեսածներուս համար կըսեմ: Գուսալի
 է որ ծովեզերքին ուրիշ գիւրամատչելի կողմերն
 ալ ուրիշ ազատեալներ եղան: — Իրաւունք ու-
 նիս . . . որովհետեւ բարեբաղդարար ծովեզեր-
 քին ամեն կողմն ալ գէշ չէ: — Ո՞ւր են այդ կա-
 րեկցութեան արժանինաւակոծեալները, սիրելի
 պարոն Տիւբօնս, հարցուց Ռօտէն քանի մը վայր-
 կեան աւելի նստելու պարտաւորուելով: — Ծո-
 վեզրէն վեր կեղնեն մեր մարդոց օգնութեամբ,
 պատասխանեց մատակարարը, եւ որովհետեւ
 շուտ քայելու կարողութիւն չունին, ես վազեցի
 եկայ որ կնոջս սիրտն ապահովեմ եւ քանի մը
 հարկաւոր տնօրէնութիւններ ընեմ: Նախ պէտք
 է շուտով կանանց զգեստներ պատրաստել . . . :
 — Ուրեմն ազատեալներուն մէջ կի՞ն ալ կայ:
 — Երկու մատաղ աղջկունք կան՝ առ առաւելն
 տասնեւհինգ կամ տասնեւվեց տարեկան . . . եւ
 ի՞նչ գեղեցիկ զաւակներ . . . : — Տարաբանդդ
 տղայք . . . ըսաւ Ռօտէն ապաշխարողի ձայնով
 մը: — Իրենց կեանքն ազատողն ալ հետեւինն
 է . . . գեղեցիկ կտրիճ մը՝ որուն համար կրնայ
 ըսուիլ թէ դիւցազն մ'է . . . : — Դիւցազն մի:

— Այո, երեւակայէ անգամ մը . . . : — Այդ
 ամենը ետքը պատմէ, սիրելիս, առ այժմ գոնէ
 սա չոր գիշերազգեստը հագիր, եւ սա տաք դի-
 նին խմէ . . . : — Չէ չեմ ըսեր սիրելիս, վասն
 զի սառ կտրած եմ . . . : Կըսէի քեզ թէ աղ-
 ջիկներն ազատողը դիւցազն մ'էր . . . ըրած
 քաջութիւնը խելքէ մտքէ գուրս է . . . : Եր-
 բոր ագարակին մարդոց հետ ասկէց ելանք գա-
 ցինք, նեղ գառ 'ի վայրէն իջանք, եւ ապառա-
 ժուտ ծովեզրին ստորոտը հասանք Անգղներուն
 փոքրիկ խորշը՝ որ ծովուն մէջ երկնցած հինգ վեց
 խոշոր ժայռերով քիչ մը պատսպարեալ է ալիք-
 ներէն: Ի՞նչ տեսնենք այն խորշին մէջ. երկու
 մանկամարդ աղջիկները, մարած, ոտքերնին
 ջուրին մէջ, բայց ապառաժի մը կրթնած, այն-
 պէս որ կարծես թէ մէկը զանոնք ծովէն հաներ
 հոն գրեր էր: — Սիրուն տղայք, մարդուս սիրտը
 կը կտրտի, ըսաւ պարոն Ռօտէն իր սովորութեան
 համեմատ ձախ ծկոյթին ծայրը աջ աչքին ան-
 կիւնը տանելով որպէս թէ արտուքի կաթիլ մը
 սրբելու համար՝ որ խիստ քիչ անգամ կը պա-
 տահէր: — Չանոնք տեսած ժամանակս ամեն
 բանէ աւելի աչքիս զարնողն անոնց զարմանալի
 նմանութիւնն էր, ըսաւ մատակարարը, այնպէս
 որ առանց երկար սովորութեան անհնար է զանոնք
 իրարմէ զանազանել . . . : — Անշուշտ երկեր-
 եակ ըլլալու են, ըսաւ տիկին Տիւբօն: — Այս
 խեղճ աղջիկներէն մէկը, ըսաւ մատակարարը,
 իրար կցած ձեռքերուն մէջ պղնձէ փոքրիկ մի-

տալ մը բռնեի էր , որ նոյնպէս պղնձէ չղթայով մը պարանոցէն կախուած էր :

Պ . Ռօտէն՝ որ ստորաբար կորաքամակ մարդոց պէս առջեւուն վրայ ծռած կը կենար , մատակարարին վերջին խօսքերը լսելուն պէս՝ յանկարծ շտկուեցաւ , եւ իր դժգոյն այտերը թեթեւ մը կարմրացան . . . : Ուրիշ որ եւ է մարդոց վրայ այս նշանները մեծ բան մը չէին կրնար թուիլ : Բայց Ռօտէնի պէս մարդու մը վրայ՝ որ երկար տարիներէ՝ ի վեր վարժուած էր իր սրտին յուզմունքը զսպելու եւ մանաւանդ ծածկելու , խորին ապշուածեան մը նշան էր : Մատակարարին մտանալով հարցուց անտարբեր դէմքով բայց ձայնը թեթեւ կերպիւ այլայլած :

« Անշուշտ սուրբ մասունք մ'ըլլալու էր այն . . . : — Տեսնա՞ք արդեօք ի՞նչ կար այն միտալին վրայ . — Ո՛չ , պարոն . . . միտք չըրի նայելու : — Այդ երկու աղջիկներն իրարու շատ կը նմանին . . . այնպէս չէ : — Այո՛ , պարոն , այնչափ կը նմանին որ մարդ դժուարաւ կրնայ զանազանել իրարմէ . . . : Կերեւի թէ որք այ են , վասն զի սեւեր հագած են . . . : — Սեւեր հագած են . . . ըսաւ Պ . Ռօտէն նոր շարժումով մը : — Ափսո՛ս , այս հասակնուն մէջ որք ալ մնացեր են , յարեց տիկին Տիւբօն արտասուքը սրբելով : — Որովհետեւ մարած էին , վերուցինք ուրիշ տեղ մը փոխադրեցինք ուր աւազը չոր էր . . . եւ երբոր այս երկու տարաբաղդներուն խելքը գլուխը բերելու կ'ըրաղէինք :

Ժայռերուն մէջ մարդու մը գլուխ տեսնա՞ք , որ մէկ ձեռքը մագլցելով անոնց վրայ ելնելու կաշխատէր : Իսկոյն մեր մարդիկն անոր քով վազեցին եւ բարեբաղդաբար շուտ հասան , վասն զի վրան ուժ չէր մնացեր . ուստի ոգեսպառ մեր մարդոց թեւերուն մէջ ինկաւ : Ահա այս մարդուն համար էր որ կըսէի թէ դիւցազն մ'է : Ինչու որ երկու աղջիկները զարմանալի քաջութեամբ ազատելէ ետեւ , երրորդ անձ մ'ալ ազատել ուղեւորներէն ալեկոծ ժայռերուն մէջ դարձեր էր : Բայց ուժը թուրորովն սպառած էր , եւ եթէ մեր մարդիկը չհասնէին , անտարակոյս ալիքները զայն պիտի յափշտակէին ժայռերուն մէջէն որոց փաթթուած էր : — Իրաւունք ունիս , զարմանալի քաջութիւն է ըրածը . . . : »

Պ . Ռօտէն , գլուխը կուրծքին վրայ ծռած՝ կարծես թէ բնաւ ուշադրութիւն չէր ըներ այս խօսակցութեան , իր սարսափն ու ապշուածութիւնը կաւեղնար երբոր կը մտածէր որ ազատեալ երկու աղջիկները տասնեւհինգ տարեկան էին , սեւեր հագած էին , վերջին աստիճան իրարու նման էին եւ մէկուն պարանոցը պղնձէ միտալ մը կար : Տարակոյս չէր մնար որ Սիմօն զօրապետին աղջիկներն էին : Բայց ի՞նչպէս այս աղջիկներն ալ նաւաբեկեալներուն մէջ կը գտնուէին . ի՞նչպէս երբ էին Վիսիքայի բանտէն , եւ ի՞նչպէս ինքը չէր իմացած : Արդեօք փախեր էին . արդեօք թող արուեր էին . ի՞նչպէս եղեր էր որ իրեն իմաց չէր արուած : Այս երկրորդական մտածութիւն . . .

ներուս ամենն ալ կը ներկայանային Ռօտէնի մըտ-
քին , բայց շուտով կը փարատէին այս մեծ իրո-
ղութեան առջեւ , այսինքն թէ Սիւժոն դօրապե-
տին աղջիկներն հոն էին : »

Իր այնչափ աշխատութեամբ հիւսած ցանցը
ոչնչացեր էր :

« Երկու աղջիկներն ազատող անձին վրայ
խօսած ժամանակս , ըսաւ մատակարարն իր կը-
նոջը՝ առանց Պ . Ռօտէնի մտահոգութիւնը նըշ-
մարելու , թերեւս կարծես թէ Հերակլէս մ'է .
ընդհակառակն . . . դրեթէ տղայ մ'է , այնչափ
թարմ երեւոյթ մ'ունի իր քաղցր Պէդմըովն ու
երկայն խարտեաչ մաղերովը . . . : Վերջապէս
տեսնելով որ վրան չապիկէ մը , սեւ կարծ վար-
տիքէ մ'եւ նոյնպէս սեւ բուրդէ գուլպաներէ
զատ ուրիշ գգեստ շունէր , վերարկու մը տուի .
Իր այս կերպարանքն ալ դարմանալի թուեցաւ
ինձ : — Յշմարտ է , նաւաստիներն այդպիսի
կերպարանք չեն հագնիր : — Մնաց որ , թէ եւ
նստած նաւն անդղիացի էր , ինքը կարծեմ թէ
գաղղիացի է , քանզի քեզ եւ ինձ պէս գազզիե-
րէն կը խօսի : Ամենէն աւելի այն ժամանակ աչ-
քըս լցուեցաւ , երբ երկու աղջկանց խելքը դը-
լաւին եկաւ : Ասոնք այն երիտասարդը տեսնել-
նուն պէս՝ վազեցին ծունկերուն փաթթուկան ,
եւ Աստուծոյ աղօթք ընելու պէս երկիւղած
ջերմեռանդութեամբ մ'անօր երեսը կը նայէին
եւ լռելիայն շնորհակալ կըլլային . . . :
Յետոյ աչքերնին իրենց շուրջը պտայընելով

կարծես թէ մէկը փնտռեցին , եւ իրարու հետ
քանի մը խօսք ընելէ ետեւ՝ մէկմէկու փաթթը-
ուելով լալ սկսան : — Ո՛հ , Աստուած իմ , ի՛նչ
աղետալի արկած , մի գիտէ նրչափ մարդ կորը-
ւած է : — Երբոր ծովեզերքէն մնկնեցանք ,
արդէն ծովը եօթն դիակի ցամաքը նետեր էր , եւ
չառ մ'ալ կարասեաց կտորտուքներ , սնտուկներ
եւ այն ծովեզրապահ մաքաւորներուն իմաց տը-
ուի որ այսօր մինչեւ իրիկուն հոն պիտի սպասեն ,
եւ եթէ ինչպէս որ կը յուսամ ուրիշ ազատած նա-
ւաբեկեալներ ալ գտնուին , հոս պիտի դրկեն . . . :
Բայց ականջ դիր , կարծեմ թէ մարդոց ձայն է . . .
այո՛ , այո՛ , մեր նաւաբեկեալներն են : » Եւ մա-
տակարարն ու կինը դահլճին դուռը վազեցին որ
երկայն անցքի մը վրայ կը բացուէր . նոյն միջո-
ցին Պ . Ռօտէն ալ բարկութեանն ու մտատանջու-
թեանն եղունգները կրծելով նաւաբեկելոց դա-
լուն կ'սպասէր . շատ չանցաւ՝ օրաաշարժ տե-
սարան մը ներկայացաւ աչքին :

Անցքին միւս ծայրէն , որ բաւական մութ
էր եւ միայն մէկ կողմը քանի մը կամարածեւ
պատուհաններ ունէր , երեք հօգի ծանրաքայլ
կուղային գեղացիի մ'առաջնորդութեամբ : Այս
խումբը երկու աղջիկներէն եւ անոնց անվեհեր
ազատարարէն բաղկացեալ էր : Ռօզ եւ Պլանչ՝
երիտասարդին երկու քովն կուղային . նա ալ-
թեթեւ մ'անոնց թեւերուն կրթնած՝ մեծ դըժ-
ուարութեամբ կը քայլէր : Թէ եւ քսանեւհինգ
տարու էր , բայց իր անտիական դէմքն այնչափ

չէր ցուցնենք . իր երկայն խարտեաչ մագերէ՝
 ճակտին մէջ տեղը երկուքի բաժնուած՝ զինքը
 ծածկող թխագոյն լայն վերարկուին օձիքին վը-
 րայ ինկած էին . դժուարին է նկարագրել իր
 դժգոյն ու անուշ երեսին վրայ տղաւորուած
 օքանչելի բարութիւնը, որ Ռափայէլի վրձինին ա-
 մենալսեմ երեւակայական արտագրութեանց ա-
 նարատու թիւնն ունէր . ըստ որում այն չնաչխար-
 հիկ պատկերհանը կրնար միայն այս հրաշալի դէմ-
 քին տրտմախառն շնորհքն եւ հրեշտակի կամ
 երկնասլաց մարտիրոսի աչաց պէս վճիտ եւ կա-
 պոյտ աչերուն երկնային նայուածքը կենդանի
 ճշգրութեամբ նկարել :

Այո՛, մարտիրոսի, վասն զի արդէն արիւ-
 նաղանգ պսակ մը բոլորուած էր այս զմայլելի
 գլխոյն շուրջը :

Յաւագի՛ն տեսարան . իր խարտեաչ արտեւա-
 նունքէն վեր . որ ցուրտէն առաւել կարմորակ
 գոյն մ'առեր էր, բարակ սպի մը կար քանի մը
 ամսուան վէրքէ մը դոյացած, որ կարծես թէ
 ծիրանեգոյն ժապաւէնով մը պատեր էր իր գեղե-
 ցիկ ճակատը . բայց առաւել ցաւագին էր տեսնել
 ձեռքերն ու ոտքերը՝ որ անդու թխաչահանու-
 թեամբ ծակծկուած էին, եւ հիմա նաւաբեկու-
 թենէն հոգիներ աղատելու համար սրածայր ա-
 պառածներուն վրայ վաղելէն այն վէրքերը վե-
 րըստին բացուէր էին, որով այնչափ դժուարու-
 րութիւն կը կրէր քալելու :

Այս երիտասարդն էր Գաբրիէլ, Տակօպէտի

կնօջ որդեգիրը, որ օտար երկիրներու մէջ քա-
 րոզուութեան զրկուած էր :

Գաբրիէլ՝ քահանայ եւ մարտիրոս էր . . .
 վասն զի այսօրուան օրս ալ մարտիրոսներ կը
 դանուին ինչպէս այն ժամանակներն՝ ուր հօռ-
 մայեցւոց կայսրերն առաջին քրիստոնեայիները
 վագրերուն ու առիւծներուն առջեւ կը նետէին
 կրկէսի մէջ . վասն զի այսօրուան օրս ալ ժողովրդ-
 եան որդիքը, որոց մէջէն կելնեն գրեթէ միշտ
 գիւցաղնական եւ անշահասէր անձնուրութիւն-
 ները, արիական եւ անկեղծ կոչմամբ մ'աշխարհի
 ամեն կողմերն իրենց հաւատքը տարածելու կեր-
 թան, եւ միամիտ բարեսրտութեամբ ամեն չար-
 չարանք եւ մինչեւ իսկ մահը յանձն կառնուն .
 Քանի քանինք բարբարոսաց զո՛հ ըլլալով կոր-
 սուած են երկուց աշխարհաց անապատներուն
 մէջ՝ անշուք եւ անծանօթ . . . : Եւ խաչին այս
 պարզ զինուորներուն համար, որք իրենց հա-
 ւատքէն ու անվհերքութենէն դատ ուրիշ բան
 չունին, ետ դարձած ժամանակներն՝ որ խիստ քիչ
 անգամ կը պատահի՝ երբէք եկեղեցական շքեղ
 եւ շահաւէտ պաշտօններ չկան . անոնց սպիալից
 ճակատը երբէք չստակուիր հայրապետական
 թագով, եւ խեղացեալ անդամներնին ալ ծիրա-
 նիններով չեն ծածկիր . . . ալ դրօշակի համար
 պատերազմող զօրականաց մեծ մասին պէս կը
 մեռնին եւ անյիշատակ մոռացութեան մէջ կան-
 հետանան . . .

Միծն զօրապետին աղջիկները՝ նաւաբեկու-

թենէն ետեւ երբոր խելքերնին գլուխնին եկեր եւ ինքզինքնին ժայռերէն վեր ելնելու վիճակի մէջ տեսեր էին , պարզամիտ երախտագիտութեամբ մը չէին ուզեր որ զիրենք անհրաժեշտ մահուանէ ճողոպրող անձին դողդոջուն քայլերուն ուրիշ մէկը նեցուկ ըլլայ :

Ռօզի եւ Պլանչի սեւ զգեստներէն ջուրեր կը լվաղէին . դեղնահար երեսնին խոր տխրութիւն կը յայտնէր . տաք արտասուքներ ակօսաձեւ կը հոսէին անոնց այտերն 'ի վար : Խեղճ որբերը՝ երեսնին կախած , աչքերնին խօնարհած , ցուրտէն ու սրտայուզութենէ դողդողալով , յուսահատութեամբ կը խորհէին որ իրենց առաջնորդն ու բարեկամը՝ Տակօպէտը՝ ալ չպիտի տեսնէին . . . որովհետեւ Վարբրիէլ 'ի ղուր օգնութեան ձեռք երկնցուցեր էր անոր՝ որպէս զի ժայռէն վեր ելնէ . դժբաղդաբար երկուքին ալ ուժն սպառած ըլլալով , ժայռերուն վրայէն ետ քաշուող կոհակներէն մէկը զօրականը վերուցեր տարեր էր :

Վարբրիէլի տեսքն ալ մեծ զարմանք պատճառեր էր Ռօտէնի , որ ամեն բան լաւ դիտելու համար մէկ կողմ քաշուած էր . բայց այս զարմանքը երջանկառիթ էր իրեն . այն աստիճան ուրախութիւն զգաց քարոզչին մահուանէ ազատելուն վրայ , որ Սիմօն զօրապետին աղջիկները տեսնելէն զգացած դառն տպաւորութիւնը քիչ մը մեղմացաւ . (ընթերցողը չէ մոռցած անշուշտ որ Պ. Ռօտէնի մեքենայութեանց յաջողութեանը

համար հարկ էր որ Վարբրիէլ փետրվար 13ին փարիզ գտնուէր) :

Մատակարարն ու կինը՝ որբերուն վրայ 'ի գուժ խանդաղատելով՝ փութացին անոնց քով գացին պէտք եղած խնամքն ընելու :

« Պարոն . . . պարոն . . . բարի լուր մ'ալ , գոչեց ազարակին մանչերէն մէկը ներս մտնելով . տակաւին երկու նաւաբեկեալներ ալ աղատեցան . — Օրհնեալ է Աստուած , ըսաւ քարոզիչ քահանայն . — Ո՞ւր են , հարցուց մատակարարը դէպ 'ի դուռը դիմելով : — Մէկը քալելու կարողութիւն ունենալով՝ Ժիւսթէնին հետ ետեւէս կուգայ . . . իսկ միւսը ժայռերէն վերաւորուած ըլլալով՝ ծառի ոստերէ շինուած պատգարակի մը վրայ դրեր հոս կը բերին : — Ուրեմն երթամ շուտով վարի սրահին մէջ տեղաւորցնել տամ զայն , ըսաւ մատակարարը դուրս ելնելով , եւ կնոջն ալ պատուիրեց որ օրիորդներուն պէտք եղած խնամքը մատակարարէ : — Քալելով եկող նաւաբեկեալն ո՞ւր է , հարցուց տիկին Տիւբօն : — Ահա կուգայ , ըսաւ գեղացին մարդ մը ցուցնելով՝ որ նեղ անցքին ծայրէն բաւական արագութեամբ կուգար : Երբոր իմացաւ որ երկու ազատեալ օրիորդներն հոս եկեր էին , առանց իր ծերութեանըն ու գլխուն վերքին նայելու՝ այնպիսի խոշոր քայլեր առնուլ սկսաւ , որ հագիւ կրցայ զայն անցնել եւ ձեզ լուր բերել :

Ռօզ եւ Պլանչ գեղացիին այս խօսքերը լսեցնուն պէս միակամ ոտքի ելնելով դէպ 'ի գուրտ

վազեցին, եւ դահլիճին դրան մէջ Տակօպէսը դիմաւորեցին :

Ջորականը սրտին շարժումէն չկրցաւ խօսք մ'արտաբերել, դրան սեմին վրայ ծունկի եկաւ եւ թեւերն աղջիկներուն երկնցուց : Ռապա-Ժօա ալ անոնց քով վազելով ձեռքերնին լիզել սկսաւ :

Բայց Տակօպէսի սիրան այն աստիճան շարժած էր, որ երբ որբերն իր թեւերուն մէջ գլրկեց, զլուխը դէպ ետին ծոցեցաւ, եւ եթէ դեղացիները զինքը չընէին՝ կրնրկին վրայ պիտի կործանէր : Խեղճը մարեր էր, Վերուցին զինքը մօտակայ սենեակ մը տարին : Աղջիկներն ալ անոր հետ երթալ ուզեցին, թէպէտ մատակարարին կլինն իրենց ակարութիւնն ու սրտին շարժումը ցոյց տալով յորդորեց որ չերթան :

Պ. Ռօտէն՝ զօրականը տեսնելուն պէս՝ երեւոր սաստկապէս կնճոկեցաւ, վասն զի մինչեւ այն ժամանակ կը կարծէր թէ Սիմօն զօրապետին աղջկանց առաջնորդը մնած էր :

Քարոզիչ քահանայն՝ չափազանց յոգնած ու պարտասած ըլլալով՝ աթոռի մը վրայ կրթներ մընացեր էր, եւ դեռ Պ. Ռօտէնը չէր նշմարած :

Նոր անձ մ'ալ՝ դեղին եւ ամոյն դէմքով՝ դահլիճէն ներս մտաւ գեղացիի մ'առաջնորդութեամբ՝ որ Գարրիէլը ցոյց տուաւ անոր : Դեղնադէմ մարդը, որուն գեղացիի բաճկոն մ'ուտափստ մը հագուցեր էին, քարոզիչ քահանային մօտեցաւ, եւ գաղղիներէն լեղուով բայց օտարականի մ'արտասանութեամբ ըսաւ. « Ճալմա

իշխանագունը հիմա հոս փոխադրուեցաւ . . . առաջին անգամ բերանը բանալուն ձեզ կանչեց : — Ի՞նչ կըսէ այս մարդը . . . դոչեց Ռօտէն Գարրիէլի մօտենալով : — Պ. Ռօտէն . . . դոչեց քարոզիչ քահանայն զարմանքէն ետ ետ քաշուելով : — Պ. Ռօտէն . . . դոչեց միւս նաւաբեկեալն ալ, եւ այն վայրկենէն հետեւ աչքը չդատեց Պարոն Ժօզիւէ-Վան-Տաէլի թղթակցին (Ռօտէնի) վրայէն : — Ի՞նչպէս եղեր է որ հոս կը գլտնուիք . . . Պարոն Ռօտէն . . . ըսաւ Գարրիէլ երկիւղախառն յարգանքօք Ռօտէնի մօտենալով : — Այս մարդն ի՞նչ ըսաւ ձեզ, կրկնեց Ռօտէն յուզեալ ձայնիւ. Ճալմա իշխանագնին անունը տուաւ, այնպէս չէ : — Այո՛, պարոն, Ճալմա իշխանագունը՝ Աղէ քսանդրիայէն եկող անգղիական Պլաք-Իկլ նաւին բերած ճանապարհորդներէն մէկն է, որ ինձ հետ նաւաբեկութիւն կըրեց . . . Այսնաւն Ակօրեան կղզիները հանգիպելով՝ ուր ես կը գտնուէի, որովհետեւ Չարլըսթօնէն զիս բերող նաւը նորոգութեան պատճառաւ հոն մնալու հարկադրեալ էր, ուստի ճանապարհորդութիւնս շարունակելու համար Պըլաք-Իկլ նաւը նստայ, սրուն մէջ էր Ճալմա իշխանագունը : Այս նաւը մեզ Բօրթամութ պիտի տանէր, անկէց ալ Քաղղիա գալու դիտաւորութիւն ունէի : »

Ռօտէն Գարրիէլի խօսքը չկրցաւ ընդմիջել վասն զի այս վերջին լուրն իր միտքը կայծակնա՛հար ընելով անգամալոյժ բրբր էր : Հուսկ ուրե՛ր — 8

մըն վերջին փորձ մ'ընել ուղող մարդու մը պէս .
 թէ եւ կանխաւ գիտէր իր հարցման ունայնու-
 թիւնը , ըսաւ Գաբրիէլի . « Գիտէ՞ք արդեօք ո՞վ
 է այդ ճալմա իշխանը : — Բարեսիրտ եւ քաջ ե-
 րիտասարդ մ'է . . . Հնդիկ թագաւորի մը որդին
 է , որուն երկիրն անդդիացիք գրաւեցին . . . »

Յետոյ Գաբրիէլ միւս նաւաբեկեալին դառ-
 նալով՝ անձկութեամբ մը հարցուց . « Ի՞նչպէս է
 իշխանը . արդեօք վէրքերը վտանգաւոր են :
 — Ծանր են՝ բայց մահաբեր չեն , ըսաւ միւսը :
 — Օրհնեալ է Աստուած , ըսաւ քարոզիչը Ռօտէ-
 նի դառնալով , ահա նաւաբեկեալ մ'ալ որ մահ-
 ուանէ կազատի : — Շատ աղէկ , պատասխանեց
 Ռօտէն խրոխտ եւ կարծ ձայնիւ . — Եթէ կը նե-
 րէ՞ք՝ անոր քով պիտի երթամ , ըսաւ Գաբրիէլ
 հլու թեամբ . հրաման մ'ունի՞ք ինձ տալիք : — Եր-
 կու կամ երեք ժամէն կրնանք ձանբայ ելնել , որ-
 չափ եւ յոգնած ալ ըլլաք , ըսաւ Ռօտէն : — Եթէ
 հարկ է . . . այո՛ : — Հարկ է . . . հետօ պիտի
 դաք : »

Գաբրիէլ հնազանդութեամբ գլուխը իռ-
 նարհեցուց Ռօտէնի առջեւ եւ գեղացիին հետ
 դուրս ելաւ . իսկ Ռօտէն ապշած ու շուարած
 ինկաւ աթոռի մը վրայ : Գեղնագէմ մարդը սնն-
 եակին մէկ անկիւնը մնացեր էր՝ առանց Ռօտէ-
 նէն տեսնուելու :

Այս մարդը Ֆարէնկա խառնած ինն էր , խեղ-
 զիչներուն երեք գլխաւորներէն մէկը , որ Չանաթի
 աւերակաց մէջ զինուորներուն ձեռքէն ազատեր

էր , եւ ետքն ալ մաքսանենգ Մահալը մեացընե-
 լով՝ վրան դտնուած նամակները գողցեր էր , գորս
 Պ . Թօզիւէ-Վան-Տաէլ Ռօտէնի կը Ղրկէր . այն
 նամակներուն մէջ էր նաեւ այն թուղթը՝ որուն
 շնորհիւ մաքսանենգը Ռիւլթէր շոգենաւը պիտի
 ընդունուէր իբրեւ ճանապարհորդ : Ֆարէնկա
 Չանաթի աւերակներուն խրճիթէն փախած ժա-
 մանակ՝ ճալմա զինքը չէր տեսած . ուստի իր
 փախուստէն ետեւ (զոր ետքը պիտի պատմենք)՝
 զայն շոգենաւին մէջ տեսնելով եւ Ֆանսէկա-
 րաց ազանգէն ըլլալը չգիտնալով՝ իբրեւ հայրե-
 նակից վարուեր էր անոր հետ :

Ռօտէն՝ աչքերն անշարժ տնկած եւ կատա-
 դութենէն երեսին գոյնը կապուտցած՝ անդադար
 եզունքները կը կրծէր առանց խառնած ինք տես-
 նելու :

Այս վերջինը կամացուկ մը Ռօտէնի քովն
 երթալով եւ ձեռքը բարեկամաբար ուսին վրայ
 դնելով՝ ըսաւ . Ձեր անունը Ռօտէն է : — Ի՞նչ
 կայ , հարցուց Ռօտէն յանկարծ ցնցուելով եւ գը-
 լուխը վեր տնկելով : — Ձեր անունը Ռօտէն է ,
 կրկնեց Ֆարէնկա . . . : — Այո . . . Ի՞նչ կու-
 գէ՞ք , — Գուք Փարիզ Միլիէօ-Տէղ-Իւրսէն փո-
 Ղոցը կը բնակիք . . . : — Այո . . . բայց
 դարձեալ կը հարցընեմ ձեզ , ի՞նչ կուգէ՞ք : — Բան
 մը չեմ ուզեր . . . հիմա . . . եղբայր . . . բայց
 ետքը . . . շատ : »

Այս ըսելով՝ Ֆարէնկա ծանր ծանր հեռա-
 ցաւ Ռօտէնի քովէն եւ մեծ սարսափի մէջ ձգեց

դայն . վասն զի այս մարդը՝ որ բնաւ բանէ մը չէր վախնար՝ խեղդիչին չարագոյժ նայուածքէն եւ ձախող դէմքէն զարհուրեալ էր :

ԳԼՈՒԽ Դ .

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ 'Ի ՓԱՐԻՁ

Խոր լուծիւն կը տիրէր Քարտովիի ապարանին մէջ : Մրրիկը քիչ քիչ հանդարտեր էր , եւ միայն հեռուէն ալիքներուն խուլ շառաչիւնը կը լսուէր , որ ծանր եւ տկար կներպիւ ծովեզերքին կը զարնուէին :

Տակօպէս ու որբերն ապարանին առաջին դռակոնը տաք եւ հանդիստ սենեակներու մէջ դրուած էին :

Ճալմա՝ ծանր վէրքերուն պատճառաւ վերի դռակոնը չկրնալով փոխադրուիլ՝ դետնի վրայ սենեակ մը դրուած էր :

Նաւաբեկութեան վայրկենին խեղճ մայր մը լալով իր զաւակն անոր դիրկը տուեր էր , 'ի զուր փորձ փորձեր էր Ճալմա այն դժբաղդ մանկիկն անհրաժեշտ մահուան ձեռքէն կորզելու : Այս անձնուիրութիւնն իր շարժմանց արգելք ըլլալով , Հնդիկ երիտասարդը խորտուխաչմ եզեր էր ժայռերուն վրայ :

Ֆարէնկա՝ զինքն անոր քարեկամ հաւտացընելով՝ քովը կեցեր էր որպէս զի վրան հակէ :

Գաբրիէլ՝ քանի մը վայրկեան Ճալմայի քով նստելէ եւ մխիթարութիւններ տալէ ետեւ՝ իրեն համար պատրաստուած սենեակը ելաւ . բայց Ռօտէնի հրամանին համեմատ երկու ժամէն ճանրաց ելնելու խոստմանը չդրժելու համար՝ չուզեց անկողին մանել , այլ մինչեւ իր լաթերուն չորնալը՝ լայն յենարանով մեծ թիկնաթոռի մը վրայ բազմած ննջեց՝ առատ կրակով լցուած վառարանի մը մօտ :

Այս սենեակը Տակօպէսին եւ երկու որբերուն նստած սենեակներուն քովն էր :

Ռապա-Ժօա , հաւանականաբար կասկածի պատճառ մը չունենալով այս պարկեշտ ապարանին մէջ , Ռօղի եւ Պլանչի սենեակին դրան առջեւէն ելաւ , եւ քարոզչին սենեակը մտնելով տաք նայու համար դնաց անոր մօտը վառարանին առջեւ տարածուեցաւ : Հաւատարիմ կենդանին՝ թաթերն երկնցուցած եւ ցոււկն ալ անոնց վրայ կրթնցուցած , այնչափ ցամաքային եւ ծովային ձախորդութիւններէ ետեւ երջանկաւէտ հանգըստութիւն մը կը վայելէր : Թէ եւ չենք կրնար հաստատել թէ սովորաբար խեղճ Ժօվլալը միտքը կը բերէր , բայց կրնանք զայն յիշելուննչան մը համարիլ՝ անոր մեռնելէն 'ի վեր ամեն անգամ ձերմակ ձի մը տեսած ատեն վրան յարձակելու եւ խածնելու անզուօղ պէտք մ'ըզալը , մինչդեռ առաջ որ եւ է գուշով ձիերու բնաւ չէր դպչեր :

Քանի մը վայրկեան անցնելէ ետեւ , սենեա-

կին մէջի դռներէն մէկը բացուեցաւ , եւ երկու քոյրերը վախն 'ի վախը ներս մտան , Ասոնք քիչ մ'առաջ արթննալով հագուեր էին , բայց Տակօպէտի վիճակին վրայ սրտերնին դեռ անհանգիստ էր , թէ եւ մատակարարին կիսն ասոնք իրենց սենեակը տանելէ ետեւ՝ քիչ մ'ետքը կրկին գացեր իմացուցեր էր թէ գեղին բժիշկը զօրականին վէրքը ծանր չէր գտեր : Այսու ամենայնիւ դարձեալ սիրտերնին չհանգչելով՝ իրենց սենեակէն դուրս կենէին յուսալով որ ապարանին մարդոցմէն մէկը տեսնեն եւ Տակօպէտի վիճակին վերայ անդեկութիւն մ'ստանան :

Գարրիէլի նստած հինաւուրց աթոռին ետեւի բարձր յենարանը զայն բոլորովին անտեսանելի կընէր ետեւէն : Որքերը տեսնելով որ Ռապա-ժօս աթոռին առջեւ հանդարտ պառկեր էր , կարծեցին թէ մէջը ննջողը Տակօպէտ էր . ուստի ոտքերնուն ծայրին վրայ կոխելով կամացուկ մ'աթոռին քով դացին , եւ սրչափ մեծ եղաւ խեղճերուն զարմանքը երբոր տեսան որ Գարրիէլն էր : Ապշած մնացին անշարժ . ոչ ետերթալու կը համարձակէին եւ ոչ առաջ՝ վախալով որ չըլլայ թէ արթնցընեն :

Քարոզչին երկայն ու խարտեաչ մաղերը չորցած ըլլալով՝ բնականաբար պարանոցին եւ ուսերուն բոլորտիքը գանդեր էին , երեսին գունատութիւնը աթոռին թիկնարանը ծածկող մոյգ ծիրանեգոյն դամասկեան բեհեզին վրայ առաւել զգալի կերպով աչքի կը զարնէր : Գարրիէլի գե-

ղեցիկ երեսն այն միջոցին դառն տխրութիւն մը կը յայտնէր , որմէ կը հասկցուէր թէ կամ ձախորդ երազ մը կը տեսնէր , կամ արտին տխուր զգացումները ծածկելու վարժուած ըլլալով , առանց իր գիտութեանը քունին մէջ երեսին վրայ կը յայտնուէին : Բայց այն սրտակէզ տխրութեան երեւոյթին հակառակ տակաւին դէմքն իր հրեշտակային քաղցրութեան անբացատրելի նկարագիրը պահած էր . . . վասն զի վշտակիր գեղեցկութեան պէս սրտաշարժ բան չկայ :

Երկու ազնիւները միահաղոյն կարմրելով աչքերնին խոնարհեցուցին , եւ մէկմէկու երեսնայելով տատամսոտ ակնարկով մ'իրարու ցուցրցին ննջեալ քարոզիչը :

« Քնացած է , քոյր իմ , ըսաւ Ռօզ կամացուկ մը : — Աւելի աղէկ . . . պատասխանեց Պլանչ նոյնպէս կամացուկ մ'աչք ընելով Ռօզին , կրնանք աղէկ մը գիտել զինքը . . . — Ծովէն իր հետ հոս եկած ժամանակնիս չէինք համարձակեր . . . — Նայէ մէկ մը , քոյր իմ , որչափ քաղցր է դէմքը : — Ինձ կը թուի որ երազնուս մէջ տեսածնիս է որ կըսէր թէ մեզ կը պաշտպանէր : — Այս անգամ ալ . . . ահա մեզ օգնութեան հասաւ : — Բայց դո՞նէ այս անգամ զինքը կը տեսնենք . . . — Լիրսիքայի բանտին մէջ . . . այն սարսափելի գիշերուան մէջ տեսնելնուս չնմանիր : — Այս անգամ ալ մեզ ազատեց : — Եթէ ինքը չըլլար . . . այս առաւեօտ . . . անշուշտ ծովակուր կըլլայինք . . . »

— Սակայն , քոյր իմ , ինձ այնպէս կը թուի որ երազնուս մէջ տեսած ժամանակնիս երեսին վրայ անուշ լոյս մը կը ցոլար : — Այո . . . կարծես թէ աչքերնիս կը շլացընէր : — Ասկէց զատ՝ այսպէս տրտում չէր : — Վասն զի այն ժամանակ երկինքէն կուգար , իսկ հիմա աշխարհիս վրայ է . . . : — Քոյր իմ . . . արդեօք այն ժամանակ ալ այս վարդագոյն սպին կմը ճակարին բոլորտիքը : — Ո՛հ , ոչ . . . եթէ ըլլար՝ անշուշտ կը տեսնէինք : — Եւ ձեռքերուն վրայի օպիններն ալ կը տեսնես . . . : — Բայց եթէ վիրաւորուած է , ուրեմն հրեշտակ չէ : — Ինչո՞ւ համար չէ , քոյր իմ , եթէ չարիք մ'արգելուէ կամ մեզ պէս մահուան վտանգի մէջ ինկած մարդոց օգնութեան հասնիլ ուղերով վիրաւորուած է : — Իրաւունք ունիս . . . եթէ իր պաշտպանած անձանց օգնութեան հասնելու համար ինքզինք վտանգի մէջ չդնէր՝ այսչափ գեղեցիկ չէր ըլլար . . . : — Ո՛հ , կուզէի որ աչքը բանար . . . : — Ի՛նչ բարեսիրտ եւ դորովալից նայուածք մ'ունի : — Ինչո՞ւ համար արդեօք ճանբան եկած ատեննիս մօրերնուս վրայ բնաւ խօսք մը չըրաւ : — Հետը մինակ չէինք . . . կերելի որ չուզէր . . . : — Հիմա մինակ ենք . . . աղաչենք արդեօք իրենքորպէս զի մեր մօրը վրայ խօսի . . . : »

Եւ զմայլելի պարզմտութեամբ մ'որբերն աչքովնին իրարու հարցուցին . իրենց չքնաղ դէմքը վարդի պէս կարմրեցաւ եւ կուսական կուրծքը մեղմով կը բարախէր իրենց սեւ շք-

ջազգեստին տակ :

« Իրաւունք ունիս . . . աղաչենք իրեն , — Ա՛հ , քոյր իմ , կը նայի՞ս սրտերնիս ինչպէս կը բարախէ , ըսաւ Պլանչ անտարակոյս ըլլալով իրաւամբ որ իր դժայցածը Ռօզ ալ կըզգար , եւ աւելցուց . « Այս բարախումը սրչափ քաղցր է . կարծես թէ երջանկութիւն մը պիտի գայ մեզ : »

Երկու քոյրերը սաքերնուն ծայրին վրայ կուխելով թիկնաթոռին մօտենալէ ետեւ՝ ծունկի վրայ եկան ձեռնամած , մէկը երիտասարդ քահանային աջ կողմը , միւսն ալ ձախ կողմը , եւ տեսնելու էր ի՛նչ գեղեցիկ պատկեր մը ձեւացաւ : Իրենց սիրուն երեսները Գարրիէլին դարձունելով՝ անուշ եւ իրենց հնգետասանամետայ դէմքին պէս թարմ աւաչով մը կամացուկ մ'ըսին անոր . « Գարրիէլ , մօրերնուս վրայօք խօսք մ'ըրէ մեզ . . . : »

Այն ատեն քարոզիչը թեթեւ շարժում մ'ըրաւ , աչքը կէս մը բացաւ , եւ կէս քուն կէս արթուն վիճակին մէջ չկրնալով տեսածը լախելամտել , զմայլեցաւ մ'նաց երկու շորհալից դէմքերուն առջեւ , որք դեռ իրեն դարձած՝ անուշութեամբ զինքը կը կանչէին :

« Ո՞վ է զիս կանչողը , ըսաւ բոլորովին արթննալով եւ դուխը վեր վերցընելով . — Մեք ենք , մնք , Պլանչ եւ Ռօզ : »

Այն ժամանակ Գարրիէլ տեսնելով որ իր ազատած աղջիկներն էին , ինք ալ անոնց պէս կարմրեցաւ :

« Ելէք կանգնեցէք , քոյրերս , ըսաւ , Աստուծոյն զատ ուրիշի առջեւ ծունկ չոքել չըլլար . . . »

Որքերը հնադանդելով ոսքի վրայ ելան , եւ իրարու ձեռքէ բռնած քովը կիցան :

« Իմ անունս ուսկի՞ց դիտէք , հարցուց աւանոց ժպտելով : — Ո՛հ , ի՞նչպէս կրնայինք մտնալ : — Ո՞վ ըսաւ ձեզ թէ իմ անունս Գաբրիէլ է : — Դուք ըսած էք . . . : — Ե՞ս : — Այո՛ , երբոր մօրերնուս կողմէն մեզ այցելութեան եկաք եւ ըսիք թէ նա ձեզ կը զրկէ որ միշտ պահպանութիւն ընէք մեզ : — Ե՞ս , քոյրերս , ըսաւ քաբողիչը բան մը չհասկընալով որքերուն խօսքերէն , կարծեմ թէ կը սխալիք . ես այսօր առաջին անգամ է որ ձեզ կը տեսնեմ . . . : — Հասկա երազնուս մէջ որ կը տեսնուէինք , չէք յիշեր . առաջին անգամ Գերմանիոյ մէջ . . . սակէց երեք ամսոյ չափ առաջ . . . : Աղէկ նայեցէք երեսնիս , որպէս զի միտքերնիդ դայ : »

Գաբրիէլ չկրցաւ խնդալը բռնել աղջիկներուն պարզմտութեանը վրայ , որք կուղէին որ իրենց տեսած երազը միտքը բերէ , եւ դարմանքըն աւելնալով հարցուց . « Երազնուդ մէջ տեսնուեցանք : — Անտարակոյս . . . երբոր այնչափ բարի խրատներ կուտայիք մեզ : Ուստի երբոր ետքը վիշտ կրեցինք . . . բանալին մէջ . . . ձեր խօսքերը միտքերնիս բերելով մխիթարուեցանք եւ սիրտ առինք : Դուք չէի՞ք որ մեզ բանտէն հանեցիք Լիբսիքայի մէջ այն մութ գիշեր

բը՝ որ չէինք կրնար ձեր երեսը տեսնել : — Ե՛ս . . . — Ձեզնէ զատ ո՞վ օգնութեան պիտի դար մեզ եւ մեր ծերունի բարեկամին . . . մեք շատ անգամ կըսէինք անոր թէ դուք զայն ալ կը սիրէք , որովհետեւ ինքը մեզ կը սիրէ . բայց նա չէր ուզեր հրեշտակներու հաւատալ : Ուստի այս առաւօտ մտիթ որկին ժամանակ՝ զրեթէ ընաւ երկիւղ չունէինք : Քեզ կ'սպասէինք : — Այս առաւօտ , այո՛ , քոյրերս , Աստուած ինձ շնորհ ըրաւ ու ձեզ օգնութեան զրկեց . բայց ես Ամերիկայէն կուգայի , եւ երբէք Լիբսիքա դայած չեմ . ուստի ձեզ բանտէն հանողն ես չեմ կրնար ըլլալ . . . : Ըսէք նայիմ , քոյրերս , յաւելցուց Գաբրիէլ քարեսիրտ ժպիտով մը , զիս ո՞վ կը կարծէք : — Բարի հրեշտակ մը՝ որ մայրերնիս երկինքէն զրկած է մեզ պաշտպանելու համար եւ արդէն քանի մ'անգամ երազնուս մէջ տեսած ենք : — Սիրելի քոյրերս , ես տրուպ քահանայ մ'եմ . . . : զիպուածն այնպէս բերեր է որ նմանութիւն ունեցեր եմ երազնուդ մէջ տեսած հրեշտակին , զոր միայն երազի մէջ կրնայիք տեսնել . . . վասն զի մարմնոյ աչօք տեսանելի հրեշտակ չի կայ : — Տեսանելի հրեշտակ չկայ մի , ըսին որքերը արամութեամբ իրարու երես նայելով : — Հող չէ , սիրելի քոյրերս , ըսաւ Գաբրիէլ քաղցրութեամբ անոնց ձեռքը բռնելով , երբողներն ինչպէս նաեւ ուրիշ ամեն բան՝ Աստուծոյն կուգան . . . եւ որովհետեւ այդ քաղցրութեամբ մէջ ձեր մօրը յիշատակը խառնուած

էր . . . կրկնապէս փառք տուէք Աստուծոյ : »

Այս միջոցին դուռ մը բացուելով՝ Տակօպէս ներս մտաւ :

Մինչև այն ժամանակ , որբերը՝ պարզամիտ փառասիրութեամբ մ'ինզինքնին հրեշտակապետէ մը պաշտպանեալ համարելով՝ չէին յիշած թէ Տակօպէսի կինն անտէրունչ աղայ մ'ըրեն որպէս զիր ըրեր էր որ Գաբրիէլ կը կոչուէր եւ քարոզիչ քահանայ եղեր էր :

Զօրականը՝ թէ եւ յամառութեամբ կը պընդէր թէ իր վերքը Միսօն զօրապետին ըսածին պէս Գեորգիէն էր , գիւղին վիրաբոյժէն խնամով նայուեր էր . սեւ կապ մը ճակատին կէսը ծածկած էր , որով զէմքին բնական խոժոռութիւնն աւելցնէր : Երբոր դահլիճէն ներս մտնելով տեսաւ որ անձանօթ մարդ մը Ռօզին ու Պլանչին ձեռքը մտերմաբար բռնէր էր , զարմացաւ մնայ : Տակօպէսին այս զարմանքը զիւրաւ կը հասկցուի , վասն զի չէր գիտեր թէ աղջիկներն ազատողն եւ իրեն ալ օգնելու աշխատողն ան էր : Երբոր ինքը նաւաբեկութենէն ետեւ ալիքներուն մէջ ծովածուփ ատանելով ժայռերուն փաթ թուելու կաշխատէր , խիստ անկատար կերպով նշմարեր էր Գաբրիէլը՝ որ աղջիկները մահուան անուղք ճիրանէն կորզելէ ետեւ՝ իրեն ալ օգնելու ապարդիւն փորձեր ըրեր էր : Եւ քան ալ երբոր որբերն ապարանին վարի դահլիճին մէջ դտեր էր , սրտին շարժումէն յոգնածութենէն ու վէրքին ցաւէն մարեր ինկեր էր , եւ այն ժամանակ ալ

չէր կրցեր քարոզիչ քահանայն նշմարել : Ռօտի անձանօթ մարդու մ'այնպէս բնատնկաբար աղջիկներուն հետ խօսակցիլը տեսած ժամանակ՝ իր մտորագոյն հաստ յօնքերը սեւ կապին ներքեւ կնձօխ սկսան : Գայց երբոր աղջիկները վաղեցին իր թեւերուն մէջ ինկան եւ սրիտական դպուանօք զինքը փաղաքչեցին , բարկութիւնն իջաւ , բայց դարձեալ մերթ ընդ մերթ ծուռ ծուռ քարոզչին կը նայէր , որ այս միջոցին ռաքի վրայ ելած ըլլալով կրեան աղէկ մը չէր տեսնուեր :

« Վէրքդ ի՞նչպէս է , Տակօպէս , հարցուց Ռօզ կարեկցութեամբ . ըսին մեզ թէ երջանկաբար փտանդաւոր չէր : — Ծատ կը ցաւի՞ , յաւելցուց Պլանչ : — Ոչ , որդեակներս . . . դեզին վիրաբոյժն այսպէս գլուխս կապկպելով փաթ թեղ ուղեց . դիտուս վրայ թուրի հարուածներ անգամ ունենայի՛ այսպիսի փաթ թոցով չէին զարգարեր զիս . տեսնողը փափկասէր ձերուկ մը պիտի կարծէ զիս . իմ վէրքս Գեորգիէն մէկ եւ կուզեմ . . . »

Զօրականը ձեռքը գլխուն կապին տարաւ :

« Մի՛ դպչիր կապին , ըսաւ Ռօզ Տակօպէսի ձեռքը բռնելով . այդպիսի ազայական դորմ մը չվայլեր քու հասակիդ : — Լաւ , լաւ , զիս մի՛ յանդիմանէք . ինչպէս ուղէք այնպէս կընեմ , կապը չեմ հաներ : »

Յետոյ որբերը դահլիճին մէկ անկիւնը տանելով կամացուկ մը հարցուցանոնց՝ աչքին ծայրովը երկտասարդ քահանայն ցուցնելով : « Ո՞վ է այս պարոնը . . . որ իմ ներս մտած ժամանակ

կըս ձեր ձեռքը բռնած էր . . . քահանայի կը նմանի . . . ըսեմ ձեզ, որդեակներս . . . ըզդուչացէք . . . ինչու որ . . . — Ասկէ զգուշանանք ; պոռային Ռօզ եւ Պլանչ Գարբիէլին նայելով , մտածէ անդամ մը՝ որ եթէ ան չըլլար՝ մեք այս վայրկենիս չէինք կրնար քեզ համարուրել : — Ի՛նչ կրօէք , գոչեց զօրականն իր բարձր հասակն ուղղելով եւ քահանային նայելով . — Այս մեր պահապան հրեշտակն է , յարեց Պլանչ . — Եթէ առաւօտուն այս չըլլար , անշուշտ պիտի խեղդուէինք ծովուն մէջ : — Ա՛յս է . . . ուրիմն . . . այս է . . . որ . . . »

Տակօպէս չկրցաւ աւելի խօսք մ'արտասանել Սիրան ելած, աչքերը լցուած, քարոզչին քով վաղեց եւ աննկարագրելի երախտագիտութեամբ երկու ձեռքն անոր երկնցընելով ըսաւ . « Պարոն, այս երկու աղայոց կեանքը ձեզ պարտական եմ . . . կը ճանչեմ պարտքիս մեծութիւնը . . . եւ աւելի բան մը չեմ ըսեր ձեզ . . . վասն զի ամեն քան այս կարճ խօսքիս մէջ կը բովանդակի . . . » Այս ըսելէ ետեւ յանկարծ Տակօպէս յիշողութիւնն արթննալով գոչեց . — Քայց կեցիք նայինք . . . երբոր ես ժայռի մը վախճրուելու կաշխատէի որպէս զի կոհակները զիս չի քշեն տանին , դուք չէիք որ ինձ ձեռք երկընցեցիք . . . այո . . . ձեր խարտեաչ մաղերը . . . ձեր թարմ երեսը . . . այո . . . հիմա կը յիշեմ . . . դուք էիք : — Դժբաղդաբար , պարոն , ուժս կարելով չկրցայ ձեզ բռնել , եւ

ցաւելով տեսայ որ նորէն ծովն ինկաք : — Ծնորհակալութիւնս ձեզ յայտնելու համար քիչ մ'առաջ ըսածէս աւելի բան մը չեմ ըսեր , կրկնեց Տակօպէս սրտաշարժ պարզութեամբ . այս աղջիկներուս կեանքը ազատելով իմ կեանքս ազատելէ աւելի մեծ բարիք մ'ըրած էք ինձ . . . ի՛նչ քաջութիւն . . . ի՛նչ սիրտ . . . եւ ի՛նչ մատաղ հասակ . գրեթէ մանկամարդ աղջկան մը դէմք , յարեց զօրականն սքանչացմամբ : — Ի՛նչ կըսես , Տակօպէս , գոչեց Պլանչ ուրախութեամբ . մեր Գարբիէլը քեզ ալ օգնութեան եկաւ : — Գարբիէլ , կրկնեց Տակօպէս Պլանչի խօսքն ընդմիջելով եւ քահանային դառնալով . ձեր անունը Գարբիէլ է : — Այո , պարոն : — Գարբիէլ , կրկնեց զօրականը եւս քան զեւս զարմանալով . եւ քահանայ ալ էք , այնպէս չէ : — Այո , տարաշխարհաց քարոզիչ քահանայ : — Ո՞վ մեծցուց ձեզ , հարցուց զօրականն առաւել եւս զարմանալով : — Պատուական եւ ազնուասիրտ կին մը՝ զոր իբրեւ մայրերուն ամենէն լաւագոյնը կը սիրեմ ու կը յարդեմ . վասն զի ես լքեալ եւ անտէրունչ տղայ մ'էի , ան գթաց վրաս եւ բուն իր զաւկին սէս խնամեց . . . — Ծրանսօսող Պօտուան է այն կնոջ անունը , այնպէս չէ , ըսաւ զօրականը յուզեալ սրտիւ : — Այո , . . . պարոն , պատասխանեց Գարբիէլ ինքն ալ զարմանալով . բայց ուսկէ գիտէք . . . — Զօրականի մը կին է , յարեց Տակօպէս : — Այո , առաքինի զօրականի մը . . . որիս քանչեւի անձնութեամբ մ'այս ժամօւ

իր կեանքն աքսորի մէջ կանցունէ, կնոջմէն հե-
 ոռ . . . զաւկէն հեռու, զոր իմ բարի եղբայրս
 կոչել պատել կը համարիմ ինձ . . . : — Ակրի-
 քօ՛ւս . . . կի՛նս . . . : Ն՞որ զտունեցոյք ա-
 նոնց քովէն . . . : — Ա՛ն, գուք Ակրիքօլին
 հայրն էք եղեր : Ի՛նչ բարեբաղդութիւն . . . էի
 գիտեր թէ տակաւին սրչափ պարտական եմ
 եղեր Ատուծոյ շնորհակալ ըլլալու, ըստ Գաբ-
 րիէլ ձեռքերն իրար կցելով : — Աինս . . . զա-
 լակա . . . ըստ Տակօպէս դողդոջուն ձայնի . . .
 Ի՞նչպէ՛ս են, կրնա՞ք ինձ լուր մը տալ անոնց վրայ :
 — Ասկէց երեք ամիս առաջ առած լուրերս խիստ
 բարի էին . . . : — Ա՛ն, անչափ է ուրախու-
 թիւնս, դոչեց Տակօպէս, անչափ է . . . : »

Եւ հիմա ուրց զօրականը չկրցաւ շարունա-
 կել, զարմանքն ու սրտին վրդովումն իր խօսքե-
 րը կը խեղդէին . ուստի աթոռի մը վրայ լինալով
 նստաւ :

Այն ժամանակ Ռօզ եւ Պանչ կրցան միտ-
 քերնին բերել իրենց հօրն այն նամակը որուն մէջ
 Գաբրիէլ անուն անտէրունչ որբի մը խօսք կը-
 նէր . զոր Տակօպէսի կի՛նն առեր իրեն որդեկիր
 բրեր էր : Ուստի մանկական անմեղ ուրախու-
 թիւամբ ցնծալ սկսան :

« Երբ Գաբրիէլը քուկդ է եղեր . . . միււ
 նոյնն է եղեր . . . Ի՛նչ երջանկութիւն, դոչեց
 Ռօզ : — Այո՛, սիրուն որդեակներս, ձերն ալ է,
 ինս ալ է . ամենա ալ մէկ մէկ բաժին ունինք . . . »
 Յետոյ Գաբրիէլին դառնալով ցնծութեամբ ը-

սաւ . « Ձեռքդ ինձ տուր, քաջափրտ աղաս,
 ձեռքդ ինձ տուր . . . մի նեղանար եղական
 գէմք գործածելուս, որովհետեւ իմ Ակրիքօլս
 քու եղբայրդ է . . . : »

— Ա՛ն, պարոն, այդ սրչափ բարեսրտու-
 թիւն է որ կը ցուցնէք ինձ : — Կարծեմ հիմա
 պիտի սկսիս շնորհակալ իսկ ըլլալ մեզ՝ այնչափ
 բարեբարութիւն ընելէդ ետեւ : — Մայրազիբս
 իմացած է ձեր դալը, հարցուց Գաբրիէլ որպէս
 զի Տակօպէսի գովեստներուն առաջքն առնու :
 — Ասկէ հինգ ամիս առաջ դրած եմ իրեն, բայց
 մինակ պիտի գամ ըսած եմ . . . եւ պատճա-
 ւը . . . ետքը կը պատմեմ քեզ : Միթէ տա-
 կաւին Պրիդ-Միչ փողոցը կը բնակի, ուր Ակրի-
 քօլս ծնած է : — Այո՛, հոն կը բնակի : — Ու-
 րեմն նամակս ստացած ըլլալու է : Լիբսիքայի
 բանտն եղած ժամանակս ալ կուղէի նամակ մը
 գրել, բայց հնար չեղաւ : — Բանտն եղած ժա-
 մանակնի՛դ մի . ուրեմն բանտէն կեցնէք : — Այո՛,
 Գերմանիայէն կուգանք՝ Էլպայէն ու Համպուր-
 կէն անցնելով : Շատ հաւանական է որ տակաւին
 Լիբսիքայի մէջ բանտարկեալ պիտի մնայի՝ եթէ
 անակնկալ դէպք մը վրայ դալով զիս չաղատէր .
 այնպիսի դէպք մը՝ որուն համար սատանային
 հաւատալս կուգայ . . . բայց բարի սատանա-
 յին . . . — Ի՛նչ ըսել կուղէք, կաղաչեմ, մեկ-
 նեցէք : — Գժուարին է ինձ մեկնել, վասն զի
 ես ալ չեմ կրցած հասկընալ . . . : Այս մանկա-
 մարդները կը տեսնես, յարեց Ռօզն ու Պանչը

ցուցընելով ժպտադէմ, այն տեսակ խնդիրներու մէջ ինքզինքնին աւելի շատդէտ կը համարէին, վասն զի անդադար կը կրկնէին . « Մեզ օգ-
 « նութեան հասնողը հրեշտակապետն է . . .
 « Տակօպէս, կը տեսնես հրեշտակապետին օգ-
 « նութիւնը, դուն որ կըսէիր թէ մեր պաշտ-
 « պանութեան համար Ռապա-ժօային վրայ ա-
 « լելի մտահոլութիւն ունիմ : »

— Գաբրիէլ . . . ձեզ կ'սպասեմ . . . Ը-
 սաւ նոյն միջոցին հակիրճ ձայն մը՝ որմէ քարո-
 զիչ քահանայն ցնցեցաւ : Տակօպէս եւ որբերն
 յանկարծ գլուխնին այն կողմը դարձուցին . . . :
 Ռապա-ժօա ալ մրմռալ սկսաւ :

Այն ձայնը Պ . Ռօտէնին էր, որ նեղ անցքի մը
 մէջ բացուող դրան մ'առջեւ, հանդարտ եւ ան-
 կարեկիր կանգնած արագ եւ սուր նայուածք մը
 կուղղէր զօրականին եւ երկու որբերուն վրայ :

« Ո՞վ է այս մարդը, հարցուց Տակօպէս մէ-
 կէն 'ի մէկ անախորժ տպաւորութիւն մ'զգալով
 անոր վրայ, վասն զի, ինչպէս որ իրաւամբ կը-
 սէր, անոր դէմքը տարօրինակ կերպիւ անհաճոյ
 երեւցաւ իրեն . — Ի՞նչ կուզէ քեզնէ : — Հեռը
 պիտի երթամ, ըսաւ Գաբրիէլ տրտում եւ հար-
 կադրեալ դէմքով : Յետոյ Պ . Ռօտէնի դառնա-
 լով . « Ներեցէք, հիմա կուզամ, ըսաւ : — Ի՞նչ,
 պիտի երթաս մի, ըսաւ Տակօպէս ապշեալ, դեռ
 հազիւ գտանք իրար : Ոչ, ոչ, երթալ չըլլար . . .
 ես շատ ըսելիք ու հարցընելիք ունիմ քեզ . Փա-
 րիզի միասին կերթանք ուրախութեամբ : — Ան-

հընարին է կենալ . . . այս մարդն իմ մեծաւորս է,
 պէտք է որ հնազանդիմ : — Քու մեծաւորդ է
 մի, ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ, քաղաքացիի կերպա-
 րանք հագած է : — Եկեղեցական զգեստ հագ-
 նելու պարտաւորեալ չէ : — Բե՛հ ուրեմն, քանի
 որ համազգեստ չունի եւ ձեր արհեստին մէջ ալ
 օստիկանութեան բանտ չկայ, ճանքու գիր եր-
 թայ . . . — Հաւատացէք, որ եթէ հոս կե-
 նալ հնարաւոր ըլլար, վայրկեան մը չէի վարա-
 ներ : — Իրաւունք ունիմ եղեր այս մարդուն
 կերպարանքէն չախորժելու, ըսաւ Տակօպէս
 քթին տակէն . յետոյ տխուր անհամբերութեամբ
 մ'աւելցուց . « կուզես որ ըսեմ իրեն թէ շատ գոհ
 կըլլանք եթէ ինքը մինակ կորսուի երթայ : — Կա-
 ղաչեմ, բան մը մի՛րսէք, ըսաւ Գաբրիէլ, որով-
 հետեւ անօգուտ է . . . ես իմ պարտականու-
 թիւններս կը ճանչեմ . . . ես կամքի տէր չեմ .
 ինչ որ մեծաւորս կամի՝ այն կընեմ : Երբոր Փա-
 րիզ հասնինք, կուզամ ձեզ կը տեսնեմ, ինչպէս
 նաեւ մայրագիրս եւ Ակրիճօլ եղբայրս : — Թող
 այդպէս ըլլայ, ես ալ ժամանակաւ զինուորու-
 թիւն ըրած եմ, ստորակարգեալի պարտակա-
 նութիւնը կը ճանչեմ, ըսաւ Տակօպէս նեղացած
 սրտով . բաղդին դէմ համբերատարութիւն ցու-
 ցընելու է : Ուրեմն վաղուան յաջորդ առաւօ-
 տուն Պրիզ-Միչ փողոցը կը տեսնուինք, որով-
 հետեւ մեք ալ շատ չանցած ճանբայ պիտի ել-
 նենք, եւ վաղ իրիկուն ֓արիզ կը հասնինք :
 Կերեւի որ ձեր մէջ ալ խիստ հրահանդ եւ կանո-

նապահութիւն կայ : — Այո՛ , վերջին աստիճան
խիստ , պատասխանեց Գաբրիէլ ցնցուելով եւ
հառաչանք մը կողորդին մէջ խեղդելով : — Օհ ,
համբուրէ՛ զիս , եւ երթաս բարով . քիչ ժամա-
նակէն կը տեսնուինք . . . քսանեւէորս ժամը
չուտով կանցնի : — Մնաք բարով . . . մնաք
բարով . . . պատասխանեց քարոզիչն այլայ-
լեալ ձայնիւ ծերունի զօրականին հետ պագտը-
ուելով : — Երթաս բարով , Գաբրիէլ , դոչեցին
աղջիկներն ալ արտասուածոր հառաչանօք :
— Մնաք բարով : քոյրերս . . . ըսաւ Գաբրի-
էլ , եւ դուրս ելաւ դնաց Ռօտէնի հետ՝ որ այս
տեսարանին ոչ մէկ խօսքը կամ պարագան չէր
կորսնցուցեր :

Երկու ժամ ետքը , Տահօպէս եւ երկու որ-
բերն ալ Քարտովիլի ապարանէն մեկնելով փարիզ
կերթային՝ առանց գիտնալու թէ շալմա՛վէրքե-
րուն ծանրութեան պատճառաւ՝ հոն կը մնար :

Խառնածին Ֆարէնկա՝ արքայազունին քով
կեցաւ ըսելով թէ իր հայրենակիցը մինակ թո-
ղու չէր ուզեր . . . :

Հիմա ընթերցողը տանինք փարիզ՝ Պրիզ-Միշ
փողոցը՝ Տակօպէսի կնոջ տունը :

ՄԱՍՆ ՇԻՆԳԵՐՈՐԴ

Պ Ր Ի Զ — Մ Ի Շ Փ Ո Ղ Ո Յ Ը

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ՏԱԿՕՊԷՍԻ ԿԻՆԸ

Նաւաբեկեալներուն Քարտովիլի ապարան-
քը հիւրընկալութիւն գտնելուն երկրորդ օրը հե-
տեւեալ անցքը կանցնէր փարիզի մէջ :

Պրիզ-Միշ փողոցը ձախող եւ տխուր երե-
ւոյթ մ'ունի . մէկ ծայրը Սէն-Մէրի փողոցը կել-
նէ , միւսն ալ Քլօսթրի փոքրիկ հրապարա-
կին եկեղեցւոյն քով : Այն կողմէն՝ Պրիզ-Միշ
փողոցը՝ որ հազիւ ութ ոտնաչափ լայնութիւն
ունի , երկու սեւ ցեխոտ եւ ճաթրտած պատերու
մէջ կը գտնուի , որոց չափազանց բարձրութեան
պատճառաւ օդէ ու լոյսէ զուրկ է : Հազիւ թէ
ամառուան երկար օրերուն ժամանակ արեւը քա-
նի մը ճառագայթներ կրնայ արձակել հոն : Ուս-
տի ձմրան խոնաւ ցուրտերուն ատեն՝ սառնային
եւ կծու մէզով մը ծածկուած է այս տեսակ մը
նեղ երկայն եւ ազմայտտակ հորը :

Ժամն իրիկուան ութը կար . փողոցի կան-
դեղին աղօտ լուսովը՝ որուն կարմիր ճօյլներն

հաղիւ կրնային մէգին մէջ թափանցել , երկու մարդ՝ բարձր պատերէն մէկուսն անկիւնը կեցած կը խօսակցէին :

« Արջապէս , կըսէր մէկը , դուն փողոցին մէջ պիտի սպասես՝ մինչեւ որ անոնց Յ թիւ տունը մտնելը տեսնես : — Այդ որոշուած է արդէն : — Եւ երբոր ներս մտնելին տեսնես , բոլորովին աներկմիտ ըլլալու համար Ֆրանսօագ-Պօտուան տիկնոջ բնակարանը պիտի ելնես : — Հարցընելու պատճառանօք թէ արդեօք հոն կը բնակի սպաստող գործաւորուհի կինը , լա Ռէն Պաքանալ մականուանեալ կնոջ քոյրը , այնպէս չէ . . . : — Այո՛ , ճիշդ այդպէս . . . այդ ետքի կնոջ ուր բնակիլն ալ նայէ որ Սպաստողէն խմանաս , վասն զի շատ պէտք է մեզ . այս տեսակ կանայք թրոչնոց պէս բոյներնին կը թողուն , եւ այսպէս իր հետքը կորուսած ենք : — Անհոգ եղիք . . . ես ամեն ջանք ընելով Սպաստողէն կիմանամ քրոջն ուր ըլլալը : — Քեզ սպահովութիւն տալու համար Քլօաթրին գիմացի գինետունը կըսպասեմ , եւ ետ դառնալուդ գուլաթ մը տաք գինի կը խմենք : — Գէշ շըլլար , ինչու որ վերջին աստիճան սեւ ցուրտ մը կայ այս գիշեր : — Աւելորդ է ըսելդ , այս առաւօտ մշտիկիս վրայ ջուրը սառեր էր , եւ ես ալ եկեղեցւոյն դուռը մոմիայի պէս փայտ կտրած էի նստարանիս վրայ : Ո՛հ , տըղան , օրհնած ջուր բաշխելու արհեստն ալ իր փուշերն ունի . . . : — Բարեբաղդաբար շահաւոր արհեստ է . . . : — Է՛հ , շուտ ըրէ՛ , գնա՛ , բարի

յաջողութիւն . . . Յ թիւը մի մոռնար , ներկաւորին խանութին քովի փոքրիկ ճանբուն մէջ : — Գիտեմ , գիտեմ . . . :

Այս ըսելով երկու մարդիկն իրարմէ բաժնուեցան . մէկը Քլօաթրի հրապարակը դնաց , եւ միւսը Աէն-Մէրի փողոցին կողմն երթալով փրնտըւած տանը թիւը շուտով գտաւ : Այս տունն ալ փողոցին միւս տուներուն պէս նեղ ու բարձր էր , եւ տխուր ու խեղճ երեւոյթ մ'ունէր :

Այն վայրկենէն մարդն սկսաւ Յ թիւ տանը դրան առջեւ վեր վար պտըտիլ : Տուներուն արտաքին տեսքը որչափ տխուր էր , մէջն ալ այնչափ գէշ ու ժահաբոյր էր . մանաւանդ Յ թիւ տունը սոսկալի կերպով հինցած ու զազիր էր : Պատերէն թորած ջուրը մութ ու ցեխոտ սանդուղներէն վար կը վազէր : Երկրորդ դասիկոնի սանդուղին գլուխը չոր խոտ տարածուած էր որպէս զի վեր ելնողն ոտքերը հոն մաքրէ . բայց այն խոտը՝ անասնոց աղբի պէս փտելով առաւել կը սաստկացընէր տանը մէջի տիրած գարշ հոտը , որ օդի պակսութենէն խոնաւութենէն եւ կոյանոցներու արաաշնչութիւններէն յառաջ կուգար . սանդուղքին դադաթը փոքրիկ լուսամուտներ կային , որք հաղիւ քանի մը աղօտ ճառագայթներ ներս կարձակէին :

Փարիզի ամենէն մարդաշատ թաղին այս գծուծ պաղ եւ վատաբողջ տօներուն մէջ ընդհանրապէս դործաւորները կը բնակին՝ գրեթէ իրարու վրայ դիզուած . մեր յիշած տունն ալ այս

կարգէն էր :

Գետնի վրայի դատիկոնը ներկարար մը կը բընակէր , որուն գործարանէն բուրած նեխեալ հոտերն առաւել եւս կապականէին տանն օդը : Վերի դատիկոններն աղքատ արհեստաւորաց ընտանիքներ եւ տան մէջ աշխատող գործաւորներ կը բնակէին : Զորրորդ դատիկոնին մէկ կողմնալ Տակօպէտի կիներ կը բնակէր :

Այս նուաստ բնակարանը՝ որ սենեակէ մ'եւ խցիկէ մը կը բաղկանար , կանդեղով մը լուսաւորուած էր , Ակոբիքօլ ալ ձեղնայարկին մէջ խըցիկ մ'ունէր :

Սենեակին որմերը հին մոխրագոյն թուղթով մը պատած էին , որոց ճաթրտելէն տեղ տեղ թուղթն ալ պատռած էր : Փոքրիկ վարադոյրներ՝ երկաթէ բարակ դաւաղաններէ վար կախուելով պատուհանները գոցած էին : Գետինը աղիւսով յատակեալ էր , որ փոխանակ մօմազօծուելու ջրով լուացուելուն համար իր աղիւթի գոյնը պահած էր : Սենեակին մէկ ծայրը ձոյլ երկաթէ կլոր վառարան մը կար , որուն մէջ սանով կերակուր կեփուէր : Գեղինով ներկեալ ճերմակ փայտէ գզրոցի մը վրայ երկաթէ փոքրիկ տնակ մը դրուած էր , ճարտարութեան եւ երկայնմըտութեան դեղեցիկ օրինակ մը , որուն ամէն մէկ մասերն Ակրիքօլի ձեռքէն ելած եւ վարպետութեամբ իրարու յարմարցուած էին :

Պատին վրայ օրհնեալ տօսախներու ոստերով չըջապատած Գրխտոս մը՝ եւ անարուեստ կեր-

պով նկարուած քանի մը սրբոց պատկերներ՝ զօրականին կնոջ կրօնասիրութիւնը կը յայտնէին : Երկու պատուհաններու մէջ տեղն ընկուզկնիէ մեծ պահարան մը դրուած էր , զոր տարիները սեւցուցեր էին Ռեթրեխի կանաչ թաւիչով զարդարուած հին թիկնաթոռ մը՝ զոր Ակրիքօլ առաջին անգամ իր մօրն ընծայ տուած էր , քանի մը յարգաշէն աթոռակներ , եւ աշխատութեան օեղան մը՝ որուն վրայ թանձր գորչ կտաւէ քանի մը սրկեր կային , ահա ասոնք էին սենեակին կարասիները , որուն դուռը խարխուլած ըլլալուն լաւ չէր դոցուեր : Քովի խցիկին մէջ ալ խոհարանի վերաբերեալ եւ ուրիշ տնական քանի մը կարասիներ դրուած էին :

Այս բնակարանին նկարագիրը որչափ որ խեղճ եւ տխուր թուի , ամեն արհեստաւորաց համար չէր , այլ ինչպէս ռամկօթէն կրօնն , ձեռքը բերանը համնող սակաւաթիւները միայն կըրնային ունենալ այսպիսի բնակարան մը : Վասն զի մահճակալին մէջ երկու անկողին , ճերմակ սաւաններ եւ ջեռուցիչ վերմակ մը կար : մեծ պահարանին մէջ ալ կտաւեղէններ կային : Վերջապէս Տակօպէտի կիներ միայնակ դրուած էր այս սենեակը՝ որուն նմաններուն մէջ ուրիշ պարկեշտ եւ աշխատասէր արհեստաւորներ իրենց բաղմաթիւ ընտանեօքը միատեղ կապրին ու կը ննջեն : Եւ երջանիկ կը համարուին եթէ իրենց աղջիկներուն ու մանչերուն համար զատ զատ անկողիններ տննանան , եւ ասաւել երջանիկ եթէ անկողնի

ծածկոյթներէն կամ վերականներէն մէկը գրաւի գրած չըլլան Մօն տը-Քիէթէ ըսուած տեղը :

Յրանսուազ Պօսուէն նստած էր երկաթէ փոքրիկ վառարանին քով որ այն ցուրտ խոնաւ եւ լաւ չգոցուած սենեկին մէջ հաղիւ քիչ մը ջերմութիւն կը ծաւալէր, եւ իր Ակրիքօլ որդւոյն իրիկուան կերակուրը կը պատրաստէր : Տակօպէտի կինը գրեթէ յիսուէն տարու կար . կապոյտ ու վերան ճերմակ ծաղիկներով հնդիկ կտաւէ բաճկոն մ'եւ կէս մէջքէն վար հաստ կտաւէ կարճ շրջագետ մը հագած էր . գլուխը ճերմակ գետակ մը դրած եւ կղակին ներքեւէն կապած էր : Դէմքը գեղնած ու նիհար էր , բայց վայելուչ էր եւ կատարեալ բարութիւն ու համբերատարութիւն ցոյց կուտար : Եւ արդարեւ այս կնոջ պէս բարի ու քաջասիրտ մայր քիչ կը գտնուէր . աշխատութենէ դատ ուրիշ միջոց բնաւ չունենալով , իր ժրջանութեամբը կարող եղեր էր ոչ միայն իր Ակրիքօլ որդին մեծցընել , այլ եւ երեսի վրայ ձգուած խեղճ Գաբրիէլն ալ դարմանալի քաջութեամբ քովն առնլով տածեր ու մեծցուցեր էր :

Իր թարմ հասակին մէջ իր աղտոգայ առողջութիւնը շահաւոր վաստակի մը զոհեր էր : տասներկու տարի շարաշար աշխատելով եւ ինքզինք շատ բաներէ անխնայ զրկելով . վասն զի դիշեր ցերեկ շարունակ բանելով կրցեր էր օրը մինչեւ երկուք ու կէս Քրանք շահիլ (ներկայ ժամանակին հետ բաղդատելով փառաւոր բան) , որով իր ղաւակն ու որդեգիրը մեծցընելու կարող եղեր

էր : Տասներկու տարիէն ետեւ իր առողջութիւնը խանգարեցաւ եւ բոլորովն ուժէ ինկաւ . բայց գոնէ երկու որդիքը բանէ մը զուրկ չէին մնացած , եւ ինչ կրթութիւն որ ժողովուրդը կրնայ տալ իր որդւոց՝ ստացած էին : Ակրիքօլ Պ . Յրանսուա շարտիի գործարանը աշկերտութեան մտած էր . Գաբրիէլ ալ կղերական դպրոց մը մտնելու կը պատրաստուէր Պ . Ռօտէնի յօժարափոյթ պաշտպանութեամբը , որ 1820էն 'ի վեր խիստ յաճախ կը տեսնուէր Յրանսուազ Պօսուէնի խոստովանահայր քահանային հետ . վասն զի Տակօպէտի կինը բարեպաշտ էր , եւ տղէտ ըլլալուն համար իր խոստովանահօր ջանքովը կոյր ջերմեռանդ մ'եղեր էր :

Այս կինն այն բնութիւններէն մէկն էր , որոց պաշտելի բարեսրտութիւնը պարզութիւնը եւ թաքուն մնացած մարտիրոսական անձնութիւնը երբեմն մինչեւ դիւցազնութեան կը հասնի . . . սուրբ եւ անխարդախ հոգիներ , որոց քով սրտին բնազդումը խելքին տեղը կը լցընէ :

Յրանսուազ Պօսուէնի միակ պակասութիւնը կամ մանաւանդ իր կոյր միամտութեան միակ հետեւանքն էր անընկճելի յամառութեամբ հաւատալը թէ պարտական էր հնազանդիլ իր խոստովանահօր ազդեցութեանը , որուն շատ տարիներէ 'ի վեր վարժուեր էր : Այս ազդեցութիւնն այն աստիճան սուրբ եւ պատկառելի կերեւէր իրեն , որ մարդկային որ եւ իրէ նկատում կարող չէր զինքն անոր հնազանդութենէն արգելու :

Այս նիւթիս վրայ վիճաբանութիւն մ'եղած ժա-
մանակ՝ անհնար էր այս պատուական կնոջ միտ-
քը խախտել . իր ընդդիմութիւնը ոչ կիրք ունէր
եւ ոչ բարկութիւն . այլ իր բնաւորութեանը պէս
քաղցր եւ խղճմտանքին պէս հանդարտ էր , բայց
միանգամայն եւ անդրդուելի էր անոր պէս .

Մէկ խօսքով . Ֆրանսուազ Պօտուէն այն
բարի տղէտ եւ դիւրահաւան էակներէն մէկն
էր , որք երբեմն առանց դիտնայու սարսափելի
գործիք մը կրնան ըլլալ ճարտար եւ վառագաւոր
ձեռքերու մէջ .

Բաւական երկար ժամանակէ 'ի վեր իր վա-
տառողջութեան եւ մանաւանդ՝ աչքին տկարա-
նալու զպատճառաւ ակամայ հանդիստ նստելու
հարկադրուած՝ հազիւ կրնար օրը երկու երեք
ժամ աշխատիլ . մնացեալ ժամանակը եկեղեցին
կանցունէր .

Ֆրանսուազ քանի մը վայրկենէ ետեւ ռոքի
վրայ ելաւ , սեղանին վրայ դրուած գորշ կտաւէ
պարկերու յմէկ քանին վերցուց , եւ մայրական
խնամով մ'իր որդւոյն ճաշի սպասները սեղանին
մէկ կողմը շարեց . Գնաց պահարանէն կաշիէ
քսակ մ'առաւ եւ մէջէն հին արծաթէ կլոր դա-
ւաթ մ'ու նոյնպէս արծաթէ թեթեւ գրգալ մը
պատառաքաղ մ'եւ դանակ մը հանեց , այնչափ
մաշած ու բարակցած , որ գրգալին ծայրը դա-
նակի պէս սուր էր . Չանոնք սրբեց , կրցածին
չափ շիւթ եւ իր որդւոյն պնակին քով շարեց .
Այս արծաթեայ սպասները Տակօպէտի փեսայու .

թեան ընծայն ըլլալով : Ֆրանսուազի ամենէն
ծանրագին կահերն էին ոչ միայն իրենց արժէքին՝
այլ եւ այն յիշատակներուն համար՝ որոց հետ
կապուած էին . ուստի սրչափ արտօնք թափած
էր խեղճ կրնը երբ քանի մ'անգամ հիւանդութե-
նէ եւ անգործութենէ տառապելով՝ ստիպուեր
էր տանիլ գրաւի դնել այն սպասները՝ որ իրեն
համար նուիրական էին .

Յետոյ Ֆրանսուազ պահարանին վարի դարա-
կէն շիշ մը ջուր եւ շիշ մ'ալ գինի հանեց՝ որուն
երեք չորրորդ մասը միայն շցուց էր , եւ տարաւ
որդւոյն պնակին քով դրաւ . յետոյ կերակուրին
վրայ հսկելու դնաց .

Թէպէտ Ալրիքօլ շատ ուշ չէր մնացած ,
բայց եւ այնպէս մօրը սիրտն անհանգիստ ըլլա-
լով՝ երեսը տխրած էր . Աչքերուն կարմրութե-
նէն կը հասկցուէր որ շատ լացեր էր .

Խեղճ կրնն երկար եւ ցաւագին անստուգու-
թենէ մ'ետեւ համոզուեր էր վերջապէս թէ իր
աչքին տեսութիւնն օր քան դօր տկարանալով՝
քիչ ժամանակէն կարող չալիտի ըլլար նաեւ օրը
երկու երեք ժամ աշխատելու .

Առաջ պատուական կար կարող մ'էր ճեր-
մակեղենի . ետքը քանի որ աչքերը յօգնելով
տկարանալ սկսան , բարակ կարը թողլով հաստ
կարերու զբաղիլ սկսաւ , որով իր շահն ալ հա-
մեմատաբար պակսեցաւ : վերջապէս այն ատի-
ճան հասաւ որ բանակի համար պարկ կարել սկը-
սաւ , որոց ամեն մէկը տասներկու ոսնայափ

կար ունէր վրան, եւ հասին երկու — (18 փա-
րայի չափ) կ'ստանար՝ դերձանն ալ իր վրայ ըլ-
լալով: Այս գործը շատ ծանր էր, որովհետեւ
օրը հազիւ կրնար երեք պարկ կարել եւ հետե-
ւաբար աւուրչէքը վեց — կուգար:

Կը սարսափի մարդ երբոր մտածէ այն բաղ-
մաթիւ թշուառ կանանց վրայ, որոց տկարու-
թիւնը, զրկումները, տարիքն ու հիւանդու-
թիւնն այն աստիճան զիրենք ուժէ ձդած եւ
առողջութիւնն խանդարած են, որ ձեռքեր-
նէն եկած հանապազօրեայ աշխատութեամբ հա-
զիւ այս ջնջին գումարը կրնան վաստակիլ: Ուս-
տի քանի որ ծերութիւնն ու հիւանդութիւնները
նորանոր պիտոյքներ կաւելցընեն, շահերնն ալ
նոյն համեմատութեամբ կը պակսի:

Բարեբաղդաբար Ֆրանսուազ իրեն արժանի
նեցակ մ'ունէր իր որդին. այս ընտիր գործա-
ւորը՝ Ա. Հարախի նորոճած վարձուց եւ շահուց
արդար բաշխումէն օգուտ քաղելով, օրը հինգ
վեց ֆրանք կը վաստակէր, այսինքն ուրիշ գոր-
ծարանաց բանւորներէն կրկնապատիկ աւելի.
ուրեմն՝ եթէ մայրը բան մ'ալ չչահէր՝ կրնային
երկուքն ալ բաւական հանգիստ ապրիլ:

Բայց խեղճ կինը՝ որ իր զարմանալի խնայո-
ղութեամբ ինքզինք շատ պիտոյքներէ կը զըր-
կէր, ամեն օր անխափան իր թեմի եկեղեցին
յաճախելէն՝ ի վեր տնտէր շոայլութիւն մը ձեռք
առեր էր: Օր չէր անցներ որ մէկ կամ երկու պա-
տարագ ըսել եւ կերոններ վառել շտար թէ ճա-

կօպէռի համար՝ որմէ երկար ժամանակէ ՚ի վեր
բաժնուած էր, եւ թէ իր զաւակին հողւոյն վեր-
կութեան համար՝ զոր կորստեան ճանքու մէջ կը
կարծէր: Ակրիքօլ այն աստիճան բարի եւ ազնիւ
օրրոմ մ'ունէր, այն աստիճան կը սիրէր ու կը
պատուէր իր մայրը, որ երբէք տրտունջ մ'ըրած
չէր թէ իր շաբաթականը (զոր ամեն շաբաթ Է-
րիկուններն ամբողջ մօրը կը յանձնէր) մեծ մա-
տաւբ կարգաւորներուն ձեռքը կերթար: Քանի
մ'անդամ Ակրիքօլ գորովալիբ ակնածութեամբ
դիտողութիւն ըրած էր իր մօրը թէ շատ կը ցաւի
տեսնելով որ ջերմեանդական ծախքերու պատ-
ճառաւ իր հասակին եւ առողջութեան պահան-
ջած պիտոյքներէն ինքզինք կը զրկէր: Բայց
ի՞նչ պատասխան կրնար տալ իր պատուական
մօրը՝ երբոր արտասուալից աչօք կըսէր.

« Զաւակս, այն ծախքերը հօրդ եւ քու
հողւոյդ փրկութեան համար կընեմ. »

Ակրիքօլ իր մայրն յարգելուն չափ նաեւ ա-
նոր խղճին համողումն ալ յարգելով՝ բնաւ չէր
ուզիր խնդիր յարուցանել եւ պատարագներուն
ու կերոններուն իր ծիր հօրը ներկայ եւ ապա-
գայ փրկութեան մասին ունեցած ազդեցութեան
վրայ վէճ բանալ: Ուստի կամայ ակամայ կը լը-
ռէր՝ ցաւելով որ իր սիրելի մայրն իր փափաքա-
ծին չափ բարեկեցութիւն չէր կրնար վայելիլ:

Ինուը կամացուկ մը զարնուելով, Ֆրան-
սուազ պատասխանեց. « Մտէք »:

Եւ մէկը ներս մտաւ:

ՅԼՈՒԽ Բ .

ԼԱ ՌԵՆ-ՊԱՅԱՆԱԼԻ ՔՈՅՈՐ

Տակօպէսի կտոջ բնակարանը մտնողը գրեթէ տասնեւութ տարեկան նկնա՛նասակ եւ վերջին աստիճան տձեւ օրիորդ մ'էր . առանց կատարեալ սապատող մ'ըլլալու , մէջքը կորացած , կրնակը կամարածեւ բարձրացած , կուրծքը խոռոչացած , եւ գլուխն երկու ուսերուն մէջ ընկըմած էր : Երեսը բաւական կանոնաւոր , բայց երկայն , խիստ դժգոյն եւ ծաղկի հիւանդութեանէ կուտած , մեծ քաղցրութիւն եւ միանգամայն մեծ տխրութիւն կարտայայտէր : Կապոյտ աչքերը խելքով եւ բարութեամբ լի էին . բնութեան մէկ զարմանալի կամահաճութեամբը՝ աշխարհիս ամենէն գեղեցիկ կիներ կրնար նախանձիլ այն երկար ու գեղեցիկ թուխ մազերուն վըրայ՝ որ այս դժբաղդ օրիորդին գլխուն ետեւ թանձրահիւս դալարուած էր : Զուրք հին դամբելը մը կար : Թէ եւ կերպարանքը խիստ աղքատին էր , հագուստներուն մաքրութիւնն ու կոկիլիկութիւնը հնար եղածին չափ աղքատութիւնը կը ծածկէին : Այն ցուրտ եղանակին մէջ անորոջ գունդ հնդիկ կտաւէ խեղճ շրջադէնստ մը հագած էր , որ յաճախ եւ շատ լուացուելուն համար սկզբնական գոյնն ու վրայի ծաղկենկաքը բոլորովին կորուսեր էր :

Այս տարաբաղդ արարածին հիւանդոտ եւ համբերատար դէմքին վրայ ամեն տեսակ թըշուառութեանց վշտաց եւ արհամարհանաց սովորոյթը նկարուած կերեւէր : Կր տխուր ծննդեան օրէն 'ի վեր մարդոց ծաղրածութեանցը նշաւակ եղած էր . եւ որովհետեւ՝ լնչպէս որ ըսինք՝ մարմնով խիստ տձեւ էր , ոսմկական եւ առակային մականունն մը՝ դրեր էին վրան եւ զինքը Լա Մայէօ կը կոչէին . սակայն այս անքաղաքաժար մականունը՝ որ ամեն ժամանակ անոր տձեւութիւնը կը յիշեցընէր իրեն , այնչափ բնական բան մը կերեւէր կոչողներուն , որ Յրանտուազ եւ Սկրիքօլ ալ՝ թէ եւ ուրիշներուն պէս ծաղրող ու արհամարհող չէին , ընդհանուր սովորութեան հետեւելով նոյն մականունը կուտային անոր :

Լա Մայէօ , որուն մեք ալ այսուհետեւ այս անունը պիտի տանք , նոյն ասն մէջ ծնած էր , ուր Տակօպէսի կիներ քսան եւ աւելի տարիէ 'ի վեր կը բնակէր , ուստի կրնայ ըսուիլ թէ Ակրիքօլի ու Պաքրիէլի հետ մեծցած էր :

Աշխարհիս վրայ կարգ մը խեղճ արարածներ կան որք կարծես թէ ճակատագրէն թշուառութեան նախասահմանեալ են : Լա Մայէօ դեղեցիկ Քոյր մ'ունէր , զոր մայրերնին՝ Բէրին Սօլիվօ (սընանկացեալ խանութ պանի մ'այրին) կոյր եւ անտեղի խանդաղատանօք կը թիրէր . խկ իր տձեւ աղջկան հետ արհամարհանօք եւ խօսութեամբ կը վարուէր . ուստի խեղճ աղջիկը Յրանտուազի

քով երթալով կուլար . նա ալ կը մխիթարէր ու կը քաջալերէր զայն , եւ միտքն զբաղեցընելու համար իրիկունները կարդալ եւ կարկարել կը սովորեցընէր :

Ակրիքօյ եւ Գարբիէլ , իրենց մօրը կարեկցութեան օրինակէն վարժուելով , փոխանակ ուրիշ տղոց պէս խեղճ ազջիկը ծաղրելու հետն իյնալու եւ շատ անգամ ալ ծեծելու , կը օրիէին կը խնամէին կը պաշտպանէին :

Լա Մայէօ տասնեւհինգ տարեկան էր եւ իր Մէֆիղա քոյրը տասնեւեօթն տարեկան՝ երբոր մայրերնին մեաւ երկուքն ալ յեաին աղքատութեան մէջ թողլով : Մէֆիղա խելացի փրաջան եւ ճարգիկ ազջիկ մ'էր , բնութեամբ ալ քրոջմէն բոլորովին ասրբեր , այսինքն աշխօյժ վառվռուն եւ զուարթ , օր կեանք եւ կենդանութիւն կը շնչէր , որ օղի շարժման եւ զուարճութեանց այէտք սւնէր : Սիրտն ալ բարի էր , բայց մօրն անխելքութենէն քիչ մ'աւրուած :

Մէֆիղա՝ մօրը մեանելէն ետեւ՝ քիչ մը ժամանակ Ֆրանսուազի խօհական խրատները մտիկ ըրաւ , ինքզինք սեղմեց , համբերեց , կար կարել սովորեցաւ , եւ քրոջը հետ տարի մը աշխատեցաւ , բայց աշխատութեան փոխարէն ստացած վարձքն այնչափ չնչին բան մ'էր , որ այս գեղեցիկ մատաղ եւ վառվռուն ազջիկը չկրնալով չքաւորութեան ցաւերի եւ մինչեւ իսկ անօթութեան դիմանալ , եւ չորս կողմէն հրապոյրներն ու պայծառ խոտտումներն ալ պակաս

չըլլալով , (պայծառ խոտտումնք ըսելով ուրիշ բան պէտք չէ հասկընալ՝ բայց եթէ անօթի չըմնալ , ցուրտէն պատուարուիլ , մաքրութեամբ հագուել , եւ մութ ու վատառողջ խցիկի մը մէջ օրը տասն եւ հինգ ժամ չարաչար աշխատելէ ազատիլ) , Մէֆիղա փառասբանի մը գրագրին հրապուրանաց ակամջ կախեց եւ անոր հետ կապուեցաւ . բայց ժամանակէ մ'ետեւ գրագիրը զինքը թողլով հեռացաւ . այն ժամանակ ազջիկը խանութպան երիտասարդի մը հետ կապուեցաւ , բայց իր առջի օրրողէն տեսած օրինակին հետեւելովինք ալ զայն ձգեց՝ քաղքէ քաղաք պտըտող վաճառականի մը գործակալ դառաւ , քիչ մը ետքը զայն ալ թողուց՝ ուրիշ տարփառութեան յարեցաւ :

Կարճ խօսքով , մէկը ձգելով եւ միւսն առնելով մէկ երկու տարուան մէջ Մէֆիղա՝ ուսանողներու , վաճառականաց գործակալներու եւ անոնց սիրուհեաց ընկերութիւններուն մէջ իբրեւ կուռք պաշտուիլ սկսաւ . այն աստիճան համբաւ ստացաւ ոտորին կարգի կաքաւատանց մէջ իր կտորուկ բնաւորութեամբը , արտակերպոնմըաքովը , ամեն տեսակ զուարճութեանց համար ցուցրցած անխոնջ եռանդովը , եւ մանաւանդ իր յախուռն խնժղանօքը , որ իր ընկերակիցները միաձայն զինքը Լա Ռէն Պաքանալ (Բաքոսեան թագուհի) անուանեցին : Մէֆիղա ամեն մասամբ ինքզինք արժանի ցուցուց այս ժխորակից թագաւորութեան :

Այն ժամանակէն խեղճ Լա Մայէօ իր մեծ քրոջըն երեսը հետեալ եւ հազիւ երբեմն անուը կը լսէր : Շատ ցաւեցաւ զայն կորսնցընելուն վրայ , եւ ինք շարունակելով իր անդուլ աշխատութիւնը , մեծ դժուարութեամբ շաբաթը չորս ֆրանք կը շահէր : Ֆրանսուազէն կար սովորելով , հասարակ մարդոց եւ զինուորաց համար հաստ կտաւէ շապիկներ կը շինէր տասներկու հատը երեք ֆրանքի : Կարել , եղերքը դարձնել , օճիլքը յարմարցընել , մահեկաձեւ կարել , օղակներ բանալ , կոճակներ կարել , քիչ դործ չէր . սուտի օրը տասընուերկու կամ տասնեւհինգ ժամ աշխատելով ութ օրը տասնեւչորս կամ տասնեւվեց շապիկ հազիւ կրնար կարել , որով իրարու վրայ շաբաթը չորս ֆրանք կը վաստակէր :

Թող չկարծուի թէ այս թշուառ աղջիկը բացառիկ կամ զխլուածական վիճակի մը մէջ կը գտնուէր . ոչ . . . հաղարաւոր դործաւորուհիներ այն ժամանակ եւ մեր օրերն ալ աւելի բարձր վաստակ մը չունին : Ասոր պատճառն այն է որ կանանց աշխատութեան վարձատրութիւնը խիստ անիրաւ եւ բարբարոսական է . վասն զի զգեստ բաճկոն ձեռնոց եւ այլն եւ այլն կարող այր մարդոցմէ կրկնապատիկ պակաս կը վճարուի կանանց , եւ այս ալ անշուշտ անոր համար որ կանայք ալ անոնց չափ կաշխատին , անշուշտ անոր համար որ կանայք աւելի տկար ու քնքուշ են , եւ շատ անգամ ծննդաբերութեամբ կրենց պիտոյքը կը կրկնապատիկ :

Վերջապէս Լա Մայէօ շաբաթը չորս ֆրանքով կապրէր . . . : Այն , կապրէր . . . այսինքըն ամեն օր տասներկու կամ տասնեւհինգ ժամ շարաշար աշխատելէ ետեւ՝ անօթութենէ ցուրտէ եւ թշուառութիւնէ շուտ մը չմեռնելու չափ կապրէր յետին զրկման մէջ :

Զբոս բառը ճշդիւ չբացատրեր այն շարունակեալ սարսափելի չքաւորութիւնն այն ամեն բաներէ՝ որք Աստուծոյ պարգեւած կեանքն ու առողջութիւնն անլնաս պահելու համար անհրաժեշտ են , այն է մաքուր օդ եւ բնակարան , բաւական ըլլալու չափ աննդարար ուտելիք եւ ջնուոցիչ հագուստ :

Մահոյ՞ բառն աւելի լաւ կը բացատրէ այս էապէս կենսական բաներէն զրկումը , զորս արդար օրինօք կառավարեալ ազդ մը պէտք է անպատճառ մատակարարէ ժրաջան եւ հաւատարիմ աշխատաւորներու , որովհետեւ քաղաքակրթութիւնը զայն զրկած է հողին վրայ ունեցած իրաւունքէն , եւ խեղճին ծնած ժամանակ ունեցած միակ հայրենի ժառանգութիւնն իր բազուկներն են :

Վայրենի մարդը քաղաքակրթութեան բարիքներէն զուրկ է . բայց գոնէ ինքզինք անուցանելու համար՝ անտառաց կենդանիները օդին թռչունները գետերուն ձուկերը եւ երկրին սլաւուղիներն իր տրամադրութեան ներքեւ են , եւ ինքզինք պատսպարելու եւ տաքցընելու համար անտառաց մեծամեծ ծառերը պատրաստ են :

Քաղաքակրթեան այս աստուածային պարգեւներէն զրկուած է. քաղաքակրթեայը՝ որ սեփականութիւնը սուրբ եւ անբռնաբարելի կը ճանչէ, երկիրն հարստացընող իր հանապազօրեայ բաժանելի աշխատութեանը վիտսարէն իրաւունք ունի բաւական վարձք մը պահանջելու՝ որպէս զի առողջ կերպով ապրի: Ապա թէ ոչ, միթէ ապրելէ կեանքն ու գերեզմանն իրարմէ բաժնող սահմանին ծայրը քաշքշուիլ, եւ ցուրտի անօթութեան ու հիւանդութեան դէմ յարաժամ մաքրուիլ:

Եւ որպէս զի տեսնուի թէ մինչեւ ուր կրնայ հասնիլ այս մահացումը, ուր մարդկային ընկերութիւնը՝ աշխատութեան արդարապէս վարձատրուելուն վերաբերեալ խնդրոց մասին ունեցած անգութ անհոգութեամբը՝ անողոքապէս ձգած է բլւրաւոր պարկեշտ եւ աշխատասէր էակներ, ցուցընենք թէ խեղճ աղջիկ մը շաբաթը չորս ֆրանքով կրնայ ապրիլ, թերեւ այն ժամանակ սիրտերը կարեկցին այնչափ տարաբաղդ արարածոց վրայ՝ որք համբերութեամբ կը տանին այս սոսկալի վիճակը. վիճակ մը՝ որ մարդկութեան ամեն վիշտերն զգալու բաւական ըլլալիք կեանք մը միայն կուտայ անոնց:

Այո . . . այսպիսի կեանք մը տանին . . . առաքինութիւն է. այո, այս կերպով կաղմակերպեալ մարդկային ընկերութիւն մը՝ որ այսչափ թշուառութեանց սլատճառ կը լլայ կամ թոյլտուութիւն կընէ, իրաւունք չունենար մե-

զադրելու այն տարաբաղդները՝ որ ինքզինքնին կը ծախեն չէ թէ անառակութեամբ՝ այլ ցուրտի ու անօթութեան չքմանալով:

Տեսնենք հիմա թէ այս աղջիկը շաբաթը չորս ֆրանքով կրնայէս կապրէր:

Երեք քլուկրամ (գրեթէ 2/3 հօխայ) հաց ստորին տեսակէ 84 սանթիմ. երկու դոյլ ջուր 20 սանթիմ. ճարպ եղան կամ խոզի (կարագ լուղը շատ սուղ է) 30 սանթ. (հասարակ աղ 7 սանթ. մէկ գրուան ածուխ 40 սանթ. մէկ լիտրը ընդեղէն 30 սանթ. երեք լիտր գեանախընձոր 20 սանթ. մոմ 33 սանթ. ասեղ գերձան 23 սանթ. դումար 3 ֆրանք 9 սանթիմ:

Վերջապէս, ածուխը խնայութեամբ գործածելու համար՝ Լա Մայէօ շաբաթը երկու կամ երեք անգամ միայն թան մը կեփեր չորրորդ դասակոնին սալայատակին վրայ վոքրիկ վառարանի մը մէջ, եւ մէկ օրը տաք՝ միւս օրը պաղ կուտէր այն թանը:

Ուստի բնակարանի հագուստի եւ տաքնալու համար շաբաթը 90 սանթիմ կը մնար Լա Մայէօի:

Բարեբաղդաբար խեղճ աղջիկը բացառիկ կացութեան մը մէջ կը գտնուէր: Ակրիքօլ անոր շափաղանց դիւրադասութիւնը չվիրաւորելու համար գոնապանին հետ խօսեր էր, որ ձեզնայարկին մէջ տարին 12 ֆրանքի խցիկ մը վարձատուեր էր անոր: Այն խցիկին մէջ հազիւ անկողին մը աթոռակ մ'եւ սեղան մը կը սղմէր: Ահրե-

քօլ ալ 18 Ֆրանք վճարելով 30 Ֆրանքի լցուցեր էր, որ էր խցիկին բուն վարձագինը : Ասանկով լա Մայէօի հադուստին եւ ուրիշ մանր ծախուց համար ամիսը 4 Ֆրանք 70 սանթիմ կը մընար :

Իսկ այն բաղմաթիւ գործաւորուհիները՝ որ լա Մայէօի չափ չահելով անոր բաւարար վիճակին մէջ չեն դանուիր, երբոր ոչ բնակարան ունին եւ ոչ ընտանիք, կտոր մը հաց եւ քիչ մը կերակուր կը գնեն, եւ մէկ երկու տալով ընկերակցի մ'անկողին կը սրտելին գծուծ սենեակի մը մէջ, ուր ընդհանրապէս հինգ վեց անկողին կը գտնուի մեծ մասն երիկ մարդոցմէ բռնուած, որովհետեւ անոնք առաւել չառուոր են :

Այն, խեղճ՝ բայց պարկեշտ եւ մաքուր աղջիկ մը թէ եւ այսպիսի բնակակցութենէ մը կը զրուի, բայց վերջապէս հարկադրեալ է յանձն առնուլ : Գիշերօթիկ սենեակ վարձու տուողը չի կրնար իր տանը սենեակները բաժնել եւ արանց ու կանանց յատկացընել . . . :

Գործաւորուհի մը՝ իրեն յատուկ սենեակ մ'ունենալու համար՝ որչափ եւ ազքատին ալ ըլլայ՝ ոգտք է գոնէ 30 կամ 40 Ֆրանք կանխիկ վճարէ : Արդ, ի՞նչպէս կարելի է այոչափ կանխիկ ստակ հանել շաբաթ տկան 4 կամ 5 Ֆրանք վարձքէն՝ որ հազիւ իր հադուստին եւ անթոսթուսէնէ չ'սկսելուն կը բաւէ :

Ուրեմն հարկ է որ թշուառ աղջիկը կամ կիներն այս նողկալի բնակակցութիւնը յանձն առ-

նու, որով ամօթխածութեան բնադրումը քիչ քիչ կը բլթանայ, եւ ողջախոհութեան բնական գգացումը՝ որ մինչեւ այն ժամանակ կրցեր էր անառակութեան հրապոյրներու դիմանալ, տրեկարանալով, իր անտանելի վիճակը բարւոքելու միջոց մը կը տեսնէ մոլութեան մէջ եւ անձնատուր կը ըլլայ : այն ժամանակ առաջին վաշխառուն կամ շահագէտը՝ որ իր աղջկանց համար դատարարակուհի մը կրնայ բռնել, կ'սկսի պոռալ ու գանգատիլ թէ ժողովրդեան զաւկընեքը գըլխէ ելած ու վարքերնին ապականած է :

Բայց այս գործաւորուհիները՝ որչափ եւ խղճալի վիճակի մէջ են՝ տակաւին երջանիկ կը համարուին եթէ միշտ գործ գտնեն բանելու : Վասն զի կրնայ մէկը մտածել թէ ի՞նչ սարսափելի վիճակի մէջ կ'ընան եթէ մէկ կամ երկու օր անգործ մնան, եթէ հիւանդութիւն մը գայ վերանին, հիւանդութիւն՝ որ գրեթէ միշտ իրենց կերակրոյն անբաւականութենէն կամ գէշութենէն, օգի խնամոց՝ եւ հանգստութեան պակասութենէ յառաջ կուգայ, հիւանդութիւն՝ որ շատ անգամ հիւանդանոցի մը մէջ խնամուելու շնորհին արժանանալու չափ ծանր եւ վտանգաւոր չըլլար, բայց զանոնք վերջին աստիճան տկարացընելով աշխատութենէ կարգելու :

Այն ժամանակ ի՞նչ կը ըլլան այն ողորմելիները : Մտուգիւ մարդուս միտքը կը վարանի այնպիսի սրտակտուր պատկեր մ'երեւակայելու :

Այսչափ վշտաց եւ շատ անգամ ալ մոլու-

Թեանց միակ եւ զարհուրելի աղբիւրը՝ այն է վարձուց անբաւականութիւնն՝ ընդհանուր է մասնաւոր կանանց համար . եւ հոս խնդիրը մասնաւոր կամ անհատական թշուառութեանց վրայ չէ , այլ այնպիսի թշուառութեան մը վրայ է որ ժողովրդեան ամբողջ կարգեր կը տատապեցընէ : Լա Մայէօի վրայ ընկելք նկարագիրնիս՝ Փարիզի մէջ շաբաթը 4 ֆրանքով ապրելու ստիպուած հազարաւոր մարդիկեղէն արարածոց բարոյական եւ նիւթական վիճակն իր մէջ կը բովանդակէ :

Խեղճ գործաւորուհին՝ առանց իր գիտութեան Ակրիքօլի առաջատարութենէն դատած օգնութեամբն ալ տակաւին մեծ նեղութեամբ կապրէր , իր արդէն տկար առողջութիւնը՝ քաշած առաւապանքէն բոլորովին խանգարեր էր . եւ թէպէտ Ակրիքօլի ըրած թեթեւ գոհողութիւնը չէր դիտեր , սակայն չափազանց փափուկ ըզզայմամբ մ'իր վաստակն իրօք եղածէն աւելի ցուցընել կը ջանար , որպէս զի իրեն նպաստ կամ ծառայութիւն մ'ընելու առիթ չտայ , որն որ կրկնապէս պիտի վշտացընէր զինքը , նախ անոր համար որ Ֆրանսուազի եւ որդւոյն նեղ վիճակը զիտէր , եւ երկրորդ անոր համար որ իր բնական դիւրադաժութիւնը պիտի վիրաւորէր . գիւրազգածութիւն մը՝ որ կրած կսկիճներովն ու անթիւն սուստութիւններովն առաւել փափկացած էր :

Բայց , հաղուադէպ բան , այս տձեւ մարմինը՝ սիրող ու աղնիւ հոգի մ'եւ մշակեալ միտք մը

կը կրէր , մշակեալ միջեւ 'ի բանաստեղծութիւն . փութանք աւելցընել թէ այս զարմանալի երեւոյթն՝ Ակրիքօլ Պօտուէնի օրինակին արդիւն . քըն էր , որուն հետ մեծցած էր Լա Մայէօ , եւ որուն վրայ բանաստեղծական բնազդու մը բնականաբար յայտնուեր էր :

Խեղճ աղջիկն առաջին խորհրդականն եղեր էր նորատի երկաթադորմին գրական փորձերուն , եւ երբոր Ակրիքօլ հասկըցուցեր էր անոր թէ ցերեկուան տաժանելի աշխատութենէն ետեւ անպատմելի հաճոյք եւ հեշտութիւն մը կ'ըզար բանաստեղծական մտածութիւններէ , գործաւորուհին ալ իր բնական ուշիմութեամբն զգացեր էր որ այն զբաղմունքն իրեն ալ շատ օգտակար կրնար ըլլալ , քանի որ միայնակ եւ արհամարհեալ էր :

Օր մը՝ Ակրիքօլ իր շինած մէկ տաղաչափութիւնը կարդալով անոր , մեծ եղաւ զարմանքը երբոր Լա Մայէօ ալ կարմրելով թոթովելով եւ վախն 'ի վախը ժպտելով տաղաչափութիւն մը հանեց կարգաց անոր :

Աղջկան շինած առղբըր թերեւս չափի ու ներդաշնակութեան կողմանէ պակասաւոր էին , բայց պարզ եւ բարեկամի մը սրտին աւանդուած գողարիկ ողբի մը պէս սրտաշարժ էին . . . : Այն օրէն 'ի վեր Ակրիքօլ եւ Լա Մայէօ մէկ մէկու խորհրդական եւ քաջալեր էին . բայց Ակրիքօլէն զատ ոչ ոք իմացաւ Լա Մայէօի բանաստեղծական փորձերը . ընդհակառակն ինքն աղջիկն

իր անընտել երկչոտութեանը պատճառաւ արիւմարի տեղ դրուած էր :

Հարկ էր որ այս տարաբաղդ աղջիկը վեհ եւ գեղեցիկ հոգի մ'ունեցած ըլլար : վասն զի իւր ծածուկ մնացած երգերուն մէջ երբէք իր ձախող միճակին վրայ բարկութեան կամ ատելութեան խօսք մը չէր գտնուեր , այլ տխուր՝ բայց քաղցր, յուսահատ՝ բայց համբերատար ողբեր էին , մանաւանդ իրեն պէս տգեղութեան ու թշուառութեան կրկին բեռանց ներքեւ ճմլելու դատապարտեալ ամեն դժբաղդ էակաց վրայ անսահման գորովոյ վշտազին համակրութեան եւ հրեշտակային գթութեան աւաչներ էին :

Սակայն շատ անգամ գեղեցկութեան վրայ ալ պարոյ եւ անկեղծ զմայլում մը կը յայտնէր , եւ դժ ալ առանց նախանձու եւ դառնութեան , ինչպէս որ արեւուն փառաւոր պայծառութեանը վրայ կ'զմայլէր :

Բայց , աւանդ . . . իւր Մայէօի տաղաչափութիւններէն շատերն Ակրիքօլ տեսած չէր եւ երբէք չպիտի տեսնէր . նորատի երկաթադործը թէ եւ գեղեցիկ չէր , բայց այրական եւ անկեղծ դէմք մ'ունէր , քաջութեանը չափ բարի էր , աղնիւ՝ եռանդուն եւ վեհ օրրտ մը , հազուադիւրս խելք մ'եւ քաղցր ու անկեղծ զուարթութիւն մ'ունէր :

Աղջիկն անոր հետ մեծնելով՝ սիրեց զայն ինչպէս որ կրնայ սիրել ապերձանիկ արարած մը՝ որ ծաղրելի ըլլալու երկիւղով իր սէրը սրտին խո-

րոցը մէջ թաղելու կը հարկադրի . . . Այս զգուշութեան եւ այս խորին ծածկապահութեան հարկադրուելով՝ իւր Մայէօ ջանք չըբաւ այս սէրէն խուսափելու : Եւ ինչո՞ւ համար խուսափէր , ո՞վ պիտի կրնար գիտնալ : Ակրիքօլի վրայ ունեցած եղբայրական սէրը բաւական էր անոր վրայ ունեցած համակրութիւնը մեկնելու . այս պատճառաւ երբոր 1830ի յեղափոխութեան միջոցին Ակրիքօլ արիարար կռուելով վիրաւորուած արիւնուշտ տուն բերուեցաւ , իւր Մայէօի աղիւղորմ հեծութիւններուն վրայ ոչ ոք զարմացաւ :

Վերջապէս Ակրիքօլ ալ ամենուն պէս այս զգացման երեւոյթէն խաբուելով՝ չկրցաւ կատկածիլ թէ իւր Մայէօ սիրահարած էր իրեն : Ահա այս վիճակին եւ պարագաներուն մէջ էր այն աղքատին կերպարանքով աղջիկը՝ որ Ֆրանսուազի սենեակը մտաւ երբ աղնիւ կիսն իր որդւոյն ընթրիքը պատրաստելու կ'զբաղէր :

« Դուն ես , խեղճ Մայէօս , ըսաւ անոր , այս առաւօտ քեզ չտեսայ , հիւանդ էիր արդեօք , եկո զիս համբուրէ : »

Աղջիկը համբուրեց Ակրիքօլի մայրը եւ ըսաւ .

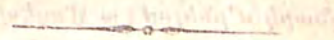
« Անպատճառ լմննալիք դործ մ'ունէի , արիկին , եւ չուղեցի ժամանակ կորսնցընել . դեռ հիմա լմցուցի , եւ պիտի երթամ ածուխ գնեմ՝ դուք ալ բանի մը պէտք ունի՞ք : — Ոչ , աղջիկըս , չնորհակալ եմ . բայց կը տեսնես որտիս անհանգստութիւնը . ժամն ութուկէսը գնաց՝ դեռ

Ակրիքօլս չեկաւ : Յետոյ հառաչելով աւելցուց .
 քնձ համար դաւակո հոգին կը հանէ աշխատելով .
 ո՛հ, շատ գժբաղդ եմ, խեղճ Մայէօս, աչքերս բու-
 լորովին տկարացած են . եթէ քառորդ մը գործի
 գբաղիմ , աչքս բնաւ չտեաներ . մինչեւ անդամ
 այս պարկերը քառորդէ մ'աւելի չեմ կրնար կա-
 բել . ուստի զաւկիս բեռ ըլլալուս վրայ սիրտս կը
 տրորի : — Ա՛հ , տիկին Ֆրանսուազ , եթէ Ակրի-
 քօլ այդ խօսքդ լսէր — Պիտեմ , սիրելի
 զաւկիս խելքն ու միտքն իմ վրայ է . ասոր հա-
 մար սրբախ ցաւն աւելի կը դառնանայ : Ասկէց
 դատ՝ միշտ կը մտածեմ թէ զիս մինակ չթողլու
 համար հրաժարած է այն հանգստութենէն՝ զոր
 իր ընկերները կը գտնեն իր ազնիւ եւ պատուա-
 կան վարպետին՝ Պ . Հարաի՛ տանը մէջ , Փոխա-
 նակ հոս խեղճ ձեղնայարկի մը մէջ բնակելու ,
 ուր կէս օրին հազիւ քիչ մը լոյս կըլլայ , գործա-
 րանին միւս գործաւորաց պէս քիչ ծախքով լու-
 սաւոր օդաւէտ եւ ձմեռը լաւ տաքցած սենեակ
 մը կունենայ պարտէզներու վրայ հայող , որ իր
 սիրած բանն է . այն ժամանակ գործարանէն հոս
 երթեւեկելու աշխատութենէն աշխատի . ին-
 չու որ գործարանը Փարիզէն դուրս ըլլալով ա-
 ռաւօտ իրիկուն երթալ գալը դիւրին չէ : — Բայց,
 տիկին Պոտուէն , այդ յոգնութիւնը կը մօռնայ
 զաւակդ՝ երբօր իրիկունը դռնէն ներս մտնելուն
 պէս քեզ կը համբուրէ . ասկէց զատ գիտէ որ իր
 հոս ծնած ըլլալուն համար այս տունը սիրելի է
 քեզ : Կարծեմ թէ Պ . Հարաի առաջարկեր էր

քեզ որ բնակութիւնդ Բլէսիո փոխադրելով ,
 գործաւորաց յատկացեալ տանը մէջ բնակիս Ակ-
 րիքօլի հետ : — Այո՛ , աղջիկս , Բայց այն ժամա-
 նակ այս թեմէն բաժնուիլ հարկ պիտի ըլլար ,
 եւ չէի կրնար : — Բայց ահա , տիկին Ֆրանսու-
 ազ , Ակրիքօլ կուգայ , անոր ձայնն է , ըսաւ
 Լա Մայէօ կարմրելով :

Արդարեւ լիաձայն քաղցր եւ ուրախալի երգ
 մը հնչեց սանդուղքին կողմէն :

« Գո՛նէ լալս չտեսնէ , ըսաւ բարի մայրն աչ-
 քը սրբելով . այնչտի՛ աշխատութենէ ետեւ զաւ-
 կիս հանգստանալու ժամն այս է , պէտք չէ որ
 վրդովեմ : »

ԳԼՈՒԽ Գ .

ԱՆՐԻՔՈՒ ՊՕՏՈՒՆ

Երկաթադործ բանաստեղծը թանեւէնորս
 տարեկան կայտառ եւ կորովի երիտասարդ մ'էր՝
 արեւէն սեւցածի պէս թխորակ գունով , սեւաչ-
 ուի , սեւահեր , արծուեճն , համարձակ ան-
 կեղծ եւ նշանաւոր դէմքով . Տակօպէտի հետնը-
 մանութիւնն առաւել զգալի էր՝ ժամանակին
 սովորութեան համեմատ ունեցած հաստ ընչաց-
 քովն եւ միայն կզակը ծածկող սրածայր մորու-
 քովը . իսկ այտերը կզակին անկիւնէն մինչեւ
 քունքն ածելուած էին : Չիթագոյն թաւիշե տա-

մատ մը, կապոյտ՝ բայց դարձնողին մուխէն քիչ մը դեղնած շապկածեւ կարծ վերարկու մը, ջղալից պարանոցին շուրջն անհոգութեամբ կապուած սեւ փողպատ մը, նեղ պահպանակով փոքր գըլխարկ մը, ան այս էր Ակրիքօլի՝ կերպարանքը : Մէկ բան մը միայն իր աշխատութեան զգեստներուն հետ տարօրինակ հակապատկեր մը կը ձեւացընէր, այն էր մոյգ ծիրանեգոյն թերթերով եւ արծաթափայլ միջուկով մեծ եւ գեղեցիկ ծաղիկ մը՝ զոր ձեռքը բռնած էր :

« Բարի իրիկուն, մայրիկ . . . ըսաւ Ակրիքօլ ներս մտնելով եւ ուղղակի մօրը քով երթալով ու զայն համբուրելով : Յետոյ գլխովը բարեկամական ակնարկ մ'ընելով Վա Մայէօի, աւելցուց « Բարի իրիկուն, փոքրիկ Մայէօս : — Ինձ կը թուի որ՝ այս իրիկուն շատ ուշ մ'նացիր, որդեակս . . . ըսաւ Ֆրանսուազ դէպ ՚ի վառարանը երթալով՝ ուր որդւոյն կերակուրը կը տաքնար . սիրտս անհանգիստ ըլլալ սկսեր էր . . . — Ինձ համար կամ իմ կերակրիս համար անհանգիստ ըլլալ, սիրելի մայրիկ, ըսաւ Ակրիքօլ զուարթութեամբ . հա, հա . . . չես ուղեր ներել որ ինձ համար պատրաստած փոքրիկ ճաշդ ուշ մ'նայ՝ վախնալով որ կը պաղի կամ կաւրուի . . . այդչափ որ կրտսմնի ես, մայրիկ . . . » :

Այս ըսելով Ակրիքօլ վերստին համբուրելու գեց իր մայրը :

« Բայց հանգիստ թող զիս . . . անիրանողայ, սատանայ մի ըլլար, վառարանը կործա-

նէի պիտի : — Իրան կըսես, մայրիկ, գէշ բան կըլլար՝ այդ . կերակրիդ հօտը խիստ անուշ բռներ է . նայիմ ինչ է . . . — Ոչ, չըլլար, սպասէ քիչ մը . . . — Գրաւ կը գնեմ որ խոզի ճարպով գետնախնձոր է, զոր ես շատ կը սիրեմ : — Շաբաթ օրով այնպիսի բան կեփուի, այնպէս չէ, ըսաւ Ֆրանսուազ մեղմ յանդիմանական ձայնով : — Իրաւունք ունիս, ըսաւ Ակրիքօլ Վա Մայէօի երեսը նայելով եւ անմեղ ժպիտ մը փոխանակելով անոր հետ : — Բայց աղէկ միտքս ձգեցիր այսօր շաբաթ ըլլալը, մայր իմ, յաւելցուց Ակրիքօլ, ան սա շաբաթականս : — Շնորհակալ եմ, տղաս, պահարանը գիր : — Շատ աղէկ, մայր իմ : — Ա՛հ, Աստուած իմ, ըսաւ յանկարծ դործաւորուհի աղջիկը՝ երբ երիտասարդն ստակը պահարանը դընելու վրայ էր, այդ ինչ գեղեցիկ ծաղիկ է ձեռքդ, Ակրիքօլ . այդպիսի ծաղիկ երբէք տեսած չունէի, մանաւանդ ձմեռ ժամանակ . . . նայեցէք անդամ մը, տիկին Ֆրանսուազ : — Է՛, մայր իմ, գեղեցիկ ծաղիկ չէ, ըսաւ Ակրիքօլ մօրը քով երթալով որպէս զի ծաղիկը մօտէն ցուցընէ . նայեցէք զմայլեցէք եւ մանաւանդ հոտոտեցէք, վասն զի ասանկ անուշ ու հաճելի հոտ չի կրնար ըլլալ, կարծես թէ նարնջի ծաղիկն եւ վաշիլիլայի հոտերն իրարու հետ խառնուեր են : — Յիրաւի, տղաս, շատ անուշ հոտ մ'ունի, եւ

* Եւրոպայի ջերմնաւանդ կաթոլիկները շաբաթ օրերը պահք կը բռնեն :

ի՛նչ գեղեցիկ ծաղիկ մ'է : ըսաւ Ֆրանսուազ ըզ-
 մայրելով . ուսկի՞ց գտար այդ : — Գտայ մի , սի-
 բելի մայրիկ , միթէ կը կարծես թէ Մէնի արուար-
 ձանէն Պրիզ-Միշ փողոցն եկողն այսպիսի բաներ
 կը գտնէ : ըսաւ Ակրիքօլ : — Ի՞նչպէս ձեռքդ
 ինկաւ ուրեմն , ըսաւ Լա Մայէօ Ֆրանսուազի
 պէս հետաքրքրութեամբ : — Իմանալ կուզէք ,
 ուրեմն հետաքրքրութիւննիդ գո՛ւ ընեմ , որ-
 պէս զի այսչափ ուշ գայուս պատճառն հասկը-
 նաս , մայր իմ . սակէց դատ ուրիշ գէպք մ'ալ
 պատճառ եղաւ ուշանալուս : Կարծես թէ ար-
 կածներու իրիկուն մ'է . . . : Երբոր արագա-
 քայլ տուն կուգայի , Պապիլոն փողոցին անկիւնը
 հասած ժամանակս մեղմ եւ ողբաձայն հաչիւն մը
 լսեցի : Գեռ մութը կոխած չէր : Տեսայ որ գե-
 ղեցիկ էր շնիկ մ'էր ձեռքիս մեծութեամբ , սեւ
 ու փայլուն վարսերով եւ կախուած ականջներով
 որոց երկայնութիւնը մինչեւ թաթերուն կը հաս-
 նէր : — Անտարակոյս կորսուած ըլլալու էր , ըսաւ
 Ֆրանսուազ : — Այո՛ , բռնեցի խեղճ փոքրիկ կեն-
 դանին՝ որ ձեռքերս լիղել սկսաւ : Պարանոցը մե-
 տաքսեայ կարմիր լայն ժապաւէն մը կար մեծ
 ծոպով մը կապուած , բայց վրան անուն մը կամ
 նշան մը չկար որպէս զի տէրն ո՛վ ըլլալը հասկը-
 նայի . ժապաւէնին տակը նայելով փոքրիկ ման-
 եակ մը տեսայ օսկիէ կամ օսկեղօծ արծաթի : շը-
 թայներէ հիւսուած եւ մէջ տեղը նոյն մետաղէն
 փոքրիկ պնակիւտ մը : Ծխատուփէս ծծմբառ մը
 հանեցի , եւ անոր լուսովը նայելով պնակիտին վը-

րայ կարդացի . « Նիիթիւն . օրիորդ Ատրիէն որ
 Քարտուլիլինն է , Պապիլոն փողոցը թիւ 7 , »
 — Բարեբաղդաբար այն փողոցին մէջ էիր , ըսաւ
 Լա Մայէօ : — Ըսածիդ պէս . շնիկը թեւիս տա-
 կըն առի , եւ 7 թիւ տունը փնտառելով , մեծ պար-
 տէզի մը երկար պատին տակէն խել մը քալելէ
 ետեւ՝ փոքրիկ առանձին յարկի մը դրան առջեւ
 հասայ , որ անշուշտ պատին միւս ծայրը դանուած
 մեծ ապարանի մը մասն էր : Վեր նայեցայ եւ եր-
 կաթի վանդակէ փոքրիկ դրան մը վրայ 7 թիւը
 տեսայ դեռ նոր ներկուած : Քաշեցի դրան զան-
 դակը , եւ քանի մը վայրկեան սպասելէ ետեւ որ
 նային թէ ո՛վ եմ , վասն զի կարծեմ թէ դրան վան-
 դակասիւններուն մէջէն երկու աչք տեսայ , վեր-
 ջապէս դուռը բացուեցաւ : Ասկէ ետեւ պատմե-
 լիքներուս չպիտի հաւտաք : — Ինչո՞ւ համար ,
 որդեակ : — Անոր համար որ դիւթական վի-
 պասանութիւն մը պիտի թուին ձեզ : — Գիւ-
 թական վիպասանութիւն մի , ըսաւ Լա Մա-
 յէօ : — Անտարակոյս , վասն զի տակաւին իմ
 ալ հիացումս չէ անցած . այն աստիճան սքանչա-
 ցայ որ տեսածս երազ կը թուի ինձ : — Պատմէ
 նայինք , պատմէ , ըսաւ բարի մայրն այնչափ
 հետաքրքրութեամբ որ իր որդւոյն համար պատ-
 բաստած կերակուրին այրելուն հոտը չկրցաւ ըզ-
 դալ : — Նախ , ըսաւ Ակրիքօլ անոնց այնչափ
 հետաքրքրութեանը վրայ ժպտելով , դուռը ծաղ-
 կանասակ օրիորդ մը բացաւ , այն աստիճան դե-
 ղեցիկ , այն աստիճան վայելուչ եւ շնորհալի կեր-

պիւ հաղուած , որ տեսնողը հին ժամանակէ մը-
 նացած պատկեր մը կը կարծէր : Դեռ ես բերանս
 չբացած , օրիորդը մէկէն պոռաց . « Ա՛հ , պա-
 րոն , Լիւթինը գտեր էք ու հոս կը բերէք . սրչափ
 ուրախ պիտի ըլլայ օրիորդ Ատրիէն : — Եկէք ,
 պարոն , հետս եկէք , օրիորդը շատ կը ցաւի ե-
 թէ անձամբ շնորհակալ չըլլայ ձեզ : » Եւ առանց
 ժամանակ թողու ինձ որ պատասխանեմ , աչք
 բրաւ որ ետեւէն երթամ : Անհնար է ,
 մայրիկ , պատմել ձեզ տեսած սքանչելի պեր-
 ճութիւնս երբոր կէս լուսաւորուած փոքրիկ սը-
 րահէ մ'անցայ , որ անուշ հոտեր կը բուրէր : Աղ-
 ջիկը խիստ շուտ կը քալէր առջեւէս : — Դուռ
 մը բացուեցաւ , եւ ա՛հ , այն տեղի շքեղութիւնը
 կարգէ դուրս բան էր : Այն աստիճան աչքս շը-
 ւացաւ , որ ուրիշ բան չեմ յիշեր՝ բայց միայն ոս-
 կիի լուսոյ բիւրեղի եւ ծաղկանց հրաշալի տե-
 սարան մը , եւ այն ակնախտիդ փառաւորութեան
 մէջ ծաղկահասակ օրիորդ մը՝ այնչափ աղւոր , ա՛հ ,
 այնչափ շքեղազեղ որ չեմ կրնար նկարագրել . . .
 բայց մազերը խարտեաշ էին , կամ մանաւանդ
 ոսկիի պէս փայլուն . . . որուն նմանը կենացս
 մէջ տեսած չէի : Ասոր հետ սեւ աչքեր , կարմիր
 շուրթեր եւ լուսոյ պէս ճերմակ գոյն մ'ունէր . . .
 ասկէց աւելի բան չեմ յիշեր . . . վասն զի կըր-
 կին կըսեմ , այն աստիճան սքանչացած ու շլա-
 ցած էի որ կարծես թէ վարագուրի մ'ետեւէ կը
 տեսնէի « Օրիորդ , ըսաւ աղջիկը՝ որուն
 վայելչագեղ կերպարանքը տեսնողը չէր կրնար

երբէք նաժիշտ համարիլ , ահաւասիկ Լիւթինը՝
 զոր այս պարոնը գտեր ու բերեր է : — Ա՛հ , պա-
 րոն , ըսաւ ոսկեհեր օրիորդն անուշ ու հնչուն
 ձայնով , սրչափ շնորհակալ ըլլալու պարտական
 եմ ձեզ : Այս շնիկը չափազանց սիրելի է
 ինձ : » Յետոյ՝ անշուշտ կերպարանքիս նայելով
 կարծեց թէ կրնար կամ պէտք էր ուրիշ կերպիւ
 շնորհակալ ըլլալ՝ քան թէ լոկ խօսքով , քովէն
 փոքրիկ մետաքսեայ քսակ մը ձեռքն առաւ ու
 ըսաւ ինձ : — Անշուշտ , պարոն , Լիւթինս ինձ
 բերելու համար աշխատութիւն կրեցիք , եւ
 թերեւս թանկադին ժամանակ մ'ալ կորուսիք . . .
 ներեցէք ինձ որ . . . եւ քսակն ինձ երկնցուց :
 — Ա՛հ , Ակրիքօ՛լ , ըսաւ Լա Մայէօ տիրութեամբ ,
 սրչափ սխալեր է քու վրայ : — Վերջը նայէ ,
 եւ կը ներես օրիորդին : Աչքին ծայրովը նշմարե-
 լով որ քսակն ինձ տալու շարժումը զիս սաստիկ
 վիրաւորեց , քովը կեցած յախճապակեայ ծաղ-
 կակալի մը մէջէ այօ աղւոր ծաղիկն առաւ , եւ
 շնորհալից ձայնով մը՝ որմէ կը գուշակուէր թէ
 զիս վիրաւորելուն վրայ կը զղջար , ըսաւ ինձ .
 — Գոնէ այս ծաղիկն ընդունեցէք , պարոն
 — Իրաւունք ունիս , Ակրիքօ՛լ , ըսաւ Լա Մայէօ
 ժպտելով , ակամայ սխալ մ'ատկէց աւելի լաւ
 կերպով չէր կրնար դարմանուիլ : — Այդ աղիւ
 օրիորդն ի՛նչպէս լաւ հասկըցեր է Ակրիքօ՛լիս
 բնաւորութիւնը , ըսաւ Քրանսուազ աչքը սրբե-
 լով : — Այնպէս չէ , մայրիկ . բայց երբոր ծաղիկը
 ձեռքէն կառնէի՝ առանց աչքս վերցընե-

լու . վասն զի որչափ որ երկչոտ չեմ , օրիորդին վրայ բան մը կար որ բարեքրտութեանը հակառակ ակնածութիւն կազդէր ինձ , դուռ մը բացուեցաւ , եւ ցորենագոյն դէմքով ու տարօրինակ բայց վայելուչ կերպարանքով բարձրահասակ եւ գեղանի աղջիկ մը խարախշահեր օրիորդին ըսաւ .

« Օրիորդ , հոս է , ձեզ կ'սպասէ . . . » « Իսկոյն ոտքի վրայ ելնելով ըսաւ ինձ . — Ներուժ չնորհեցէք , պարոն . երբէք չպիտի մոռնամ օր ձեր չնորհիւ մեծ բերկրութիւն մ'զգացի . . . » Կաղաչեմ որ իմ հասցէս ու Ատրիէն տը Քարտուլիլ անունս ամեն առթիւ յիշելու հաճիք : » Այս ըսելով դռնէն դուրս աներեւոյթ եղաւ : Չկրցայ խօսք մը գտնել պատասխանելու . դեռահասակ նաժիշտը նորէն առջեւս ինչալով փողոցին դուռը բերաւ , սիրուն յարգանքով զիս ողջունեց եւ ահա ինքզինքն նորէն Պապիրոն փողոցին մէջ գըտայ՝ օքանչացած հիացած եւ աչքերս շլացած , այնպէս որ ինքզինքս յաւերժահարսներու պալատէ մը դուրս ելած կը կարծէի . . . : — ձըշմարիտ է , որդեանկ , այդ պատմութիւնդ դիւթական վիպասանութեան մը կը նմանի . այնպէս չէ , ինչո՞՞ Մայէօս : — Այո՛ , տիկին Ֆրանսուազ , ըսաւ աղջկն զբաղեալ եւ խօսուէն դէմքով մը՝ զոր Ալրիքօլ չնչմարեց : — Օրիորդ Ատրիէնի մէկ բանին ալ շատ զմայլեցայ , ըսաւ դարձեալ Ալրիքօլ . այսինքն իր փոքրիկ կենդանին տեսած ժամանակ՝ զիս չմոռցաւ եւ անոր չղբաղեցաւ , ինչպէս որ ուրիշ շատերու սովորութիւնն է . աս-

կէց կը հասկցուի որ ազնիւ ու փափուկ սիրտ մ'ունի , այնպէս չէ , Մայէօ՛ : Վերջապէս այս օրիորդն այնչափ բարեսիրտ եւ վեհանձն երեւցաւ ինձ , որ կարեւոր պարագաներու մէջ չպիտի վարանիմ անոր դիմելու . . . — Այո՛ , իրաւունք ունիս , պատասխանեց լա Մայէօ , առաւել եւս մտածութեան մէջ ընկղմեալ :

Խեղճ աղջիկը դառն տխրութեամբ պաշարուած էր . . . : Բնաւ ատելութիւն կամ նախանձութիւն մը չէր զգար այս անձանօթ օրիորդին դէմ , որ իր գեղեցկութեամբը հարստութեամբն ու փափուկ մարդավարութեամբն այն աստիճան բարձր ու փառաւոր դիրքի մը մէջ էր , որուն լա Մայէօի աչաց տեսութիւնն անգամ չէր կրնար հասնիլ . բայց խեղճն ակամայ իր վրայ նայելով , իր ագեղութեան ու թշուառութեան ծանրութիւնն աւելի դառն կերպով կ'զգար . . . :

Եւ սակայն ազնիւ արարածին խոնարհ եւ քաղցր համբերատարութիւնն այնչափ մեծ էր , որ Ատրիէն տը Քարտուլիլի դէմ մէկ բան մը միայն վայրկեան մը զինքը նեղացուց . այն է՝ Ալրիքօլին ոսկի պարգեւելու ուղերձ . բայց ետքն այնպէս զմայլելի կերպով իր սխալը դարմանելը մեծ գոնութիւն պատճառեր էր լա Մայէօի :

Այսու ամենայնիւ սիրտը կը մորմօքէր եւ արատուքը չէր կրնար բռնել նկատելով այն գեղեցիկ եւ անուշահոտ ծաղիկը , որ այնպիսի սիրուն ձեռքէ մը արուած ըլլալուն համար խիստ մեծ արժէք պիտի ունենար Ալրիքօլի աչքին :

« Հիմա , մայր իմ , ըսաւ ծիծաղելով երիտա-
 օարդը՝ որ Լա Մայէօի սրտին վրդովու մը չէր նըշ-
 մարած , պատմութեան մասին առաջին ձերմակ
 հացդ կերար . ես ալ ուշ մ'նալուս պատճառներէն
 մէկը հասկցուցի ձեզ . . . ահա միւսն ալ
 Հոս մտած ժամանակս՝ սանդուղին ստորոտը ներ-
 կարարը դէմն ելաւ՝ ձեռքերը պատուական կա-
 նանչ ներկով մը թաթախեալ . զիս բռնեց եւ խը-
 օտիկալ դէմքով մ'ըսաւ ինձ թէ բաւական վա-
 յելուչ կերպարանքով մարդ մը տեսեր էր որ տա-
 նը բոլորտիք կը պտըտէր լրտեսելու կերպով .
 . . . — Ադ կէց ի՞նչ կեխէ ձեզ համար , հայր Լօ-
 րիօ , ըսի . միթէ կը վախնաք որ մինչեւ արմուկ-
 նիդ ներկուած այդ գեղեցիկ կանանչին գաղտ-
 նիքը կը գողնան ձեզնէ : — Ո՞վ կրնայ ըլլալ արդ-
 եօք այն մարդը , Ակրիքօ՛ւ , ըսաւ Ֆրանսուազ :
 — Չեմ գիտեր մայր իմ , ոչ ալ հասկընալու կը
 դբաղիմ : Հայր Լօրիօ կաշաղակի պէս շատա-
 խօս է : Տեսնելով որ կասկածած լրտեսութիւնն
 ինչպէս ինձ՝ նոյնպէս անոր համար ալ փոյթ ընե-
 լիք բան մը չէր , ստիպեցի զինքը որ իր գործա-
 բանը դառնայ :

Այս խօսքն ըսելով Ակրիքօլ իր շաբաթա-
 կանը պարունակող կաշիէ քսակը տարաւ պա-
 հարանին մէջ տեղի դարակը դրաւ :

Նոյն միջոցին երբոր Ֆրանսուազ ալ կերա-
 կուրին տապակը սեղանին մէկ կողմը կը դնէր ,
 Լա Մայէօ մտախոհութեանէն սթափելով կոնքիմը
 մէջ ջուր լցուց ու երկաթագործ երիտասարդին

աանելով՝ քաղցր եւ երկչոտ ձայնով մ'ըսաւ .
 — Ակրիքօ՛ւ , « ձեռքիդ համար է . — Շնորհակալ
 եմ , փոքրիկ Մայէօս . . . սրչափ բարեսիրտ
 ես . . . Յետոյ բնական ձայնով ու շարժամաբ
 մ'աւելցուց . — Ա՛ռ այս գեղեցիկ ծաղիկս քեզ
 թող ըլլայ՝ աշխատութեանդ փոխարէն
 — Ի՞նձ կուտաս . . . դոչեց գործաւորուհին
 այլալիեալ ձայնիւ եւ իր դեղնած երեսը կարմը-
 բելով . ի՞նձ կուտաս այդ աղնիւ ծաղիկը՝ որ այն
 գեղեցիկ հարուստ բարեսիրտ եւ շնորհալի օրի-
 սրդը քեզ տուաւ : Խեղճ Մայէօի զարմանքն հե-
 աղը հետէ աւելնալով դարձեալ կրկնեց . — Ի՞նձ
 կուտաս . . . — Հապա ի՞նչ կուզես որ ընեմ . . .
 սրտիս վրայ դնեմ . . . շապիկիս կուրծքին գո-
 հմբ մը չինել տամ զայն , ըսաւ Ակրիքօլ ծիծա-
 ղելով : Արդարեւ զմայլեցայ օրիորդին այնչափ
 օրիորուն կերպով ինձ շնորհակալ ըլլալուն վրայ .
 ուստի շատ ուրախ եմ անոր շնիկը գտնելուս վը-
 րայ , եւ մանաւանդ շատ դո՛հ եմ այս ծաղիկը քեզ
 տալուս վրայ , երբօր այնչափ հաճելի է քեզ . . .
 Կը տեսնես որ այսօր յաջող օր մ'է եղեր :

Այս ըսելով , երբոր Լա Մայէօ ուրախու-
 թեանէն սրտին շարժումէն եւ զարմանքէն դողա-
 ւով ծաղիկը կառնուր , երկաթագործ երիտա-
 օարդն իր ձեռուրները լուալ սկսաւ , որք երկա-
 թի փոշիներէն ու անոյ մուրերէն այնչափ սեւ-
 ցած էին որ կոնքին մէջի յստակ ջուրը մեյա-
 նի դոյն առաւ : Ակրիքօլ՝ աչքին ծայրօփն այս
 փափոխութիւնը Լա Մայէօի ցուցընելով՝ կամաց

մ, ըստ աւանոր ծիծաղելով: « Ահա աւարիկ դիւրօւ-
գին մեւան մը մեզի պէս թուզթ մրոտողներու
համար . . . երէկ քանի մը ոտանաւորներ լը-
մընցուցի, որոյմէ շատ դժգոհ չեմ. դանոնք պի-
տի կարդամ քեզ, »

Այսպէս խօսելով Ակրիքօլ ձեռքերն իր շապ-
կաձեւ վերարկուէն սրբեց, և բոբր լա Մայէօ ալ
կոնքը վերցնելով տարաւ դղորցին վրայ, և իր
ծաղիկն ալ դպուշութեամբ անոր մէկ կողմը դը-
րաւ:

« Չես կրնար ինձմէ անձեռոց մ'ուզել որ
ձեռքդ վերարկուիդ կը սրբես, ըսաւ Ֆրանսու-
ազ ուսերը վեր վերցնելով: — Վերարկուս բո-
լոր օրը դարբնոցին առջեւ կը տոչորի, գէշ չըլ-
լար եթէ իրիկուէնէ իրիկուն քիչ մը զովանայ:
Ի՞նչ կըսես մայրիկ, անհնազանդ եմ . . . ուրե-
մըն յանդիմանէ դիւ . . . եթէ կը համարձա-
կիւս . . . տեսնենք . . . »

Ֆրանսուազ՝ փոխանակ պատասխանելու՝
որդւոյն անկեղծութեամբ խելքով և և հաստա-
տամտութեամբ լցուն դեղբայիկ գլուխը ձեռքը-
ներուն մէջ առաւ, և մայրական դուռը թեւամբ
վայրկեան մ'անոր նայելով՝ քանի մ'անգամ ճա-
կաւր դորովանօք համբուրեց:

« Այն սաէ նայինք, տղան, ըսաւ, օրն'ի բուն
դարբնոցին առջեւ ոտքի վրայ ես . . . ժամա-
նակն ալ ուշ է: — Շատ աղէկ . . . բայց ան
դարձեալ քու թիկնաթող կուտաս ինձ . . .
նորէն վէճի՞ սկսինք այս իրիկուն ալ, գիտես որ

անոր վրայ նստիլ չեմ ուզեր . . . վերցուր, և
պարզ աթոռակի մը վրայ ալ կրնամ նստիլ . . . »

— Ոչ, չեմ վերցնենք, պէտք է որ այնչափ ծա-
նըր աշխատութենէ ետեւ քիչ մը հանգստանաս:

— Ա՛հ, նայէ մէկ մը, խեղճ Մայէօս, ի՞նչ բըռ-
նաւորութիւն, ըսաւ Ակրիքօլ դուարթութեամբ,
և և մօրը տուած թիկնաթողի վրայ նստաւ. սա-
կայն, մայր իմ, մի հաւատար ըսածիս, քու թիկ-
նաթողի վրայ շատ հանդիստ կընեմ. յեղափո-
խութեան օրը Թիւլլիի թագաւորական դահին
վրայ տարածուելէս ՚ի վեր երբէք այսպէս հան-
դիստ նստած չէի: »

Ֆրանսուազ Պոտուէն սեղանին մէկ կողմը
կանգնած՝ որդւոյն համար հաց կը կտրէր. ժիւս
կողմն ալ լա Մայէօ դինիին շիշն առաւ և ար-
ծաթէ բաժակը լցուց: Այս երկու աղին արա-
բածներուն իրենց սիրելւոյն համար ունեցած ու-
շաղիր փոյթը սրտաշարժ տեսարան մը կը ձե-
ւացընէր:

« Հետս ճաշել չես ուզեր, ըսաւ Ակրիքօլ
լա Մայէօի: — Շնորհակալ եմ, Ակրիքօլ, ըսաւ
աղջիկն առջեւը նայելով, և ճաշս ըրած եմ:
— Ըսածս քաղաքավարութեան համար էր, վա-
սըն դի գիտեմ որ դուն միտքդ դրածէդ չես խախ-
տիր, և աշխարհ մէկդի գայ՝ մեզ հետ հաց չես
ուտեր: Մայրս ալ քեզ պէս է, առանձին կը ճա-
շէ . . . և թերեւս՝ առանց իմ գիտնալուս
ինքզինք կը զրկէ . . . — Չէ, սիրելի՛ որդ-
եակս, չէ . . . կանուխ ճաշելն իմ առողջու-

Թեանս աւելի կը յարմարի . . . Ի՞նչպէս է եփած կերակուրս , աղէկ է . — Աղէկ մի . . . պատուական ըսէ , մայր իմ , չես գիտեր թէ շող-գամով Մէղիս ձուկն իմ ամենէն սիրելի կերակուրս է . ես Թէր-Նէօլի մէջ ձկնորս ըլլալու համար ծնած էի : »

Ազնիւ երիտասարդն ընդհակառակն օրական տաժանելի աշխատութենէն ետեւ խիստ անբաւական կը գտնէր այս անհամ կերակուրը՝ որ քիչ մ'ալ այրած էր շնիկին պատմութիւնն ըրած ժամանակ . բայց մայրիկը գոհ ընկուե համար անտրտուն ջանձն կառնուր պահք բռնել , եւ մեծ ակորժակով այն ձուկն ուտել կը ձեւացընէր . ուստի մայրն ալ ուրախ ըլլալով աւելցուց .

« Ո՞հ . . . կը տեսնեմ որ այս կերակուրը շատ համով կուգայ քեզ . ուստի դալ ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը նորէն եփեմ . — Ենթոյնակալ եմ , մայր իմ , բայց երկու օր իրարու վրայ մի եփեր , ստամոքսս կաւրէ . . . Լիմա այս խօսքերը թողունք եւ տեսնենք թէ վաղը ինչպէս պիտի անցունենք կիրակին . պէտք է որ շատ մը զբօսնունք . սիրելի մայր իմ , քանի մ'օրէ 'ի վեր քեզ ավուր կը տեսնեմ եւ պատճառը չեմ հասկընար , արդեօք ինձմէ դժգոհութիւն մ'ունիս . — Ո՞հ , սիրելի որդեակ , քեզնէ դժգոհութիւն ունենամ . . . քեզնէ . . . որ ուրիշ դաւակներու փոխար մը . . . — Ես ալ . . . ուրեմն գոհ ըլլալդ դործով ցոյց տուր քիչ մը զըւարձանալով , Թերեւս այս օրիորդն ալ անցեալ

անգամուն պէս ընկերանալու պատիւ կընէ մեզ , ըսաւ Ալրիքօյ յարգանօք Լա Մայէօի առջեւ ծը-սելով :

Այս խօսքին վրայ աղջիկը կարմրեցաւ , աչքերը խոնարհեցուց եւ երեսին վրայ դառն տըլսրութիւն մը տիրելով՝ պատասխան չտուաւ :

« Քաջ գիտես , որդեակ , որ ես ցերեկները ժամ կերթամ ու բոլոր օրը աղօթքի կը պարապիմ , ըսաւ Ծրանսուաղ . — Ես աղէկ կընես , մայր իմ , բայց իրիկունը : Ես քեզ չեմ առաջարկեր որ թատրոն երթաս , բայց խիստ զուարճալի ձեռնածու մը կայ եղեր , զայն տեսնելու երթանք . — Ենթոյնակալ եմ , որդեակ , այդ ալ տեսարան չէ մի , դէշ բան է . . . : — Ա՛հ , սիրելի մայր իմ , այդ ըրածդ չափազանցութիւն է : — Որդեակ , մի թէ ես ուրիշներու դործին կը խառնուիմ , եւ ուղածնին ընկուե արդեւք կըլլամ . . . — ձգտարիտ ըսիր , մայր իմ , թողութիւն չնորհէ . ուրեմն եթէ օղը բաց ըլլայ , խեղճ Մայէօն կառնունք եւ պարգայէս Պաւլոսներուն (ծառագարդ փողոց) վրայ կը ձեռննք . գրեթէ երեք ամիս կայ որ Մայէօ հետերինս դուրս ելած չէ , եւ առանց մեզ ալ բնաւ դուրս չկնիւր : — Ո՛չ , որդեակ , դուն միմակ դուրս ել , կիրակիդ կըցածիդ չափ զուարճութեամբ անցուր : — Արեւիկ Մայէօս , դոնէ դուն օգնէ ինձ որ մայրիկս համոզենք . — Գիտես , Ալրիքօյ , որ ես այսուհետեւ ոչ քեզի եւ ոչ . . . մօրդ հետ դուրս չափալ կրնամ ելնել , ըսաւ աղջիկը կարմրելով եւ առջեւ

ւը նայելով : — Ինչ՞եւ համար , օրինորդ . . . կրնանք արդեօք՝ առանց անքաղաքավարութիւն մ'ըրած ըլլալու՝ այդ մերժմանդ պատճառը հարցընել , ըսաւ Ակրիքօլ զուարթութեամբ :

Աղջիկը արտում կերպիւ մը ժպտելով պատասխանեց . « Վասն զի չեմ ուզեր որ իմ պատճառաւս ուրիշներուն հետ կռիւ ընես , Ակրիքօլ . . . — Ա՛հ , թողութիւն ըրէ , թողութիւն . . . ըսաւ Ակրիքօլ անկեղծ ապաշաւանօք , եւ անհամբերութեամբ ձեռքը ճակախն դարկաւ :

Լա Մայէօի ակնարկած իրողութիւնն այս էր . Երբեմն , բայց խիստ քիչ անգամ , վասն զի այս մասին ալ շատ զգուշաւոր էր , Լա Մայէօ պարտելու կերթար Ակրիքօլի եւ անոր մօրը հետ Այս ճեմելու օրերը զործաւորութիւն համար մեծ տօնի օրեր էին , ինչու որ շատ զիշերներ անքուն անցունելով եւ շատ օրեր ալ ծոմ բռնելով հազիւ կրցեր էր զլխարկ մ'եւ ուսնոց (չալ) մը դնել , որպէս զի Ակրիքօլի եւ անոր մօրը հետ պարտած ժամանակ դանոնք չամչցընէ : Այսպէս խեղճ աղջիկը հինգ կամ վեց անգամ Ակրիքօլի թեւը մըտնելով , զոր սրտէն կաթողին կը սիրէր , պտըտելու ելեր էին , եւ իր բոլոր կենացը մէջ այնպիսի երջանիկ օրեր անցուցած չէր . բայց վերջին անգամ պարտած ժամանակին՝ վայրենաբարոյ մարդ մը՝ արմուկովն այնպէս ուժգին մշտեր էր զայն , որ խեղճ աղջիկը ցաւէն չէր կրցեր ինքզինք բռնել ու կամաց մը պոռացեր էր . . . իսկ մշտող

կողմը՝ փոխանակ թողութիւն խնդրելու՝ « շատ աղէկ եղաւ , անպիտան սատատող » պատասխաներ էր :

Ակրիքօլ՝ իր հօրը պէս համբերող բարեսրբութեամբ ինն մ'ունէր , զոր ուժն ու քաջութիւնը կուտան վեհախիտ մարդոց . բայց վատ թշնամանքներու չէր կրնար համբերել եւ իր վրէժխնդրութիւնը սարսփելի էր : Ուստի այն անկիրթ մարդուն շարութեանը վրայ զայրանալով՝ մօրը թեւը թողուց եւ երկու այնպիսի լաւ ապտակ իջուց՝ անոր երեսին , որ երբէք երկաթագործի մը լայն եւ ուժեղ ձեռքը մարդկային դէմքի մը վրայ իջուցած չէր : Այն տմարդին ալ՝ որ տարիքով հասակաւ եւ ուժով Ակրիքօլէն վար չէր մնար , փոխադարձաբար Ակրիքօլին զարնել ուզեց , բայց Ակրիքօլ աւելի ճարպիկութեամբ նորէն քանի մը հարուած տուաւ անոր՝ ի մեծ դոհութիւն հոն դանուող բազմութեան , որոց այլանողական հայնուշներովն ալ խայտառակուելով անպիտանը փախաւ աներեւոյթ եղաւ :

Այս դիպումն էր որ խեղճ Մայէօ կը յիշէր ըսելով թէ Ակրիքօլի հետ դուրս ելնել չուզեր , որպէս զի իր պատճառաւ կուռի չբռնուի :

Երկասարդ երկաթագործը զղջաց այս անհաճոյ դէպքին յիշատակն ակամայ արթնցընելուն վրայ , որ , աւանդ , իր կարծածէն աւելի վըտառիթ էր Լա Մայէօի , որովհետեւ խեղճ աղջիկը զայն կաթողին կը սիրէր եւ իր ծաղրաշարժածեւութեամբն այս կուռին պատճառ եղեր էր :

Ակրիքօլ՝ իր ուժին եւ քաջասրտութեան հետնանել աղու մը պէս գիւրաղզամ էր . խորհելով որ այս յիշատակութիւնն աղջկան սիրտը վիրաւորեց, աչքն արտասուօք լցուեցաւ, եւ ձեռքն եղբայրաբար անոր երկնցընելով՝ ըսաւ . « Ներէ ա՛նխոհմութեանս եւ եկ զիս ողջագործէ . . . » : Եւ երկու անգամ համբուրեց Լա Մայէօի գեղնած ու նիհար այտերը :

Այս սրտազին գրկախառնութեան վրայ աղջկան շրթունքը մոմի պէս ճերմկեցաւ, եւ իր գիւրաղզամ սիրտն այնչափ ուժգին բարախեց որ խեղճը սեղանին անկիւանը կրթնելու հարկադրեցաւ :

« Կը ներես ինձ, այնպէս չէ՞, ըսաւ Ակրիքօլ . — Այո՛, այո՛, ըսաւ Լա Մայէօ սրտին վերդովմանը յաղթելու ջանալով . ես ալ քեզնէ ներում կը խնդրեմ օկարութեանս համար . . . այն կռուին յիշատակը սիրտս դող կը հանէ . . . վասն զի այն օրը շատ վախոյայ ձեզ համար . . . եթէ բազմութիւնն այն մարդուն կողմը բռնէր . . . — Ո՛հ, ըսաւ Ֆրանսուազ Լա Մայէօի օգնութեան հասնելով առանց գիտնալու, կենացս մէջ այնչափ դող ելած չէի : — Ա՛հ, սերելի մայր իմ, ըսաւ Ակրիքօլ այս անհաճոյ խօսակցութիւնը փոխել ուղեւորով, դուն որ զօրականի մը, հինաւուրց կայսերական հեծեալ ուժբաճիգի մը կին ես, կը տեսնեմ որ աներկիւղ չես եղեր Ո՛հ, հայր իմ . . . քաջարի հայր իմ . . . բայց ոչ . . . չեմ ուզեր անօր գալուն

վրայ խորհիլ . . . այս մտածութիւնը զիս տակն 'ի վերայ կընէ : — Կուգայ, ըսաւ Ֆրանսուազ հառաչելով, եթէ Աստուած կամի : — Ի՛նչ, եթէ Աստուած կամի՛ . . . անշուշտ Աստուած կը կամի . որովհետեւ բաւական տղօթ քններ ու պատարագներ ընել տուած ես անոր համար

— Ակրիքօլ . . . զաւակս, ըսաւ Ֆրանսուազ որդւոյն խօսքը կտրելով եւ փորութեամբ գլուխըն երեքընելով, այդպիսի խօսք մի ըներ . . . մանաւանդ երբոր խնդիրն հօրդ վրայ է

— Աղէկ . . . շատաղէկ . . . այս իրիկուն բազդըս բայ է : Հիմա կարգը քուկգ է . . . բայց ի՛նչ կըսեմ . . . ստուգիւ տխմարի կամ խենդի գործ է ըրածս . . . : Ներէ, մայր իմ, այս իրիկուն բերանս ուրիշ խօսք չկայ, ներէ . . . դուն զիտես որ տեսակ մը բաներու վրայ եթէ երբեմն խօսք մը կը վախչի բերնէս՝ ակամայ է, վասն զի գիտեմ որ քեզ կը վշտացընէ : — Այդ խօսքերդ չէ թէ ինձ կը դալ՛ին, զաւակս, այլ

— Մի եւ նոյն բան ըսել է, վասն զի, ըսա իմ համոզման՝ մայրը վիրաւորելէ աւելի դէշ բան չի կայ . . . : Իսկ հօրս քիչ օրէն հասնելու խօսքին դալով՝ ես անտարակոյս եմ . — Բայց չօրս ամսէ 'ի վեր գլխ չենք առած իրմէ, ըսաւ Ֆրանսուազ . — Այո՛, բայց կը լիւնս որ գրել տուած վերջին նամակին մէջ, որովհետեւ իր գինուորական անկեղծութեամբը կըսէր մեզ թէ քիչ շատ կարդալ դիտէր՝ բայց գիր չէր կրնար գրել, արդ՛ քրել տուած վերջին նամակին մէջ ըսեր էր մեզ

թէ բնաւ հոգ չընենք իր վրայ, թէ յունիարի վերջը ֆարիզ պիտի հասնի, եւ թէ հոս հասնելէն երևք չորս օր առաջ լուսաց' պիտի տայ մեզ ֆարիզի որ դռնէն մտնելիքը, որպէս զի երթամ զինքը զիմաւորեմ: — Ճշմարիտ է, դաւանկս . . . բայց ահա վերաբար մտանք եւ դեռ ձայն մը չկայ . . .

— Ըսել է թէ, մայր իմ, երկար չպիտի սպասենք . այսօր կամ վաղը պիտի դայ . մինչեւ անգամ այս ալ կը տես թէ չպիտի դարմանամ եթէ մեր սիրելի Գարրիէն ալ այս օրերս ֆարիզ հասնի, ինչպէս որ Ամերիկայէն ինձ գրած վերջին նամակն յոյս կուտար: Ինչ երջանկութիւն, մայր իմ, եթէ ամենքս մէկտեղ դանք: — Ատուած լտէ ձայնդ, որդեանկ, ինձ համար ամենազեղեցիկ օր մը պիտի ըլլայ . . .

— Եւ այն օրը խիստ մօտ է, հաւատան ինձ: Հօրս մասին՝ երբոր լուր չկայ՝ բարի նշան մ'է . . .

— Ար յիշէս հայրդ, Ակրիքօլ, ըսաւ Լա Մայէօ: — Շիտակն ըսելով ամեն բանէ աւելի իր մուշտակէ մեծ գլխարկն ու ընչապքը կը յիշեմ որք սատանայի սէն կը վախցընէ ին զիս . միայն իր համազգեստին մէջ ճերմակ կողմը կախուած խաչանշանին կարմիր մապաւէնն ու թուրին ոսկեճամուկ երախակալը քիչ մը զիս կը հաշտեցընէ ին անոր հետ . այնպէս չէ, մայր իմ . . . բայց ինչո՞ւ կուրաս: — Ա՛հ, խեղճ Պօտուէն . . . որչափ տառապանք քաշեց արդեօք մեզնէ բաժնուելէն՝ ի վեր, մանաւանդ այս տարիքին մէջ, վասն զի վաթսուեն անցած է . . . Ա՛հ, սիրելի դաւակս, սիրտս

կը մորմօքի երբոր կը մտածեմ որ խեղճ հայրդ հոս ալ ազքատու թեան մէջ պիտի տառապի: — Ի՞նչ կը տես, մայր իմ . . . — Աւաղ, ես բան բանելու կարողութիւն չունիմ . . .

— Մի թէ ես ալ չունի՞մ, մայր իմ, մի թէ սենեակ մը չունի՞նք թէ անոր եւ թէ քեզ համար, սեղան մը չունի՞նք թէ անոր եւ թէ քեզ համար . . . Միայն թէ, սիրելի մայր իմ, որովհետեւ ապրուստի վրայ կը խօսինք, յաւելցուց երկասարդը դորովալից ձայնիւ որպէս զի մայրը չվշտացընէ, ներք ինձ որ բան մ'ընեմ քեզ: Երբոր հայրս ու Գարրիէլ հոս վերադառնան, ալ անոնց համար ամեն օր պատարագ ըսել տալու եւ կերոններ վառելու պէտք չմնար քեզ . ուստի այդ ծախքերը քովերնիս մնալով, սիրելի հայրս ամեն օր շիշ մը զինի եւ բաւական ծխախոտ կրնայ ունենալ . . . ասկէց դատ կիրակի օրերն ալ լաւ ճաշ մը կրնանք ընել պահգոկը:

Այս միջոցին դուռը դարձուելով՝ Ակրիքօլի խօսքն ընդմիջեցաւ:

« Մտէք » ըսաւ:

Բայց դուռը բախող անձը՝ փոխանակ ներս մտնելու՝ կէս մը բացաւ դայն, եւ գեղեցիկ կանանչով ներկուած ձեռքով մը երկասարդ երկաթադործը դուրս կանչեց:

« Ա՛, մեր հայր Լօրիօն է, ներկարարներուն արկարը, ըսաւ Ակրիքօլ . ներս մտէք, հայր Լօրիօ, ներս մտէք: — Անհար է, տղաս, գլխէս մինչեւ ոտքս ներկի մէջ թաթախուած եմ, եթէ

ներս մանեմ, սենեակնուդ բոլոր գեղինը կանանչի կը ներկուի: — Աւելի աղէկ, դալարափայլի երեւոյթ կառնու, ես ալ դալարի խենդ եմ: — Կատակը մէկդի, Ակրիքօլ, քեզ ըսելիք կարեւոր խօսք մ'ունիմ եւ շուտով պիտի երթամ: — Արդեօք լրտեսող մարդուն վրայ է: Անհոդ եղիր, ի՞նչ կրնայ ընել մեզ: — Ա՛չ, անոր համար չէ, ան դնաց, կամ մանաւանդ մէզն այնչափ թանձր է որ ալ չեմ տեսներ . . . բայց շուտ ըրէ, եկու, ուրիշ կարեւոր գործի մը վրայ է ըսելիքս, յաւելցուց ներկարարը խորհրդազգած գէմքով մը, այնպիսի գործի մը՝ որ միայն քեզ կը վերաբերի: — Միայն ի՛նձ կը վերաբերի, ըսաւ Ակրիքօլ դարմացմամբ ոտքի վրայ ելնելով: Ի՞նչ կրնայ ըլլալ: — Գնա ուրեմն, որդեանկ, ըսաւ Ֆրանսուազ: — Երթամ, մայր իմ, բայց սատանան առնու զիս եթէ բան մը կը հասկընամ: »

Երիտասարդը դուրս ելաւ՝ իր մայրը մինակ թողոյլ Լա Մայէօի հետ:

ԳԼՈՒԽ Դ .

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Հինգ վայրկեան ետքն Ակրիքօլ ներս մտաւ գէմքն այլայլած ու գեղնած, աչքն արտասուօք լցուած, ձեռու ընկերը դողալով, բայց գէմքէն կարգէ դուրս ուրախութիւն ու խանդադատանք կը յայտէր: Վայրկեան մը գրան առջիւր մնաց. կարծես թէ սրտին վրդովումը թող չէր տար իրեն որ մօրը մօտենար . . .

Ֆրանսուազի աչքն այնչափ տկարացած էր որ չկրցաւ որդւոյն երեսին փոփոխութիւնը նըմարել:

« Ի՞նչ է եղեր ըսելիքը, որդեանկ իմ, հարցուց: »

Գեռ Ակրիքօլ սրտատխտան չտուած, Լա Մայէօ անոր երեսին գեղնութիւնը տեսնելով: « Աստուած իմ . . . ի՞նչ կայ, Ակրիքօլ, այդ ի՞նչ երեսի դոյն է . . . : — Մայր իմ, ըսաւ այն ժամանակ երիտասարդն յուզեալ ձայնիւ եւ Ֆրանսուազի քով վազելով՝ առանց Լա Մայէօի հարցման սրտատխտանելու: մայր իմ, հիմա այնպիսի բան մը պիտի տեսնես, որ քեզ չատ պիտի դարմացընէ. խօսք տուր ինձ որ հանդարտ պիտի կենաս: — Ի՞նչ ըսել կուզես . . . ինչո՞ւ կը դողաս . . . երեսս նայէ մէկ մը . . . բայց Լա

Մայէօ իրաւունք ունի . . . ինչո՞ւ այդպէս դեղ-
ներս ես . . . — Սիրելի մայր իմ . . . ըսաւ եւ-
րիտասարդը ծնունդի վրայ դալով եւ Զրանսուազի
ձեռքը բռնելով, պէտք է որ . . . չես դիտեր . . .
բայց . . . »

Սիրելքօջ չկրցաւ խօսքն աւարտել . ուրա-
խտան լացն իր ձայնը կընդհատեր :

« Կուրսն , զաւակն . բայց , տէր Աստուած ,
ի՞նչ կայ . զիս զօղ կը ճանես . . . — Ռոյ չա-
նել . . . սն , ոչ . . . ընդհակառակն , ըսաւ
Սիրելքօջ աչքը սրբելով , սերտն պիտի ըլլաս . . .
բայց նորէն կըսեմ , հանգարա պիտի կենան ,
վասն զի չափազանց ուրախութիւնը չափազանց
վշտակրութիւնն պէս վնասակար է : — Խնչպէս :
— Չէ՞ր ըսեր քեզ թէ պիտի գայ . . . — Հնչ-
բեզ . . . զօջեց Զրանսուազ , եւ ստքի վրայ
ելաւ : Բայց սրտին վրդովումն այնչափ ստատիկ
էր որ մէկ ձեռքը սրտին վրայ դրաւ որպէս զի
բարախօսմը դստէ . յետոյ նուազիլ սկսաւ : Որ-
դին բռնեց զայն եւ նորէն թիկնաթոսին վրայ
նստուց : Կա Մայէօ մինչեւ այն ժամանակ մէկ
կողմ քաշուած այս սրտաշարժ տեսարանը կը
զիտէր . որ բարբոթին Սիրելքօջի եւ մօրն ուշք
գրաւած էր . բայց Զրանսուազի դէմքին հեարդ-
հեաէ այլայլիք տեսած ժամանակ վախն ՚ի վա-
խըն անոր մօտեցաւ որպէս զի ձեռքէն եկած օդ-
նութիւնն ընէ :

« Օ՛ն , մայր իմ , սիրտ սն , ըսաւ երիտա-
սարդը , ալ լմնցաւ , հիմա հայրս անհնչու եր-

ջանկութիւնը միայն կը մնայ քեզ , — Իմ սիրե-
լի Պօտուէ՛նս . . . տաննեւութ տարուան բա-
ցակայութիւնէ ետեւ . . . չեմ կրնար հաւատալ ,
դոջեց Զրանսուազ արտասուելով , ճշմարի՞տ է
արդեօք . . . ճշմարի՞տ է . . . — Այնչափ
ճշմարիտ է , որ եթէ խօսք տաս ինձ որ շատ չես
յուզուիր , զայն երբ տեսնելիք ալ կըսեմ : — Ո՛հ
քիչ ժամանակէն , այնպէս չէ՛ : — Այո՞ . . . քիչ
ժամանակէն : — Բայց երբ կը հասնի : — Մէկ
ժամէն միւսը . . . վաղը . . . թիկնու այ-
սօր . . . — Այսօ՞ր . . . — Այո՞ , մայր իմ ,
վերջապէս պէտք է ըսեմ . . . կուգայ . . . ե-
կաւ . . . — Եհնա մի . . . եկ . . . »

Զրանսուազ թոթովելով չկրցաւ լմնցնել :

« Քիչ մ'տաաջ վարն էր . վեր կնկէ տաաջ
աղաչեր էր ներկարարին որ գայ ինձ խնայ տայ ,
որպէս զի ես ալ քեզ պարտասեմ զինքը տես-
նելու . . . որովհետեւ բարեսիրտ հայրս վախ-
ցեր է որ եթէ յանկարծակի ներս մտնէ՝ սիրադ
չափազանց վրդովելով՝ վնաս մը կը հասնի քեզ :
— Ո՛հ , Աստուած իմ . . . — Եւ հիմա , դո-
ջեց երիտասարդն անպամնելի սերախութեամբ ,
հոս դուրսը կ'սպասէ . . . — Ա՛հ , մայր իմ , ալ
չեմ կրնար գիմանալ . . . տանն վայրկեանէ ՚ի վեր
սիրտս այնչափ ուժգին կը բարբախէ որ կարծես
թէ կուրծքս կը խորտակի . . . »

Եւ վաղեց դուրս բացաւ :

Տակօպէս՝ Ռօզին ու Պլանչին ձեռքէն բըռ-
նած դրան սեմին վրայ տեսնուեցաւ . . . »

Յրանսուազ՝ փոխանակ իր ամուսնոյն բաղ-
կացը մէջ ինչալու , ծուկի իրայ եկաւ ու աղօ-
թեց , Հոգին առ Աստուած ամբառնալով իր ա-
ղօթքն ու խնդրուածքը լսելուն եւ իր նուէր-
ներն այսպէս վարձատրելուն համար ի սրտէ շը-
նորհակալ կրլլար :

Վայրկենի մը Համի այս տեսարանին դերա-
սաններն անշարժ եւ անշշուենջ կեցան :

Այլրիքօլ՝ ակնածական փափուկ զդաց-
մամբք իր խանդաղատանաց թափը զսպելով
չէր համարձակէր Տակօպէրի պարանոցն ինչա-
լու . այլ դժուարասանձ անհամբերութեամբ
կ'սպասէր որ մայրն աղօթքը լմնցնէ :

Զորականն ալ նոյն զգացումը կը կրէր . հայ-
րն ու որդին առաջին նայուածքով մ'իրարու
հասկըցուցին այս պատուական կնոջ վրայ ունե-
ցած գորովալից ակնածութիւննին , որ իր երկիւ-
ղած բարեպաշտութեամբն՝ արարածն Արարչին
համար կը մոռնար :

Ռօզ եւ Պլանչ՝ ասչած եւ սրտերնին շար-
ժած՝ ուշադրութեամբ Յրանսուազի կը նայէին .
մինչդեռ լա Մայէօ ալ՝ Այլրիքօլի երջանկու-
թեանը վրայ ուրախութեան արտաք թափե-
լով եւ այս ընտանեկան համախմբութեան մէջ
ինքզինք օտար եւ ՚ի հարկէ մոռցուած գալով՝
կամացուկ մը սենեակին մէկ մութ խորշը կը
քաշուէր :

Յրանսուազ րոքի վրայ ելաւ եւ քայլ մ'ա-
ռաջ դնաց դէպ ՚ի Տակօպէն՝ որ իր լծակիցը

թեւերուն մէջ առաւ . վայրկեան մը խոր լու-
թիւն տիրեց : Տակօպէն եւ Յրանսուազ ընաւ
խօսք մը չըսին իրարու , այլ միայն քանի մը հա-
ռաչանք լսուեցան՝ հեծեծանքներով եւ ուրա-
խական շնչումներով ընդմիջեալ Երբոր
երկու ծերունիները գլուխնին վեր առին , դէմ-
քերնին հանդարտ զուարթ եւ պայծառ էր , վա-
սըն զի պարզ եւ մաքուր զգացմանց լիապատար
գոհութիւնն երբէք չզային եւ բուռն յուզմունք
մը չձգեր իրմէ ետեւ :

« Արդեանկներս , ըսաւ զօրականը որբերուն՝
Յրանսուազը ցուցնելով , որ իր առաջին սրտա-
յուզութիւնն անցնելէ ետեւ զարմանալով մ'ա-
նոնց կը նայէր . այս իմ բարի եւ պատուական
կինս է ինչ որ ես ինքս Սիմօն զօրապետին
աղջկանց համար ըրի , ինքն ալ նոյնը պիտի ը-
նէ — Արեմն տիկին , մեզ ձեր զաւա-
կաց պէս պիտի նայիք , ըսաւ Ռօզ՝ քրոջը հեա
Յրանսուազի մօտենալով : — Սիմօն մարաջախ-
տին աղջիկները , դօշեց Տակօպէնի կինը՝ եւս
առաւել զարմանալով : — Այո , սիրելի Յրան-
սուազս , ասոնք անոր աղջիկներն են , հեռաոր
երկիրներէ կը բերեմ շատ նեղութիւններով՝ զո-
րըս ետքը կը պատմեմ քեզ : — Խեղճ աղայք . . .
կարծես թէ երկու համանման հրեշտակներ են ,
ըսաւ Յրանսուազ կարեկցութեամբ եւ զարմա-
նօք անոնց երեսը նայելով : — Հիմա ալ քեզ հեա
տեսնուինք , ըսաւ Տակօպէն իր որդւոյն դառ-
նալով : — Վերջապէս » դօշեց այն ատեն երկի-

տասարդը :

Անհնար է նկարագրել Տակօպէսի եւ որդւ-
ւոյն մօրեզին ուրախութիւնն ու գորովալից կա-
տաղութեամբ իրար համբուրելը, զորս ստէպ
կընդմիջէր զօրականը, որպէս զի լաւ մ'իր որդ-
ւոյն նայի, եւ ձեռքերն անոր լայն ուսերուն վրայ
գնելով՝ անոր այրական եւ անկեղծ երեսն եւ
բարձր ու կորովի հասակը կը դիտէր զմայլելով .
յետոյ դարձեալ կը գրկէր ու սրտին վրայ կը սեղ-
մէր ըսելով . « Ի՛նչ գեղեցիկ երիտասարդ է . . .
Ի՛նչ առոյգ եւ կորովի կազմուածք ունի . . .
Ի՛նչ բարի դէմք մ'ունի . . . »

Լա Մայէօ միշտ սենեակին մէկ անկիւնը քաշ-
ուած՝ Ակրիքօլի երջանկութիւնը կը գիտէր
բերկրութեամբ, բայց կը վախնար որ մինչեւ այն
ժամանակ աննշմարելի մնացած իր ներկայու-
թիւնն անվայել չերելի : Կողմէր որ առանց մէկէ
մը տեսնուելու կամացուկ մը դուրս ելնէր, բայց
չէր կրնար, ինչու որ Տակօպէս եւ որդին դրան
մօտն ըլլալով՝ գրեթէ բոլորովին ձանձրան գոցեր
էին . ուստի հարկադրեցու հոն մ'նալ, եւ աչքը
երկու որբերուն զմայլելի երեսներէն չէր կրնար
զատել : Երբէք տեսած չէր այնպիսի գեղեցկու-
թիւն, մանաւանդ երկուքին ալ կարգէ դուրս
նմանութեանը վրայ շատ կը դարմանար : Ակր-
ջապէս անոնց սուղի համեստ զգեստներէն հե-
տեւցընելով թէ աղքատ էին, առաւել համակ-
րութիւն մը կըզգար անոնց վրայ :

« Սիրուն զաւակներս մսեր են, փոքրիկ

ձեռուընին սառ կտրած է, եւ դժբաղդաբար
վառարանին կրակն ալ մարեր է, ըսաւ Ֆրան-
սուազ . եւ կը ջանար անոնց ձեռքնիր երկու ձե-
ռաց մէջ տաքցընել, մինչդեռ Տակօպէս եւ որ-
դին՝ իրենց երկար ժամանակէ ՚ի վեր զսպեալ կա-
րօտակէզ սիրոյն զնղմանն անձնատուր կըլլային :

Երբոր Լա Մայէօ Ֆրանսուազի բերնէն լսեց
թէ վառարանը մարած էր, իր անպատեհ կարծած
ներկայութիւնը ներելի ընելու համար ծառայու-
թիւն մ'ընելու փութով՝ քովի փոքրիկ սենեակը
վազեց, եւ քանի մը փայտի կտոր ու ածուխ
առնելով եկաւ վառարանին քով, եւ մօխրին
ներքեւ մնացած քանի մը կայծ գտնելով կրակ
մը վառեց, որ՝ ինչպէս սովորաբար կըսեն՝ ճար-
ճատիլ ու որոտալ սկսաւ . յետոյ սրճեկիոցը ջուր
լեցընելով վառարանին խոռոչին մէջ դրաւ՝ մը-
տածելով որ աղջիկները տաք բան մը խմելու
պէտք ունէին :

Լա Մայէօ այնչափ արագութեամբ եւ լուիկ
այս փոքրիկ ծառայութիւններն ըրաւ, եւ այս
ընտանեկան խանդաղատանաց սրտայուզութիւն-
ներուն մէջ բնականաբար այնչափ մոռցուած էր
ինքը, որ տիկին Ֆրանսուազ՝ բոլորովին երկու
որբերուն զբաղած ըլլալով՝ վառարանին բորբո-
քին այն ժամանակ միայն նշմարեց՝ երբոր անոր
Քաղցր ջերմութիւնն զգաց եւ քիչ մ'եաքն ալ
սրճեկիոցին մէջի ջրոյն եռալը լսեց : Բարի կինը
բոլորովին այս մտածութեամբ զբաղած ըլլալով
թէ երկու աղջիկներն ուր պիտի տեղաւորցընէր,

վանս զի՝ ինչպէս որ յայտնի է՝ զօրականն իր դա-
լուստը յառաջուց չէր իմացուցած , ուստի վա-
ռարանին մէկէն՝ ի մէկ ինքնիրեն՝ բորբոքելուն
վրայ չհարմացաւ :

Յանկարծ դրան ետեւէն շուն մը երեք կամ
չորս անգամ հաչեց :

« Ա՛. . . ծերունի Ռայպա-ժօառ է , ըսաւ
Տակօպէս դուռը բանալով , ներս մտնել կուզէ
որ ընտանիքս ինք ալ տեսնէ ու ճանչէ . »

Ռայպա-ժօառ ցատկըտելով ներս մտաւ , եւ
վայրկենի մը մէջ ընտանեցաւ ամենուն հետ . դը-
նաց կարգաւ աղջիկներուն Ֆրանսուազի եւ Ակ-
րիքօլի ձեռքը լիզեց . յետոյ տեսնելով լա Մայէօ
որ սենեկին մէկ անկիւնը խոնարհաբար կեցած էր
եւ որուն սւշադրութիւնն ընող չկար , ուսմկական
այն առածին համեմատ որ կրօէ թէ « Մեր բարե-
կամոյ բարեկամները մեր ալ բարեկամներն են » գնաց անոր ալ
ձեռքը լիզեց : Այս դգուանքէն լա Մայէօի սիր-
տը կարգէ դուրս զգացմամբ շարժելով՝ իր եր-
կայն նիհար եւ ճերմակ ձեռքով քանի մ'անգամ
շանը հանձարեղ դլուխը վայրիայեց . յետոյ տես-
նելով որ իր հոն կենալն անօգուտ էր , սրով նետեւ
ձեռքէն եկած փոքրիկ ծառայութիւնները կա-
տարեր էր : Ակրիքօլէն ընդունած գեղեցիկ ծա-
ղիկն առաւ , եւ դուռը կամացուկ մը բանալով
այնպէս զգուշութեամբ դուրս ելաւ որ մէկը չի
նշմարեց անոր երթալը :

Տակօպէս կինը եւ որդին կաթողին խան-
դաղատածնք իրար ողջագուրելէ ետեւ , կենաց

իրականութիւններուն վրայ խորհիլ սկսանս
« Իսեղճ Ֆրանսուազ , ըսաւ զօրականն աչ-
քովը Ռօզ եւ Պլանշ ցուցընելով , այսպիսի գեղե-
ցիկ եւ անակնկալ դալատեան մը չէի՞ր սպասեր :
— Շատ ուրախ եմ , թրեխիս , բայց միայն կը ցա-
ւիմ որ Սիմօն զօրապետին օրիորդներն հիւրընկա-
լելու համար այս խեղճ սենեակէն լաւագոյն թը-
նակարան մը չունինք վասն զի այս սեն-
եակն ու Ակրիքօլի խուցը — Ասոնցմէ կը
բաղկանայ մեր ապարանքն , այնպէս չէ՞ , յարեց
Տակօպէս . Փարիզի մէջ սակէց աւելի գեղեցիկ
ապարաններ կան , բայց անհոգ եղիր , այս խեղճ
աղջիկները վարժուած են ասանկ բաներու
վաղ առաւօտ տղուս հետ թեւ թեւի տալով Պ .
Հարաիի գործարանը պիտի երթամ Սիմօն զօրա-
պետին հայրը տեսնելու , որուն հետ քանի մը
գործերու վրայ խօսելիք ունիմ : Պիտի տեսնես ,
Ֆրանսուազ , որ երկուքէս որն աւելի շիտակ եւ
խրոխտ կը քալէ : — Ասղը՞ ոչ Պ . Հարաի եւ ոչ
Սիմօն մարաջախտին հայրը չէք կրնար գործա-
րանը գտնել , հարիմ , ըսաւ Ակրիքօլ : — Ի՞նչ
կըսես , աղմս , ըսաւ Տակօպէս , մարաջախտ մի :
— Այո , մարաջախտ , պատասխանեց Ակրիքօլ .
1830ի յեղափոխութենէն ետեւ՝ Սիմօն զօրապե-
տին բարեկամները տէրութեան հասկըցողցին
որ կայսրը Ղինեիի պատերազմէն ետեւ՝ մարա-
ջախտի աստիճան եւ դքսութեան տիրոջ սը-
ուած էր անոր : — Ի՞նչ կըսես , աղմս , գոչեց
Տակօպէս սիրտը շարժելով բայց պէտք չէր

որ այդչափ զարմանայի , վասն զի այդ եղածն արդարութիւն է . . . եւ երբոր կայսրը առւած է այդ տիտղոսն ու աստիճանը , այնուհետեւ զայն այնպէս ճանշնալն ու կոչելը մեծ բանմը չէ . . . ինչ եւ իցէ այդ լուրը զիս ուրախացուց եւ սիրտըս շարժեց : Յետոյ աղջիկներուն դառնալով . « Կը լսէք , որդեակներս . . . Փարիզ հասած ժամանակնիդ դուքսի եւ մարաջախտի աղջիկ էք . . . արդարեւ , խեղճ դքսուհիներս , ձեզ այս համեստ սենեկին մէջ տեսնողը չհաւատար , բայց համբերութիւն , ամեն բան կարդի կը մտնէ : Արդեօք Սիմօն զօրապետին հայրը սրչափ ուրախ եղաւ երբոր իմացաւ թէ որդւոյն աստիճանն ու տիտղոսը տէրութենէն ճանչուեր է : — Ոչ այնչափ , հայր իմ , վասն զի ըսաւ մեզ թէ ամեն հընար եղած աստիճաններն ու տիտղոսները կը գոհէր իր որդին տեսնելու համար . . . ինչու որ Սիմօն զօրապետը հոս չէր երբոր իր բարեկամներն աշխատեցան ու այս արդարութիւնը ձեռք բերին . . . սակայն մարաջախտին բացակայութիւնն աւելի երկար չկրնար տեւել , վասն զի Հնդկաստանէն դրած վերջին նամակները կիմացընեն թէ Պաղղիա կը դառնայ : »

Այս խօսքին վրայ աղջիկներուն աչքը լըցեւելով իրարու երես նայեցան :

Օրհնեալ է Աստուած , գոչեց Տակօպէտ , ես եւ իր զաւակներն յոյս ունինք որ յաջողութեամբ Փարիզ կը հասնի . բայց ի՞նչ պատճառաւ մարաջախտին հայրը եւ Պ . Հարտի վաղը դործարանը

չպիտի գտնենք : — Պաղղիոյ հարաւային դաւառներուն մէկուն մէջ անդղիական ճարտարութեամբ դործարան մը շինուած ըլլալով , զայն զննելու գացին ասկէ տասն օր առաջ , բայց այսօր վաղը կը գառնան : — Այդ լուրը տիրոս նեղացուց , ըսաւ Տակօպէտ . ես յոյս ունէի որ զօրապետին հայրը կրնայի վաղը տեսնել եւ կարեւոր դործերու վրայ հետը խօսիլ . սակայն ուր ըլլալն անշուշտ գիտեն եւ կրնանք նամակ մը գըրել : — Ուրեմն , տղաս , վաղը նամակ մը գրէ իրեն , եւ թոռներուն Փարիզ հասած ըլլալը իմացու : Առ այժմ , որդեակներս , յաւելցուց զօրականն աղջիկներուն դառնալով , բարի կիսս իր անկողինը ձեզ կուտայ , եւ դուք ալ գտնուածով բաւականացէք , դոնէ հոս ճանրէն աւելի անհանդիստ չէք ըլլար : — Գուն գիտես որ մեք միշտ հանգիստ կըլլանք քու եւ տիկնոջդ քով , ըսաւ Ռօզ : — Ասկէց զատ Փարիզ հասնելուս վրայ այնչափ ուրախ ենք որ ուրիշ բաներն ամենեւին հոգ չենք ընել . — վասն զի քիչ օրէն հոս պիտի գտնենք մեր հայրը , յաւելցուց Պլանշ : — Եւ այդ յուսով մարդ ամեն բանի կը համբերէ , գիտեմ , ըսաւ Տակօպէտ . սակայն Փարիզի վրայ այնչափ գովեստներ լսելնէք ետեւ . հիմա շատ զարմացած պիտի ըլլաք , վասն զի մինչեւ հիմա ձեր երազած ոսկեղէն քաղաքը չգտաք . բայց համբերութիւն . . . համբերութիւն . . . պիտի տեսնէք , որ այս քաղաքը երեւցածին չափ սոցեղ չէ . . . — Ասկէց զատ ըսաւ Ակրիքօլ

գուարթութեամբ, անտարակոյս եմ որ այս օրիորդներուն համար փարիզ ստուգիւ ռակեղէն քաղաք մը պիտի դառնայ երբոր Սիմօն մարաջախտ հոս հասնի: — Իրաւունք ունիք, պարոն Ակրիքօլ, ըսաւ Ռօզ ժպտելով, մեր մտքէն անցածն աղէկ դուշակեցիք: — Իմ անունս ինչէն գիտէք, օրիորդ, հարցուց երիտասարդը: — Անշուշտ, պարոն Ակրիքօլ, շատ անդամ ձեր խօսքն ըրած ենք Տակօպէտի հետ: — Վերջին ժամանակներս ալ Գաբրիէլի հետ, յաւելցուց Պլանչ: — Գաբրիէլի հետ քոչեցին միաբերան Ակրիքօլ եւ իր մայրը զարմանալով: *պղծման մասին, երես 211* . . . *այս, ինչ կը զարմանաք, ըսաւ Տակօպէտ աչք ընելով աղջիկներուն. անոր վրայօք պատմելիքներս տասն եւ հինգ օրը չլմննար, մանաւանդ անոր հանդիպելնիս: Առ այժմ այս միայն կրնամ ըսել թէ իր տեսակին մէջ աղէս վար չմընար: (կը տեսնէք, որո՞ւ ըսելով չեմ կշտանար), եւ երկուքն ալ արժանի են իբրեւ եղբայր իրար օրերու. . . . Ազնիւ. . . . ազնիւ կին, յաւելցուց Տակօպէտ սիրտը շարժելով, ըրածք շատ գեղեցիկ բան է. . . . աղքատութեանդ չնայելով այն դժբաղդ տղան առնուլ խնամել եւ զաւկիդ հետ մեծցընելդ: . . . — Սիրելիս, այդպէս մի խօսիր, կաղաչեմ, իմ ըրածս խիստ պարզ բան մ'է: — Իրաւունք ունիս, բայց ես քու հաշիւիդ պիտի անցունեմ: Առ այժմ վաղ առաւօտ դինքը կը տեսնես: — Եղբայրս ալ եկեր է. . . . քոչեց Ակրիքօլ, թող ըսին տակաւին թէ երջանկու-*

թեան համարն շանակեալ օրեր չկան կենաց մէջ: Բայց ի՞նչպէս պատահեցաք դուք անոր, հայր իմ: — Այդ ի՞նչ պիտի ըլլայ որ միշտ որո՞ւ կըսես ինձ՝ փոխանակ որ ըսելու, միթէ ստանաւ որ երգեր շինելուդ համար ինքզինքդ բարձր մարդու մը տեղ դրեր ես որ ինձ հետ կգակի դէմքով չես խօսիր: — Ի՞նչ կըսէք, հայր իմ. . . . — Ըսել կուղևմ թէ պէտք է որ համարձակ եւ յաճախ որո՞ւ ըսես ինձ, որպէս զի տասնեւութ տարիէ 'ի վեր չըսած իդ տեղը լցընեն: Իսկ Գաբրիէլի դալով, մէկ տահէն կը պատմեմ քեզ թէ ուր եւ ինչպէս պատահեցանք անոր, վասն զի եթէ կը կարծես որ այս գիշեր պիտի կրնաս քնանալ, կը սխալիս. սենեակիդ կէսն ինձ պիտի տաս եւ երկարօրէն պիտի խօսակցինք: Ռապա-ձօս այս սենեակին դրան առջեւ պիտի կենայ, անոր հին սովորութիւնն է որ այս աղջիկներէն չհեռանար: — Ա՛, սիրելիս, ըսաւ Ֆրանսուադ, ես ամենեւին միտք չըրի, բայց այստիտի վայրկինի մը մէջ. . . . վերջապէս. . . . եթէ այս օրիորդներն եւ գուճաչեղ կուղէք, Ակրիքօլ երթայ շուտով կերակուր ձարէ պանդոկէն: — Սիրտերնիդ բան մը կուղէ՞ աղջիկներս: — Այ, Տակօպէտ, շնորհակալ ենք, այնչափ դո՞հ եւ ուրախ ենք որ անթութիւն չունինք: — Բայց վերջապէս պէտք է դո՞նէ չաքարով ու դինիով խառնած քիչ մը տաք ջուր խըմէք որպէս զի տաքնաք, սիրելի օրիորդներս: Ըսաւ Ֆրանսուադ, վասն զի դժբաղդարար օրերիչ բան մը չունիմ: — Իրաւունք ունիս Ֆրանսուադ p-18

սուռաղ, այս սիրուն աղաչքը յողջնած են, անխողին պատրաստէ որ պառկին ջնանան: Ես ալ տղուծ տենեակը կերթամ իրեն հետ: Եւ վաղ առաւօտ Ռօղ եւ Պլանչ դեռ չարթնցած կիջնեմ կը խօսակցիմ քեզ հետ, որպէս զի Այրիքօլին ալ քիչ մը հանդիւրե ժամանակ թողու՛մ:

— Այս միջոցին դուռը դարձուեցաւ բառահան անոք կերպիւ:

— Եւ Բարի Մայեօն է անշուշտ, որ եկեր է հաղցընելու թէ իրեն պէտք մ'ունինք, ըսաւ Այրիքօլ: — Բայց կարծեմ թէ Տակօպէտի եկած ժամանակ հոս էր, պատասխանեց Յրանսուռաղ: — Իրաւունք ունիս, մայր իմ, խեղճ աղջիկը վախճալով որ մեզ նեղութիւն կը պատճառէ, կամաջուկ մը դուրս ելեր դացերէ: Երջամբը դու շաւոր է . . . բայց ան ասանկ սեփով չգործներ դուռը: — Ուրեմն նայէ: Եղան, ով է, ըսաւ Յրանսուռաղ: Այրիքօլ դեռ դրան քով չհասած դուռը բացուեցաւ, եւ վայելուչ կերպարանօք ու յարգելի դիմօք մարդ մը ներս մտնելով քանի մը քայլ յառաջ եկաւ, եւ արագ հայեացք մը պտտցընելով սենեկին մէջ՝ վայրկեան մ'աղջիկ ներուն նայեցաւ:

— Այրիքօլ անոր առջեւ երթալով, ներեցէք, այարոն, իմացընել ձեզ թէ դուռը դարձուեցէ Ետեւ կրնայիք սպասել որ մտէք ըսէին ձեզ . . . բայց վերջապէս . . . ի՞նչ կուզէք: — Թողու թիւն կը խնդրեմ ձեզնէ, պարոն, ըսաւ մարդը վերջին ծայր քաղաքավարութեամբ եւ ծանր

ծանր խօսելով թերեւս տենեակին մէջ աւելի երկար կենալու համար. ներեցէք շատ կը ցաւիմ ըրած անքաղաքավարութեանս վրայ, եւ ամօթով եմ որ . . . — Լաւ, պարոն, լաւ, ըսաւ Այրիքօլ անհամբերութեամբ, ըսէք նայիմ ի՞նչ կուզէք: — Պարոն . . . միթէ հոս չի՞ բնակիր օրիորդ Սօլիօ անուն սատաւանող գործաւորուհին: — Այ, պարոն, վրայի յարկը կը բնակի, ըսաւ Այրիքօլ: — Ա՛հ, պարոն, գոչեց քաղաքավար մարդը նորէն յարգական ողջոյններով, շատ ամօթով եմ ըրած ձախող տմարդութեանս վրայ . . . կը կարծէի թէ գործաւորուհին սենեակն է այս, որուն գործ առաջարկելու կուգայի յարգօյ սնծի մը կողմէ . . . — Ժամանակն ուշ է, պարոն, ըսաւ Այրիքօլ զարմացմամբ: Գործաւորուհի աղջիկը մեզ ծանօթ է, բայց հիմա տրուած է. չէք կրնար տեսնել, վաղը նորէն եկէք: — Ուրեմն, պարոն, վերստին թողու թիւն կը խնդրեմ ձեզնէ . . . — Շատ աղէկ, պարոն, շատ աղէկ, ըսաւ Այրիքօլ դէպ ՚ի գուռը քայլ մ'առնելով: — Կաղաչեմ տիկինն ու օրիորդները, ինչպէս նաեւ ձեզ, պարոն, որ համոզուիք թէ . . . — Եթէ տակաւին այդպէս շարունակէք, պարոն, ըսաւ Այրիքօլ, հարկ կըլլայ որ խնդրած ներումներնուդ երկայնութեանը համար այ ներում խնդրէք, եւ այն ժամանակ վերջը չգար: Եւ

Այրիքօլի այս խօսքին վրայ Ռօղ եւ Պլանչ ժպտեցան: Տակօպէտ ալ գոռոզութեամբ իր

ընչացքը չի կեց , « Ի՞նչ խելացի է տղաս , ըստե կամաց մ'իր կնոջը : բայց դուն վարժուած ըլլալով աչքիդ չերեւիր » :

Այս միջոցին քաղաքավար մարդը դուրս ելալու վերջին եւ երկար հայեացք մը ձգելով երկու քոյրերուն եւ Ակրիքօլի ու Տալիօպէնի վրայ : Քանի մը վայրկեան ետքը , երբոր Ֆրանս սուլազ իրեն համար գետինը խշտեակ մը ձգելով եւ իր անկողնոյն վրայ ալ մաքուր սաւահներ վրձնելով մայրական խնամօք աղջիկներն հանդէս եցնելու կ'ըբաղէր , Տալիօպէն եւ Ակրիքօլ ձեռնայարկի խուցը կեղնէին , բայց երբոր երիտաւարդը ճրագ մը ձեռքը հօրն առջևէն երթալով լա Մայէօի խցիկին դրան առջևէն կանցնէր , գործաւորուհին կէս մը մուծի մէջ պահուրած կամացուկ մ'ըսաւ անոր . « Ակրիքօլ , մեծ վրձնապատի մէջ ես . . . քեզ խօսելիք ունիմ . . . » :

Այս խօսքն այնչափ չուտով եւ դած ձայնիւ ըսուեցաւ , որ Տալիօպէն չկրցաւ լսել . բայց որովհետեւ Ակրիքօլ քիչ մը կանգ առեր , ու ցնցուէր էր , գորականն ըսաւ անոր .

« Ի՞նչ կայ , տղաս , ի՞նչ եղաւ : — Բան չի կայ , հայր իմ , պատասխանեց երիտասարդն ետեւը դառնալով , վախցայ թէ բաւական լոյս չեմ ցոսցըներ քեզ . — Մննդ եղիր . . . ետայս իրիկուն տասնեւհինգ տարեկան տղու աչք եւ որբունք ունիմ » ըսաւ գորականը , եւ առանց իր որդւոյն դարմանքը նշմարելու երկուքը մէկէն փոքրիկ խուցը մտան , ուր գիշերը պիտի անցու-

նէին : Քաղաքավար մարդը որ Տալիօպէնի կնոջ տենեակը մտնելով լա Մայէօն հարցուցեր էր , տունէն դուրս ելնիլէն ետեւ : Պրիդ-Միշ վաղոցին ծայրը Սէն-Մէրիի վանքին հրատարակն սպասող կանքի մը քով դնաց , որուն մէջ Պ . Ռօտէն վեարկուով մը վաթ թուած նստեր էր : « Ի՞նչ լուր , հարցուց Պ . Ռօտէն ,

— Երկու աղջիկներն եւ մխրագոյն ընչացքով մարդը Ֆրանսուազ Պօտուէնի տունը մտան , պատասխանեց միւսը . դուքը բաղխիլէս առաջ քանի մը վայրկեան անոնց խօսակցութիւնը մտիկ ըրի . . . : Աղջիկներն այս դիչեր Ֆրանսուազ Պօտուէնի տենեակը պիտի պառկին . մխրագոյն ընչացքով ձերուկին ալ երկաթագործ երիտասարդին տենեակը պիտի պառկի . — Շատ աղէկ , ըսաւ Ռօտէն : — Բայց , ըսաւ քաղաքավար մարդը , լա Ռէն-Պաքանալի սրտճառաւ . սապատող գործաւորուհին այս իրիկուն անպատճառ տեսնելու չհամարձակեցայ : վաղը կուդամ եւ զայն կը տեսնեմ ճասկընայու համար թէ երկաթագործ երիտասարդին վրայօք այս իրիկունը բոս թոյով առած նստակն ինչ աղղեցու թիւն ունեցեր է : — Չերթալիք չընես , ըսաւ Ռօտէն . հիմա Ֆրանսուազ Պօտուէնի խոստովանահօրը պիտի երթաս իմ կողմանէս , եւ ըսես թէ զինքը կ'սպասեմ Միւլէօ-Տէղ-Իւրսէնի վաղոցի տունը , թէ կը ժամանակը խիստ ուշ է , բայց եւ այնպէս չուտով պէտք է դայ . . . դուն ալ հետն եկու . եւ եթէ ես

տակաւին տուն դարձած չըլլամ, թող սպասէ
վասն զի ամենակարեւոր գործերու համար է որ
զինքը անտեսել կ'ուզեմ: — Ս. յդ ամենն ալ հա-
ւաարարութեամբ կը կատարուին, ըսաւ քաղա-
քավար մարդը խորին յարգանք Ռօթէնը ողջու-
նելով, որուն կ'անքն արագութեամբ հետացաւ
այն անդէն:

Վ. Յոս. Բ. Պատմ. Գրք. Գրք. Գրք. Գրք.

— քաղաք մը քաղաքն էլ մեղմանքը քաղաքն է —

Պատմ. Գրք. Պատմ. Գրք. Պատմ. Գրք. Պատմ. Գրք.

ԳԼՈՒԹ Ե՛

ԱՎԻՐՔՈՒ ԵՒ ԱՍՄԱՅԻՑ

Այս դանազան անցքերէն մէկ ժամ հոգը
խոր լուծիւն կը տարէր Քրիզ-Մել փողոցին
տանը մէջ:

Պատահաւոր գրան մ'աղակիններուն մէ-
ջէն սրբազան տկար լոյսէ մը կը հասկցուէր թէ
կա Մայէօ տակաւին արթուն նստած էր, իր ան-
լոյս եւ անօգ խցիկը դանին դատարիչ լոյս առ-
նելու անդ չունէր, որ ձեզնայարկին մէջ նեղ ու
մթին անցքի մը վրայ կը բացուէր: Եւ զձ անկո-
ղին մը, սեղան մը, հին սնտուկ մ'իւր ակթաակ մը
այն պողոտայի վրայ գտնուող գրաւած ըլլալով,
երկու ճագի չէին կրնար հոն նստիլ, այլ մէկն ան-
կողին վրայ ինչու կը հարկադրէր:

Այրիքօլի տուած դեղեղիկ ծաղիկը՝ զոր կա
Մայէօ զգուշութեամբ սեղանին վրայ դաւաթ

մը շուրթի մէջ գրած էր, իր ձրանեղոյն կոկոնը
բայցած արհիւ հոս մը կը բուրէր այն դժուր խը-
ցիկին մէջ, որուն խոնաւ պատերը մտրադոյն
գտնով ձեւումն էին եւ որ բարակ մտի մը տկար
լուսովը լուսաւորուած էր:

Կա Մայէօ՝ անանց զգեստներն հանելու ան-
կողին վրայ նստած էր արտասուելից անք մէկ
ձեռքն իր գլխու բարձին կրթնած, զլուխը
դէպ ի դուր ծրած, անձկութեամբ ակնը կը
դնէր եւ վարկենէ վարկեան Այրիքօլի ոտնա-
ձայնը լսելու ակնկալութեամբ անհամբեր կը
սրտէր: Թեղձին սրտն ու ժողին կը բանալէր.
Իր ամբողջ երեսը թեթեւ մը կ'աւարտէր իր սրտին
վրդովուն մէջ: Սերթ ընդ մերթ՝ ահարեկ
նայուած ը մը կը ձգէր ձեռքը ընսած թնդի մը
վրայ, որ այն իրիկունք բաթայով հասկը եւ
ներկագործ գոնադանն ալ բերեր կա Մայէօի
սեղանին վրայ դրեր էր մինչդեռ նա ճակատէն
ընտանեաց տեսակցութեանը ներկայ կը գտնու-
ուէր:

Քիչ մ'հաքը՝ աղջիկն իր խցիկին մօտագոյն
դրան մը մեղմով խաղաղիւր լսեց: « Ահա կուգայ
վերջապէս » ըսաւ ինքնիրեն: Եւ արդարեւ Այր-
իքօլ ներս մտաւ:

« Կ'սպասէի որ հայրս նմջէ ըսաւ երեսնա-
դարդը, որուն գէմքն անհանդստութենէ աւելի
հետաքրքրութիւն կը յայանէր ի՞նչ կայ նայինք
բարեւ Մայէօս, ինչու գէմքդ այդպէս այլապէս
է: Ինչու կ'ուզան ի՞նչ կայ, ի՞նչ վտան-

գլխի վրայ է խօսելիքդ : — Ա՛ն այս նամակը . . . կարդա . . . » ըսաւ Լա Մայէօ զողորմուհի ձայնիւ եւ բայ նամակն անոր երկնցընելով . . . Ակրիքօլ ճրագին մօտեցաւ եւ հետեւեալը կարդաց .

« Անձ մը՝ որ չկրնար ինքզինք յայտնել , & Ակրիքօլ Պօտուէնի վրայ ձեր ունեցած կղ- & բայրական համակրութիւնը գիտնալով կիմա- & ցընէ որ այս երիտասարդ եւ պարկեշտ գնործա- & լորը վաղը ձեր բակաւ պիտի ըլլայ ու բան- & արեւելի . . . »

« Ե՛ս . . . » զոչեց Ակրիքօլ ասլեակ գէմ- քով մը Լա Մայէօ ի նայելով . « Ի՞նչ ըսել կուզէ այս : — Շարունակէ . . . » ըսաւ աղջկիկը փա- փամսութեամբ եւ ձեռքերն իրար կցելով .

« Ակրիքօլ սկսաւ շարունակել , եւ չէր կրնար իր աչացը հաւատալ . . . » ըսաւ ճիւղարկի մը . « Ապրիլէ առիւտս անուամբ շինած երգը & ամբաստանուեցաւ . . . » Բրուվէր փոզոցին մէջ & երեւան կլած դաւադրութենէն ետեւ՝ դադա- & նի ընկերութեան մ'ալ գլուխները բռնուելով , & անուղթիւ կրուս մէջ այն երգին բաղմա- & թիւ օրինակները գտնուեցան : » « Ե՛ս յայտնի . . . »

« Աւանդ , ըսաւ գործաւորուհին լարով , հիւսա ամեն բան կը հասկընամ : Առջի իրիկունը ներ- կարարին անտած մարդն իրաւ լրանս մ'է կող- քը դաւք կը դիտէր : — Ախնջ մի կախեր նոյս ամբաստանութիւնն անտեղի՛ է : » զոչեց Ակ- րիքօլ . « մի վախար , բարի Մայէօն , ես քաղա- »

քականութեան չեմ դրադիր . իմ շինած երգերս մարդասիրութիւն միայն կը շնչեն . եթէ դադա- նի ընկերութեան մը թուղթերուն մէջ իմ երգե- րըս գտնուած են , ես ի՞նչ յանցանք կրնամ ու- նենալ . . . » Եւ արհամարհանօք նամակը սե- ղանին վրայ նետեց .

« Շարունակէ , կաղաչեմ , ըսաւ Լա Մայէօ , շարունակէ : — Եթէ կուզես . . . շատ աղէկ . Եւ Ակրիքօլ շարունակեց .

« Չերբակալութեան հրամանագիր ելած է & Ակրիքօլ Պօտուէնի դէմ : Անշուշտ իր անմե- & ղութիւնը կանուխ կամուշ կը հասկցուի . . . & բաց լաւ կընէ ժամանակ չկորսնցընելով ա- & պաստան մը գտնել այս հալածման դէմ եւ ինք- & ղինք աղատել երկու երեք ամիս բանտարկու- & թենէ , որ սարսափելի հարուած մը կը ըլլայ իր & մօրը համար՝ որուն միակ նեցուկն է : »

« Անիւզ Բարեկամ մը՝ որ էր անու- ընայտելու հարկարեւել : »

Պահ մը լուսթենէ ետեւ՝ երիտասարդն ու- սերը վեր վերցուց արհամարհոտ կերպով , երեսը նորէն զուարթացաւ , եւ ծիծաղելով ըսաւ գոր- ծաւորուհիին . « Անհոգ եղիր , բարի Մայէօն , այս կատակն ընողները սխալեր են , ապրիլի ա- ռաջին օրը կարծեր են . . . » — Աստուծոյ օր- բոյն ըլլայ , Ակրիքօլ , ըսաւ գործաւորուհին ա- զերտական ձայնիւ , այս գործը թեթեւ բանի տեղ մի դներ . . . հաւատան իմ նախագգացու-

թեանցս . . . ուշադրութիւն ըրէ այս ազգա-
 րարութեան . . . — Կրկին կըսեմ քեզ, խեղճ
 Մայէօս, անհոգ եղիր . երկու ամսէն աւելի է որ
 Աւստրալիոյ երգս տպուած ու հրատարակուած է,
 ընաւ յարարերութիւն չունի քաղաքականու-
 թեան հետ, եւ եթէ այնպէս ըլլար, մինչեւ հիմա
 չէին սպասեր զայն արգիլելու եւ զիս դատափե-
 տելու համար: — Բայց մտածէ որ պարագաները
 հիմա փոխուած են. . . հազիւ երկու օր կայ որ դա-
 ւադրութիւնը երեւան ելաւ մեր մօտի Բոսովիէր
 փողոցին մէջ . . . եւ եթէ քու ոտանաւորներդ՝ որ
 թերեւս մինչեւ հիմա անձանօթ մնացած էին՝
 բռնուած մարդոց քով գտնուեցան, ձեզ կաս-
 կածելի ընելու համար այսչափն ալ բաւական է:
 — Ձիտ կասկածելի՛ ընեն . . . այն ոտանաւոր-
 ներս, որոց մէջ աշխատասիրութիւնն ու ողոր-
 մածութիւնը գոված եմ . . . Ըսել կըլլայ թէ
 արդարութիւնը կատարեալ կոյր մ'է՛ որուն շուն
 մ'եւ գաւաղան մը տալու է որպէս զի կարե-
 նայ իր ճանքան գտնել: — Ակրիքօլ, ըսաւ
 աղջիկը վշտագնելով որ երիտասարդն այսպիսի
 վայրկենի մը մէջ ծաղրաբանելէ չէր դադրի .
 կաղաչեմ . . . խօսքս մասիկ ըրէ: Արդարեւ
 դուն ոտանաւորներուդ մէջ աշխատութեան
 սուրբ սէրը կը քարոզես, բայց միանգամայն կը
 ցաւիս եւ կողբաս այն ողորմելի աշխատաւորաց
 վրայ՝ որք իրենց անարդար վիճակին պատճա-
 ռաւ կենաց ամեն թշուառութիւններու ձեռք
 մատնուած են անյոյս կերպիւ: Դուն աւետարա-

նական եղբայրսիրութիւն կը քարոզես . . . բայց
 միանգամայն բարի եւ ազնիւ ոիրադ կը զայրա-
 նայ չարերուն ու անձնասէրներուն դէմ: Վեր-
 ջապէս դուն յամենայն սրտէ կը բաղձաս փու-
 թացընել այն աշխատաւորաց աղատութիւնը,
 որ քեզ չափ երջանիկ չեն եւ առատասիրտ Պ.
 Հարտիի պէս վարպետներ չունին: Արդ, ըսէ ինձ,
 Ակրիքօլ, այս աղմկալից ժամանակիս մէջ քու
 այդ երգերէդ բազմաթիւ օրինակներ դաւադ-
 րաց քով գտնուիլը բաւական պատճառ մը չէ
 քեզ կասկածելի ընելու: »

Այս իրաւացի եւ եռանդուն խօսքերը որք
 ազնիւ գործաւորուհիին սրտէն կը բղխէին, աղ-
 դեցին երիտասարդին, եւ սկսաւ աւելի լրջու-
 թեամբ խորհիլ իրեն եղած ազգարարութեան
 վրայ:

Լա Մայէօ տեսնելով որ երիտասարդին միա-
 քը խախտեցաւ, նորէն շարունակեց. « Վերջա-
 պէս միտքդ բեր Ռըմին . . . գործատան ընկե-
 րըդ: — Ռըմին: — Այո . . . Ռըմին, որուն
 մէկ չնչին նամակը գտնուեր էր անցեալ տարի
 դաւադրութեան պատճառաւ բռնուած անձի մը
 քով . . . խեղճն ամիս մը բանտը մնաց: — Ճըշ-
 մարիտ է, բարի Մայէօս, բայց ամբաստանու-
 թեան անիրաւութիւնը չուտ ձանչուելով ար-
 ձակուեցաւ: — Այո, ամիս մը բանտը կենալէ
 ետեւ . . . հիմա ալ իրաւամբ խրատ կը տրուի
 քեզ որ նոյն դժբաղդութիւնը քեզ ալ չպատա-
 հելու համար առաջքն առնելու ջանաս . . . Ակ-

ըրբօլ . լաւ մտածէ . . . ամիս մը բանտարկու-
թիւնը . . . եւ մայրդ . . . »

Լա Մայէօի այս խօսքերը խոր տպաւորու-
թիւն մ'ըրին Ակրիքօլի վրայ . ուստի նամակը
ձեռքն առնելով նորէն կարգաց ուշադրու-
թեամբ :

« Եւ այն մարդը՝ որ գիշեր ցերուն մեր տանը
բոլորտիքը կը պտըտէր , ըսաւ գործաւորուհին ,
այն ալ վարկպարագի բան չէ . . . սո՛ւ , տէր Աստ-
ուած , ի՛նչ սարսափելի հարուած կըլլայ հօրդ եւ
խեղճ մօրդ՝ որ ալ բան մը չկրնար վաստակիլ , եւ
քեզնէ զատ ուրիշ ապաւէն չունին . . . մտածէ
ուրեմն , Ակրիքօլ , մտածէ թէ առանց քեզ՝ ա-
ռանց քու աշխատութեանդ՝ ի՛նչ կըլլայ անոնց
վրճակը : — Արդարեւ սարսափելի կըլլայ , ըսաւ
Ակրիքօլ նամակը սեղանին վրայ նետելով . Ռը-
միի համար ըսածդ իրաւ է . . . : բայց դարձ-
եալ կըսեմ թէ մէկ մարդ մ'առանց հարցնելու
չեն բանտարկեր : — Նախ կը բանտարկեն . . .
յետոյ կը հարցաքննեն , ըսաւ Լա Մայէօ դառ-
նութեամբ . . . եւ . . . եթէ կին ու զաւակ-
ներ ունի՝ որք անոր օրական վաստակովը կապ-
րին , ի՛նչ կընեն անոր բանտարկութեան միջո-
ցին . անօթի կը մնան . . . ցուրտէն կը չար-
չարուին . . . եւ կուլան . . . »

Լա Մայէօի այս պարզ եւ սրտաշարժ խօս-
քերէն Ակրիքօլ ցնցուեցաւ :

« Ամիս մ'առանց աշխատութեան մնալ . . .
ըսաւ տրտում եւ մտախոհ դիմօք , ի՛նչ կըլլան

մայրս . . . հայրս . . . եւ այս երկու դեռա-
հաս աղջիկները՝ որք մինչեւ Աիմօն մարաջախ-
տին կամ անոր հօրը ֆարիզ հասնիլը՝ մեր ընտա-
նիքէն կը համարուին . . . սո՛ւ , իրաւունք ու-
նիս , այս մտածութիւնն ակամայ զիս կը սար-
սափեցնէ . . . : — Ակրիքօլ , դռնեց յանկարծ
Լա Մայէօ , եթէ Պ . Հարտիի դիմես՝ չը՛լլար .
գիտես ի՛նչ բարետիրա ըլլալը , միանգամայն այն-
չափ պատուաւոր եւ յարգի է , որ եթէ քեզ ե-
րաշխաւոր ըլլայ , թերեւս ետեւէդ չեն իյնար :
— Գժբաղդաբար Պ . Հարտի չոս չէ , Աիմօն մա-
րաջախտին հօրը հետ ճանապարհորդութեան ե-
լած է : »

Յետոյ , նոր լուծեանէ մ'ետեւ՝ Ակրիքօլ իր
անհանգստութիւնը զսպելու համար աւելցուց .
« Բայց ոչ , այս նամակին չեմ կրնար հաւատալ .
աւելի լաւ կը սեպեմ ըլլալիքին սպասել . . .
այն ժամանակ դոնէ առիթ կունենամ առաջին
հարցաքննութեան մը մէջ անմեղութիւնս յայտ-
նելու . վասն զի , բարի Մայէօս , թէ բանտարկ-
ուիմ եւ թէ երեսս պահեմ , անհնար պիտի
ըլլայ ինձ աշխատիլ , եւ ընտանիքս պիտի զբո-
կուի իմ օգնութեանէս : — Աւանդ , ճշմարիտ է ը-
սածդ , պատասխանեց խեղճ աղջիկը . ուրեմն
ի՛նչ ընելու է , տէր Աստուած . . . ի՛նչ ընե-
լու է . . . : — Ա՛հ , դժբաղդ հայրիկս , որ հի-
մա այնչափ ուրախութեամբ ննջեց , ի՛նչպէս
պիտի արթննայ վաղ առաւօտ եթէ այս փորձու-
թիւնը գլխուս գայ , ըսաւ Ակրիքօլ ինքնիրեն ,

եւ ձեռքը ճակատը դոցեց :

Դժբաղդաբար Լա Մայէօն վախը չափազանցութիւն չէր , վասն զի ամեն մարդ կրնայ յիշել որ 1832ին Բրուզէր փողոցին դաւադրութենէն առաջ եւ ետքը՝ օտակաւարական դադափարաց դէժ հակառակութիւնը սաստկանալով՝ բազմաթիւ գործաւորներ պարզ կասկածով բռնուեցան ու բանտ դրուեցան :

Լա Մայէօ՝ որ քանի մը վայրկեանէ՛ի վեր լուռ կեցած կը մտածէր , յանկարծ լուռութիւնը խզեց , երեսը կարմրեցաւ եւ ճնշման տխրութեան եւ յուսոյ անսահմանելի երեւոյթ մ'առաւ :

Ակրիքօլ , աղատեցանք , դռնէց : — Ի՞նչ կըսես : — Այն դեղեցիկ ու բարետիրտ օրիորդը՝ որ այս ծաղիկը քեզ տուած ժամանակ (եւ ձեռքը ցուցուց դայն) այնչափ սխալուել քաղաքաւարութեամբ դարմանեց քու սիրտդ վիրաւորող ընծային առաջարկութիւնը . . . այն օրիորդն աղնիւ սիրտ մը պէտք է ունենայ . . . ուստի պէտք է որ անոր դիմես : »

Այս խօսքն ըսած ժամանակ Լա Մայէօ օամենայն դօրութեամբ ինք պինք բռնելու ջանաց , բայց եւ այնպէս երկու խոշոր կաթիլներ սահեցան այտերն ի վար : Իր կենաց մէջ առաջին անգամ էր որ ցաւագին նախանձութիւն մը կ'զգար սրտին մէջ . . . որովհետեւ իր սիրած ու պաշտած անձին ուրիշ երջանիկ կ'ին մ'օգնութեան հասնելու կարող կըլլար : Իսկ ինքն անկարող խեղճ ու թշուառ արարած մ'էր :

— Կը կարծես , հարցուց Ակրիքօլ դարմանալով : Ի՞նչ կրնայ ընել այն օրիորդն այս սլարագաշխ մէջ : — Միթէ չըսան քեզ թէ & իժ անուան մի մոռնաք եւ ամեն սլարագայի մէջ ինձ գիմեցէք : — Այո՛ , ըսաւ : — Այդ օրիորդն իր բարձրը վիճակին մէջ մեծամեծ ծանօթներ ու բարեկամներ ունի անշուշտ որք կրնան քեզ պաշտպանել . . . Վաղ առաւօտուն դնա գլինքը գըտիր , գլխուդ եկածն անկեղծութեամբ խոտտովանէ եւ իր պաշտպանութիւնը խնդրէ : — Բայց նորէն կը հարցընեմ քեզ , բարի Մայէօս , ի՞նչ կուզես որ ընէ : — Մտիկ ըրէ որ ըսեմ . . . միաքս կուգայ որ ժամանակաւ հայրս կըսէր թէ իր բարեկամներէն մէկը բանտարկութեան համար ստակ գնելով դատաւորին քով . . . հիմա դուն ալ կրնաս գիւրութեամբ օրիորդը համոզել անմեղութեանդ վրայ եւ խնդրել որ երաշխաւոր ըլլայ քեզ : այն ժամանակ կարծեմ թէ վախնալու բան մը չմնար քեզ : — Ա՛հ . . . խեղճ Մայէօս . . . դիտես որչափ ծանր բան է այդպիսի ծառայութիւն մը խնդրել անծանօթ մէկէ մը : — Հաւատան ինձ , Ակրիքօլ , ըսաւ Լա Մայէօ տխրութեամբ , ես երբէք այնպիսի խրատ մը չեմ տար քեզ՝ որով պղտիկ իյնաս ու նուաստանաս որ եւ է մէկու մ'առջեւ , մանաւանդ . . . կը լսես . . . մանաւանդ այն օրիորդին առջեւ . . . Դուն քեզ համար ստակ չպիտի խընդրես անկէ , այլ միայն երաշխաւորութիւն մը՝ ու

րով կարող ըլլաս գործդ շարունակել եւ ընտա-
նիքդ խեղճութենէ պահպանել . Հաւատն ինձ ,
Ակրիքօլ , այսպիսի խնդրուածք մ'ազնիւ եւ
յարգելիէ . . . այն օրիորդը վեհանձն սիրտ
մ'ունի . . . կը հասկընայ քու միտքդ . . .
քեզ համար երաշխաւորութիւն տալն իրեն հա-
մար չնչին բան մ'է , բայց քեզ համար ամենա-
մեծ բան , վասն զի ընտանեացդ կեանքն անկէ
կախեալ է , — Իրաւունք ունիս , բարի Մայէօս ,
ըսաւ Ակրիքօլ վշտահար եւ բեկեալ , թերեւս
լաւ կըլլայ այդպիսի փորձ մ'ընել . . . եթէ օ-
րիորդը հաճի այս ծառայութիւնն ինձ ընել եւ
եթէ երաշխաւորութիւն մը կարենայ զիս բան-
տարդելութենէ ազատել , ամեն բան աչքս կառ-
նում . . . բայց ոչ , ոչ , յաւելցուց երիտասար-
դը ոտքի վրայ ելնելով , երբէք չպիտի համար-
ձակիմ այն օրիորդին դիմել . եւ ի՞նչ իրաւամբ
պիտի դիմեմ . իմ անոր ըրած ծառայութիւնս
մեծ բան մ'է որ երթամ այսպիսի մեծ բան մը
խնդրեմ անկէ : — Կը կարծես , Ակրիքօլ , թէ
վեհանձն հոգի մ'իր ձեռքէն եկած ծառայու-
թիւններն իր ստացածներուն հետ համեմատէ :
Վստահ եղիր ինձ՝ սրտի վերաբերեալ բաներու
մէջ : Ես թշուառ արարած մ'եմ որ ինքզինքս
մէկու մը հետ չեմ կրնար բաղդատել . բան մը
չեմ եւ բան մը չեմ կրնար ընել . եւ սակայն ան-
տարակոյս եմ . . . այո՛ , Ակրիքօլ . . . ան-
տարակոյս եմ որ այն ինձմէ անհամեմատ կեր-
պով բարձր օրիորդը հոյն զգացումը պիտի կրէ :

ինչ որ ես կը կրեմ այս պարագայիս մէջ , Այո՛ ,
նա ալ ինձ պէս պիտի հասկընայ քու կացութեա-
նըդ դառնութիւնը , եւ ուրախութեամբ սիրով
ու շնորհակալութեամբ պիտի կատարէ ինչ որ ես
պիտի ընէի . . . եթէ , աւանդ , կարող ըլլայի
անօգուտ անձնութիւնէ աւելի բան մ'ընե-
լու : »

Այս վերջին խօսքերը Լա Մայէօ՝ ակամայ՝
այնչափ սրտակէզ կերպով մ'ըսաւ , եւ այն աս-
տիճան մորմոքեցուցիչ էր այս բաղդատութիւնը
որ տարաբաղդ աննշան արհամարհեալ թշուառ
եւ տձեւ աղջիկը կընէր իր եւ Ատրիէն Տը Քար-
տովիլի մէջ , գեղեցկութեան թարմութեան եւ
ճոխութեան այն պայծառաշուք տիպարին մէջ ,
որ Ակրիքօլի աչքն արտասուօք լցուեցաւ , եւ
ձեռքը Լա Մայէօի երկնցընելով կարեկից ձայնով
մ'ըսաւ .

« Ո՛րչափ բարեսիրտ ես . . . սրչափ ազ-
նուութիւն ողջմտութիւն եւ փափկութիւն կայ
քու սրտիդ մէջ : — Գժբաղդաբար ձեռքէս ու-
րիչ բան չգար . . . բաց ՚ի խրատ տալէ : — Եւ
քու խրատներդ ալ պիտի կատարուին , բարի
Մայէօս , վասն զի անձնուէր սրտէ մը կեղնեն :
Ասկէց զատ , տուած խրատդ կատարելու համար
զիս քաջալերեցիր հաւաստելով թէ Քարտովիլ
օրիորդին սիրտը . . . քուկինէդ վար չմը-
նար . . . : »

Այս պարզ եւ անկեղծ բացատրութեան վը-
րայ Լա Մայէօ գրեթէ բոլորովին մոռցաւ իր կը-

բաժ Վիշտերը . անչափ քաղցր եւ մխիթարական եղաւ իր սրտին շարժումը . . . : Վասն զի տառապանաց դատապարտեալ կարդ մը դժբաղդ արարածոց համար այնպիսի վիշտեր կան՝ որ աշխարհի անձանօթ են . նմանապէս երբեմնալ այնպիսի խոնարհ եւ երկչոտ ուրախութիւններ կան՝ որք նոյնպէս անձանօթ են : Գորովալից սիրոյ փոքրիկ խօսք մը՝ որ դանձնք բարձրացնէ իւրենց աչաց առջեւ՝ վերջին աստիճան ուրախանիթ մխիթարար եւ քաջալերիչ է այն խեղճ էակաց՝ որք սովորաբար արհամարհանաց խըստութեանց եւ իրենց վրայ յուսահատ անվստահութեան դատապարտեալ են :

« Աւրեմն որոշուած է , վաղ առաւօտ պիտի երթաս օրիորդին տունը , այնպէս չէ՛ , դռնցն լա Մայէօ յուսալից : Ես առաւօտուն կանուխ տանը դուռը կիջնեմ հսկելու , որպէս զի եթէ կասկած կայ՝ հասկընամ ու քեզ իմացընեմ . . . : — Բարի եւ պատուական աղջիկ , ըսաւ Ակրիքօլ եւս առաւել սիրտը շարժած : — Պէտք է ջանաս որ առաւօտուն՝ հայրդ դեռ չարթնցած՝ երթաս . . . օրիորդին քնակած թաղն անչափ աստիճան անմարդի է , որ հոն երթալը գրեթէ պահուրտիլ է . . . : — Կը թուի թէ հօրս ձայնը կը լսեմ » ըսաւ յանկարծ Ակրիքօլ :

Եւ յիշուի , լա Մայէօի խցիկն անչափ մօտ էր Ակրիքօլի խցիկին , որ երիտասարդն եւ դժբաւորուհին ականջ դնելով Տակօպէտի ձայնը լըսեցին որ կըսէր մութին մէջ .

« Ակրիքօլ . . . տղաս . . . կը քնանան . . . : Ես արդէն առաջին քունս առի . . . լեզուս սատանայաբար կը մարմաջէ հետդ խօսելու համար . . . : — Վաղէ շուտով , Ակրիքօլ , ըսաւ լա Մայէօ , բացակայութիւնդ կրնայ զինքն անհանդիստ ընել : Առաւօտուն դուրս մի ելնէր մինչեւ որ ես քեզ չիմացընեմ թէ կասկածելի բան մը չկայ փողոցին մէջ : — Ակրիքօլ . . . հոս չես , կըսէր Տակօպէտ ձայնն աւելի բարձրացընելով : — Հոս եմ , հայր իմ , ըսաւ երիտասարդը լա Մայէօի սենեակէն դուրս ելնելով եւ իր սենեակը մտնելով . ձեզնայարկին պատուհաններէն մէկը հովէն դարնուելուն համար գոցելու դացի որպէս զի անոր շոխիդէն քունդ անհանդիստ չըլլայ : — Ապրիս , տղաս , բայց ես այն շոխիդէն չարթնցայ , ըսաւ Տակօպէտ զուարթութեամբ , այլ քեզ հետ խօսելու սաստիկ անօթութեանէս . . . : Ա՛հ , խեղճ տղաս , չես գիտեր ի՞նչ խրոխտ կարօտակէզ մ'է՛ ձերուկ հայր մը՝ որ տասընեութ տարիէ՛ ի վեր տեսած չէ իր որդին . . . : — ձրագ կուզես , հայր իմ : — Ոչ , ոչ , աւելորդ շռայլութիւն մ'է . . . մութին մէջ խօսինք , որպէս զի վաղ առաւօտ երեսդ տեսած ժամանակըս նոր բերկրութիւն մ'ըզամ . . . երկրորդ անգամ . . . առաջին անգամ տեսածի պէս : »

Ակրիքօլի սենեակին դուռը գոցուեցաւ , եւ լա Մայէօ ոչ եւս բան մը լսելով՝ անկողնին վերայ ինկաւ առանց զգեստներն հանելու , եւ բոլոր գիշերն աչքը չփակեց՝ անձկութեամբ լուս-

նալուճն սպասելով, որպէս զի հսկէ Ակրիքօլի վըրայ : Սակայն, հետեւեալ աւուր համար ունեցած սրտատանջութեան հակառակ՝ մերթ ընդ մերթ դառնատխուր երազներու մէջ կընկղմէր . իր պաշտած անձին հետ գիշերին լռութեան մէջ ըրած խօսակցութիւնը միաքը բերելով՝ կը մտածէր թէ սրչափ քաղցր եւ խանդաղատալի պիտի ըլլար այն խօսակցութիւնը՝ եթէ ինքը գեղեցկութեան թովիչ ձիրքն ունենար, եւ եթէ իր անմեղ եւ անձնուէր սիրոյն փոխարէն ինք ալ սիրուէր . . . : Բայց յետոյ խորհելով որ ինքը երբէք չպիտի կրնար փոխադարձ կրից զմայելի քաղցրութեան ճաշակն առնուլ, Ակրիքօլի օգտակար ըլլալու յուսովն ինքզինք մխիթարեց :

Առաւօտուն կանուխ լա Մայէօ ելաւ եւ կամացուկ մը սանդուղէն վար իջաւ, որպէս զի տեսնէ թէ փողոցին մէջ Ակրիքօլի վտանդ ըսպառնացող բան մը կ'սր :

ԳԼՈՒԽ Զ .

ԶԱՐԹՈՒՄՆ

Օղբ՝ որ առջի գիշերը խոնաւ եւ միգամած էր, առաւօտուն պարզ եւ ցուրտ էր . Ակրիքօլի խցիկը լուսաւորող փոքրիկ պատուհանէն կապուտակ երկնից մէկ խորշը կը տեսնուէր :

Երկաթագործ երիտասարդին խցիկը լա Մայէօինէն վար չէր մնար խեղճութեան կողմանէ . փայտէ փոքրիկ սեղանի մը վերեւը, որուն վրայ Ակրիքօլ իր բանաստեղծական ներշնչութիւնները կը գրէր, իբրեւ միակ դարդ՝ Պէրանտէի պատկերը կը տեսնուէր պատին վրայ գամուած, այն անմահ բանաստեղծին՝ զոր ժողովուրդը կը սիրէ ու կը մեծարէ . . . վասն զի այն գերազանց հանճարը սիրեց ու լուսաւորեց ժողովուրդը եւ անոր փառքն ու ձախորդութիւններն երգեց :

Թէ եւ նոր լուսանալ կը սկսէր, Տակօպէտ եւ Ակրիքօլ արդէն ելած էին : Երիտասարդն ինքզինք բռնելով կրցեր էր սրտին տաղնապը ծածկել, որ խորհրդածութեամբ աւելի սաստկացեր էր :

Բրուկէր փողոցի յանդուգն եւ ձախող դաւադրութիւնը բազմաթիւ ձերբակալութեանց պատճառ տուած էր . եւ Աւետարանագրէտներէն բազմաթիւ օրինակներ դաւադրաց գլխաւորներէն մէկուն քով գտնուիլն իրօք կասկածելի կընէր երկաթագործ երիտասարդը . բայց ինչպէս որ ըսինք՝ հայրը բոլորովին անտեղեակ էր անոր կրած սրտատանջութեան :

Առաւօտուն կանուխ ելնելով իր զինուորական ճշգրութեամբ հագուելէ եւ ածիլուելէ ետեւ՝ բարակ անկողինն եղբրքը նստեր էր որդւոյն քով, անոր երկու ձեռքն իր ձեռաց մէջ բռնած . դէմքէն ուրախութիւն կը ցայտէր, եւ չէր յագենար որդւոյն երեսը նայելէ :

« Հիմա թերեւս պիտի ծիծաղես վրաս , որդեանկ իմ , կրտէր անոր , բայց քանի քանի անգամ գիշերը նզովեցի որ շուտով չէր լուսնար որպէս զի ժամ առաջ քեզ լոյս աչօք տեսնէի . . . ինչպէս որ հիմա կը տեսնեմ . . . սէ , առանց բան մ'աչքէս վրիպեցընելու . . . : Ուրիշ խնեղութիւն մ'ալ ըսեմ . . . ընչացքդ զիս կը շողոքորթէ . ի՞նչ գեղեցիկ հեծեալ ումբածիդ մը կըլլայիր . . . արդեօք զինուոր ըլլալու բաղձանք չունեցար : — Մայրս ի՞նչ ընէի . . . : — Իրաւունք ունիս , ատկէց զատ կարծեմ թէ սուրին ժամանակն անցած է : Մեք հին մարդիկս՝ ուրիշ բանի չենք յարմարիր՝ բայց եթէ հին ժանգոտած հրադէնի պէս վառարանին մէկ խորշը ձգուելու . մեք մեր օրերն անցուցինք . — Այո՛ , ձեր գիւցադնութեան եւ փառաց օրերը , ըսաւ Ակրիքօլ զմայրմամբ , յետոյ դորովալից եւ յուզեալ ձայնիւ մ'աւելցուց . գիտեօ ի՞նչ գեղեցիկ եւ քաղցր բան է քու որդիդ ըլլալ . . . : — Գեղեցիկ ըլլալը չեմ գիտեր . . . իսկ քաղցր . . . պէտք է ըլլայ , վասն զի քեզ պարծանօք կը սիրեմ . . . եւ երբ կը մտածեմ որ այս սկիզբն է . . . կը հասկընամ , Ակրիքօլ , էս այն անօթիներուն կը նմանիմ , որք օրերով բան մը կերած չեն ըլլար , եւ քիչ քիչ ձաշակելով ինքզինքնին կը գտնեն եւ համ կառնուն . . . : Արդ դուն ալ կրնաս սպասել որ քեզ քիչ քիչ ձաշակեմ , տղաս . . . իրիկուն առաւօտ . . . ամեն օր . . . : Բայց ոչ , ամեն օրը միտքս բերել չեմ ուզեր , վասն զի զիս կը շը-

լացընէ . . . կը շփոթեցընէ , եւ ինքզինքս կը կորսնցընեմ . . . : »

Տակօսէտի այս վերջին խօսքը տխուր ազդեցութիւն մ'ըրաւ Ակրիքօլի , վասն զի իր վերայ սպառնացեալ բաժանման նախագրացութիւն մը կարծեց նշմարել անոր մէջ :

« Է՛ , ըսէ նայինք , տղաս , երջանի՞ կ'ես , Պ . Հարտի միշտ լաւ կը վարուի՞ հետդ : — Ա՞ն . . . ըսաւ երիտասարդը , աշխարհի ամենէն բարեսիրտ , արդարախօհ եւ վեհանձն մարդն է . եթէ գիտնայիր ի՞նչ սքանչելի բարեկարգութիւններ ըրաւ իր գործարանին մէջ : Ուրիշ գործարաններու հետ բաղդատութեամբ դժօխոց մէջ արքայութիւն մ'է : — Ի՞նչ կըսէք . . . — Տեսնես . . . ի՞նչ բարեկեցութիւն , ի՞նչ ուրախութիւն եւ ի՞նչ սէր ու համակրութիւն կը փայլի իր գործաւորաց դէմքին վրայ , եւ ի՞նչպէս եռանդով ու բերկրութեամբ կաշխատին : — Ուրեմն՝ այդ Պ . Հարտիդ մոգի՛չ մ'է : — Մեծ մոգիչ մը , հայր իմ . աշխատութիւնը սիրելի ընելու հնարքը դտած է . . . եւ այս պատճառաւ բերկրառիթ է . . . : Արդար վարձքէ մը զատ՝ իր ըրած շահերէն ալ մաս մը կը հանէ մեզ մեր արժանաւորութեան համեմատ . . . եւ ասոր համար ալ ամեն մարդ եռանդով կաշխատի : Ատկէց աւելին կայ . մեծ եւ գեղեցիկ շէնքեր շինել տուած է , ուր բոլոր գործաւորք ուրիշ տեղերէ պակաս ծախքով լուսաւոր եւ օդաւէտ բնակարաններ ունին , եւ ուր ընկերակ-

ցուծեան ամեն բարիքը կը վայելեն . . . Պիտի տեսնես . . . պիտի տեսնես : — Իրաւամբ ըսած են թէ փարիզ սքանչելեաց երկիր մ'է, ուր հասայ վերջապէս, եւ ալ չպիտի թողում ոչ քեզ եւ ոչ իմ բարի կիինս : — Ա՛յ, հայր իմ, ալ չպիտի հեռանաս մեզնէ . . . ըսաւ Ակրիքօլ հառաչք մը խեղդելով կոկորդին մէջ . պիտի ջանանք մայրս ու ես՝ բոլոր կրած վիշտերդ քեզ մոռցնելու : — Կրած վիշտերս մի՛ . ո՛վ ըսաւ թէ վիշտ կրեր եմ . . . երեսս աղէկ նայէ, միթէ վիշտ կըրած մարդու կը նմանի՞մ . . . Քանի որ ոտքս հոս դրի, ինքզինքս երիտասարդ կ'զգամ . . . Մէկ պահէն քալելս պիտի տեսնես . դրաւ կը դընեմ որ քեզ ճանքան կը թողում : Գուն ալ ինքզինքդ ազուր պիտի ցուցնես, հէ՛, տղաս : Արդեօք ի՞նչպէս ամեն մարդ մեզ պիտի նային . . . Գրաւ կը գնեմ որ քու սեւ ընչացքդ եւ իմ ալ մոխրագոյն ընչացքս տեսնելով իսկոյն պիտի ըսեն . « Ահա հայրն ու որդին » : Բայց քիչ մ'ալ այսօրուան ընելիքնիս կարգադրենք . . . Պիտի գրես Միսօն մարաջատին հօրը թէ իր երկու աղջիկ թոռները փարիզ հասան եւ թէ սէտք է որ ինքը փութայ շուտով փարիզ դառնալ անոնց վերաբերեալ ամենակարեւոր գործերու համար : Գուն այս նամակը գրած միջոցիդ՝ ես ալ վար կէջնեմ՝ բարի լոյս ըսելու կնոջս եւ այն սիրելի աղջկանց . յետոյ պատառ մը հաց կուտենք, մայրդ պատարագ տեսնելու կերթայ, վասն զի կը տեսնեմ որ պատուական կինը մեծ ջերմեռան-

դութիւն ունի . մեք ալ նոյն միջոցին քեզ հետ պտոյտ մը կընենք : — Հայր իմ, ըսաւ Ակրիքօլ շփոթութեամբ, այս առաւօտ չպիտի կրնամ հետք պտըտիլ : — Ի՞նչպէս չպիտի կրնաս, այսօր կիրակի է՞ մի : — Այո՛, հայր իմ, ըսաւ Ակրիքօլ վարանմամբ, բայց խօսք տուած եմ որ այս առաւօտ կանուխ գործարանն երթամ ստիպողական դործ մը լմնցնելու . . . եթէ չերթամ, Պ . Հարտիլ վնաս կը պատճառեմ : Քանի մը ժամէ ետեւ ազատ եմ : — Այդ ուրիշ խօսք է, ըսաւ զօրականը զղջական ժպիտով մը . ես կուզէի որ այս առաւօտ փարիզին առաջին այցելութիւն մը ընէի քեզ հետ . . . թող քանի մը ժամ ետքն ըլլայ, հոգ չէ . աշխատութիւնն աւելի առաջ է, աւելի նուիրական է, վասն զի մօրդ նեցուկն է . . . այսու ամենայնիւ այս բանը սիրտս նեղացուց, շատ նեղացուց . . . բայց ոչ, ոչ, իրաւունք չունիմ . . . նայէ՛ մէկ մը ի՞նչպէս մարդ շուտով կը վարժուի երջանկութեան . . . ես որ տասնեւութ տարի համբերութեամբ եւ քեզ տեսնելու մեծ յոյս մը չունենալով սպասեցի, քանի մը ժամ ետ մ'նայած պտոյտի մը համար տժգոհ մարդոց պէս կը քրթմնջեմ . . . իրաւ խենդ ծերուկ մ'եմ եղեր . . . կեցցէ՛ ուրախութիւն եւ իմ Ակրիքօլս . . . »

Եւ ինքզինք միտիթարելու համար զօրականը զուարթութեամբ եւ սիրով համբուրեց իր որդին :

Այս գգուանքը արամեցուց Ակրիքօլի սիր-

տը, վասն զի կը վախճանար որ լա Մայէօի կասկած-
ները կրնային վայրկենէ վայրկեան ստուգուել :

« Հիմա որ սրտիս նեղութիւնն անցաւ . . .
ըսաւ Տակօպէն ծիծաղելով, քիչ մ'ալ գործի վրայ
խօսինք : Գիտես արդեօք ո՛ւր կրնամ գտնել Փա-
րիզի նօտարներուն հասցէները : — Չեմ գիտեր ,
բայց գտնելը դիւրին է : — Հարցընելուս պատ-
ճառն այն է որ Ռուսաստան եղած ժամանակս՝
այս հետս եկող երկու աղջկանց մօրը հրամանաւ
կարեւոր թուղթեր զրկած եմ Փարիզի նօտարնե-
րէն մէկուն . եւ որպէս զի հոս հասնելուս պէս
երթամ զինքը տեսնեմ , անունն ու բնակարանը
թղթապանակիս մէջ նշանակած էի . բայց ճան-
բան թղթապանակս դողցան . . . եւ որովհե-
տեւ նօտարին անունն ալ մոռցած եմ, կը կարծեմ
որ եթէ անոնց ցանկը նայիմ՝ կրնամ միտքս բե-
րել . . . :

Այս միջոցին խցիկին դուռն երկու անգամ
զարնուեցաւ , եւ Ակրիքօլ զինքը բռնելու հրա-
մանագիրը միտքը բերելով ցնցուեցաւ : Բայց
հայրը՝ դրան զարնուիլը լսելուն պէս՝ գլուխն
այն կողմը դարձունելով չկրցաւ նշամարել Ակրի-
քօլի այլայլութիւնը , եւ ամուր ձայնով մը « մը-
տէք » ըսաւ :

Գուռը բացուեցաւ եւ Գարրիէլ ներս մտաւ
կաթովի քահանայի կերպարանքով :

Ակրիքօլ իր եղբայրադիրը տեսնելուն պէս՝
զայն ճանչելն ու վազել թեւերուն մէջ իյնալը
մէկ ըրաւ : « Եղբայր իմ . . . — Ակրիքօլ . . . »

— Գարրիէլ . . . — Այսչափ երկար բացա-
կայութենէ ետեւ . . . վերջապէս կը տեսնեմ
քեզ . . . » Այս խօսքերն արտասանեցին եր-
կաթագործ երիտասարդն ու քարոզիչ քահա-
նայն կարօտակէզ իրարու փաթթուած :

Տակօպէն այս եղբայրական գրկախառնու-
թեան վրայ զմայլելով սիրտը շարժեցաւ եւ աչ-
քը լցուեցաւ : Եւ արդարեւ երկու երիտասար-
դաց իրարու վրայ ցուցըցած սէրը սրտաշարժ
բան էր . սրտով իրարու համանման , բայց դէմ-
քով եւ վարուք իրարմէ խիստ տարբեր : Ակրի-
քօլի առնական դէմքին քով Գարրիէլի հրեշտա-
կադեղ դէմքին վափկութիւնն առաւել աչքի
կը զարնէր . . . :

« Հայրս իմացուցեր էր ինձ քու Փարիզ հա-
սած ըլլալդ , ըսաւ Ակրիքօլ իր եղբայրադիրն,
եւ վայրկենէ վայրկեան քեզ տեսնելու կ'սպա-
սէի . . . եւ սակայն . . . երջանկութիւնս յու-
սացածէս հարիւրապատիկ մեծ է : — Եւ իմ սի-
րելի մայրս . . . ըսաւ Գարրիէլ Տակօպէնի ձեռ-
քը կաթոգին սեղմելով . . . քաջառողջ վիճա-
կի մէջ գտանք : — Այո՛ , աղնիւ տղաս , անոր ա-
ռողջութիւնը հարիւրապատիկ աւելի պիտի դօ-
րանայ , որովհետեւ ամենս ալ ահա մէկտեղ ե-
կանք . . . միթէ ուրախութեան պէս առողջա-
րար բան կայ . . . » Յետոյ դարձաւ Ակրիքօլի ,
որ իր ձեռքակալութեան վախը մոռնալով ան-
պատմելի ուրախութեամբ քարոզչին երեսը կը
նայէր . « Եւ երբոր մարդ կը մտածէ թէ այս

մատաղ աղջկան գէժքին հետ Գաբրիէլ առիւծի սիրտ ունի . . . վասն զի պատմեցի քեզ թէ ի՞նչ անվեհեր քաջութեամբ մարաջախտ Սիմօնի աղջիկները մահուանէ աղատեր եւ զիս ալ աղատելու ջանք ըրեր էր . . . — Բայց, Գաբրիէլ, ի՞նչ ունիս ճակատիդ վրայ, դո՛ւնց յանկարծ Ակրիքօլ, որ քանի մը վայրկեանէ ՚ի վեր ուշադրութեամբ անոր երեսը կը նայէր :

Գաբրիէլ ներս մտած ժամանակ փեղոյրը մէկ զի նետեր էր, եւ պատուհանին տակը գանուելով ապակի շրջանակէն ներս մտած լոյսն ուղղակի անոր դժգոյն եւ անուշ երեսին դարկած ըլլալուն, արտեւանունքին վրայ մէկ քունքէն միւսը երկնցած շրջանակաձեւ սպին կատարելապէս կը տեսնուէր :

Այն բազմադիմի սրտայուղութեանց եւ յանկարծահաս պատահարաց մէջ՝ որք նաւարեկութենէն ետեւ իրարու յաջորդեր էին, Տակօպէճ Քարաօվիլի ապարանին մէջ Գաբրիէլի հետ ունեցած կարճ տեսակցութեան ժամանակ չէր կրցած անոր ճակատին վրայի սպին նշմարել . ուստի ան ալ Ակրիքօլի հետ զարմանալով հարցուց . « Յիրաւի՛, ի՞նչ է այդ սպին ճակատիդ վրայ . . . » — Ձեռքերուն վրայ ալ կայ . . . նայէ, հայր իմ, դո՛ւնց Ակրիքօլ քահանային ձեռքը բռնելով զոր իրեն կերկնցընէր սիրտն անդորրելու համար : — Գաբրիէլ, տղձս, սի՛վ քեզ այդպէս վիրաւորեց, յաւելցուց Տակօպէճ . եւ ինձն ալ քարոզչին ձեռքը բռնելով՝ իբրեւ հասկըցող զննեց

սպին եւ աւելցուց . « Սպանիա եղած ժամանակնիս, զինուորակիցներէս մէկը փողոցաց անկիւնը անկուած խաչերէն մէկուն վրայ դամոււած դըտնուեցաւ, ուր կրօնաւորները զայն բեւեռեր էին որպէս զի անօթի ծարաւ հոն մեռնի . . . : Վարտունուեցաւ խաչէն եւ աղատեցաւ, ըսյց ձեռքերուն վրայ ասոնց նման սպիներ մնացին : — Իրաւունք ունի հայրս . . . կերելի թէ քեզ ալ փայտի վրայ բեւեռեր են . . . խեղճ եղբայրս, ըսաւ Ակրիքօլ ցաւագին կարեկցութեամբ : — Բան մը չէ, անհող եզիք, ըսաւ Գաբրիէլ համեստ շփոթութեամբ մը կարմրելով . ախափայ լերանց մէջ վայրենիներու քով քարոզութեան գացիր էի, զիս խաչը հանեցին . եւ երբոր զիս յոշոտելու վրայ էին . . . Նախախնամութիւնը զիս աղատեց անոնց ձեռքէն : — Տարաբազդ տղայ, զէնք չունէի՞ր եւ հետդ զինեալ մարդիկ չկայի՞ն, ըսաւ Տակօպէճ : — Մեք չենք կրնար զէնք կրել, ըսաւ Գաբրիէլ մեղմ ժպիտով մը, եւ չենք կրնար հետերնիս զինեալ մարդիկ առնուլ : — Քու ընկերներդ կամ հետդ եզնդներն ի՞նչպէս չպաշտպանեցին քեզ, դո՛ւնց Ակրիքօլ ցասմամբ : — Մինակ էի, եղբայր : — Մինակ մի՞ : — Այո, մինակ էի եւ միայն ուղեցոյց մ'ունէի : — Ի՞նչ կըսես, այդպիսի բարբարոս երկիր մը ի՞նչպէս միայնակ եւ անզէն գացիր, կրկնեց Տակօպէճ չկրնալով լսածին հաւատալ : — Այդ ըրածը՞ վսեմ բան է : — Հաւատքը բռնութեամբ չի քարոզուիր, պատասխանեց Գաբրիէլ, եւ միայն

համոզումը կրնայ աւետարանական գթութիւնը տարածել այն խեղճ վայրենիներուն մէջ, — Բայց երբոր համոզումն օգուտ չընէ, ըսաւ Ակրիքօլ, — Ի՞նչ կուզես որ ընենք, եղբայր . . . այն ժամանակ հաւատոյ համար մեռնիլ հարկ կըլլայ. . . զայն չընդունողներուն վրայ ցաւելով . . . վասն զի հաւատքը բարիք մ'է մարդկութեան : Պարբիէլի այս պարզ եւ սրտաշարժ պատասխանէն ետեւ վայրկեան մը խոր լռութիւն տրեց :

Տակօպէս կտրիճ ըլլալով լաւ կը հասկընար այս հանդարտ եւ համբերատար դիւցազնութեան վսեմութիւնը, ուստի իր սրգուոյն հետ զմայլմամբ եւ յարգանք Պարբիէլի երեսը կը նայէր : Իսկ Պարբիէլ, առանց կեղծ համեստութիւն ցուցնելու իր խօսքերովն անոնց սրտին մէջ ծագած զգացմանց բոլորովին անձանօթ կը թուէր . ուստի զօրականին դառնալով . « Ի՞նչ ունիք, հարցուց : — Ի՞նչ պիտի ունենամ, գոչեց զօրականը, երսուն տարի պատերազմ ընելէս ետեւ . . . կը կարծէի թէ ինձմէ աւելի քաջ մարդ չկրնար գտնուիլ . . . եւ հիմա վարպետ մը կը գտնեմ . . . եւ այն վարպետն ալ . . . դուն ես . . . : — Ե՛ս . . . ի՞նչ ըսել կուզէք . . . ես ի՞նչ բրած եմ որ . . . : — Ալ ի՞նչ պիտի ընէիր, գոչեց հինաւուրց զօրականը, զիտես որ այս արիական վէրքերը (Պարբիէլի ձեռքը բռնելով) մեր վէրքերուն չայի, մեր վէրքերէն աւելի փառաւոր են . . . մեք որ արհեստիւ պատերազմող ենք . . . : — Այո՛, ճշմարիտ է

հօրս ըսածը » գոչեց Ակրիքօլ, եւ յաւելցուց եռանդագին խանդով . « Ահա այսպիսի քահանայները ես կը սիրեմ կը յարգեմ, գթութեան, քաջութեան եւ համբերութեան տիպարներ . . . — Ազգայնեմ . . . զիս այդպէս մի՛ գովէք . . . ըսաւ Պարբիէլ շփոթելով . — Քեզ գովել մի . . . ըսաւ Տակօպէս . այս գովել է . . . երբոր ես պատերազմի կրակին դէմ կերթայի, միթէ քեզ պէս առանձի՞ն էի . միթէ իմ հրամանատարիս աչքին առջեւ չէի՞ . միթէ ընկերներս հոն չէի՞ն . եթէ ճշմարիտ քաջութիւն ալ չունենայի, անձնական պատիւօ զիս չէր գրգռեր, առանց հաշուելու պատերազմին ազազակները, վառօղին հոտը, փողերուն հնչումը, թնդանօթին որտուտը, ձիուս եռանդը որ սրունքներուս մէջ կը կայթէր . ո՞ր մէկն ըսեմ . վերջապէս կայսեր ներկայութիւնը, որ ծակծկած մորթս պատելու համար ոսկեթել ժապաւէնի կտոր մը կուտար ինձ . . . : Այսչափ քաջալերութեան շարժառիթներ ունենալէ ետեւ քաջի համբաւ ստացայ . . . շատ աղէկ . . . բայց դուն, ինձմէ հազարապատիկ քաջ ես, ազնիւ տղաս, դու որ միայնակ ու անղէն այնպիսի թշնամիներու դէմ կերթաս, որ մեր թշնամիներէն հարիւրապատիկ կատաղի եւ վայրագ են . մեք մեր թշնամիներուն բազմութեամբ կը մօտենայինք նիզակի եւ սուրի խոշոր հարուածներով, ուսմբերէ եւ թնդանօթներէ ընկերացեալ . — Պատուական հայրս, գոչեց Ակրիքօլ, ի՞նչպէս աղնիւ եւ գեղեցիկ կեր-

պով արդար իրաւունք կուտայ մեզ . . . — Ա՛հ, եղբայր իմ, զիս սիրելուն համար է որ ըրած բընական բանս Հայրազանց կը մեծցընէ . . . — Բնական . . . այն . . . քու սիրտդ ունեցող կտրիճներու համար, ըսաւ զօրականը, բայց այդ սիրտը խիստ հազուադէպ է . . . — Այո՛, խիստ հազուադէպ, վասն զի այդ քաջութիւնն ամեն քաջութիւններէ գերազանց է, յարնց Այլըն քօլի՛նչ, Գաբրիէլ, դուն գիտնալով մեռնելու կերթաս . ձեռքդ խաչ մը բռնած միայնակ վայրենիներուն մէջ կը մտնես զթութիւն եւ եղբայրութիւն քարոզելու . քեզ կը բռնեն, կը Հարչարեն, եւ դուն առանց տրտնջելու, առանց բարկանալու, առանց ատելութեան, առանց խակալութեան . . . ներումը բերանդ, ժպիտը շրթունքդ կ'սպասես որ քեզ մեռցընեն, եւ այն ալ անտառներու խորը, միայնակ, առանց մէկը գիտնալու, տեսնելու, եւ եթէ աղատիս, վերքերդ սեւ համեստ զգեստիդ ներքեւ պահելէ զատ ուրիշ յոյս մը չունենալով . . . ստուգելու . . . հայրս իրաւունք ունի . ուստի պնդէ տակաւին թէ դուն անոր պէս քաջ չես : — Եւ այս ամենը, ըսաւ Տակօպէտ, Բարձր խառնակ հոգի՞ կընէ խեղճ տղան, վասն զի ինչպէս որ դուն ըսիր, տղաս, իր քաջութիւնն ու վերքերը չպիտի կրնան երբէք իր սեւ պատմուճանը եպիսկո-

* Գաղղիացւոց մէջ առածի պէս խօսք մ'է՛նէ կամ արտոնց վարչարարական ընելու անդ : Մ . Թ .

պոսական պատմուճանի փոխել : — Դմ գործերս ձեզ երեւցածին չափ ապարդիւն եւ անվարձ չեն, ըսաւ Գաբրիէլ մեղմաբար ժպտելով . եթէ արժանի ըլլամ, մեծ վարձք պատրաստուած է ինձ երկինքը : — Կարելի է որ այդպէս ըլլայ : տղաս, իմ խելքս չհասնիր երկինքի բաներուն, ուստի եւ չեմ վիճաբանիր հետք ատոր վրայ . . . բայց կրնամ պնդել որ իմ հին Պատուոյ լէզէնի խաչս՝ կրնայ գոնէ այնչափ վայելչապէս կախուել քու քահանայական պատմուճանիդ վրայ, որչափ իմ զինուորական համազգեստիս : — Բայց այդ վարձատրութիւնները Գաբրիէլի նման խոնարհ քահանայներու համար չեն, ըսաւ երկաթագործ երիտասարդը, եւ սակայն եթէ դիտնայիր, հայր իմ, թէ որչափ առաքինի ու քաջ մարդիկ կան այս կարգի քահանայից մէջ՝ զորս եկեղեցականաց մէկ մասը լրբաբար հարկաւ կանուանեն . . . Ո՛րչափ ծած կեալ տաղանդներ, որչափ անտես մնացած անձնուիրութիւններ կան զիւղօրէից նուաաս բայց պատուարժան քահանայից մէջ, որք եպիսկոպոսոսաց անողոք լուծին ներքեւ չարաչար կը հարստահարին : Այո խեղճ քահանայներն ալ մեզ նման աշխատաւորներ են, որոց ազատութիւնը պէտք է խնդրեն ամեն վեհանձն սիրտեր : Անոնք ալ մեզ պէս ժողովրդեան որդիք են, մեզ պէս օգտակար անձինք են, ուստի պէտք է որ անոնց ալ՝ ինչպէս մեզ ալ՝ արդարութիւն ըլլայ . . . : Ճշմարիտ չէ՞ ըսածս, Գաբրիէլ . . . չեմ կարծեր որ չէ ըսես,

բարի եղբայրս , վասն զի քու ալ փափաքդ , ինչպէս որ ժամանակաւ կըսէիր ինձ , փոքրիկ գիւղի մը մէջ ծխատէր քահանայ ըլլալէր , որովհետեւ գիտէիր թէ սրչափ բարիք կրնայիր ընել հոն — Գարձեալ նոյն փափաքն ունիմ , ըսաւ Գաբրիէլ տխրութեամբ , բայց դժբաղդաբար Յետոյ կարծես թէ ցաւազին մտածութիւն մը վանել ուղեւորով խօսքը դարձուց եւ Տակօսէրի դառնալով ըսաւ . « Հաւատացէք ինձ եւ առաւել արդար կզիք ձեր դատողութեանց մէջ . ձեր քաջութիւնը վար մի զարնէք եւ մերը չափազանց պանծացնէք ձեր քաջութիւնը մեծ է , շատ մեծ է , վասն զի կըրուէն ետեւ պատերազմի դաշտին վրայ ներկայացած արիւնոռուշա կոտորածին տեսիլը սոսկում կազդէ վեհանձն սրտի մը Մեք գոնէ՛ եթէ մեզ սպաննեն՝ մարդ չենք մեացըներ »

Քարոզչին այս խօսքերուն վրայ՝ զօրականը գլուխը վեր առաւ եւ ուշադրութեամբ երեսը նայելով ըսաւ . « Այդ խօսքը զարմանալի խորհրդաժողովիւն մը միտքս կը բերէ : — Ի՞նչ խորհրդաժողովիւն , հայր իմ , հարցոց Աղրիքօլ : — Գաբրիէլին այս խօսքը միտքս բերաւ ինչ որ կզգայի պատերազմներու մէջ՝ քանի որ կը ծերանայի » Եւ քիչ մը լուռ կենալէ ետեւ՝ ձերբունի զօրականն աւելցուց ծանր ու տրտում ձայնով մը՝ որ իրեն սովորական չէր . « Այո՛ , որդեանկք իմ , շատ անգամ երբոր մեծ պատերազմի մը յաջորդող իրիկունը պահակ կը կար-

դուէր . . . միայնակ . . . լուսնի լուսով . . . մեր ձեռքը մնացած դաշտին վրայ , ուր հինգ վեց հազար դիակ փոռած էին , որոց մէջ հինաւուրց զինուորակից ընկերներալ ունէր . . . այն տըխուր տեսարանը , այն խոր լուռութիւնը զիս կը թափեցընէր մարդ ջարդելու արեւցութեանէս եւ կըսէր ես ինձ . « Ահա այսչափ մարդիկ սպաննուուեցան . . . ինչո՞ւ համար . . . ինչո՞ւ համար Բայց այս խորհրդաժողովիւնն ընելէս ետեւ դարձեալ երկրորդ օրը՝ պատերազմի նշանը տրուածին պէս՝ կ'սկսէր խուլի պէս մարդ ջարդել . . . եւ երբոր թեւս յօգնելով արիւնաշաղախ սուրս ձիուս բաշերուն կը սրբէր . . . նորէն կըսէր ես ինձ . ահա դարձեալ սպաննեցի . . . սպաննեցի . . . սպաննեցի . . . ինչո՞ւ համար : »

Քարոզչին ու երկաթագործը զօրականին այս զարմանալի յիշատակութիւնները լսելով իրարու երես նայեցան :

Ափսոս , ըսաւ Գաբրիէլ , ամեն վեհանձն սիրտեր նոյնը կ'զգան ինչ որ դուք կ'զգայիք այն վսեմ ժամերուն մէջ՝ ուր մարդ փառաց արեւցութեանէն սթափելով միւսակ կը մնայ այն ազնիւ բնազդմանց հետ՝ զոր Աստուած իր սրտին մէջ շրած է : — Ահա այդ ալ ապացոյց մ'է , ազնիւ տղաս , որ դուն ինձմէ աւելի արժէք ունիս , վասն զի այդ քու ըսած ազնիւ բնազդումներդ երբէք չեն բաժնուած քեզնէ : Բայց պատմէ՛ նայինք , ի՞նչպէս կըցար ազատիլ այն կատաղի վայ-

րենեաց ձեռքէն՝ որք քեզ 'ի խաչ հաներ էին : »
 Տակօպէսին այս հարցման վրայ Գաբրիէլ
 ցնցուելով երեսն այն աստիճան կարմրեցաւ որ
 զօրականը տեսնելով ըսաւ անոր . « Եթէ չեռ
 կրնար կամ չես ուզեր հարցմանս պատասխանել ,
 համարէ թէ բան մը չհարցուցի քեզ . . . »
 — Չեղնէ եւ եղբորմէս ծածկելիք բան մը չու-
 նիմ , ըսաւ քարոզիչն յուզեալ ձայնիւ , միայն թէ
 դժուար պիտի ըլլայ ինձ հասկըցընել ձեզ . . .
 ինչ որ ես ինքնին չեմ կրցած հասկընալ
 — Ի՞նչպէս կըլլայ այդ , ըսաւ Ակրիքօլ զարմաց-
 մամբ : — Արեւելի թէ , ըսաւ Գաբրիէլ նորէն կար-
 մըրելով , խաբուած զգայարանքներս զիս պատ-
 րեցին . . . վասն զի այն վերջին վայրկեանին մէջ՝
 ուր համբերութեամբ մահուան կ'սպասէի . . .
 միտքս՝ ակամայ տկարացած ըլլալով՝ երեւոյթէ
 մը խաբուած ըլլալու է , եւ այն բանը՝ որ դեռ
 այս ժամուս մէջ անգամ անհասկանալի կերեւի
 ինձ , ժամանակէ ետեւ պիտի յայտնուէր ինձ . . .
 եւ հարկաւ պիտի գիտնայի թէ ով էր այն զար-
 մանատեսիլ կիրն . . . : »

Տակօպէս՝ քարոզչին այս խօսքը լսելով՝
 ապշեցաւ , վասն զի ինք ալ ընդունայն կաշխա-
 տէր մեկնելու թէ ուրկէ եւ ի՞նչպէս եկաւ այն
 անակնկալ օգնութիւնը որ զինքն ու որբերը Արե-
 սիքայի բանտէն ազատեց :

« Ո՞ր կնոջ վրայ է խօսքդ հարցուց երկա-
 թագործը քարոզչին : — Չիս ազատող կնոջ վը-
 բայ , — Ի՞նչ կըսես , վայրենիներուն ձեռքէն

քեզ ազատող կի՞ն մ'էր , ըսաւ Տակօպէս :
 — Այո՛ , պատասխանեց Գաբրիէլ՝ զբաղեալ յինչ-
 ուրեթեամբ , առոյգ եւ գեղեցիկ կիրն մը : — Ո՞վ
 էր այդ կիրնը , ըսաւ Ակրիքօլ : — Չեմ գիտեր . . .
 երբոր հարցուցի իրեն . . . « Տառապելոց քայրն
 եմ » պատասխանեց : — Ուստի՞ կուգար , մեր
 կերթար , հարցուց Տակօպէս հեռ գնեալէ դար-
 մանքն՝ աւելնալով : — Ուր որ տառապանք կայ՝
 հոն կերթամ » ըսաւ ինձ , պատասխանեց քարո-
 զիչը , եւ իր ճանքան դէպ 'ի Հիւսիսային Ամերի-
 կա չարունակեց , գէպ այն տիւր ու անբնակ
 երկիրներն որք յաւիտենական ճիւնտով պատած
 են , եւ ուր գիշերներն անվերջանալի են
 — Միպերիոյ պէս , ըսաւ Տակօպէս մտածութեան
 մէջ ընկղմեալ : — Բայց , ըսաւ Ակրիքօլ քա-
 րոզչին , որ նոյնպէս մտազբաղ կերեւէր , այդ
 կիրն ի՞նչ կերպով քեզ օգնութեան հասաւ : »

« Գարոզիչը պատասխան տալու վրայ էր , սեն-
 եակին դուռը կամացուկ մը զարնուելով՝ նորէն
 արթնցուց Ակրիքօլի կասկածը՝ զօր Գաբրիէլի
 գալէն 'ի վեր մօոցեր էր :

« Ակրիքօլ , ըսաւ անուշ ձայն մը դրան ետե-
 ւէն , հիմա խօսք մ'ընել կուզեմ քեզ . . . : »

Երկաթագործը Լա Մայէօն ձայնը ճանչելով՝
 դուռը բացաւ . Աղջիկը՝ փոխանակ ներս մտնե-
 լու՝ քայլ մը ետ դնաց մութ նրբաշաւղին մէջ ,
 եւ սրտատանջ ձայնիւ մ'ըսաւ . « Ի՞նչ կընես ,
 Ակրիքօլ , լուսնալէն 'ի վեր ժամ մ'եղաւ եւ գու-
 դեռ հոս ես . . . Ի՞նչ անխոհեմութիւն . . . »

ես արչալոյսէն մինչեւ հիմա վարը փողոցին մէջ հսկեցի եւ վախնալու բան մը չտեսայ . բայց կըրնան վայրկեանէ վայրկեան քեզ բռնել տանելու գալ կաղաչեմ . . . շուտ ըրէ : Տը Քարաօլիլ օրիորդին տունը գնա . . . վայրկեան մը կորանցընելու չգար . . . — Եթէ Քարբիէլ չգար , շատոնց գացած էի . . . բայց կրնայի՞ք քանի մը վայրկեան անոր հետ տեսնուելու երջանկու թեան գիմանալ : — Քարբիէլ հոս է » , ըսաւ Լա Մայէօ քաղցր զարմանքով , վասն զի , ինչպէս արդէն ըսինք , Լա Մայէօ Քարբիէլի եւ Ակրիքօլի հետ մեծցած էր : — Այո՛ , պատասխանեց Ակրիքօլ , կէս ժամ կայ որ ինձ եւ հօրս հետ է : . . . — Ո՛րչափ երջանիկ պիտի ըլլամ ես ալ զինքը տեսնելով , ըսաւ Լա Մայէօ . անշուշտ այն միջոցին վեր ելեր է՝ երբոր ես մօրդ գացեր էի հարցընելու թէ կրնամ ծառայութիւն մ'ընել երկու գեռահաս օրիորդաց . . . բայց անոնք անչափ յողնած են եղեր որ դեռ կը ննջեն Տիկին Ծրանսուտղ աղաչեց ինձ որ այս նամակը բերեմ քեզ տամ որպէս զի հօրդ սաս . . . հիմա եկեր է . . . — Ենորհակալ եմ , բարի Մայէօս . . . — Հիմա որ Քարբիէլը տեսար . . . ալ մի կէնար . . . մտածէ թէ քիչ ծանր հարուած կըլլայ հօրդ՝ եթէ գան իր աչքին առջեւ քեզ բռնեն , սի , Աստուած իմ : — Իրաւունք ունիս . . . հարկ է որ շուտով մեկնիմ Հօրս եւ Քարբիէլի հետ գտնուելով կաակածներս մոռցեր էի : — Շուտ ըրէ գնա . . . եւ թերեւս երկու ժա-

մէն կրնաս հանդարտ սրտով հոս դառնալ՝ եթէ Տը Քարաօլիլ օրիորդն այս մեծ ծառայութիւնն ընէ քեզ — Ճշմարիտ է ըսածք քանի մը վայրկեանէ կերթամ : — Ուրեմն ես երթամ նորէն զբանը քով հսկեմ . եթէ բան մը տեսնեմ , շուտ մը կ'ելնեմ քեզ կիմացընեմ . բայց կաղաչեմ , մի ուշանար : — Անհող եղիր »
Լա Մայէօ փութով սանդուղէն վար իջաւ դնաց փողոցին դուռն հսկելու . Ակրիքօլ ալ նորէն սենեակը մտաւ :

« Հայր իմ , ըսաւ Տակօպէսի , ահա նամակ մը՝ զոր մայրս հիմա ստացեր է , եւ կաղաչէ որ կարգաս : — Իմ աղա զու կարգա , աղանս : »

Ակրիքօլ ալ նամակը բանալով հետեւեալը կարդաց .

« Տիկին .

« Կիմանամ որ ձեր ամուսնոյն ամենակարեւոր գործ մը յանձնուած է Սիմօն զօրապետին « կողմանէ : Ուստի ձեր այրը Փարիզ հասնելուն « պէս՝ հաճեցէք աղաչել իրեն որ առանց ժա « մանակ կորսնցունելու՝ Շարթը քաղաքը գայ « զիս տեսնէ , վասն զի Սիմօն զօրապետին շա « հուցը վերաբերեալ խիստ հարկաւոր թուղթեր « կան քովս , զոր իրմէ՛ զատ ուրիշ մէկու մը « չեմ կրնար յանձնել :

ՏԻՒՐԱՆ . Եօտար 'ի Շարթը :

Տակօպէս զարմանալով որդւոյն երեսը նախեցաւ . « Ո՛ր իմացուցեր է այդ պարոնին իմ փառիդ հասնելըս : — Թերեւս այս նոտարն է որուն

հասցէն կորուսած եւ եւ որուն թուղթեր զրկած էիր, հայր իմ, ըսաւ Ակրիքօլ: — Բայց անոր անունը Տիւրան չէր, եւ լաւ կը յիշեմ որ Փարիզ կը նստէր եւ ոչ թէ Շարթր . . . Միւս կողմանէ, յաւելցուց զօրականը խորհելով, եթէ ամենահարկաւոր թուղթեր կան քովը, զորս ինձ մէ զատ ուրիշի չպիտի կրնայ տալ . . . — Կարծեմ թէ, հայր իմ, հարկ կըլլայ որ շուտով ճանբայ ելնես ու Շարթր երթաս, ըսաւ Ակրիքօլ ուրախ ըլլալով մտքէն որ այս առթիւ հայրը երկու օրի չափ կը հեռանար, եւ այն միջոցին իր ալ վիճակը որ եւ իցէ կերպով կորոչուէր: — Տըուած խորհուրդդ լաւ է, ըսաւ Տակօպէս: — Այդ բանը ձեր գիտաւորութեանց արդելք կըլլայ, հարցուց Քարրիէլ: — Քիչ մը, որդեակք իմ, վասն զի այս օրը ձեզ հետ անցունել կը յուսայի . . . Վերջապէս . . . պարտականութիւնն ամեն բանէ առաջ է: Միպերիայէն Փարիզ դալէս ետեւ, Փարիզէն Շարթր երթալը բան մ'ըսել չէ այսպիսի կարեւոր գործի մը համար: Երկու օրէն կերթամ կուգամ: Բայց զարմանալի բան, սատանան զիս առնու եթէ այսօր ձեզ թողով Շարթր երթալս մտքէս կրնար անցնիլ: Բարեբաղդարար Ռօզ եւ Պլանչ իմ բարի կնոջս քով կը թողում եւ իրենց Քարրիէլ հրեշտակն ալ ինչպէս որ իրենք կը կոչեն՝ պիտի ընկերակցի իրենց: — Այդ բանն անհնար պիտի ըլլայ ինձ, ըսաւ քարոզիչը տխրութեամբ: Դու ըսէն վերադառնալուս առթիւ բարի մօրս եւ Ակրիքօլ եղ-

բօրս ըրած այս այցելութիւնս . . . միանգամայն մնաք բարովի այցելութիւն մ'է: — Ի՞նչ, մնաք բարովի այցելութիւն մի, գոչեցին մէկէն Տակօպէս եւ Ակրիքօլ: — Աւաղ, այո՛: — Միթէ անմիջապէս ուրիշ տեղ քարոզչութեան պիտի երթաս, ըսաւ Տակօպէս, այդ անհրեշտարին է: — Չեմ կրնար այս մասին պատասխան մը տալ ձեզ, ըսաւ Քարրիէլ հասաչանք մը զըսպելով: Բայց ժամանակէ մ'ետեւ . . . չեմ կրնար եւ չպիտի կրնամ այս տունը դալ . . . — Ա՛, ըսաւ զօրականն յուզեալ սրտիւ, քու վարմունքիդ մէջ բան մը կայ որ ճնշում . . . բռնութիւն կը հոտի . . . աղնիւ տղաս . . . ես մարդ ճանչելու մասին բաւական վարժ եմ . . . այն մարդը՝ որ քու մեծաւորդ է կըսես եւ մերնաւաբեկութենէն քանի մը վայրկեան ետքը Քարտովիլէ ապարանին մէջ տեսայ, դէչ դէմք մ'ունի, եւ կը ցաւիմ որ այդ պիտի հրամանատարի մը ներքեւ զինուորած կը տեսնեմ քեզ: — Քարտովիլի ապարանքը մի՛ . . . գոչեց Ակրիքօլ անուան նմանութենէն զարնուելով, միթէ ձերնաւաբեկութենէն ետեւ Քարտովիլի ապարանքը ձեզ առին: — Այո՛, տղաս, ի՞նչ կայ զարմանալու: — Բան չկայ, հայր իմ . . . ապարանին տէրերը հոն կը բնակին: — Ոչ, վասն զի երբօր մասակարարէն խնդրեցի որ ապարանին տէրը տեսնեմ եւ շնորհակալ ըլլամ, ըսաւ ինձ թէ ապարանին տէրը Փարիզ կը նստէր . . . — Ի՞նչ զարմանալի զուգադիպութիւն, ըսաւ Ակրիքօլ

ինքնիրեն, եթէ իր տեսած օրիորդն էր համա-
նուն ապարանին տէրը » Այս խորհրդա-
ծութիւնը Լա Մայէօի տուած խոստումը միտքը
ձեռնով ըսաւ Տակօպէտի . « Հայր իմ, ներեցէք
ինձ . . . արդէն ուշ մնացի . . . ժամ ութին
գործարանը պիտի դանուէի — Իրա-
ւունք ունիս, տղանս . . . օ՛ն . . . այսպէս թող
ըլլայ . . . Շարժը երթալ գալէս ետեւ
Համբուրէ դիւ անգամ մ'ալ եւ դնա : »

Գարբիէլ, Տակօպէտի բերնէն ճնշման եւ
բռնութեան խօսքերը լսելէն ՚ի վեր մտածու-
թեան մէջ ընկղմեր էր . . . : Երբօր Ակրիքօլ
քովը դնաց ձեռքը սեղմելու եւ մնաս բարով
ըսելու, քարոզիչը ծանր լուրջ եւ կտրուկ ձայնով
մը որուն վրայ երկաթագործն ու զօրականը զար-
մացան, ըսաւ . « Բարի եղբայր իմ . . . խօսք
մ'ունիմ քեզ . . . ես եկած եմ ըսելու թէ ասիէց
քանի մ'օրէն . . . պէտք պիտի ունենամ
քեզ . . . ձեզ ալ, հայր իմ . . . թոյլ տուէք որ
այս անունը տամ ձեզ, յաւելցուց Գարբիէլ խը-
ռովեալ ձայնիւ եւ դէպ ՚ի Տակօպէտ գառնալով .
— Որովհետեւ այդպէս կըսես . . . ի՞նչ կայ, նա-
յինք, դոչեց երկաթագործ երկատարողը — Այո,
կրկնեց Գարբիէլ, երկու պատուաւոր եւ քաջ
մարդոց խորհրդին եւ օժանդակութեան պէտք
պիտի ունենամ . ուստի կրնամ վստահիլ ձեր վը-
րայ, այնպէս չէ . . . որ օր եւ որ ժամ ըլլայ . . .
ձեզ իմաց տուածիս պէս կը հասնի՞ք : »

Տակօպէտ եւ որդին իրարու երես նայեցան

լուծեամբ՝ Գարբիէլի խօսուածքի կերպին վը-
բայ զարմանալով Ակրիքօլի սիրտը ճըմ-
լեցաւ խորհելով որ եթէ եղբայրն իրեն պէտք
ունեցած ժամանակ ինքը բանտարկեալ ըլլար,
ի՞նչպէս պիտի ընէր

« Ամեն ժամու մէջ, գիշեր կամ ցորեկ,
կրնաս վստահիլ մեր վրայ, ազնիւ որդեակ, ը-
սաւ Տակօպէտ ապշած եւ միանգամայն սիրտը
շարժած, դուն հայր մ'եւ եղբայր մ'ունիս, վըս-
տահութեամբ գործածէ դանոնք — Շը-
նորհակալ եմ . . . շնորհակալ եմ, ըսաւ Գար-
բիէլ, դիւ երջանիկ կընէք : — Բան մ'ըսեմ քեզ,
ըսաւ զօրականը, եթէ քահանայական պատ-
մուճանդ չըլլար, խօսքիդ եղանակէն պիտի
կարծէի թէ մենամարտութեան պիտի ելնես . . .
անողք մենամարտութեան մը — Մե-
նամարտութեան մը ըսաւ քարոզիչը
սարսեղով . այո . . . տարօրինակ . . . սար-
սավելի մենամարտութեան մը թերեւս, որուն
համար երկու ձեզ պէս վկաներ պէտք են ինձ . . .
հայր մը . . . եւ եղբայր մը »

Գանի մը վայրկեան ետքը, Ակրիքօլի սրտա-
տանջութիւնն աւելնալով՝ անապարանօք գուրօ
ելաւ օրիորդ Բարտօլիլի տունը գնաց, ուր մեք
աւ մեր ընթերցողը պիտի տանինք :

—

— 477 —

ՄԱՍՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Ս Է Ն Տ Ի Զ Ի Է Ի Ա Պ Ա Ր Ա Ն Ք Ը

ԳՂՈՒԽ ԱՌԱԶԻՆ

ՊԱՏԵԳԱՄ

Սէն Տիգրիէի ապարանքը փարիզի Պապիւոնի փողոցին ամենէն ընդարձակ եւ գեղեցիկ բնակարաններէն մէկն էր : Այս հինօրեայ շէնքը դուրսէն պարզ՝ բայց ահեղ եւ տխուր տեսք մ'ունէր : Գորշ սպիտակ դունով ներկուած եւ փոքրիկ ապակիներով մեծամեծ պատուհաններն աւաւել եւս տխուր կերեւցընէին ժամանակէն սեւցած կոփածոյ քարերուն շարքը՝ որոցմով ապարանին որմերը շինուած էին : Այս ապարանքն ալ՝ անցեալ դարուն կէսին միջոցները շինուած ապարաններուն կը նմանէր : Կռանկիւնի ճակատով եւ կարած յարկով մեծ շէնք մ'էր երկու դասիկոնով, մէկը գետնէն քիչ բարձր, ուր դուրսէն քանի մ'աստիճան բարձառելիւն ունեցող լայն եւ վրան բաց քարէ սանդուղով մը կ'երկնէին : Շէնքին մէկ ճակասն ընդարձակ բակի մը վրայ կը նայէր, որուն երկու կողմը ծառայից ընդարձակ բնակարաններու հետ հաղորդակցող սիւնաղարէ

կամարայարկեր կային : Միւս ճակատը պարտիզին վրայ կը նայէր, որ տասներկու-տասներկնդարտավար մեծութեամբ ճշմարիտ դարաստան մ'էր : Շէնքին այս ճակատը երկու քովէն մէկ մէկ թեւ ունէր, որք անոր կից երկու կողմնական ճեմելիներ ձեւացուցած էին :

Թաղին գրեթէ բոլոր մեծ տուներուն պէս՝ ասոր ալ պարտիզին ծայրը փոքրիկ ապարանք կամ դբօսատուն մը կը տեսնուէր, որ Բոմբատուրի ձեւով կըրո պատշգամ (քէօշկ) մ'էր՝ անցեալ դարուն գեղծ ճաշակաւը շինուած : Խր ամեն մասերուն մէջ՝ ուր քարը կրցեր էր փորուիլ, անհաւատալի առատութիւն մը կը տեսնուէր քանդակեալ եղերգներու, ժապաւէնի կապերու, ծաղկեայ պսակներու, սիրոյ փբուսոյց դիցուհիներու : Այս փոքր ապարանքը՝ որ Ատրիէն տը Քարտօվիլ օրիորդին բնակարանն էր, գեանէն քիչ բարձր դաստիկոնէ մը կը բազկանար, ուր քանի մ'աստիճան բարձրութեամբ սիւնաղարէ ճեմելիքէ մը կը մանէին, եւ փոքրիկ դաւիթէ մ'անցնելով կըրո դահլիճ մը կ'երթային՝ որ լոյսը վերէն կ'առնուր : Քահլիճին բոլորտիքն ալ չորս սենեակ կար : ասոնցմէ զատ քանի մը դաղանի սենեակներ կային առաջին՝ դաստիկոնին ու ձեղունին մէջ տեղը ծածկուած :

Շին ապարաններուն մասն եղող այս զատ շէնքերուն կամ պատշգամներուն մէջ հիմա մարդ չբնակիր եւ նարնջենեաց բուրաստաններու փոխուած են. բայց հազուադէպ բացատուութեամբ

մը՝ Սէն-Տիդիէի պատշգամբ մաք-
րուած քերթ ուած ու նորոգուած էր . իր ձերմակ
քարերը մարմարեմէ պէս կը փայլէին , եւ իր զը-
ւարթ ու պճնեալ կերպարանքը տարօրինակ հա-
կապատկեր մը կը ձեւացընէր այն տխուր շէն-
քին քով՝ որ տեղ տեղ կ'սնանչ ծառերու փուն-
ջերով զարդարեալ ընդարձակ մարդագետնի մը
ծայրը կը տեսնուէր :

Տակօսէսին եւ Սիմօն զօրատկտին աղջիկ-
ներուն Պրիշ-Միշ փողօցը հասնելուն երկրորդ օ-
րըն հետեւեալ անցքը կ'անցնէր .

Առաւօտեան ութերորդ ժամընոր զարկեր
էր մօտակայ եկեղեցոյն ժամացոյցը . ձմեռուան
պայծառ արեւը կը բարձրանոր վճիտ եւ կապոյտ
երկինքի մը վրայ՝ բարձրաբերձ անտերեւ ծա-
ռերու ետեւէն , որք ամառը կ'անանչ դմբէթ մը
կը ձեւացընէին պատշգամին վրայ :

Գաւթին դուռը բացուեցաւ եւ արեւուն
ձառադայմներն զմայլելի արարած մը լուսաւո-
րեցին . կրօմ մանուանող երկու զմայլելի արարած-
ներ , վտան դի մէկը՝ որչափ որ ստեղծագործու-
թեան կարգին մէջ համեստ տեղ մը բռնած էր ,
այստեամենայնիւ պարձեալ համեմատական դե-
ղեցկութիւն մ'ունէր : Պարզ խօսելով , դեղանի
օրիորդ մ'եւ փոքրիկ ու սքրուն անդ ղիական ըս-
կունդ մը Քինկ Չարըղ ըստեած անտակէն՝ բոլոր-
շի շէնքին միւսնադարդ ձեմելլեքին վրայ տեսնը-
ուեցան : Օրիորդին անունն էր Ժօրժէթ եւ ըս-
կունդինը Միթին :

Ժօրժէթ տասնեւութ տարեկան էր : Երբէք
Մլորին կամ Մարթն , երբէք Մարիվօննածիշտ
մ'այս օրիորդին չափ հանճարեղ դէմք , վառվը-
ռուն աչք , խորամանկ ժպիտ , սպիտակ ատա-
մունք , վարդագոյն այտեր , վայելչագեղ հա-
սակ , բարեձեւ ոտք եւ նազելի շարժուածք
չունէր : Թէ եւ դեռ չառ կ'անուխ էր , Ժօրժէթ
լինամով հագուած էր . Վալանտինէ փոքրիկ
կէս գեղջիկական դտակ մը՝ վարդագոյն ժապա-
ւէններով եւ գեղեցիկ խարտեաչ մագերէ վար-
սակալներով քիչ մ'ետեւուն վրայ դրուած՝ պը-
սակեր էր իր թարմ եւ աշխոյժ երեսը . մոխրա-
գոյն լէվանթ ինէ չրջագդեատ մ'եւ նուրբ շղար-
շէ ունոց մը՝ որ վարդագոյն սաթէնէ ծոպով մը
կուրծ քին վրայ կոճկուած էր , իր գեղեցիկ իրա-
նին ձեւը կը նկարէր . շուսնտայի ձիւնափայլ
կառէ գօգնաց մը՝ վարի կողմէն երեք լայն ու
կիտուածաւոր ժապաւէններով իր կլորու կիւ-
նի պէս ճապուկ մէջքը պատած էր . իր կարճ եւ
ասղննկար եղերքով թեղանիքն իր գէր երկայն
եւ ուժեղ թիւերն երեւան կը հանէին , զորս իր
Շուէաի երկայն ձեւնոցները մինչեւ արմուկը
ձածկելով ցուրաին խստութենէն կը պահպա-
նէին : Արբոր Ժօրժէթ պատշգամին սասիճան-
ներէն շուտով վարիջնելու համար չրջագդեատը
վեր առաւ , ձերմակ մետաքսէ գուլպաներով բա-
րակ ու կլոր սրունքի մը վարի ծայրն եւ սաճկա-
կան սաթէնէ սեւ կոշիկներով բարեձեւ փոքրիկ-
ոտքերը ցոյց առաւ Վիթէնի անտարբեր աչ-

քերուէն .

Երբոր ժօրօժէթի պէս խարտեաչ օրիորդ մը սիանդամայն վառվառն աշխոյժութիւն մը կու- նենայ , երբոր իր զուարթ ու մեղմ կապոյտ աչ- քերուն մէջ կայծակ կը փայլի , երբոր իր փայլուն դէմքն ուրախալից կենդանութեամբ մը կը դու- նաւորի , թխահեր օրիորդէ մ'աւելի սիրուն ու օրտագրաւ է :

Այս հաճոյակատար ու աշխոյժ օրիորդը՝ որ նախընթաց իրիկունը Ալրիքօ ապարանքը մըտ- ցուցած էր , Անն Տիգրէ լիւթանուհւոյն հղբօրորդի Ատրիէն օրիորդին առաջին նաժիշտն էր :

Լիւթին՝ որ բարեբաղդաբար երկաթագոր- ծէն դանուկելով իր տիրուհւոյն տունը սարուեր էր , իր փոքրիկ հասակին համեմատ ցնծալից հա- ջլւններ արձակելով կոստոստէր կը վաղվաղէր ու կը խաղար մարգագեանին վրայ . մարդու մը ձեռքէն քիչ մը մեծ էր . սեւ ու բարակ մորթն ունիւր պէս կը փայլէր կարմիր սաթէնէ լայն ժայաւէնին ներքեւ՝ որ սլարանոցը պատած էր . թաթերը՝ որ կարծես թէ մետաքսէ վերջաւորուե- րով դարդարուած էին , բոցադոյն կարմրութիւն մ'ունէին , ինչպէս նաեւ իր տալիակ ցոռկը . աչ- քերէն հանճար կը ցայտէր , եւ իր դանդրամորթ ականջներն այնչափ երկայն էին որ գեախնը կը քսուէին :

Ժօրօժէթ ալ Լիւթինին պէս կայտառ ու զը- ւարթ էր , եւ անոր զբօսանայը կը մասնակցէր՝ ինք անոր ետեւէն վաղելով՝ եւ զայն ալ իր ետե-

ւէն վաղցընելով դալարագեղ մարգագեանին վրայ :

Յանկարծ երկրորդ անձ մը երեւան ելնելով , որ ծանրաքայլ յառաջ կուդար , Լիւթին եւ ժօր- օժէթ կանգ առին . Սկուռչը որ քանի մը քայլ առաջ կը գտնուէր , սատանայի պէս աներկիւղ եւ իր անուանն ալ հաւատարիմ ըլլալով հաստատ կեցաւ իր ջղոտ թաթերուն վրայ եւ թրոխտա- բար թշնամուոյն սպասեց երկու կարգ ակռաներ ցուցընելով , որք փղոսկրի պէս ձերմակ բայց սուր էին :

Թշնամին տարիքն առած կին մ'էր , որ հե- տը գէր չնիկ մ'ունէր կաթով խահուէի դոյն , փորը կլոր , մորթը փայլուն , պարանոցը քիչ մ'եռին դարձած եւ պոչը բոկեղի պէս դալա- բած : Այս կենդանին սրունքներն իրարմէ խիստ հեռու բռնելով բաց բաց կը քայլէր աքթորական ծանրութեամբ . իր սեւ խոժոռ ու կռուասէր ցը- ոռկը՝ որ երկու գուրս ցցուած ակռաներու պատ- ճառաւ ձախ կողմէն վեր դարձած էր , նենգա- լոր եւ ռխակալ երեւոյթ մ'ունէր : Այս անհաճոյ կենդանին՝ որ նանրահաւատ բարեպաշտուհի- ներու պահած շուներուն կատարեալ խիպարն էր , Մօսիւ կանուանէր :

Մօսիւին տիրուհին գրեթէ յիսուն տարե- կան միջահասակ եւ թանձրամարմին կին մ'էր , պարզ եւ տխուր հագուստով , որ ժօրօժէթի զը- ւարթ եւ սճնապաճոյճ կերպարանքին հակա- ոակն էր : Թխորակ շրջադգեստ մը հագած էր

սեւ մետաքսէ թիկնոցով եւ գլուխն ալ սեւ փե-
զոյր մը դրած : Իր դէմքը թարմութեան ժամա-
նակ վայելչագեղ եղած կերեւէր . առոյգ այտերը
թաւ յօնքն ու վառվռուն սեւ աչքերը չէին հա-
մաձայնիր ցոյց տալ ուղած խտտակրօն եւ դա-
ժան դէմքին հետ : Այս ծանրաքայլ եւ զգուշա-
ւոր բարեպաշտունին էր Օկիւսթին Արիվօս Թի-
կինը՝ առաջին սպասուհի Սէն-Տիդիէ Իշխանու-
հւոյն :

Ոչ միայն այս երկու կանանց տարիքը դէմ-
քն ու կերպարանքը բացարձակապէս իրարու
հակառակ էին, այլ եւ հետերնին եղած շուներն
ալ . նոյն տարբերութիւնը կար Վիւթինի ու
Մօսիւն մէջ՝ ինչ որ Ժօրժէթի ու Արիվօայի մէջ
կը տեսնուէր :

Երբոր այս վերջինը փոքրիկ Վիւթինը տե-
սաւ, չկրցաւ ինքզինք զսպել եւ զարմանաց ու
դժգոհութեան շարժում մ'ըրաւ, զոր Ժօրժէթ
կրցաւ նշմարել :

Վիւթին՝ որ Մօսիւն տեսնելէն 'ի վեր մատ
մ'ետ քաշուած չէր, քաջաբար անոր կը նայէր
գրգռեալ դէմքով, մինչեւ անդամ քայլ մ'առաջ
քայլեց սպառնալից կերպիւ : Մօսիւն՝ որ Վիւթի-
նէն եռապատիկ մեծ էր, ահաբեկ ճիւ մ'արձա-
կելով տիկին Արիվօայի ետեւն սպասաւանեցաւ :
Այն ժամանակ տիկին Արիվօս գառնութեամբ
ըսաւ Ժօրժէթի . « Օրիորդ, կարծեմ թէ ձեր
չունը գրգռելէ եւ խմինիս վրայ արձակելէ կըր-
նայիք զգուշանալ : — Անտարակոյս, տիկին,

այդ յարգի բայց գծուծ կենդանին այսպիսի ան-
հաճոյ հանդիպումէ մ'ազատ պահելու համար էր
որ երէկ իրիկուն Վիւթինը պարտէզին դռնէն
դուրս ըրիք որպէս զի կորնչի . բայց բարե-
բաղդաբար առաքինի եւ քաջ երիտասարդ մը
զայն Պապիլոն փողոցին մէջ գտնելով՝ առաւ Թի-
րուհւոյս բերաւ : Բայց, տիկին, արդեօք ի՞նչ
երջանկառիթ պատճառաւ ձեզ այսչափ կանուխ
հոս տեսնելու պատիւ ունիմ : — Իշխանուհին
զրկեց զիս որպէս զի հիմա Ատրիէն օրիորդը տես-
նեմ կարեւոր գործի մը համար՝ զոր իրմէ զատ
ուրիշի չեմ կրնար ըսել, ըսաւ տիկին Արիվօս
յաղթական գոհութեան ժպիտով մը՝ զոր չկրցաւ
ծածկել : »

Այս խօսքին վրայ Ժօրժէթ ծիրանիի պէս
կարմրելով սրտատանջութեան թեթեւ շարժում
մ'ըրաւ, զոր բարեբաղդաբար տիկին Արիվօս՝
Մօսիւն պատսպարելու զբաղած ըլլալուն համար՝
չկրցաւ նշմարել . որովհետեւ Վիւթին անդադար
անոր վրայ յարձակիլ կ'սպառնար : Ուստի Ժօր-
ժէթ սրտին վաղանցուկ շարժումը զօպելով՝ վըս-
տահութեամբ պատասխանեց . « Օրիորդն երէկ
գիշեր շատ ուշ պառկեցաւ . . . եւ պատուի-
րեց ինձ որ կէս օրէն առաջ իր սենեակը չմտնեմ
— Ըսածնիդ հնարաւոր է . . . բայց որովհետեւ
էր Իշխանուհի հօրաքեռ հրամանը կայ, հաճե-
ցէք, օրիորդ, հիմա ձեր Թիրուհին արթնցնել :
— Տիրուհիս մէկէ մը հրաման չընդունիր հոս
իր տանը մէջ, ուստի չեմ կրնար զինքը կէս օ-

ընն առաջ արթնցընել , — Ուրեմն ես անձամբ կերթամ . . . — Հեպէ գուռը չբանար ձեզ . . . ահա դահլիճին բանալին ձեռքս է . . . եւ օրորդին սենեակը երթալու համար դահլիճէն դատուրիչ ճանբայ չկայ : — Ի՞նչպէս կը համարձակիք թող չտալ ինձ որ իշխանուհւոյն հրամանը կատարեմ : — Ս, յո՛, տիրուհիս չարթնցընելու մեծ ոճիրը կը համարձակիմ կատարել : — Ահա այս է իշխանուհւոյն իր եղբօր աղջկան վրայ ունեցած կոյր բարեսրտութեան պտուղը , ըսաւ տիկին Արիւօսանեղանալով . Ատրիէն օրիորդն՝ ալ իր հօրաքեռ հրամաններուն չհնազանդիր եւ այսպիսի թեթեւամիտ աղջիկներ կը լցընէ իր քով , որք դեռ առտու չեղած՝ սիրամարգի պէս կը զարդարուին : — Ա՛հ , տիկին , ի՞նչպէս կրնաք գէշ խօսիլ զարդարանաց համար , գուք որ ժամանակաւ իշխանուհւոյն ամենէն պճնասէր եւ բոցավառ կիներէն մէկն եղած էք . . . ինչպէս որ մինչեւ հիմա աւանդութեամբ ազդէ յաղդ կը զրուցուի այս ապարանիս մէջ : — Ի՛նչ , աչքե՛ս մի՛ . լսողը զիս հարիւր տարու պիտի կարծէ . . . նայեցէք մէկ մը սա լրբութեանը . . . — Աւե՛տ յաւաք ըսելով՝ եկած գացած սենեկապանուհիներուն ու նաժիշաներուն յաջորդութիւնը հասկըցընել կուղեմ . . . վասն զի ձեզնէ զատ ուրիշ մը տեսնուած չէ որ երկու կամ երեք տարիէն աւելի մնայ իշխանուհւոյն քով . յիրաւի շատ գութ եւ խնամք ունի իշխանուհին այն խեղճ աղջիկներուն վրայ : — Խօսքերնիդ ճանչ-

ցէք , օրիորդ , չեմ ուղեր որ այդ կերպով խօսիք տիրուհւոյս համար՝ որուն անունը ծնունկի վրայ գալով պէտք է բերան առնուի : — Բայց եթէ անոր վրայ գէշ խօսիլ ուղուի , որչափ նիւթ կրնայ գտնուիլ : — Մինչեւ այդ աստիճան կը յանդընի՞ք , օրիորդ . . . — Դեռ երէկ իրիկուն , ժամը սասնեւմէ կուկէսին . . . — Երէկ իրիկուն մի՛ . . . — Ս, յո՛, գոց կառք մ'եկաւ ասարանէն քանի մը քայլ անդին կեցաւ . . . վերարկուի մէջ փաթթուած մարդ մը գաղտագողի դուրս ելաւ , եւ փոխանակ գուռը բաղխելու՝ կամացուկ մը դռնապանին պատուհանը զարկաւ . . . ժամը մէկն էր , կառքը դեռ փողոցին մէջ կեցած այն ծածկադէմ մարդուն կ'սպասէր , որ բոլոր այն ժամանակ . . . անշուշտ . . . ձեր ըսածին պէս . . . ծնունկի վրայ եկած . . . իշխանուհւոյն անունը կարտասանէր . . . »

Կարելի էր որ տիկին Արիւօս չէր իմացեր այն գիշերուան այցելութիւնը , որ Պ . Ռօտէն՝ Սիմօն զօրապետին աղջկանց փարիզ հասնիլն ըստուղելէ ետեւ՝ Ան-Տիգրէ տիկնոջ ըրեր էր , կամ թէ գիտնալով ինքզինք անձանօթ ցուցընել ուղեց այն այցելութեան , ուստի արհամարհոտ կերպիւ մ'ուսերը թոթովելով . « Օրիորդ , չեմ հասկընար ինչ ըսել կուղէք , ըսաւ , ես հոս ձեր լրբեսի բարբանջը մտիկ ընելու չեմ եկած . ուստի նորէն անգամ մ'ալ կըսեմ . զիս օրիորդ Ատրիէնի քով պիտի մտցընէք , այո՛ կամ ոչ : — Ես ալ նորէն կըսեմ ձեզ , տիկին , թէ տիրուհիս

քնացած է, եւ ինձ պատուէր տուած է որ կէս օրէն առաջ սենեակը չմտնեմ : »

Այս խօսակցութիւնը փոքր ապարանէն բաւական հեռուն կըլլար, որուն սիւնաղարդ ձեմելին սատրինջաձեւ աւարտած ծառուղիի մը ծայրը կը տեսնուէր :

Յանկարծ կրիվօա տիկինը ձեռքն այն կողմը երկնցընելով գոչեց . « Աստուած մեծ . . . հնարաւոր բան է . . . այս ի՞նչ էր որ տեսայ, — ի՞նչ կայ, տիկին, ի՞նչ տեսաք, հարցուց ժօրժէթ գլուխն այն կողմը դարձընելով . — ի՞նչ տեսայ, կրկնեց տիկին կրիվօա ապշած : — Այո՛, կը հարցընեմ թէ ի՞նչ տեսաք . — Ատրիէն օրիորդը : — Ո՛ւր տեսաք : — Չեմելիքին սանդուղէն վեր կենէր արագութեամբ . . . այո՛, նոյն ինքն էր . . . քայուած քէն վեղորէն ու թիկնոցէն ճանչեցի . . . առաւօտեան ժամ ութին տուն դառնալ, գոչեց տիկին կրիվօա, հաւատարութեան է : — ի՞նչ կըսէք, օրիորդը տեսաք մի՛, ըսաւ ժօրժէթ բարձրաձայն խնդալով, կը հասկընամ, տիկին, երէկ իրիկուան կառքին վրայ ըրած ստոյգ պատմութիւնս ծածկելու համար այդ հնարքը մտածեցիք . . . գէշ վարպետութիւն չէ . . . — կրկին կըսեմ ձեզ թէ հիմա . . . տեսայ զինքը : — Թող տուր Աստուած սիրես, տիկին կրիվօա, կերեւի թէ ակնոցնիդ մոռցեր էք . . . — Փառք Աստուծոյ, իմ աչքս խիստ լաւ կը տեսնէ, ակնոցի կարօտ չէ . . . անշուշտ ծառուղիին ծայրի փոքր դռնէն ներս

մտաւ օրիորդը . . . ի՞նչ յանդգնութիւն . . . սէ, ի՞նչ պիտի ըսէ իշխանուհին . . . իր նախագաղաչութիւններն իրաւ են եղեր . . . ահա օրիորդին հաճոյքները կատարելու թույլութիւնն սէր հասուց գայն . սարսափելի՛ բան, այնչափ սարսափելի որ աչքովս տեսնելէս ետեւ անգամ հաւատալս չգար . . . — Որովհետեւ այդպէս է, տիկին, հիմա իմ պարտքս կը սեպեմ ձեզ օրիորդին սենեակը տանիլ, որպէս զի դուք ինքնին հասկընաք երևույթէ մը խաբուած ըլլալիդ : — Ա՛հ, օրիորդ, կը տեսնեմ որ վարպետ էք, բայց ինձ չափ չէք կրնար ըլլալ . . . Հիմա կառաջարկէք որ օրիորդին քով երթամ . անշուշտ վստահ էք որ օրիորդն իր սենեակը կրնամ գտնել : — Բայց, տիկին, հաւատացէք ինձ . . . — Ոչ, ոչ, ալ ուրիշ բան չունիմ ձեզ ըսելիք, միայն թէ գու՞՞ջօրին եւ շէպէ՛ք սանեւչորս ժամ չանցած պիտի ճանբուիք հոսկէ . այսպիսի սարսափելի գայթակղութեան մը չկրնար իշխանուհին հանդուրժել . ահա ես հիմա պիտի երթամ այս ամենը հասկըցընեմ իրեն : Գիշերը դուրս ելնել եւ առաւօտեան ժամ ութին տուն դառնալ . . . սէ, խելքիս կը դաչի . եթէ աչքովս չտեսնէի՝ չպիտի կրնայի հաւատալ, Բայց այսպէս պիտի ըլլար . . . եւ մարդ չպիտի դարմանայ . . . ոչ . . . որու որ պատմեմ՝ անշուշտ պիտի պատասխանէ ինձ թէ « Զարմանալի բան մը չէ, ըլլալիքն այս էր » : Ո՛հ, ի՞նչ դառն վիշտ իշխանուհւոյն, ի՞նչ ահագին հարուած : »

Այս ըսելէ ետև տիկին Կրիվօս արտորնօք ապարանքը վաղեց, Մօսիւն ալ ետևէն, որ իր տիրուհւոյն պէս բարկացած կերուէր:

Ժօրժէթ ալ՝ արագ եւ թեթեւ՝ վազեց փոքր ապարանքը դնաց իմացընելու Ատրիէն օրիորդին թէ պարտէզին փոքր դռնէն դադանաբար ներս մտնելը տիկին Կրիվօս տեսեր կամ տեսնել կարծեր էր:

Գ. ԱՌԻՒ Բ .

ԱՏՐԻԷՆԻ ՀԱԳՈՒԻԼԸ

Գրեթէ մէկ ժամ անցած էր այն պահէն ՚ի վեր որ տիկին Կրիվօս տեսեր կամ տեսնել կարծեր էր թէ օրիորդ Ատրիէն սը ֆարտօվիլ առաւօտուն Սէն-Տիզիէի ապարանին պատշգամբ մտեր էր:

Հետեւեալ նկարագրութեանց արտառոցութիւնը լաւ հասկըցընելու՝ եւ ոչ թէ արդարացընելու համար՝ հարկ է օրիորդ ֆարտօվիլի տարօրինակ բնաւորութեան աչքի զարնող կողմերն երեւան հանել:

Այս տարօրինակութիւնն ուրիշ բան չէր բայց եթէ մաքրի չափազանց անկախութիւն մը, տգեղ եւ զուռելի բաներէ բնական սոսկում մը եւ գեղեցիկ ու ակնապարար բաներով իր շուրջը զարդարելու անյաղթելի պէտք մը:

Երանգներու փափուկութեան ամենէն ջերմ սիրահար նկարիչն, եւ ձեւոց կատարելութեան ամենէն սաստիկ սիրահար արձանագործն Ատրիէնէն աւելի չէր զգար այն ազնիւ խանդը՝ զոր կատարեալ գեղեցկութիւնը կազդէ ընտիր բնութեան տէր եղող անձանց: Բայց այս օրիորդը ոչ միայն աչաց զուարճութիւնը հաճեցընել կը սիրէր, այլ եւ երգոց ներդաշնակաւոր ելեւէջները, նաւագարանաց դողտրիկ եղանակները, բանաւաեղծութեան գեղղեզներն ալ անհուն զուարճութիւն կը պատճառէին անոր: Իսկ անախորժ ձայն մը՝ աններդաշնակ հնչիւն մը՝ մի եւ նոյն անհաճոյ կամ մանաւանդ տխուր ապաւորութիւնը կը նէին միայն ինչ որ տգեղ բան մը տեսած ժամանակ կ'զգար: Ծաղիկներն ու անուշ հոտերն անյաշափ կը սիրէր, որ երաժշտութիւնէ կամ նիւթական գեղեցկութենէ զուարճանալուն չափ անուշաճոտ նիւթերէ ալ կը զուարճանար: Վերջապէս հարկ է խոստովանիլ այս մեծ մոլութիւնն ալ: Ատրիէն համեղ կերակուրներն ալ շատ կը սիրէր, ամենէն լաւ կը նտրէր գեղեցիկ պողոց մը թարժ միսը, ասկեզոյն փասիանի մը փափուկ համը կամ ազնիւ գինեոյ մը անուշ հոտը:

Բայց Ատրիէն այս ամեն հաճոյքներն ազնիւ զգուշաւորութեամբ մը կը վայելէր: Աստուծոյ իրեն պարզեւամ զգայնարան ընելը կրօնական երկիւղածութեամբ կը մշակէր ու կը վատարելագործէր, աննորելի ապերախտութիւն կը համարէր այս առտուած այն ձիւքերը չափազանցու-

Թեամբ բթացընել կամ անարժան ընտրութիւններով նուաստացընել, որոցմէ հետու էր գլխաւորապէս իր ճաշակին չտիրապանց եւ աններող փափկութեամբը: Երբն համար գեղեցիկն ու տղօքըը բարւոյ եւ չարի տեղը կը բռնէին:

Բնական գեղեցկութեան շնորհի եւ վայելչութեան սէրը՝ բարոյական գեղեցկութիւնն ալ սիրելու առաջնորդեր էր զինքը. վասն զի, ինչպէս որ չար եւ ջած կրկի արտայայտութիւնն ամեն գեղեցիկ երեսները կը ազեղացընէ, նոյնպէս ազնիւ զգացմանց արտայայտութիւնն ալ ազեղ երեսները կը գեղազարդէ:

Մէկ խօսքով, Սարիէն հեշտասիրութեան ամենէն կատարեալ եւ ամենէն երեւակայական անձնաւորութիւնն էր... Բայց ոչ այն դուհիկն ազէտ անհանճար եւ ճախող հեշտասիրութեան, որ թանձր եւ կոշտ զուարճութեանց ունակութեամբ կը թիւրի կը զեղծանի եւ կապականի, այլ այն վախճուկ հեշտասիրութեան, որ նոյն յարաբերութիւնն ունի զգայարանաց հետ՝ ինչ որ ատտիկեան կիրթ ճաշակն ունի մտաց հետ: Այս օրիորդին բարուց անկախութիւնն ալ անտահման էր. Այն տեսակ մը նուաստացուցիչ լուծը՝ որուն կանայք ենթարկեալ են իրենց ընկերական կացութեան պատճառաւ՝ ատելի էր իրեն, ուստի եւ քաջաբար միտքը դրեր էր որ ինքզինք ազատ պահէ այն լուծէն:

Սակայն Սարիէնի վրայ այրական բան մը չի կար. այլ ամեն մտամբ կատարեալ կին մ'երօր-

չափ որ մարդ կրնայ երեւակայել. կին էր իր շնորհքովը հաճոյքներովը հրապոյրներովն եւ ակնախառնիչ ու իրական գեղեցկութեամբը. կին էր իր երկչոտութեամբը, ինչպէս նաեւ յանդուհնութեամբը. կին էր՝ մարդոց բիրտ բռնաւորութեան դէմ ունեցած ատելութեամբը, ինչպէս նաեւ իր անձը մոլեգնաբար եւ կուրօրէն արժանաւոր մարդու մը նուիրելու պիտոյքով. կին էր նաեւ իր սուր եւ քիչ մ'ալ տարօրինակ մտքովը. Վերջապէս կին էր իր արդար եւ հեղինիչ արհամարհանօքը որ ունէր կարգ մը բարձրաստիճան եւ շողքըրթեալ մարդոց դէմ՝ որոց երբեմն պատահեր էր իր հօրաքեռ Սէն-Տիգլիէ իշխանուհուն այարանքը՝ երբոր անոր հետ կը բնակէր:

Այս անհրաժեշտ բացատրութիւնները տալէ ետեւ՝ Սարիէն օրիորդին բաղնիքէն ելնելով հագուելուն հանդիսատես ընենք ընթերցողը, Բայց պէտք էր Վենետիկի պատկերահանութեան ճարտար վրձինն ունենալ այս զմայլելի տեսարանը նկարագրելու համար, որ կարծես թէ տասն եւ վեցերորդ դարուն Ֆիօրէնցայի կամ Պօլօնիայի պալատներուն մէկուն մէջ կանցնէր, քան թէ Ֆարիզի Սէն-Ժէրմէն արուարձանը 1832 փետրուար ամսոյ մէջ:

Սարիէնի հագուելու սենեակը կարծես թէ գեղեցկութեան պաշտօնին նուիրեալ փոքրիկ տաճար մ'էր՝ Աստուծոյ շնորհակալութեան համար՝ որ այնչափ հրապուրիչ շնորհներ կառատաձեւնէ կնոջ, չէ թէ այն նպատակաւ որ կինը

զանոնք անտես քնէ, մոխրոյ տակ ծածկէ, դը-
 ծուծ ու դժնդակ խորզի մը ներքեւ շարչարէ,
 այլ որպէս զի ջերմեռանդ երախտագիտութեամբ
 Զանայ շնորհաց եւ վայելչութեանց ամեն փառ-
 փիւռններովը զայն զարդարել ու պայծառացընել,
 որպէս զի Աստուծոյ գործն ամենուն առջեւ փա-
 աււորի: Այս կիսաբոլոր սենեակը գերմանաց-
 ւոց հնարած ջերմանոցներուն ձեւով կրկնակ
 պատուհանէ մը լոյս կառնուր. շէնքին պատերը
 հաստ կոփածոյ քարերէ ըլլալով՝ պատուհանին
 խորութիւնը շատ մեծ էր. դուրսէն միապակեայ
 փեղկով մը կը գոցուէր, ներսէն ալ մեծ ու ան-
 փայլ հայելիով մը: Այս երկու թափանցիկ փեղ-
 կերուն մէջ տեղը մնացած երեք ոտնաչափ ան-
 ջրը պետի մէջ ցախի հողով լցուն սնտուկ մը
 դրուած էր, որուն մէջ անկուած շողապատուն
 բաղեղներն անփայլ հայելիին շորս կողմէն բարձ-
 րանալով ծաղկալից տերեւներէ պսակ մը ձե-
 ւացուցած էին: Արմերն արաբացի պայծառ ե-
 րանդներով նկարէն նանագոյն տաժակոյէ օթօ-
 ցով ծածկուած էին. նոյն դունով հաստ գորգ
 մ'ալ դետինը փռուած էր: Այս շէնքը եւ քիչ
 մ'ալ գոց գոյնը միւս բոլոր զարդերուն երանդ-
 ներն սքանչելի կերպով երեւան կը հանէր:

Պատուհանին առջեւ, որ դէպ'ի հարաւ կը
 նայէր, Ատրիէնի զարդարանաց վերաբերեալ կու-
 հերը կը տեսնուէին, որք ոսկերչական ճշմա-
 րիտ ճարտարակերաներ էին: Գոճաղմէ լայն օտ-
 ղանի մը վրայ կը պահանջէին օսկեղօծ արծաթե

տուփեր ծանրագին մանրանկար խուփերով,
 վանակնէ շիշեր եւ ուրիշ սատախեայ եւ փղոս-
 կըրնայ ոսկեճամուկ զարդագործիներ՝ հրաշալի
 ճաշակաւ շինուած: Նախնի մաքուր ձեւով յօ-
 բնուած երկու արծաթեայ արձաններ՝ ձուածեւ
 եւ շրջուն հայելի մը բռնած էին, որուն շուրջը՝
 փոխանակ քանդակագործ շրջանակի բնական
 թարմ ծաղիկներէ պսակ մը բոլորուած էր, որ
 պարահանդէտի ծաղկեփունջերուն պէս ամեն օր
 կը նորոգուէր:

Նրեք ոտնաչափ արամագիծով եւ կապոյտ
 ծիրանի եւ օսկի նկարներով երկու ճարտնեան
 հսկայածեւ ծաղկակալներ, որ Քամէլիաներով
 Խոուսքուսներով եւ Արատէնիաներով լցուած
 էին, սեղանին երկու կողմը երկններանգ թու-
 փեր ձեւացուցած էին:

Սենեակին խորը՝ պատուհանին դէմ՝ ուրիշ
 ծաղկակոյտէ մը շրջապատեալ Տափնիսի եւ Քը-
 լօէի մանր կճեայ արձանները դրուած էին, ա-
 մօթ խած շնորհի եւ անտիական գեղեցկութեան
 ամենամաքուր եւ անարատ փայլաներ: Այս
 երկու գեղեցիկ արձաններուն տակի կանանչ
 քարէ պատուանդանին վրայ երկու օսկի բուր-
 նոցներ դրուած՝ մէջը անուշահոտութիւններ կը
 վառէին:

Ոսկեղօծ պատկերներով եւ գոյնգոյն քա-
 բերով դրուադեալ արծաթէ մեծ սնտուկ մը՝ որ
 չորս օսկեղօծ սղնձի ոտքերու վրայ դրուած էր,
 զարդարանաց վերաբերեալ մանր մտեր սպանե-

բը կը պարունակէր՝ Երջուն ոտքերու վրայ կե-
ցած եւ բազմոստեան ճրագարաններով զարդար-
ւած երկու հայելի, քանի մ'ընտիր պատկերներ՝
զորս Ատրիէն իր ձեռք նկարած էր Ռափայէլի
եւ Տիփիէնի հրաշակերաներէն օրինակելով՝ որք
ամենագեղեցիկ մարդոց եւ կանանց կենդանա-
ղիւններ էին, քանի մ'արեւելեան յասպիսէ պատ-
ուանդաններու (քօնսօլ) վրայ անուշահոտ ջու-
րերով լցուն եւ վրան ծաղկենկար զարդերով
գոցուած ճերմակ եւ սկիւղօծ արծաթէ սափոր-
ներ, փափուկ բազմոց մը, քանի մ'աթոռներ եւ
սսկեղօծ սեղան մ'այս քաղցրաբոյր սենեակը
զարդարած էին :

Ատրիէն՝ բաղնիքէն նոր ելեր՝ զարդարանաց
սեղանին առջեւ նստեր էր՝ իր երեք նաժիշտնե-
րէն չըջատատեալ : Իր անձնահաճութեամբը
կամ մանաւանդ ամեն բանի մէջ գեղեցկութիւն
ու ներդաշնակութիւն սիրող բնաւորութեամբն
ուզեր էր որ իրեն ծառայող աղջիկները խիստ
վայելուչ եւ անօրինակ կերպիւ հագուած ըլ-
լան : Արդէն խարտեաչ ու վառվռուն Ժօրժէ-
թը տեսանք Մարիօի նկարագրած սիրաբոյր
նաժիշտին հրապուրիչ կերպարանօքը : Երկու
ընկերներն ալ անկէ վար չէին մ'նար գեղեցկու-
թեան ու շնորհքի կողմէ :

Մէկը Ֆլօրին անուն բարձրահասակ եւ վա-
յելչաձեւ աղջիկ մ'էր թուխ մազերով եւ դժ-
գոյն դէմքով, որ բանաստեղծներուն նկարագրած
Սքտեմիտ սրտորդուհւոյն ձեւն ու կերպարանքը

կը յիշեցընէր : Իր խիտ մազերը հիւսուած եւ
գլխուն ետեւը ոլորուելով՝ երկայն սակի դնտա-
սեղով մը հաստատուած էին : Միւս աղջիկնե-
րուն պէս ասոր ալ թեւերը մերկ էին սպասաւո-
րելու գիւրութեան համար : չըջադեցատ մը հա-
գած էր բաց կանանչ գունով որ Վենետիկցի
պատկերահաներուն ընտանի գոյնն էր : Երջագ-
դեստին վարի կողմը խիստ լայն էր, եւ իր նեղ
մէջքնոյն ալ մահակաձեւ ծածկած էր պարանո-
սէն վար իջած եւ հինդ սսկի կոճակներով գոց-
ուած ճերմակ կտաւէ վիզնոցին ծալքերը :

Ատրիէնի երրորդ նաժիշտն անչափ թարմ
եւ անմեղ դէմք մ'ունէր, հասակն անչափ բա-
րեձեւ ու կատարեալ էր, որ տիրուհին Հեպէ
անուաներ էր զայն : Նուաղ վարդագոյն եւ յու-
նական ձեւով չըջադեցատ մը հագած էր, որ իր
գեղեցիկ պարանոցն ու թեւերը մինչեւ ուսը բաց
կը թողուր :

Այս աղջիկներուն երեքն ալ ծիծաղադէմ
եւ երջանիկ երևոյթ մ'ունէին : Երբէք չէր տես-
նուէր իրենց վրայ այն նենդամիտ դառնութեան
հախանձոտ հնազանդութեան անվայել համար-
ձակութեան կամ ցած հյուլթեան նշանները, որք
ծառայութեան սքլորակիան արդիւնքն են : Ատ-
րիէնի մատուցած փութաջան խնամքնուն մէջ
անչափ սէր կար՝ սրչափ մեծարանք եւ հրա-
պոյր, եւ կարծես թէ չավաղանց զուարճութիւն
մը կ'զգային իրենց տիրուհին չքնադադեղ ընե-
լու : Կը թուէր թէ զայն պճնելն ու պաճուճելն

անոնց համար զուարճալից արհեստ մ'էր, որան
«իրով ուրախութեամբ, եւ պանծանօք կ'զբա-
ղէին»:

Արեւն իր պայծառ ճառագայթներով կը լու-
սաւորէր Ատրիէնի զարդարանաց սեղանը՝ որ
ինչպէս ըսինք՝ պատուհանին դիմացն էր. Ատ-
րիէն ցած յենարանով աթոռի մը վրայնստած էր,
բաց կապոյտ գունով եւ վրան տերեւներ բան-
ուած բնհեղեայ երկայն սննեկազգեստ մը հա-
զած էր, զոր տասներկու տարու աղջկան մը բա-
րակութիւն ունեցող մէջքին վրայ կասկեր էր մե-
տաքսեայ ժապաւէնով մը՝ սրուն երկայն ծայրե-
րը վար կախուած կը ծածանէին: Խր գեղեցիկ եւ
թռչնոյ վզի պէս թեթեւ ու արձակ պարանոցը,
ինչպէս նաեւ ուսն ու աննման թեւերը մերկ է-
ին. թէ եւ ըրած բազդատութիւնն իս խիստ հա-
տարակ է, ամենէն աղնիւ ու սնարատ փողոկրն
հազիւ կրնայ գաղափար մը տալ սնոր փայլուն
սզորկ թարմ եւ կենդանի մօրթին ակնախտիդ
ուպիտակութեան վրայ: Բաղնիքէն ելած ժամա-
նակ մազերուն արմալին ներքեւ քանի մը կա-
թիլ ջուր մնացած ըլլալով, ուսերէն վար դա-
լարապտոյտ սահած ժամանակնին կարծես թէ
ըլբերդեայ մարդարիաներ կը գլորէին ճերմակ
հարմարի վրայ: Խարսեաշ մարմիններու յատուկ
եղած այս սքանչելի սպիտակութեան փաղբիւ-
նը կը կրկնապատկէր Ատրիէնի բոսորագոյն շաբ-
թերովը, վարդագոյն փոքրիկ ականջներովը
բաց ռունգերովն եւ փայլուն եղունգներովը, որք

կարծես թէ թափանցիկ նիւթով մ'օծուած էին.
վերջապէս ուր որ իր զուտ կենդանի եւ տաք ար-
իւնը կրնար մարմնոյն մօրթը գունաւորել, հոն
կեանք առողջութիւն եւ երիտասարդութիւն
կարտայայտէր: Ատրիէնի խոշոր եւ թաւիշակերպ
սեւ աչքերը մերթ խելք ու խորամանկութիւն
կը ցայտէին, մերթ թալահար եւ քօղեալ կը
բացուէին երկու երկայն արտեւանանց գանգուր
ծոպերու մէջ՝ որք իր կամարածեւ ըսրակ յօն-
քերուն պէս սեւ էին. . . զման զի բնութեան
մէկ զմայլելի կամաճութեամբը՝ գլխուն մազերը
խարսեաշ եւ յօնքերը սեւ էին. ճակատը՝ յու-
նական արձաններու ճակատին պէս փաթր էր,
բայց երեսը կատարեալ ձուածեւ. քիթը փա-
փուկ ու թեթեւ կերպիւ արծուային. ակասե-
րը գոհարի պէս սպիտակափայլ. եւ բոսորագոյն
ու արշտելի կերպով հեշտասէր բերանը կարծես
թէ քաղցր համբոյրներ զուարթ ժպիտներ եւ
փափուկ համադամոց ճաշակներ կը խնդրէր:
Վերջապէս անհնար էր տեսնել առաւել ազատ,
առաւել խրոխտ, առաւել գեղեցիկ գլխու
դիրք մը, որովհետեւ պարանոցին ականջին եւ
իր լայն ու գոգաւոր ուտերուն մէջ ընդարձակ
միջոց կար: Ինչպէս որ ըսինք, Ատրիէն խարս-
եաշ էր, բայց Տիտիէնի ու Ղօնար տը Վէնտիլի
նկարած կանանց սքանչելի պատկերներուն կը
նմանէր. . . ըսել կուզենք թէ հալած ոսկին
այն աստիճան ակնախտիդ եւ շողոզոուն ցոլացում
չունէր՝ որչափ Ատրիէնի մազերը, որ բնակա-

նարար կոհակածեւ եւ մտաքսի պէս կակուղ ու
բարակ էին, եւ այնչափ երկայն՝ որ կանգնած
ժամանակ մինչեւ գետինը կը հասնէին եւ որովք
կրնար Աստղկան պէս իր մարմինը պատել: Այն
վայրկենին մէջ մանաւանդ հիւանալի տեսիլ մ'ու-
նէին իր մազերը: Ժօրժէթ՝ մերկ թեւերով տիրու-
հւոյն ետեւը կանգնած՝ մեծ գժուարութեամբ
հաղիւ կրցեր էր իր փոքրիկ ձերմակ ձեռքե-
րուն մէկուն մէջ ասեռու այն փառաւոր վարսերը՝
որոց փայլն արեւուն ճառագայթներէն կը կրկ-
նապատկէր: Երբոր ղեղաղէշ սննկապանուհին
փոփոխրեայ սայնորը խոթեց այն մտաքսանման
բարդ ի բարդ վարսերուն սկիծածան կոհակաց
մէջ, կարծես թէ քիւրաւոր կայծեր կը ցայտէին.
Լոյսն ու արեւը սսկեղոյն բեկբեկումներ կը ծա-
ւալէին բազմաթիւ թեթեւ խոպրպեաց ողլոյղ-
ներուն վրայ, որք ճակտին երկու քովէն Ատրի-
էնի այտերն ի վար կախուելով՝ իրենց առաձգա-
կան դիւրաթեքութեամբ կը փայփայէին անոր
դեռափթիթ ձիւնափայլ սաինքը, եւ անոնց ըզ-
մայլելի ծածանման հետ կերերային:

Երբոր Ժօրժէթ՝ ոտքի վրայ կանգնած իր
տիրուհւոյն ղեղեթիկ մազերը կը սանտրէր, Հէ-
պէ մէկ ծունկը գետինը եւ միւս ծունկին վրայ
ալ Ատրիէնի քնքուշ ոտքը դրած, սեւ սաթէնէ
փոքրիկ կոշիկ մը կը հաղցընէր, եւ անոր բարակ
ժապաւէնները խաչածեւ կը կապէր մետաքս-
եայ ծակոտկէն դուլպայի մը վրայ, որմէ մորթին
վարդազէղ սօլխապոլթիւնն ու կոճին անհամե-

մատ նրբութիւնը կը նշմարուէր: «Ճօրին ալ՝
քիչ մ'ետեւօք կանգնած՝ ոսկեղօծ տուփի մը մէջ
անուշահոտ զանգուած մը տիրուհւոյն կը ներ-
կայացընէր, որով Ատրիէն իր կարմրածայր բա-
րակ մատներով զմայլելի ձեռքը թեթեւ մը շփեց:

Վերջապէս շմոռնանք լիւթինն ալ, որ տի-
րուհւոյն ծունկին վրայ պառկած՝ իր խոշոր աչ-
քերն ամենայն զօրութեամբ կը բանար եւ կար-
ծես թէ խորին ուշադրութեամբ Ատրիէնի հագ-
ուելունն այլ եւ այլ պարագաները կը դիտէր:

Յանկարծ դուրսէն արծաթեայ զանգակ մը
հնչելով, Ճօրին տիրուհւոյն ակնարկութեամբ
դուրս ելաւ եւ քիչ մ'ետքը ներս մտաւ արծաթ-
եայ փոքրիկ ամպէի մը վրայ դուրսած նստակ մը
բերելով:

Ատրիէն, մինչդեռ իր նափշտները զինքը
կը հաղուեցընէն, առաւ նստակը՝ զոր Բարթո-
վիլէ հողերուն մատակարարը դրած էր, եւ փա-
րունակութիւնն այս էր.

« Օրիորդ:

« Չեր բարի սիրտն ու զհասնձնութիւնը
« ճանչելով, ամենայն փատահութեամբ առ ձեզ
« դիմելու կը համարձակիմ: Քսան տարի ձեր
« հանդուցեալ հօրը Բարթովիլի կոմս եւ դուք
« սին ծառայեցի, կրնամ ըսել, հաւատարմու-
« թեամբ եւ եռանդով . . . : Հիմա ապարանը
« վաճառուեր է, եւ ահա կիսնս ու ես այնօր վա-
« զը պիտի ձանրուինք եւ առանց ապրուստի
« պիտի մ'նանք: Մեր այս հասակին մէջ, արանդ,

« որչափ սարսափելի հարուած մ'է այս, Օրի-
« որդ . . . »

— Խեղճ անձինք . . . ըսաւ Ատրիէն ընթեր-
ցումն ընդհատելով . արդարեւ հայրս միշտ կը
գոլէր ասոնց ուղղութիւնն ու անձնութիւն-
նը . »

Եւ շարունակեց ընթերցումը .

« Թէպէտ մեր պաշտօնը չկորսնցընելու մի-
« ջոց մը կառաջարկուի մեզ , բայց վաթութիւն
« պէտք է ընենք . արդ՝ ոչ ես եւ ոչ կիինս չենք
« ուղեր այն գնով մեր հացը գնել . . . »

— Լաւ , լաւ . . . միշտ նոյն անձինքն են ,
ըսաւ Ատրիէն . աղքատութեան մէջ արժանա-
պատուութիւնը դաշտային ծաղկանց անուշահո-
տութեանը կը նմանի : »

« Օրիորդ , մեզնէ պահանջուած անարժան
« գործը ձեզ հասկըցընելու համար պէտք է
« նախ ըսեմ թէ երկու օր առաջ Պ . Ռօտէն փա-
« րիղէն հոս եկաւ : . . . »

— Ա՛ . Պ . Ռօտէնը , ըսաւ Ատրիէն ընթեր-
ցումը նորէն ընդհատելով . Տ'էկրինեի արբային
քարտուղարը . . . ալ չեմ զարմանար եթէ նեն-
գութիւն մը կամ խաւարային դարանագործու-
թիւն մը կայ բանին մէջ . տեսնենք . »

« Պ . Ռօտէն եկաւ իմացուց մեզ թէ երկիրը
« ծախուեր է եւ թէ ինք կարող է մեզ մեր պաշ-
« տօնին մէջ պահելու՝ եթէ երկիրը գնող տիկ-
« նոջ վատահամբաւ քահանայ մը խոստովանա-
« հայր տալու աշխատինք իրեն հետ , եւ եթէ՝

« այս նպատակին զիւրաւ հասնելու համար՝
« յանձն առնուք ուրիշ պատուական յարգի եւ
« սիրելի ծխաթէր քահանայ մը զրպարտել .
« Ասկէց աւելին կայ . Պ . Ռօտէն առաջարկեց
« ինձ որ ապարանին մէջ ինչ որ դառնայ՝ շօթա-
« թը երկու անգամ գաղտնաբար գրեմ իրեն .
« Պէտք է խոստովանիմ ձեզ , Օրիորդ , թէ այս
« ամօթալի առաջարկութիւններն հնար եղա-
« ծին չափ պատրուակեալ ու ծպտեալ էին ճշ-
« մարտակերպ պատճառաբանութիւններով .
« բայց որչափ որ ձեւը ճարձար ըլլաք , իմաստը
« պատմածիս պէս էր . . . »

— Կաշառաբեկութի՛ւն . . . զրպարտու-
թի՛ւն , քսութի՛ւն , ըսաւ Ատրիէն զգուանօք .
այս մարդիկը (ճիզուէթները) միտքս բերածիս
պէս՝ խաւարի թոյնի եւ զազիր սեւ զեռունե-
րու գաղափարներ կը պաշարեն զիս ակամայ . . .
եւ յիրաւի խիտ ահաւելի տեսարան մ'է : Այս
պատճառաւ աւելի կը սիրեմ խեղճ Տիւբօնի եւ
անոր կնոջ հանդարտ եւ քաղցր երեսները միտ-
քըս բերել : »

Յետոյ շարունակեց ընթերցումը .

« Անշուշտ կրնաք մակաբերել , Օրիորդ ,
« թէ բնաւ չվարանեցանք . քոսն տարի ծառա-
« յելէ ետեւ պիտի ելնենք ապարանէն , բայց
« անարատ անունով . . . » Զիմա , Օրիորդ ,
« եթէ գուք որ այնչափ ազնիւ սիրտ թունիք՝
« ձեր հարուստ ծանօթներուն յանձնարարու-
« թիւն ընելով կրնաք պաշտօն մը գտնել մեզ ,

« Թերեւս ձեր շնորհիւ այս անգութ տարակուս
« սանքէն կազատինք : . . . »

— Անշուշտ , ինձ զխմելնին պարասչ շարտի
եղնէ , ըսաւ Ատրիէն : Սասնկ առաքինի մարդիկ
Ռօտէնի ձիրաններէն ազատելը ոչ միայն պարտք
այլ եւ բերկրութիւն մ'է , վասն զի արդար եւ
միանգամայն վտանգաւոր է . . . եւ ես ալ կը
տիրեմ տկարները կեղեքող հղօրաց դէմ մաքու
ռիլ :

Ատրիէն վերստին շարունակեց ընթերցումը .
« Մեր վրայ այոջափ ձեզ խօսելէ ետեւ , Օ-
« բիոնդ , ներեցէք որ ուրիշներու վրայ ալ ձեր
« պաշտպանութիւնը հայցենք , վասն զի միայն
« ինքզինք մտածելն աղէկ բան չէ . երեք օր
« առաջ երկու նաւ փոթորիկի բռնուելով մեր
« ծովեղերքն ինկան : քանի մը նաւորդ միայն
« ազատուելով հոս բերուեցան , ուր ես եւ կինս
« ամեն պէտք եղած խնամքն ու դարմաններն
« ըրիք թնոնց . արդէն մէկ քանին փարիզ դա-
« ցին , բայց մէկը հոս մնաց , վասն զի ծանրա-
« պէս վիրաւորեալ ըլլալով չկրցաւ մեկնիլ եւ
« տակաւին քանի մ'օր հոս մնալու հարկադրեալ
« է Ս.յս անձը գրեթէ քսան տարեկան
« հնդիկ արքայազունն մ'է . եւ գեղեցկութեանը
« չափ բարետիրոս ալ երիտասարդ մը կերելի , որ
« հասարակ բան չէ , թէ եւ ինչպէս որ կըսեն՝
« իր երկրի մարդոց պէս գէմքը պղնձադոսն է : »

— Հնդիկ արքայազունն մը , քսան տարե-
կան , գեղանի եւ բարետիրտ երիտասարդ մը .

դոչեց Ատրիէն զուարթութեամբ , արդարեւ ըզ-
մայլելի եւ մանաւանդ հազուագիւտ բան է . այս
նաւաբեկեալ արքայազունն արդէն իմ բոլոր
համակրութիւնս գրաւեց . . . բայց ինչ կրնամ
ընել Գանգէսի եզերքէն եկող այս Ադոնիսին
համար՝ որ Բիքարտիոյ ծովեղերքը ցամաքն ին-
կեր է : »

Ատրիէնի երեք նախնիներն իրենց տիրու-
հւոյն երեսը նայեցան առանց շատ զարմանալու ,
վասն զի վարժուած էին անոր տարօրինակ բնա-
ւորութեանը : Ծօրմէթ եւ Հէպէ կամացուկ մը
ժպտեցան : Ծլօրին ալ , թոյն բարձրաճառակ գե-
ղեցիկ թխահեր եւ գեղնած աղջիկն ալ իր տիրուն
ընկերացը պէս ժպտեցաւ , բայց քիչ մ'աշ եւ
գրիթ է մտածելով , որպէս թէ իր տիրուհւոյն
խօսքն ուշադրութեամբ լսելու եւ մտքը պած
հելու զբաղեալ էր : Ատրիէն՝ իր խելքը միտքը
Գանգէսի եզերքէն եկող Ադոնիսին տալով շա-
րունակեց նամակին ընթերցումը .

« Հնդիկ արքայազունին հայրենակիցներէն
« մէկը՝ որ զայն խնամելու համար քովը հենալ
« ուղեց , հասկըցուց ինձ թէ երիտասարդ ար-
« քայազունն իր բոլոր ունեցածը կորուսեր է
« այս նաւաբեկութեան մէջ . . . եւ թէ չգի-
« տեր ինչ միջոց պիտի գտնէ փարիզ հասնելու
« համար՝ ուր իր անյապաղ ներկայութիւնն ան-
« հրբաժեշտ է եզեր մեծ շահերու նկատմամբ . . .
« Ս.յս տեղեկութիւններն ինձ առողջ արքայա-
« զուէնը չէ . ան իր մեծանձնութեանը չձգեր

« տրտնջել . այլ իր հայրենակիցն է , որ աւելի
 « դիւրահաղորդ ըլլալով՝ այս բաները խորհրդ-
 « դաբար իմացուց ինձ , աւելցնելով թէ իր երկ-
 « տասարդ հայրենակիցն արդէն մեծ դժբաղ-
 « դու թիւններ կրած էր . հայրը՝ որ Հնդկաս-
 « ասի մէկ մասին թագաւորն է եղեր , վերջին
 « ժամանակներս անգղիացուցմէ սպանուեր եւ
 « բոլոր ունեցածներէն կողոպտուեր է . . . »

— Զարմանալի՛ բան , ըսաւ Ատրիէն մտա-
 ծելով , այս պարագաները կը յիշեցընեն ինձ թէ
 հայրս շատ անգամ մեր մէկ ազգականին խօսքը
 կընէր որ Հնդկաստան երթալով հնդիկ թագա-
 ւորի մը հետ ամուսնացեր է , որուն քով Սիմօն
 զօրապետն ալ՝ որ մօտ ժամանակներս մարաջախտ
 եղաւ՝ զինուորական հրամանատարութիւն կընէ
 եղեր . . . » Յետոյ խօսքը կտրելով՝ աւել-
 ցուց ժպտադէմ . « Տէր Աստուած , ինչ տարօ-
 րինակ բան մը պիտի ըլլայ եթէ . . . եւ այս բա-
 ներն ալ ինձ կը պատահին . . . չգիտցող-
 ներն ալ կը տեսն թէ թարօրինակ բնաւորութեան
 տէր աղջիկ մ'եմ . . . կարծեմ թէ ոչ ես՝ այլ
 Նախախնամութիւնը երբեմն թարօրինակ գոր-
 ծեր կընէ : Բայց նայինք թէ մեր խեղճ Պ . Տիւ-
 բօնն այս գեղեցիկ արքայազունին անունն ալ
 կիմացընէ ինձ . . . »

« Անշուշտ , Օրիորդ , կը ներէք մեր անքա-
 « դաքավարութեանը . բայց կարծեմք թէ բո-
 « լորովին անձնասէր մարդիկ եղած պիտի ըլ-
 « լայինք եթէ միայն մեր վիշտը հասկըցնէինք

« ձեզ , մինչդեռ մօտերնիս քաջ եւ արժանի ար-
 « քայազուն մ'ալ կայ գթալի վիճակի մէջ : Վեր-
 « ջապէս , օրիորդ , հաւատացէք ինձ , ես ձեր
 « եմ եւ մարդ ճանչելու բաւական վարժուած .
 « ուստի այս նորատի Հնդկին ազնիւ եւ քաղցր
 « դէմքը միայն տեսնելով կրնամ երգնուլ թէ
 « արժանի է ձեր կարեկցութեանը . բաւական
 « է միայն փոքրիկ գումար մը դրկել , որպէս զի
 « քանի մ'եւրոպական հաղուստներ գնենք ա-
 « նոր , ինչու որ նաւաբեկութեան միջոցին իր
 « բոլոր հագուստները կորուսած է : »

— Եւրոպական հագուստներ . . . գոչեց
 Ատրիէն զուարթ ու թեմամբ : Խեղճ արքայազուն
 պատանի . Աստուած պահէ ան ալ զիս ալ այն ըզ-
 գեոտներէն . Գիպուածն ինձ Հնդկաստանի խո-
 րերէն մահկանացու մը կը զրկէ , որ բարեբաղ-
 դաբար եւրոպացուց անձոռնի զգեստն եւ սար-
 սափելի վեղորը չէ հագած , որք մարդն այն աս-
 տիճան կը ազեղացընեն ու ծիծաղելի կընեն , որ
 ստուգիւ անոնց չհաւնելու համար այնչափ կիրթ
 ճաշակ եւ առաքինութիւն հարկաւոր չէ . . . :
 Վերջապէս ահա գեղեցիկ իշխանազուն երկ-
 տասարդ մը կուգայ ինձ Արեւելքէն , ուր մար-
 դիկ մեռաքս շղարչ եւ շալ կը հաղնին . ուս-
 տի այս հազուադէպ եւ միակ առիթը չեմ կոր-
 սնցընէր փորձ մ'ընելու . . . ոչ , ոչ , եւ-
 րոպական զգեստ չըլլար , ինչ կուղէ թող ըսէ
 խեղճ Պ . Տիւբօն . . . Բայց ինչ է արդեօք այս
 սիրուն արքայազնին անունը , Նորէն կըսեմ , ինչ

զարմանալի հանդիպում մը կըլլար այս, եթէ
 Գանգէսի միւս կողմը գտնուող ազգականնիս ըլ-
 լար այս արքայազունը: Տղայութեան ժամանակս
 այնչափ գովեառ լսած եմ իր թագաւոր հօրը վը-
 րայ, որ անպատմելի բերկրութիւն պիտի զգամ
 արժանաւոր ընդունելութիւն մ'անոր որդւոյն ը-
 նելով . . . : Բայց տեսնենք, անունը տես-
 նենք . . . : » Եւ շարունակեց .

« Եթէ խնդրուած փոքրիկ դումարէն զատ
 « հաճիք նաեւ միջոց մը շնորհել իրեն որ հայրե-
 « նակցին հետ փարիզ հասնի, մեծ բարիք մ'ը-
 « բած կըլլաք այս դժբաղդ արքայազուն երի-
 « տասարդին .

« Ա երջապէս, օրիորդ, ձեր փափկասրտու-
 « թիւնը բաւական ճանչելուս համար կը կար-
 « ծեմ որ թերեւս այս օգնութիւնն արքայազնին
 « զրկած ժամանակնիդ չուղէք ձեր անունը
 « յայտնել . այն ժամանակ, հաճեցէք, կաղաչեմ
 « ինչպէս որ կամք կրնէք՝ այնպէս հրամայել ինձ
 « եւ վստահ ըլլալ խորհրդապահութեանս վրայ .
 « Իսկ եթէ՛ ընդհակառակն՝ ուղէք ուղղապէս
 « իրեն հասցընել, ահա անոր անունը, ինչպէս
 « որ իր հայրենակիցը գրով տուաւ ինձ . « Ճալմա
 « իշխան, որդի Բաճա—Սինկ թագաւորին
 « Մունաիի . »

— Ճալմա . . . ըսաւ Ատրիէն յիշողութիւնն
 ամփոփելու ջանալով . . . Բաճա—Սինկ . . .
 այո . . . ան է . . . ան է . . . այս անունները
 քանի քանի անգամ հայրս յիշած է ըսելով թէ այս

մեր ազգական ծերունի հնդիկ թագաւորին պէս
 քաջ եւ դիւցազնաբարոյ մարդ քիչ կը գտնուի
 աշխարհիս մէջ . . . : Կերեւի թէ որդին ալ անկէ
 վար չմնար: Այո, Ճալմա . . . Բաճա—Սինկ . . .
 ճշգիւ ասոնք են . . . : այս անունները, ըսաւ
 ժպտելով, հասարակ անուններ չեն որ մոռցուին
 կամ ուրիշ անուններու հետ շփոթին . Ուրեմն
 Ճալմա իմ ազգականս է, քաջ եւ ազնուասիրտ
 է, երիտասարդ եւ գեղանի է . մանաւանդ եւրո-
 պական սարսափելի զգեստը բնաւ հագած չէ, եւ
 հիմա չըբաւոր ու անօգնական է: Արդարեւ զմայ-
 լելի բան է անախակալ բարեբաղդութիւն մ'է ինձ
 համար: Ուրեմն շուտ ընենք, յաւերժահարսանց
 վիպասանութեան պէս բան մ'ընենք, որուն դիւ-
 ցազն այս սիրելի արքայազունն ըլլայ: Ոսկերանգ
 եւ երկնագոյն տարաբանող թռչնիկ, որ եկեր
 մեր տխուր կլիմայներուն մէջ ինկեր է . . . գո-
 նէ հոս այնպիսի բան մը գտնէ . . . որ իր լու-
 սապայծառ եւ հոտաւէտ երկիրն յիշեցնէ: » Ատ-
 րիէն ասոնք ըսելէ ետեւ դարձաւ իր նաժիշտնե-
 րէն մէկուն .

« Ժօրժէթ, թերթ մը թուղթ առ եւ գրէ: »

Աղջիկը ոսկեզօծ սեղանին քով գնաց որուն
 վրայ գրագրական նիւթերու փոքրիկ արկղ մը
 կար, նստաւ անոր առջեւ եւ ըսաւ տիրուհւոյն .
 « Օրիորդ, ձեր հրամաններուն կսպասեմ . . . »

Ատրիէն Տը Բարտօսիլը, որուն հրաշագեղ
 դէմքն ուրախութիւն երջանկութիւն ու զը-
 ւարդութիւն կը ցոլար, հետեւեալ նամակը գը-

րել տուաւ՝ ճերուհի պատկերհանի մ' ուղղեալ , որ երկար ժամանակ ուրուադ ծուծիւն ու նկարչութիւն սովորեցուցած էր իրեն . վասն զի Ատրիէն ինչպէս ուրիշ արհեստներու՝ այնպէս եւ պատկերհանութեան մէջ յաջողակ էր :

« Միրելի Գիգիէնս , բարետիրա Վերօնէզս , աղնիւ Ռափայէլս , մեծ ծառայութիւն մը կը խնդրեմ ձեզնէ . . . վստահ եմ որ կը կատարէք այն սիրալիր յօժարափութութեամբ զոր միշտ դատած եմ ձեր վրայ :

« Պիտի երթաք շուտով գտնէք այն վարպետ պատկերհանը՝ որ իմ տասնեւհինգերորդ դարու ձեւով հազուատներուս ուրուադ իծը շինեց : Այս անգամ շինուելիքն Հնդկական արդի հազուատներ են երիտասարդի մը համար , եւ կուզեմ որ Անդրնուսին կամ մանաւանդ Հնդկական Բաքոսին վրայ չափ առնուք , որն որ աւելի պատշաճ կըլլայ . . . :

« Այս հազուատները պէտք է որ քաջայարմար եւ միանգամայն ճոխ ու վայելչաձեւ ըլլան . ուստի ջանացէք որ խիստ ընտիր կերպաներէ ըլլան , եւ մանաւանդ ջանացէք որ Հնդկական կերպաններու նմանին կամ անոնց մօտենան . գօտիլի եւ գլխու փաթիւթոցի համար ալ վեց ընտիր ու երկայն լահօր չալ առէք , երկու ձերմակ , երկու կարմիր , երկուք ալ նարնջադոյն . այս գոյնները խիստ լաւ կը յարմարին թխորակ դէմքերու :

« Ասոնք երկու կամ առ առաւելն երեք ա-

ւոր մէջ պատրաստելէ ետեւ , իմ ուղեւորական կառքս նստելով անյապաղ Քարտօվիլի ապարանքը կերթաք , ուր ձեր վաղեմի բարեկամ աղնիւ Տիւբօն մատակարարը ձեզ ձալմա անուէն երիտասարդ հնգիկ իշխանագունի մը քով պիտի տանի : Կըսէք այն արեւելեան բարձրաստիճան եւ մեծ իշխանագունին թէ անծանօթ բարեկամ մը՝ եւրօպական անտանելի հազուատներէն գինքն ազատ պահելու համար՝ պէտք եղածը եղբայրաբար կը զրկէ իրեն . եւ կաւելցընէք թէ յիշեալ բարեկամըն անհամբերութեամբ իրեն սպասելով՝ կը խնդրէ որ շուտով Փարիզ գայ : Աթէ իշխանագունն իր հիւանդ ըլլալը պատճառ ցուցընէ , կըսէք իրեն թէ իմ կառքս պատուական ննջարան մ'է , որուն մէջ անկողինը տարածուելով շատ հանդիստ կրնայ ընել : Հարկ չէ ըսել թէ խոնարհաբար ներում կը խնդրէք անծանօթ բարեկամին կողմանէ , որ ոչ շքեղ պատգարակներ եւ ոչ ալ գոնէ համեատ փիղ մը կը զրկէր իրեն . վասն զի , աւանդ , հոս պատգարակները միայն Օթէրային եւ փիղերն ալ դադանաց փակարանին մէջ կը տեւնուին , որն որ մեզ տարօրինակ կերպիւ վայրենի պիտի երեւցընէ մեր պաշտպանած իշխանագունին աչքին :

« Երբոր գինքը Փարիզ գալու հաճեցընէք , իսկոյն ճանբայ կեղնէք ու հոս Պապիլոն փողոցն իմ փոքր ապարանս կը բերէք (ի՞նչ յարմար գողադիպութիւն Պապիլոն փողոցը բնակելիս : գոնէ այս անուէն անհաճօյ չեքուր Սքեւելքցիի

մը) . վերջապէս ինձ կը բերէք այն սիրուն իշխանազունը՝ որ ծաղկանց գոհարաց եւ արեգական աշխարհին մէջ ծնած ըլլալու բարեբաղդութիւնն ունի :

« Կը յուսամ , ազնիւ եւ վաղեմի բարեկամ , որ այս նոր կամահաճութեանս վրայ չէք դարմանար եւ մանաւանդ արտառոց ենթադրութիւն մը չէք ընել : Ստոյգն ըսելով , այս պարագայիս մէջ ձեզ ընտրելու , ձեզ՝ որ անկեղծաբար կը սիրեմ ու կը յարգեմ , բաւական է ձեզ համոզելու թէ այս յիմարական երեւցած գործին ներքեւ ուրիշ բան կայ : »

Ատրիէն այս վերջին խօսքը լուրջ եւ ծանր ձայնով մ'արտասանեց , մինչդեռ նախընթաց խօսքերը ծիծաղաղէմ գուարթութեամբ մը գրել կուտար : Բայց յետոյ նորէն դէմքն ու ձայնը փոխելով գուարթութեամբ շարունակեց .

« Կեցիք բարով , վաղեմի բարեկամ , ես քիչ մ'այն հին ժամանակի զօրաւարին կը նմանիմ , որուն դիւցադնական քիթն ու աշխարհակալ ծնօտը քանի քանի անգամ ուրուադծել տուած էք ինձ . ձակտամարտի ժամանակ անհոգութեամբ կը զուարճաբանեմ . այո՛ , վասն զի ժամէ մ'ետեւ պատերազմ մ'ունիմ ընելիք , մեծ պատերազմ մը սիրելի մոլեռանդ հօրաքեռս հետ : Բարեբաղդաբար անվեհերութիւն ու քաջութիւն չպակսիր վրաս , եւ սիրտս անհամբերութեամբ կը տոչորի ժամ առաջ կռիւն սկսիլ այն խստակրօն իշխանուհիին հետ :

« Կեցիք բարով , հազարաւոր բարի յիշատակութիւններով կողջունեմ ձեր պատուական կիներ . Այս գրիս մէջ ձեր յարգելի կինը յիշելուս նպատակը գլխաւորապէս ձեզ քաջալերել է դեղեցիկ երիտասարդ իշխանազուն մ'ինձ համար ետեւանացը վրայ . որովհետեւ ուրիշ որ պէտք էր սկսիլ՝ հոն հարկ է վերջացընել , խոստովանելով ձեզ թէ սխալի երիտասարդ մ'է :

« Գարձեալ կեցիք բարով . . . »

Յետոյ դարձաւ Ժօրժէթին .

« Գրեցի՞ր , աղջիկ : — Այո՛ , Օրիորդ : — Ուրեմն աւելցու յետագրին մէջ .

« Սեղանաւորիս ուղղեալ հրամանագիր մը կը զրկեմ ձեզ , որպէս զի բոլոր այս ծախուց համար պէտք եղած ստակը ձեզ անմիջապէս վճարէ . ուստի բան մի ինայեք . դուք գիտէք որ ես բաւական ֆէֆֆէրէ՞ մ'եմ . (հարկ է որ այս արական բառը գործածեմ , որովհետեւ դուք ձեր բռնաւորութեամբը մի միայն ձեզ սեփականած էք այս բառը՝ որ ազնիւ առատաձեռնութեան նշանակ է) : »

« Հիմա , Ժօրժէթ , ըսաւ Ատրիէն , երես մը թուղթ բեր ինձ , եւ այդ նամակն ալ որ ստորագրեմ : »

Քարտովիլ օրիորդն առաւ գրիչը՝ զոր Ժօրժէթ ներկայացուց իրեն , նամակն ստորագրեց եւ

* Գաղղ . կռան Սէնեէօր :

իր սեղանաւորին սեղընալ հրամանագիր մը դրաւ մէջը , այսպէս .

« Պ . Նօրվալին ինձ համար ընելիք ծախուց
« պէտք եղած ստակն իրեն վճարուի՝ ստացադիր
« առնուելով :

ԱՏԻԻՆԵ ՏԸ ՔԱՐՏՕՎԻԼ . »

Այս անցքին եւ ժօրժէթի գրած ժամանակ՝
Ֆլօրին եւ Հէպէ իրենց տիրուհւոյն զարդարա-
նաց սպասուորելու պաշտօնը շարունակելէն,
որ գիշերազգեստը հանելով հագուեր էր հօրա-
քրոջը քով երթալու համար .

Ֆլօրինի անընդհատ եւ յամառ՝ բայց պատրու-
ուակեալ ուշադրութենէն՝ որով Ատրիէնի առ Պ .
Նօրվալ գրել տուած նամակին ականջ գրած էր ,
գիւրաւ կը հասկցուէր որ անոր բերնէն ելած ա-
մեն մէկ բառերն իր սովորութեան համեմատ միտ-
քը պահելու կը ջանար :

« Աղջիկ , ըսաւ Ատրիէն Հէպէի , այս նամա-
կը շուտով Պ . Նօրվալի դրկէ :

Այս միջոցին արծաթեայ դանդակը նորէն
հնչեց դուրսը :

Հէպէ զանգակին հնչման պատճառն հասկը-
նալու եւ միանգամայն տիրուհւոյն հրամանը կա-
տարելու համար երբոր դէպ 'ի դուռը գիմեց ,
Ֆլօրին անոր առաջքն անցնելով ըսաւ Ատրիէնի .

« Օրինորդ , կը հաճի՞ք որ այս նամակն ես ղըր-
կել աամ . ման ղի մեծ ապարանքը պիտի եր-
թամ . — Ուրեմն դու տար , ըսաւ Ատրիէն . դուն
ալ , Հէպէ , նայէ ինչ կուզեն դուրսը , » եւ հը-

րաման ըրաւ ժօրժէթի որ նամակը շուտով կըն-
քէ :

Երբոր ժօրժէթ նամակը կը կնքէր , Հէպէ
դուրսէն ներս դարձաւ .

« Օրինորդ , ըսաւ , այն գործաւորը՝ որ երէկ
Լիւթինը գտեր բերեր էր , կաղաչէ որ վայրկեան
մը ձեզ ներկայանայ . երեսին զոյնը նետած է եւ
շատ տխուր կերելի . — Արդէն պէտք մ'աւնե-
ցեր է ինձ , շատ ուրախ եմ , ըսաւ Ատրիէն ղը-
ւարթութեամբ . փոքր գահլիճը տար այն առա-
քինի եւ պարկեշտ երիտասարդը , եւ դու Ֆլօ-
րին , նամակը շուտով դրկէ : »

Ֆլօրին դուրս ելաւ :

Տը Քարտովիլ օրինորդն ալ՝ Լիւթինն ետեւէն՝
փոքր գահլիճը մտաւ , ուր Ակրիքօլ կ'սպասէր :

ԳԼՈՒԽ Գ .

ԻՍՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆ

Երբոր Ատրիէն սը Բարասովիլ Ակրիքօլի ըս-
պասած փոքր գահլիճը մտաւ , վերջին աստիճան
վայելուչ պարզութեամբ հագուած էր . նեղ
մէջքնոցով եւ ժամանակին նորաձեւութեան
համեմատ առջեւը սեւ մետաքսէ բարակ ժա-
պաւէններով բանուած կարմիր քազմիրէ շրջա-
զգեստ մը՝ իր յաւերժահարսի հագակն ու կըր-

կուրծքը երեւան կը հանէր. ճերմակ կերպասէ փոքր օձիք մը՝ վարդաձեւ կապերով սկովտեան լայն ժապաւէնէ փողկապի մը վրայ դարձած էր. ոսկեփայլ մազերն իր սպիտակ դէմքը շրջանակաձեւ պատած էին անթիւ երկայն ու թեթեւ խոպոպիներով որ մինչեւ ուսերը կիջնէին .

Ակրիքօլ՝ իր հօրը հաւատարմութեամբ համար թէ Պ. Հարտիի գործարանը կերթար, գործի զգեստներ հաղնելու ստիպուեր էր. միայն թէ նոր կապոյտ կտաւէ շապկաձեւ վերարկու մը հագած էր, եւ շապիկին օձիքն ալ՝ որ ճերմակ հաստ կտաւէ էր, վզին բոլորտիքն անխնամ կերպով կապուած սեւ փողկապի մը վրայ ինկած էր. իր մօխրագոյն լայն տափատին ներքեւ մաքրապէս մօմաղօժեալ կոշիկները կը տեսնուէին, եւ իր մկանստ ձեռացը մէջ նոր չուխայէ գեղեցիկ գլխարկ մը բռնած էր. վերջապէս կտրմիր ասղնենկար եզերքով կապոյտ վերարկուն՝ որ անոր ցորենագոյն շղալից դէմքն երեւան կը հանէր, վայելչաձեւ ծալքերով կտրովի ուսերն ՚ի վար իջած՝ ոչ միայն իր աղատ եւ անկեղծ շարժմանցն արգելք չէր ըլլար, այլ եւ ընդհանրապէս հագնուած չուխա զգեստէն կամ վերարկուէն շատ աղէկ վայելք էր իրեն .

Ակրիքօլ՝ Քարտովիլ օրիորդին դալուն սպասած ժամանակ՝ սքանչելի արուեստիւ քանդակեալ արծաթէ գեղեցիկ սկահ մը տեսնելով՝ զայն կը զննէր, որուն հին եւ աղնիւ կճէ՝ պատուանդանին կցուած արծաթէ փոքրիկ տախտակի մը

վրայ հետեւեալ բառերը դրոշմուած էին. Քուրտուլի Ժոն-Մորի Գորգիւն Գործարէ 1831 .

Ատրիէն՝ իր սենեակէն դռնով մը միայն դատուած դահլիճն անցնելու ժամանակ՝ այնչափ մեղմով քալեր էր գորգին վրայ, որ Ակրիքօլ չի կրցաւ նշմարել անոր ներս մտնելը. ուստի մէկէն ՚ի մէկ ցնցուելով ասդին դարձաւ երբոր քաղցրահնչիւն ու ներդաշնակաւոր ձայն մը լսեց որ ըսաւ իրեն .

«Ահա գեղեցիկ սկահ մը, այնպէս չէ, պարոնս — Այո, շատ գեղեցիկ, Օրիորդ, պատասխանեց Ակրիքօլ բաւական շիտթութեամբ. — Կը տեսնէք որ ես արդարութիւնը կը սիրեմ, աւելցուցուց օրիորդը մատովն արծաթեայ փոքրիկ տախտակը ցուցնելով. պատկերհանն իր քաշած կենդանագիրը կ'ստորագրէ . . . մատենագիրն իր հեղինակութիւնը. ուստի կուզեմ որ արհեստաւոր մ'ալ իր շինած գործն ստորագրէ. — Ի՞նչ կըսէք, Օրիորդ, այս անունը . . . — Խեղճ փորագրիչ գործաւորի մ'է, որ այս ճարտարակերտ քանդակը հարուստ ոսկերչի մը համար շինած էր . . . : Երբոր ոսկերչին այս սկահն ինձ ծախեց, զարմացաւ մ'նաց իմ կարգէ դուրս եւ թերեւս ըստ իւր կարծեաց անարդար պահանջմանս վրայ, երբոր այս հազուագիւտ գործը շինողին անունը հասկընալէ ետեւ՝ ուղեցի որ ոսկերչին անուանը տեղ անոր անունը դրոշմուել պատուանդանին վրայ. Խեղճ գործաւորը՝ եթէ հարբօտութիւն չունի՝ գոնէ համբաւ մ'ունենայ .

այնպէս չէ, պարոն» ։

Անհնար էր Ատրիէնին ասկէց աւելի շնորհալից կերպով խօսակցութիւն բանալ Ակրիքօլի հետ : Ուստի երկաթագործը քաջալերուիլ սկըսելով պատասխանեց . « Ես ալ գործաւոր ըլլալով, Օրիորդ, կրկնապատիկ կ'զմայլիմ ձեր այս արդարութեան վրայ : — Որովհետեւ դուք ալ գործաւոր էք, պարոն, ուրախ կ'ըլլամ այս բարեգիպութեան վրայ : Բայց հաճեցէք նստիլ »

Եւ սիրալիր քաղաքավարութեամբ ոսկեթել ծիրանի մեծաքսէ թիկնաթոռ մը ցուցուցին ջն ալ նոյն կերպասէն շինուած բազմոցի մը վրայ նստաւ :

Տեսնելով Ակրիքօլի վարանու մը, որ նորէն առջեւը կը նայէր շիտթութեամբ, Ատրիէն դայն քաջալերելու համար Ալեթինը ցուցուց եւ ըսաւ դուարթութեամբ . « Ս.յս խեղճ փոքրիկ կենդանին, զոր շատ կը սիրեմ, ձեր բարեսիրութեան կենդանի յիշատակ մը պիտի ըլլայ միշտ ինձ համար, պարոն . ուստի ձեր այս այցելութիւնն ալ բարենշան կը թուի ինձ . չեմ գիտեր ինչ բարի նախադրացութիւն մը կըսէ ինձ թէ կրնամ թերեւս օգտակար ծառայութիւն մ'ընել ձեզ : — Օրիորդ, ըսաւ Ակրիքօլ համարձակութեամբ, իմ անունս Պօտուէն է, եւ ես երկաթագործ եմ Փարիզի մօտ Բլէսիս գիւղը Պ. Հարտիլի գործարանը . երէկ քսակնիդ պարգեւել ուզեցիք ինձ . . . չընդունեցի . . . այսօր եկած եմ ձեր այնպէս անուաբար ինձ առաջարկած գու-

մարին թերեւս տանապատիկը կամ քսանապատիկը խնդրելու . . . Ամենէն առաջ այս կը փութամ ըսել ձեզ, Օրիորդ, որովհետեւ ամեն բանէ աւելի ծանր է ինձ համար . . . այս խօսքերը շրթունքս կայրէին . հիմա աւելի հանգիստ եմ . . . — Կը հասկընամ ձեր խղճին փափկուութիւնը, ըսաւ Ատրիէն . բայց եթէ զիս ճգնչէիք՝ առանց երկիւղի կը զիմէիք ինձ . սրչափ ստակ պէտք է ձեզ : — Չեմ գիտեր օրիորդ : — Ի՞նչ կ'ըսէք, պարոն . . . սրչափ ստակի պէտք ունենալնիդ չէք գիտեր : — Ոչ, Օրիորդ, չեմ գիտեր, եւ եկեր եմ ձեզնէ խնդրել ոչ միայն ինձ պէտք եղած ստակը, այլ եւ հասկընալ թէ սրչափ ստակ պէտք է : — Նայինք, պարոն, ըսաւ Ատրիէն ժպտելով, բացատրեցէք ըսածնիդ . . . կրնաք զգալ թէ որչափ եւ յօժարափոյթ ըլլամ՝ չեմ կրնար գործին ինչ ըլլալն աղէկ գուշակել . . . — Օրիորդ, երկու խօսքով հասկըցընեմ ձեզ, Բարի ձեր մայր մ'ունիմ, որ իր թարմութեան ժամանակ զիս եւ ուրիշ լքեալ խեղճ տղայ մը մեծցընելու համար չարաչար աշխատութեամբ իր առողջութիւնը խանգարեց . հիմա ալ կարգն իմէ զայն խնամելու, եւ բարեբաղդ եմ որ այս պարտքս կը կատարեմ . . . Բայց ասոր համար աշխատութենէս զատ ուրիշ միջոց մը չունիմ : Արդ՝ եթէ ես աշխատելու վիճակի մէջ չգտնուիմ, մայրս խեղճ կ'ըլլայ : — Չեր մայրն այսուհետեւ բանի մը կարօտութիւն չպիտի ունենայ, պարոն, վառն զի

կը կարեկցիմ իրենս . . . — Կը կարեկցի՛ք իրենս .
 — Անշուշտ . — Կը ճանչէ՛ք ուրեմն իմ մայրս .
 — Հիմա , այո՛ — Ա՛հ , օրիորդ , ըսաւ
 Ակրիքօլ յուզեալ սրտիւ վայրկեան մը լռելէ
 ետեւ . կը հասկընամ ձեր միտքը . . . արդա-
 բեւ . . . աղնիւ սիրտ մ'ունիք եղեր , լա Մայէօ
 իրաւունք ունէր . . . : — լա Մայէօ մի՞ յըսաւ
 Ատրիէն զարմացմամբ Ակրիքօլի նայելով , վասն
 զի այս խօսքն առեղծուած մ'էր իրեն համար :

Գործաւորը՝ որ իր բարեկամներուն վրայ
 ամաչելու բան մը չունէր , քաջաբար շարունա-
 կեց . « Օրիորդ , բացատրեմ ըսածս , լա Մայէօ
 խեղճ օրիորդ մ'է խիստ աշխատասէր , որուն հետ
 մեծցած եմ . մարմնով աձեւ ըլլալուն համար լա
 Մայէօ կը կոչեն զինքը : Կը տեսնէք որ գժբաղդ
 օրիորդն այնչափ ստորին վիճակի մէջ կը գտնուի ,
 որչափ դուք բարձր վիճակի մէջ . բայց սրտի
 կողմանէ , գիւրազգացութեան կողմանէ . . .
 ան , օրիորդ , անտարակոյս եմ որ ձեզնէ վար չի
 մնար Երբոր երէկուան ձեզ ներկայա-
 նալս եւ ինչ կերպով այն գեղեցիկ ծաղիկն ինձ
 տուած ըլլալնիդ անոր պատմեցի , իսկոյն այս-
 պէս մտածեց ձեր վրայ — Հաւատացէ՛ք ,
 պարոն , ըսաւ Ատրիէն շարժեալ սրտիւ , այդ
 բաղդատութիւնն ուրիշ ամեն խօսքերէ աւելի
 զիս կը շողոքորթէ ու կը պատուէ Սիրտ
 մը՝ որ անգութ գժբաղդութեանց մէջ բարի եւ
 փափուկ կը մնայ , հազուադիւս գանձ մ'է
 Գիւրին է մէկու մը բարեսիրտ ըլլալ՝ երբոր գեղե-

ցիկ եւ դեռահասակ է , փափկասիրտ եւ վեհանձն
 ըլլալ՝ երբոր հարուստ է : Ուրեմն կընդունիմ ձեր
 այդ բաղդատութիւնը , բայց այս պայմանաւ որ
 ատոր արժանի ըլլալու առիթ մը տաք ինձ շու-
 տով : Շարունակեցէք ուրեմն , կաղաչեմ : »

Որչափ որ Ատրիէն մտերմական շնորհալից
 քաղցրութեամբ կը վարուէր Ակրիքօլի հետ ,
 բայց եւ այնպէս բնական վեհութիւն մը կար իր
 վրայ , որ բարուց անկախութենէ , մտաց բարձ-
 րութենէ եւ զգացմանց աղնուութենէ յառաջ
 կուգայ , Ուստի Ակրիքօլ իր պաշտպանուհւոյն
 շքնադ գեղեցկութիւնը մոռնալով , քիչ քիչ սի-
 րալիր եւ խորին ակնածութիւն մ'զգալ սկսաւ ,
 որ օրիորդին հասակին եւ զուարթութեանը նա-
 յելով հակասական կը թուէր :

« Եթէ միայն մայրս ունենայի , Օրիորդ , ը-
 սաւ նորէն Ակրիքօլ , բռնի անգործութեան դա-
 ասապարտուիրս այնչափ մեծ հոգ մը չէր ըլլար
 ինձ . վասն զի աղքատներն իրարու կօգնեն .
 մեր բարի դրացիներն հոգի կուտան մօրս վրայ ,
 եւ զայն անօթի չին թողուր , բայց անոնք ալ
 խեղճ մօրս օգնելու համար ինքզինքնին պիտի
 զրկեն , որով մօրս ընելիք փոքրիկ նպաստնին
 նոյն իսկ չքաւորութենէ աւելի ծանր եւ անտա-
 նելի պիտի ըլլայ իրեն . բայց եւ այնպէս միակ մօրս
 համար չէ որ աշխատելու պէտք ունիմ , այլ եւ
 հօրս համար՝ զոր տասնեւութ տարիէ 'ի վեր տե-
 սած չէինք եւ դեռ երէկ Փարիզ հասաւ Արպե-
 րիայէն , ուր իր վաղեմի զօրապետին՝ որ հիմա

Միմօն մարաջախա է՝ սիրոյն համար մնացեր էր : — Միմօն մարաջախոր մի՛ . . . ըսաւ Ատրիէն զարմացմամբ : — Կը ճանչէ՞ք զինքը , Օրիորդ : — Անձամբ չեմ ճանչեր , բայց մեր ընտանեաց մէջէն կին առած է . . . — Ի՞նչ բարեբաղդութիւն . . . դոչեց երկաթագործը , Ուրեմն Ռուսաստանէն հօրս բերած երկու աղջիկները ձեր աղքատականն են : — Մարաջախան երկու աղջիկ ունի . . . հարցուց Ատրիէն զարմանքն ու հեաաքքութիւնն աւելնալով : — Ա՛հ , Օրիորդ , տասնեւհինգ կամ տասնեւվեց տարեկան երկու հրեշտակներ , երկու գեղեցիկ ու սիրուն երկւորեակներ , այնչափ համեմման , որ իրարմէ զանազանել խիստ դժուարին է . . . Մայրերնին աքտորի մէջ մեռեր է , եւ ունեցած քիչ մը հարստութիւնն ալ զրաւուելով , Սիպերիոյ խորերէն հօրս հետ աղքատարար ճանապարհորդելով հոս եկած են . հայրս իր անձնուիրութեամբն ու գորովալիր սիրովն անոնց թշուառութիւնը մոռցընել տալու ջանացեր է . . . ա՛հ , աղնիւ հայրս . . . անհաւատալի պիտի թուի ձեզ , Օրիորդ , եթէ ըսեմ թէ առիւծի քաջութեան հետ մօր մը գորովասրտութիւնն ունի . . . — Եւ ո՛ր են այդ սիրուն աղջիկները , պարսն , ըսաւ Ատրիէն : — Մեր տունը , Օրիորդ . . . ահա այս պատճառաւ իմ կացութիւնս դժուարին եղած էր , եւ ասոր համար է որ համարձակեցայ ձեզ դիմելու : Բայց ասով ըսել չեմ ուզեր որ այսպէս աւելցած ընտանիքս իմ աշխատութեամբս պա-

հելու կարող չեմ , ոչ , այն չէ միտքս . . . բայց եթէ զիս բանտարկեն . . . — Ձեզ բանտարկեն մի՛ . . . եւ ինչո՞ւ համար : — Ահա , օրիորդ , հաճեցէ՞ք կարդալ այս ազգարարութիւնը որ Լա Մայէօի դրկած են , այն խեղճ օրիորդին՝ զոր քիչ մ'առաջ յիշեցի . . . եւ որ քոյր մ'է ինձ համար . . . »

Այս ըսելով Ակրիքօյ՝ Լա Մայէօի դրուած անանուն նամակն Ատրիէնի տուաւ :

Օրիորդը զայն կարդալէ ետեւ զարմանալով մ'ըսաւ երկաթագործին . « Ա՛ , պարսն , դուք բանտատեղծ էք եղեր : — Ոչ այդ կարծիքն ունիմ վրաս , ոչ ալ վառասիրութիւնը , օրիորդ . . . միայն թէ ցերեկուան աշխատութենէս ետեւ երբոր տուն կը դառնամ մօրս քով , կամ շատ անգամ ալ երկաթ ձեւած ատենս միտքս դրաղեցընելու կամ մարմինս հանդստացընելու համար , մերթ տաղեր եւ մերթ երգեր յօրինելով կ'դբօսնուամ : — Եւ այդ նամակին մէջ յիշուած Աւետարանաց երգը թշնամական եւ վատնդաւոր բան մ'է : — Ամենեւին ոչ , օրիորդ , վասն զի ես բարեբաղդաբար Պ. Հարտիի քով կը բանիմ , որ իր դործաւորաց վիճակն հընար եղածին չափ երջանիկ ըրած է , մինչդեռ ուրիշ դործարաներու մէջ աշխատող մեր բազմութիււ ընկերները դժբաղդ վիճակի մէջ են . . . ուստի յօրինած երգս եռանդաղին անկեղծ եւ արդարախոս բողոք մ'է 'ի նպաստ անոնց , եւ ոչ աւելի՛ բան մը . բայց թերեւս դիտէք , օրիորդ , որ ժամանակէ մ'ի վեր դաւադրութիւններն ու

խոսովու թիւններն յաճախած ըլլալուն, թեթեւ պատճառներով մարդ կամբաստանուի ու բանապէս կը դրուի . . . Եթէ ինձ ալ այնպիսի դժբաղդու թիւն մը պատահի, ինչ պիտի բնեն մայրս . . . հայրս, եւ երկու որբ աղջիկներն որք մեր ընտանիքը կը համարուին մինչեւ որ Սիմօն մարաջախտը փարիղ վերադառնայ . . . Ահա այսպիսի թշուառութիւնէ մ'ազատ մնալու համար եկեր եմ խնդրել ձեզնէ, օրինորդ, որ եթէ դիպուածով դիտ բռնեն՝ երաշխաւորութիւն մը տաք ինձ համար, որպէս զի բանապէս դրուելով դորձէս չմնամ, որովհետեւ կրնամ ձեզ վստահացընել թէ իմ աշխատութեամբս կրնամ ամենուն հասնիլ . — Գոհութիւն Աստուծոյ, ըսաւ Ատրիէն զուարթութեամբ, այդ գործը կրնայ կարգի դրուիլ, այստուհետեւ, պարոն բանաստեղծ, ձեր ներշնչութիւնները երջանկութիւնէ քաղեցէք եւ ոչ վըշտաց փութը մուսայէն . . . սեռախնախ կիմացընեմ թէ ձեր երաշխաւորութիւնը կը տրուի . — Ահ, օրինորդ . . . մեր ազատարարը պիտի ըլլաք : — Երկրորդ, մեր բժիշկը մտերիմ բարեկամութիւն ունի եւեւեւ այաջածնէի մը հետ (ինչպէս կուղէք այնպէս հասկըցիք, ըսաւ Ատրիէն ժպտելով, չէք սխալիր) . բժիշկը մեծ աղքեցութիւն ունի այն ֆէ մարդուն վրայ, վասն զի ամեն սնդամ պաշտօնէ ձուռելէն մէկ օր առաջ բարեբաղդաբար խրատ տուած է անոր որ առողջութեան պատճառաւ քաղաքական կեանքէ հրաժարի : Ուրեմն բօլորովին անհօգ եղիք :

եթէ երաշխաւորութիւնը բաւական չըլլայ, ուրիշ միջոցներ կը խորհինք : — Օրինորդ, ըսաւ Ալրիքօլ շարժեալ սրտիւ, մօրս հանդատութիւնը եւ թերեւս կեանքն իսկ ձեզ պարտական պիտի ըլլամ . . . հաւատացէք որ դիտ ապաշնորհ չի պիտի դանէք : — Այդ բնական բան մ'է : Հիմա ուրիշ բանի վրայ խորհինք . պէտք է որ շատ ունեցողներն իրաւունք ունենան չունեցողներուն օգնելու . . . Սիմօն մարաջախտին աղջիկներն իմ ընտանիքէս են, պէտք է որ հոս դան հետըս նստին . կը խնդրեմ որ այս բանը ձեր բարի մօրն իմացընէք . այս իրիկուն ես անձամբ պիտի դամ եւ իմ աղղկականներուս բրած հիւրընկալութեան համար շնորհակալութիւնս իրեն յայտնելով զանոնք պիտի տանուեմ հոս բերեմ : »

Այս միջոցին յանկարծ Ժօրժէթ քովի սնեակին վարադոյրը բանալով ահաբեկ դէմքով մը ներս եկաւ :

« Ահ, Օրինորդ, դոչեց, փողոցին մէջ կարգէ դուրս անցքեր կանցնին . — Ի՞նչ անցք, պատմէ նայիմ, ըսաւ Ատրիէն : — Այս կարողս փոքր դռնէն ձանբու գնելու դացեր էի, փողոցին մէջ ժանտագէժ մարդիկներ տեսայ, որ փոքր ապարանին քովի չէնքին պատերն ու պատուհանները կը դնէին մէկը լրտեսելու կերպով : — Օրինորդ, ըսաւ Ալրիքօլ տրտմութեամբ, կասկածըս սխալ չէր, ահա դիտ կը վնասեն . . . — Ի՞նչ կըսէք : — Ինձ այնպէս թուեցաւ որ Սէն-Մէրիէ փողոցէն լրտեսներ կուգային ետեւէս . . . տա . . .

բակոյտ չմ'նաց . . . հոս մտնելու տեսեր են եւ զիս
բռնել կուզեն . . . Հիմա որ, Օրիորդ, ձեր
համակրական պաշտպանութիւնը հաճեցաք չը-
նորհել մօրս . . . եւ ես ալ Միմօն մարաջախ-
տին աղջկանց համար հող մը չունիմ, անհաճոյ
բան մը ձեզ չսպատահելու համար՝ կերթամ ինք-
զինքս կը յանձնեմ . . . — Մի ընէք, տարոն,
ըսաւ Ատրիէն, ազատութիւնն այնպիսի թանկա-
գին բան մ'է որ կամովին զոհելու չդարկարելի է
որ Յօրժէթ սխալած ըլլայ . . . բայց ինչ որ ալ ըլ-
լայ, կազաչեմ որ ինքզինքնիդ չմասնէք . . .
հաւատացէք ինձ . . . զգուշացէք որ չբռնը-
ռելք . . . ասանկով իմ ալ ընելիք միջնորդու-
թիւնս կը դիւրանայ . . . վասն զի ես այնպէս
կը կարծեմ որ դատաստանական վարչութիւնը
մէկ անգամ ձեռք ձգածը դիւրաւ թող չտալու
չափազանց փոյթ մ'ունի։ — Օրիորդ, ըսաւ Հէ-
պէ նոյնպէս շուարեալ ներս մանկելով, մարդ մը
հիմա փոքր դուռը դարկաւ եւ հարցուց թէ կա-
պոյտ մեկնողակով երկատարդ մ'եկան հոս . . . եւ
աւելցուց թէ փնտռած անձին անուրը Ակրիքօլ
Պօտուէն է . . . եւ թէ խնստ կարեւոր բան
մ'ունի անոր խնայընելու։ — Ակրիքօլ Պօտուէն
իմ անուրն է, ըսաւ երկաթադորձ երկատար-
դը, եւ յայնի կը տեսնուի որ վարպետութեամբ
մը գլխ ասկէ դուրս հանել տալ կուզեն։ — Ատոր
տարակոյտ չկայ, ըսաւ Ատրիէն, ուստի պէտք է
'ի դերեւ հանել այն որոգայթը։ Ի՞նչ պատաս-
խան տուիր, աղջիկս, յաւելցուց Ատրիէն Յլօրի-

նի ուղղելով խօսքը։ — Օրիորդ . . . պատաս-
խան տուի թէ ճշմարտութիւնը որու վրայ կը խօսիք։
— Շատ աղէկ պատասխաններ ես . . . հարցընող
մարդն ի՞նչ ըսաւ ատոր վրայ։ — Մեկնեցաւ գը-
նայ, Օրիորդ։ — Անշուշտ քիչ մ'ետքը նորէն
գալու համար, ըսաւ Ակրիքօլ։ — Շատ հաւա-
նական է, յարեց Ատրիէն, անոր համար պէտք է
որ, տարոն, քանի մը ժամ հոս մնալ յանձն առ-
նուք . . . վասն զի դժբաղդաբար ստիպուած
եմ հիմա իմ հօրաքեռս Մէն-Տիդիէ իշխանուհւոյն
քով երթալ կարեւոր խօսակցութեան մը համար՝
որարդէն ետ չէր կրնար ձգուիլ, բայց հիմա եւս
առաւել ստիպողական եղաւ Միմօն մարաջախտին
աղջկանց վրայ ձեր տուած անդեկութիւններ-
րով . . . Աւրեմն հոս մ'նացէք, տարոն, վա-
սըն զի դուրս ելնելուդ պէս պիտի բռնեն ձեզ։
— Օրիորդ, ներում չնորհեցէք ինձ եթէ ձեր այդ
վեհանձնական առաջարկութիւնը չընդունիմ։
— Ինչո՞ւ համար։ — Անոր համար որ զիս վարպե-
տութեամբ հոսկէց դուրս ձգել կուզեն, որպէս զի
ըստ օրինաց տունը կոխելու հարկ չմ'նայ . . . բայց
հիմա՝ եթէ ես դուրս չելնեմ՝ անոնք պիտի գան
հոս մանեն . . . եւ ես երբէք չեմ ուզեր այսպիսի
անհաճոյ խուղարկութեան մը պատճառ ըլլալ։
Քանի որ հիմա մօրս վիճակին վրայ վախճալու
բան մը չունիմ, բանա մանկն հողս չէ։ — Միթէ
ձեր մօրը կրելիք արտմութիւնը մտատանջու-
թիւնն ու երկիւղները բան մը չեն։ Եւ ձեր հայ-
րըն ու այն խեղճ գործաւորութիւն որ ձեզ եղբօր

պէս կը սիրէ եւ սրտովն ինձմէ վար չմնար կը սէք, կը մոռնաք զանոնք ալ, պարոն . . . , Հաւատացէք ինձ, ընտանիքնիդ սրտասանջութեան մէջ մի ձգէք . . . հոս կեցէք, Ես անտարակոյս եմ, որ իրիկուն չեղած ձեզ այս ձանձրութենէն կազատեմ, թէ երաշխաւորութիւն առաջ կը թէ ուրիշ միջոցաւ : — Բայց, Օրինորդ, ենթադրենք թէ ձեր այդ ազնուախոհ առաջարկութիւնն ընդունեցի, միթէ զիս հոս չեն կրնար դանել : — Ամենեւին, ըսաւ Ատրիէն, այս փոքր ապարանին մէջ թաքուստի տեղ մը կայ՝ անասափճան սքանչելի վարդատութեամբ շինուած, որ ամենաբարակ խուզարկութիւններն իսկ չեն կարող դանել : Ժօրժէթ ձեզ հոն կը առնի, եւ հանդիստ կը նստիք հոն, մինչեւ անդամ կրնաք ստանաւորներ ալ յօրինել ինձ համար՝ եթէ սոս փրճակի՞դ ներշնչէ : — Ա՛հ, Օրինորդ, այս որչափ բարեարտութիւն է ինձ համար, դնչեց Ակրիբօլ, ինչպէս արժանի եղայ առնոյ : — Ինչպէս մի՞, կեցիք որ բռնմ : Ենթադրեցէք թէ ձեր բնաւորութիւնը՝ ձեր վիճակը համակրութեան արժանի չըլլայ : Ենթադրեցէք թէ նրա լիակամ պարանկանութիւն մ'ունեցած չըլլամ ձեր հօրը որ այնչափ գորովազին անձնուիրութեամբ ինձանկէ Ալօն մարաջտափին աղջիկները՝ որ իմ ազգականն են, դռնէ այս Ալեթինը մաքերնիդ բերէք, պարոն, Լիւթինը, ըսաւ Ատրիէն ծիծաղելով, զոր իմ սիրոյս դարձուցիք . . . , իրաւ կըսեմ . . . ծիծաղելուս մի

նայիք, յարեց տարօրինակ եւ զարմանալի օրհորդը, ամենապիտքը վտանգ մը չկայ ձեզ համար, եւ ես ալ շատ ուրախ եմ այս միջոցիս : Ուստի, պարոն, շուտով դրեցէք այս թղթապանակիս վերայ ձեր եւ մօրերնուդ հասցէն, եւ գացէք Ժօրժէթին ցուցընելիք թաքուն սենեակը, եւ եթէ ուրիշ բանտէ մ'ազատելու համար այս մանուկք բանտերնիդ ճեղ չձանձրացընէ, ինձ համար գեղեցիկ ստանաւորներ շինեցէք : »

Երբոր Ժօրժէթ կրիտասարկն առջեւն ինկած՝ թաքստեան տեղը կը տանէր : Հնչել կ'ստորի մօխրազոյն մօրթէ եւ միտրազոյն փեռաբներով փոքրիկ փնդոյր մը բերաւ տիրուճեայն : որովհետեւ Ատրիէն՝ Ահն-Տիգրիէ իշխանուհւոյն բնակած մեծ ապարանքն երթալու համար՝ մեծ պարտեղէն պիտի անցնէր :

Այս սեւտարանէն քառօրդ ժամեաքը, Ֆլօրին դադանաբար Տիկին Արիօայի սենեակը զընաց, որ ինչպէս ըսինք՝ Մէն-Տիգրիէ իշխանուհւոյն առաջին սենեկապանն էր :

« Է՛, նայինք ինչ տեղեկութիւն բերիր, հարցուց Արիօա արիկինն օրիորդին : — Ահաւտիկ այս առաւօտ սկսած ու լսածներս, զորս դրի առած եմ, ըսաւ Ֆլօրին թուղթ մը տալով կաւտուհւոյն ձեռքը : բարեբաղդարար յիշողութիւնս սուրէ : . . . — Այս առաւօտ ժամը քանի՞ն տուն դարձաւ, հարցուց կաւտուհւին կիրքով : — Ո՛վ, արիկին : — Ատրիէն օրիորդը : — Բայց դուրս ելած չէր, տիկին, ժամ իննին

բազմիք մացուցինք : — Բայց գիշերը դուրսն
անցունելէ ետեւ՝ ժամ իննէն առաջ տուն դար-
ձաւ : Տես որ աստիճան անկարգութեան հա-
օած է : »

Յլօրին խոր զարմացմամբ արկին արիւօայի
կը նայէր :

« Չեմ հասկընար , Տիկին , ձեր ըսածը :
— Ի՞նչպէս , միթէ Ատրիէն օրիորդն այս առա-
ւօտ ժամ ութ լին դուրսէն տուն չգարձաւ պար-
տէղին փոքր դռնէն : — Ես երէկ տկարութիւն
ուսննալով՝ այս առաւօտ ժամ իննին վար լիջայ ,
որպէս զի օրիորդը բազմիքն հանննք ժօրժէթի
ու շէպէի հետ . . . ուստի կերդնում , տիկին ,
որ անկէ առաջ եղածը չեմ գիտեր : — Այդ ու-
րիշ . . . ուրեմն այս ըսածս ստուգէ ընկերնե-
րէդ . անոնք քեզնէ կասկած չունենալով՝ ամեն
բան կը յայտնեն քեզ . . . — Այն , տիկին :
— Օրիորդն այս առաւօտ ի՞նչ ըրաւ՝ զինքը տես-
նելէդ 'ի վեր : — Ժօրժէթին նամակ մը գրել
տուաւ առ Պ . Նօրվալ . այն նամակն ես ուղեցի
զրիկել , որպէս զի պատճառ մ'ունենամ դուրս
ելնելու եւ տեսած ու լսածս զրի աճնելու . . .
— Լաւ . . . նամակն ի՞նչ ըրի : — Ժ. քօմ
գուրս պիտի ելնէր՝ անոր տուի որ բոսթան ձը-
գէ . . . — Անխելք , գոչեց տիկին արիւօա .
չէի՞ր կրնար ինձ բերել : — Բայց որովհետեւ օ-
րիորդն իր սովորութեան համեմատ բարձրաձայն
գրել տուաւ ժօրժէթի , բոլոր ըսածները գիտէի
եւ այս տեղեկագրիս մէջ անցուցի : — Մի եւ նոյն

բան չէ . . . կարելի է որ նամակին յուղարկու-
մըն ուշացընել պէտք կըլլար . . . իշխանուհին
եթէ լսէ՝ պիտի նեղանայ . . . — Ես կարծեցի
թէ ըրածս աղէկ էր . . . տիկին : — Այն , գի-
տեմ որ յօժարամտութիւն չպակտիր քու վրադ ,
վեց ամսէ 'ի վեր դո՛հ ենք քեզնէ . . . բայց այս
անգամ մեծ անխոհեմութիւն մ'ըրիր . . .
— Ներողամիտ եղիք . . . տիկին . . . արդէն
ըրածս բաւական վշտալի է ինձ : »

Եւ սրտէն բղխած հառաչք մը զսպեց աղջի-
կը :

Տիկին արիւօա խոժոռ գէմքով մ'անոր նա-
յելով՝ երգիծական ձայնով մ'ըսաւ . ուրեմն ,
սիրելիս , եթէ խղճատանքդ չներեր՝ ազատ ես ,
մի շարունակեր , եւ ել գնա . . . — Աղէկ
գիտէք , տիկին , որ ես ազատ չեմ , ըսաւ Յլօրին
կարմրելով , աչքը լցուեցաւ եւ յաւելցուց . դիտ
Պ . Ռօտէն դրաւ հօս , եւ ես անկէ կախեալ եմ :
— Ուրեմն ի՞նչ օգուտ ունին այդ հառաչանք-
ները : — Խղճատանքս աղամայ կը խայթէ զիս . . .
այնպիսի բարետիրտ եւ անկասկած օրիորդ մը
լրտեսել . . . — Ստուգիւ ամեն կիրպով կա-
տարնալ է օրիորդը . բայց դուն անոր վրայ դու-
վեստ խօսելու չեկար , Ուրիշ ի՞նչ եղաւ , պատմէ
նայինք : — Այն դորձաւորը՝ որ երէկ իրիկուն
Վիւթինը գտեր ու բերեր էր , հիմա նորէն եկաւ
եւ օրիորդին ներկայանալու հրաման լինդրեց :
— Ինչ հոն է այդ դորձաւորը : — Չեմ գիտեր . . .
անձերս մտած ժամանակ ես նամակն առեր գուրս

կելնէի . . . — Աւրեմն նայէ որ հասկընաս թէ այն գործաւորն ինչ բանի համար եկեր է օրիորդին քով, եւ այսօր իրիկուն չեղած՝ պատճառով մը նորէն հոս եկ ու խմացու ինձ : — Գլխուս վըրայ, տիկին . . . — Օրիորդը մտայոյզ եւ սըրտաթանջ կերեւէր իշխանուհւոյն հետ այսօր ընելիք տեսակցութեանը վրայ. անիկա մտքէն անցածը չպահեր. անշուշտ հասկըցած ըլլալու ես : — Սովորականին պէս ուրախ զուարթ էր, եւ մինչեւ անգամ զուարճաբանեց անոր վրայ : — Ա՛, զուարճաբանեց ալ համ, ըսաւ կաւատուհին. եւ Ֆլօրինէն չլսուելու կերպիւ աւելցուց քթին տակէն. « ով որ ամենէն ետքը կը ծիծաղի՝ աղէկ կը ծիծաղի. սրչափ եւ յանդգնութիւն ու սատանայական բնաւորութիւն ունենայ . . . պիտի սարսափէր ու սաքերնիս լոյնալով շնորհ պիտի լանդէր՝ եթէ այսօր գլխուն գալիքը գլխոնար . . . »

Յետոյ դարձաւ Ֆլօրինին. « դարձիր փոքր ապարանքը գնա, եւ զգուշացիր այդ խղճմտութենէդ՝ որ կրնայ քեզ որոգայթի մը մէջ ձգել. մի մոռնար այս խրատս : — Ա՛, չեմ կրնար մոռնալ որ ես ինքզինքիս տէր չեմ, տիկին . . . — Աւելի աղէկ. ուրեմն մէկ պահէն : » Ֆլօրին մեծ ապարանքէն ելաւ եւ դարաստանէն անցնելով փոքր ապարանքը գնաց :

Տիկին Կրիլօա ալ անմիջապէս Մէն-Տիգրիէ իշխանուհւոյն քով գնաց :

ԳԼՈՒԽ Դ .

ՃԻԶՈՒԹՈՒՀԻ ՄԸ

Երբոր Ատրիէն օրիորդին բնակած փոքր ապարանին մէջ վերոյիշեալ անցքը կանցնէր, Մէն-Տիգրիէ իշխանուհւոյն բնակած մեծ ապարանին մէջ ալ ուրիշ անցք կանցնէր :

Փոքր ապարանին վայելչութիւնն ու շքեղութիւնը տարօրինակ հակապատկեր մը կը ձեւացընէր Մէն-Տիգրիէ իշխանուհւոյն ապարանին ներքին տխրութեան քով : Գետնի վրայի դռակիւնը կոչուէր քներ ու հանդէսներ տալու արամադրութեամբ շինուած ու յարդարուած էր, բայց Մէն-Տիգրիէ իշխանուհին երկար ժամանակէ՛ր վեր հրաժարած էր աշխարհային պերճութիւններէ : Ծերունի եւ սեւազգեստ ծառայներուն ծանր եւ անժպիտ դէմքը, բնակարանին մէջ տիրած խոր լռութիւնը, ուր ամեն մարդ զոր ձայնով կը խօսէր, եւ գրեթէ վանական կանոնաւորութիւնը՝ ախուր եւ խիստ երեւոյթ մը կուտային իշխանուհւոյն շուրջը դասուող բոլոր իրաց եւ անձանց :

Աշխարհային մարդ մը՝ որ բարուց անկախութեան հետ մեծ ալ քաջասրտութիւն ունէր, Մէն-Տիգրիէ իշխանուհւոյն վրայ խօսելով (որուն հետ Ատրիէն մեծ պատերազմ մը պիտի ընէր իբր խօսքով), կըսէր. « Մէն-Տիգրիէ տիկինն ինձ թըշ-

նամի չընելու համար, ես՝ որ ոչ նուաստաբարոյ
եւ ոչ վատ եմ, կենացս մէջ առաջին անդամնը-
ւաստուած թիւն ու վատուած թիւն մ'ըրած եմ : »

Եւ այս մարդն անկեղծութեամբ կը խօսէր :
Քայց Աէն-Տիզիէ տիկինը մէկէն 'ի մէկ հա-
տած չէր այս աստիճան կաշտութեան :

Հոս քանի մը խօսք հարկաւոր են այս վտան-
դաւոր եւ անողոք կնոջ կենաց զանազան պա-
րագաներն ակն յանդիման դնելու համար, որ
ճիշդութեամբ ուխտին անդամակցելով՝ ծածուկ եւ
տհեղ զօրութիւն մ'ստացած էր : Վասն զի եթէ
ճիշդութեամբ մ'աւելի սարսափելի բան մը կայ՝ ճիշ-
դութեան մ'է, եւ ով քր կարդ մ'ընտանիքնե-
րու մէջ մտած ելած է, դիտէ թէ դժբաղդարար
անաւել կամ նուազ կարճագոյն անդամուէնի-
ներ շատ կը գտնուին :

Աէն-Տիզիէ տիկինը՝ որ ժամանակաւ խիստ
գեղեցիկ էր, Ա. Նաբօլէոնի վերջին տարիները
եւ Պուրպոնեանց վերահաստատութեան սկիզբ-
ները՝ Ֆարիդի ամենէն համբաւաւոր կանանց մէ-
կըն եղած էր : անհանդարտ, ժիր, յանդուգն եւ
ախրող մտքի պաղ սրտի՝ եւ վառվռուն երեւակա-
յութեան անէր ըլլալով, ինքզինք տարփանաց
տուեր էր, չէ թէ սրտի զգայմամբ, այլ գաղտնի
մեքենայութիւններ նիւթելու բաղձանօք, զոր
շատ կը սիրէր, ինչպէս որ կարդ մը մարդիկ խա-
ղը կը սիրեն՝ սրտի շարժումներ պատճառելուն

* Ճիշդութեամբ ընկերութեան աշխարհական
անդամները կարճապէս քիչ քիչ կը կոչուին :

համար, Գժբաղդարար, իր ամուսինը՝ Աէն-Տիզիէ
իշխանը (Ատրիէնի հօրեղբայրը) ան աստիճան
կուրուածեան կամ անհոգութեան մէջ ինկած էր,
որ կենացը մէջ երբէք չհաննայ բերնէն այնպիսի
խօսք մը՝ որմէ կարենար հասկցուիլ թէ կնոջը
աարիական արկածները նշմարած էր :

Այսպէս Աէն-Տիզիէ տիկինն իր տարփակցու-
թեանց դէմ բաւական արդեւք չգտնելով, մա-
նաւանդ որ կայտութեան օրով շատ դիւրին ալ
էր, կարծեց թէ քաղաքական մեքենայութեանց
թիւն կուտար անոնց, Նաբօլէոնի դէմ որոգայթ
նիւթել, հսկային սակց ներքեւ խորխորապէս
րել, արդարեւ այնպիսի վտանգաւոր եւ սրտա-
դող պատճառելիք բան էր որ ամենէն յանդուգն
ընաւորութիւնները կրնար գոհ ընել, Փամանակ
մ'ամեն բան յաջող դնաց, Խնքը գեղեցիկ եւ
նրբամիտ, ճարպիկ եւ խաբեբայ, հրապուրիչ եւ
նկնդաւոր, զինքը շրջապատող երկրպագուները
մոլեգանդութեամբ վառելով, եւ տեսակ մը
գաղանային պշրանօք զանոնք վտանգաւոր դա-
ւադրութեանց մէջ ձգելով, յուսաց որ Նուդու-
վիկոս չորեքտասաներորդի մանկութեան ժա-
մանակ արքունեաց դէմ ելած ասպատակութեան
թիւնը պիտի նորոգէր : Ուստի գաղտնի եւ անընդ-
հատ թղթակցութիւն մը բացաւ օտար երկիր
գտնուող քանի մը նշանաւոր եւ ազդեցութեան
տէր անձանց հետ՝ որոց կայսեր եւ Գաղղիոյ դէմ
առելութիւնն ամենուն ծանօթ էր : Ասկէս սկը-

սան իր առաջին թղթակցական յարաբերութիւն-
 ները Տ'Էլիրինի մարքիզին հետ, որ այն ժամա-
 նակ Ռուսիոյ զօրաց գնդապետ եւ Քաղղիայէն
 փախչող Մօրօ զօրատեալին բանակի օգնական
 էր . բայց օրին մէկն իր ամեն մեքենայութիւն-
 ներն երեւան կրան, Մէն-Տիղիէ տիկնոջ աստեա-
 ներէն շատերը Վէնսէն զրկուելով հրայանի բռ-
 նուեցան, եւ կայսրը՝ որ կրնար աւելի սարսա-
 փելի պատիժ մը տալ իշխանուհւոյն, բաւական
 համարեց Տիւնքէրքի մօտ ունեցած ազարակն
 աքսորել զայն :

Երբոր Պուրպոնեանք վերահաստատուեցան,
 Մէն-Տիղիէ տիկնոջ կրած հալածանքն անվարձ
 չմնաց, եւ այն ժամանակն ալ՝ իր բարուց թե-
 թեւութեան հակառակ՝ բաւական ազդեցու-
 թիւն ստացաւ . Տ'Էլիրինի մարքիզն ալ Քաղղիոյ
 մէջ պաշտօնի մանելով՝ հոն բնակութիւն հաս-
 տատեց : Ասիկա խիստ վայելչադէմ հաճելի եւ
 նորասէր մարդ մ'էր . իշխանուհւոյն հետ հեռու-
 էն թղթակցեր եւ դաւակցութիւն ըրեր էր՝ ա-
 ռանց զայն ճանչելու . ուստի երբոր Քաղղիա
 դարձաւ, մէջերնին՝ բնականաբար սերտ կա-
 պակցութիւն մը հաստատուեցաւ :

Անանձ ինքնասիրութիւնը, աղմկալից զը-
 ւարձութեանց ճաշակը, ատելութեան դռս-
 ղութեան եւ իշխանասիրութեան պէտքը, տե-
 օակ մը դէշ համակրութիւնը՝ որ ապականեալ
 բնութեան տէր անձինքն իր նենդաժէտ հրա-
 պոյրներով իրարու կը մօտեցընէ՝ առանց զանոնք

իրարու հետ շփոթելու, մարքիզն ու իշխանու-
 հին առաւել իրարու մեղսակից ըրեր էին՝ քան
 թէ սիրակից : Այս կապակցութիւնն ինքնասէր
 եւ դառն զգացմանց վրայ հիմնեալ էր, այն ա-
 հաւոր պաշտպանութեան վրայ՝ զոր երկու վտան-
 գաւոր բնութիւններ իրարու կը նուիրէին այն-
 պիսի ընկերական աշխարհի մը դէմ, ուր իրենց
 մեքենայող տուխասէր եւ վատահամբաւիչ ողին
 շատ թշնամիներ յարուցած էր իրենց դէմ : Այս
 կապը տեւեց մինչեւ այն օրը, ուր մարքիզը Մի-
 մօն զօրապետին հետ մենամարտութիւն մ'ընելէ
 ետեւ՝ կրօնաւորաց ընծայարանը մտաւ՝ առանց
 իր այս յեղակարծ որոշման պատճառը հասկըց-
 ուելու :

Իսկ իշխանուհին՝ ընդհակառակն՝ իր դար-
 ձին ժամանակը գետ չեկած համարելով՝ իր աշ-
 խարհամոլ զեղծ կեանքը շարունակեց՝ կծու նա-
 խանձոտ եւ քինասէր եռանդով մը, վասն զի կը
 տեսնէր որ իր դեղեցկութեան տարիները լմննա-
 լու վրայ էին : Հետեւեալ իրողութենէն կրնայ
 հասկցուիլ այս կնոջ բնաւորութիւնը : Գեւ իր
 հրապուրիչ ազդեցութիւնը բոլորովին չկորուսած,
 վերջին եւ պայծառ յաղթանակով մը կնքել ուզեց
 իր աշխարհամոլ կեանքը, ինչպէս որ ճարտար
 կատակերգակ դերասանուհի մը յարմար ժամա-
 նակին թատերաբեմէն կը հրաժարի, որպէս զի
 ամենուէն սրտին մէջ կսկիւծ թողու : Իշխանուհին
 ալ իր անախառութեան այս վերջին մխիթարու-
 թիւնը տալու համար՝ վարպետութեամբ ընտրե

իր որոսերը : Երկու դեռահասակ տարիաւոր ու տարիուհի դտաւ , որք իրարու վրայ կը խենթե- նային . այնչափ հնարք , այնչափ նենգուպատիր միջոցներ բանեցուց , որ վերջապէս տարիաւորը տարիուհեոյն ձեռքէն յափշտակեց . խեղճը տա- սընեւութ տարեկան հրաշագեղ աղջիկ մ'էր , որ իր տարիաւորին վրայ հողի կուտար : Այս մեծ յաջողութիւնը տեսնուելէ եւ ամենուն յայտնի ըլլալէ ետեւ , Սէն-Տիդիէ տիկինն իր յաղթանա- կին պայծառութեան մէջ աշխարհէս քաշուե- ցաւ : Քանի մ'անգամ երկար տեսակցութիւններ ըրաւ Տ'էկրինեի մարքիդ-աբբային հետ , որ այն ժամանակ հռչակաւոր քարոզիչ մ'էր , եւ օրին մէկն ալ յանկարծ փարիզէն մեկնելով գնաց եր- կու տարի Տիւնքէրքի մօտ իր ագարակը նստաւ , ուր իր սենեկապանուհիներէն կրիվօա տիկինը միայն քովը պահած էր :

Երբոր փարիզ դարձաւ , առջի թեթեւաբա- րոյ տարիասէր եւ զեղխ կինը չէր . փոխիտու- թիւնը կատարեալ կարգէ դուրս եւ դրեթէ սարսափելի էր : Սէն-Տիդիէի օպարանքը , որ եր- բեմն ուրախութեանց սօներու եւ զուարճու- թեանց միայն բաց էին , լուռ եւ խզտամբեր ե- րեւոյթ մ'առաւ . փոխանակ հարուստ դեղաղարդ եւ զուարճասէր ընտանիքներ ընդունելու , Չերմ բարեպաշտութեամբ համբաւեալ կանայք եւ կրօնական ու միապետական սկզբանց ծայրայեղ մոլեռանդութեամբ նախանձաւոր մարդիկ մի- այն ընդունիլ սկսաւ : Մանաւանդ բարձրաստի-

ձան կղերին քանի մը գլխաւոր անդամներն իր բոլորաիքը պատեցին : Ուխտաւոր կանանց միա- բանութիւն մ'իր պաշտպանութեան ներքեւ դրուեցաւ : Յատուկ խոստովանահայր , մատուռ , սղորմաբաշխ , եւ մինչեւ իսկ հողեւոր տնօրէն ու- նեցաւ : Բայց այս վերջինը փոխանորդաբար կը կատարէր իր պաշտօնը , վասն զի բուն հողեւոր տնօրէնը Տ'էկրինեի մարքիդ-աբբան էր : Աւելորդ է ըսել թէ իրենց տարիական յարաբերութիւննե- րը բոլորովին դադրած էին : Այս յանկարծ ական լիակատար եւ մանաւանդ մեծահռչակ դարձը շա- տերուն սքանչանք եւ ակնածութիւն ազդեց , իսկ նրբամիտները ծիծաղեցան :

Հաղարաւոր օրինակներու մէջէ մէկ հառը մի- այն պատմինք ցոյց տալու համար թէ իշխանու- հին ճիղուիթաց ուխտին անդամակցելէն 'ի վեր ինչ օարսափելի դօրութիւն ձեռք բերեր էր : Այս պատմութեան կը հասկցուի նաեւ այս կնոջ գտ- բերկրեայ քինախնդիր եւ անաղորուն բնաւօ- բութիւնը՝ որուն դէմ անխոհեմաբար խիզախելու կը պատրաստուէր Աթրիէն :

Սէն-Տիդիէ տիկինը դարձին վրայ քիչ շատ ծիծաղողներուն մէջ կը գտնուէր նաեւ վերոյիշ- եալ դեռահաս եւ սիրապառ զոյգը , զորոս աշխարհի տարիական աւտարանէն քաշուելէ առաջ ան- դրթաբար իրարմէ բաժնեւ էր : Ասոնք՝ այն ան- ցաւոր փոթորիկէն ետեւ վերստին միաճաղով ի- րենց այնչափ դէշութիւն ընող իշխանուհիէն վը- րէժ առնելու համար՝ կծու կատակներ ըրեր էին

անոր դարձին վրայ :

Բայց շատ չանցաւ աղէտալի փորձութիւն մ'եկաւ գլխունուն :

Այրը՝ որ մինչեւ այն ժամանակ սիրուհոյն վրայ կոյր վստահութիւն ունէր, անանուն յայտնութիւններով յանկարծ լուսաւորուեցաւ, ստրաստիկի դայթակղութիւն մը ծագեցաւ քաղաքին մէջ, եւ նորատի կիներ վատահամբաւութեամբ կորսուեցաւ :

Տարիաւոր երիտասարդին վրայ ալ անորոշ եւ տարտամ՝ բայց նենգամտութեամբ հաշուեալ եւ յայտնի զրպարտութիւններէ հազարապատիկ նողկալի զրոյցներ սկսան տարածուիլ՝ այնպիսի սատանայական վարպետութեամբ յարատեւութեամբ եւ տարբեր ճանքաներով, որոց դէմ անհրնար էր մաքառիլ եւ ցրել . ուստի խեղձ մարդուն մտերիմ բարեկամներն անգամ այն անգուլ եւ խառնաշփոթ շշուշներուն ծանր բայց անգիմադրելի աղղեցութիւնն անդդալաբար կրելով՝ կամաց կամաց պաղեցան ու հեռացան անկէ :

Պտըտած զրոյցներն հետեւեալ խօսքերուն մէջ կրնան բովանդակիլ :

« Է՛, իմացմը . . . — Ոչ : — Գէշ բաներ կը խօսուին անոր վրայ : — Իրմեւ, ի՞նչ կը խօսուի : — Ստոյգ չեմ գիտեր, բայց դէշ բաներ . . . պատուոյն դպչելիք շշուշներ : — Ա՛ . . . շատ դէշ բան . առոր համար է ուրեմն որ ամեն դացած տեղերը պող ընդունելութիւն կընեն իրեն . հիմա հասկըցայ պատճառը : — Շիտակն բսելով՝

եւ այսուհետեւ անոր հետ չպիտի տեսնուիմ : — Եւ ալ չեմ տեսնուիր » եւ այլն, եւ այլն :

Ահա այսպէս է աշխարհս . մարդու մը պատիւը կտարելու համար շատ անգամ ասկէց աւելի բան պէտք չէ, մանաւանդ երբոր մեծ յաջողութեամբ ու պատճառաւ շատ նախանձորդներ ունենայ : Այսպէս եղաւ այս մարդուն ալ : Խեղճը տեսնելով որ բոլորտիքը մարդ չմնար եւ կարծես թէ զգալով որ ոտքին տակի գետինը կը օտհի, չէր գիտեր ո՞ր վիտտէ ուր գտնէ այն անըմբընելի թշնամին՝ որուն հարուածները միայն կ'զգար, վասն զի ընսւ միտքը չէր եկեր կատկածիլ իշխանուհիէն՝ զոր վերոյիշեալ արկածէն ետեւ տեսած չէր : Բայց վերջապէս այս լքման ու արհամարհանաց պատճառը հասկընալ ուղեով, իր վաղեմի բարեկամներէն մէկուն գիմեց : Ան ալ արհամարհոտ եւ անորոշ պատասխաններ տրուաւ : Ասիկա բարկացաւ եւ գոհացուցիչ հատուցում պահանջեց . հակառակորդն ալ ըսաւ իւրեն թէ « դնացէք ձեր եւ իմ ծանօթներէս երկու վկայ դատեք եւ մենամարտինք » : Խեղճը չկրցաւ եւ ոչ մէկ վկայ մը գտնել : Վերջապէս առանց երբէք պատճառն հասկընալու՝ ամենուն երեսէն ինկած, եւ իր պատճառաւ սիրուհոյն կորսուելուն վրայ ալ չարաչար վշտացած, սրտին ցաւէն կատաղութենէն ու յուստհատութենէն խենդեցաւ եւ ինքզինք սպաննեց . . . :

Մեռած օրը Սէն-Տիդրիէ Իրկինն ըսաւ թէ այնպիսի ամօթալից կեանք մը հարկաւ այնպիսի

վախճան մը պիտի ունենար . եւ թէ այն մարդը՝ որ երկար ժամանակ աստուածային եւ մարդկային օրէնքներն իրեն խաղալիկ ըրած էր , իր թըշուառ կեանքը ռճիրով մը միայն կրնար վերջացընել , այսինքն անձնասպանութեամբ . . . : Ան-Տիդիէ տիկնոջ բարեկամներն ալ այս սոսկալի խօսքերը բերնէ բերան կրկնեցին կեղծ բարեպաշտական արտում ու համոզեալ դէմքով :

Բայց ամենն այս չէր . պատիժին քով վառ-ձաթրութիւն ալ կար : Գիտող անձինք կը նշմարէին որ Ան-Տիդիէ տիկնոջ կրօնական կուսակցութեան բարեկամներն ու սիրելիները զարմանալի արագութեամբ բարձր վիճակներու կը հասնէին : Այն երիտասարդները՝ որ բարեպաշտութիւն կը ցուցնէին եւ անդադար քարօղ մտիկ ընելու կերթային , ճիզուրիթաց հովանաւորութեան ներքեւ պահեստի դրուած Մուրբ-Մրտի աղջիկներէն հարուստ սրբերու հետ կամուսնանային : Խեղճ աղջիկներն ուշ կը հասկընային թէ ինչ էր սուտ բարեպաշտութիւններէ ընտրուած եւ իրենց ամուսնութեան արուած այր մը, ուստի շատ անդամ դառն արտասուօք կը քաւէին այս կեղծաւոր ու խարդախ ընկերութեան մէջ ընդունուելու խաբուսիկ շնորհը , ուր իրենք օտար եւ անպաշտպան դանուելով՝ եթէ իրենց հրամայուած ամուսնութեանց դէմ գանդատուելու համար ձակէին , խստիւ կը պատժուէին : Ան-Տիդիէ տիկնոջ ակամեանոցին մէջ կուսակալներ դընդայպետներ ընդհանուր հարկահաւաքներ ճե-

մականներ եպիսկոպոսներ խորհրդարանի եւ ճե-րակուտի անդամներ կը նտրուէին , որոցմէ՝ այս հօր պաշտպանութեան փոխարէն՝ ուրիշ բան չէր խնդրուեր , բայց եթէ բարեպաշտ երեւնալ , մերթ ընդ մերթ հրապարակաւ հաղորդուիլ, անհաշտ թշնամութիւն երդնուլ ճիզուրիթաց հաւառակ եղող եւ յեղափոխական մարդոց դէմ , եւ մանաւանդ Տիկրինեի աբբային ցուցըցած զանաղանիւթոց վրայ գաղտնաբար հետը թղթակցիլ , որ խիստ հաճելի զբօսանք մ'էր , վասն զի աբբան աշխարհի ամենէն սիրուն նրբամիտ եւ մանաւանդ հաճոյակատար մարդն էր :

Ահա այս առթիւ պատմական իրողութիւն մ'ալ՝ որ Մուրիէրի կամ Բասքալայ դառն եւ վըրիժառու հեզնութեան ներքեւ ինալու արժանի էր : Պուրպոնեանց իշխանութեան վերջին տարին էր , արքունեաց բարձրաստիճան պաշտօնատարներէն մէկը՝ որ անկախ եւ հաստատամիտ մարդ մ'էր , խոստովանելու եւ հաղորդուելու սովորութիւն չուէր : Այսպիսի բարձր վիճակի մը մէջ ակնյայտնի անտարբերութիւնը չար օրինակ մը կրնար ըլլալ . ուստի Տիկրինեի աբբան զրկուեցաւ որ զայն համոզէ : Աբբան անոր պատուաւոր եւ վեհ բնաւորութիւնը ճանչելով՝ զգաց որ եթէ ինչ եւ իցէ միջոցաւ զայն համոզելով խոստովանանք ըլլալու հաճեցնէ՝ մեծ աղքեցութիւն կուսնեայ դործը : Գիտնալով որ դիմացինը դիւրաւ բռնուող մարդ չէր , ճարտարամիտ աբբան հաւաստեցն ու կրօնքը մէկ կողմ դնելով սկը-

սաւ պատշաճից վրայ միայն խօսիլ անոր եւ հաս-
կըցընել թէ իր օրինակը վրկաւէտ աղբեցութիւն
մը պիտի ունենար հասարակութեան վրայ :

« Պարոն աբբայ , ըսաւ պաշտօնատարը , ես
կրօնքը ձեզնէ աւելի կը յարգեմ , բայց վաս
ծաղրածութիւն մը կը համարիմ երթալ առանց
համողման հաղորդուիլ : — Օ՛ն , դուք ալ , խըս-
տապահանջ եւ անողոք Աղկեսդներ , ըսաւ մար-
քիդ-աբբան խորամանկ ժպիտով մը , զիս մը-
տիկ ընելով ձեռք բերելիք շահերնիդ կրնանք
ձեր խղճին հետ համաձայնեցընել . ձեզ հա-
մար ՍՊԻՏԱԿ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ մը կը պատրաս-
տենք , որովհետեւ մեք արտաքին երեւոյթէ
դատ ուրիշ բան չենք ուզեր : »

Սպիտակ հաղորդութիւնը չսրբադործուած
նշխարքով կըլլայ :

Պաշտօնատարը մարքիդ-աբբային այս առա-
ջարկութիւնը բարկութեամբ մերժեց , բայց
ինք ալ պաշտօնէն ինկաւ :

Այս պատմածնիս առանձին իրողութիւն մը
չէր . վայ անոնց՝ որք իրենց դաղափարներովն ու
շահերով Աէն-Տիգրիէ տիկնոջ կամ անոր բարեկամ-
ներուն հակառակ կը դանուէին : Կանուխ կամ
ուշ՝ ուղղակի կամ անուղղակի՝ անգութ եւ դը-
րեթէ միշտ անդարմանելի հարուած մը կուգար,
ոմանց ամենատիրելի յարաբերութեանցը , ոմանց
վարկին , ոմանց պատուոյն , ոմանց ալ պաշտօ-
նին ու ասլրուստին , եւ այս ամենը կը կատար-
ուէին անտեսանելի ծածուկ յարատեւ ու սոս-

կալի հալեցուցիչ զօրութեամբ մը , որ ամենէն
ամբապինդ վիճակներու հարստութեանց ու համ-
բաւոց հիմը կը փորէր անբեւուութեամբ , մինչեւ
որ ՚ի սպառ անդնդատոյդ ըլլալով սարսափ եւ
ապշուժութիւն կաղզէին ամենուն :

Հիմա կրնայ հասկցուիլ թէ ինչպէս Աէն-Տի-
գրիէ իշխանուհին Պուրպոնեանց վերահաստատու-
թենէն ետեւ այն աստիճան աղբեցութեան տէր
ու ահարկու եղած էր : Երբոր յուլիսի յեղափո-
խութիւնն (1830) եկաւ , Աուի-Ֆիլիբի կողմն ան-
ցաւ . բայց զարմանալին այս է որ թէ եւ կործան-
եալ միապետութեան ջերմ կողմնակից եղող քա-
նի մ'անձանց հետ իր ընտանեկան ու ընկերական
յարաբերութիւնները չդաղբեցուց , բայց եւ այն-
պէս տակաւին մեծ զօրութեան ու աղբեցու-
թեան տէր կը համարուէր :

Վերջապէս չմոռնանք ըսել թէ Աէն-Տիգրիէ
իշխանը շատ տարիներէ ՚ի վեր մեռած էր , եւ
զաւակ չունենալուն համար՝ թողուցած անձնա-
կան մեծափարթամ հարստութիւնն իր կրտսեր
քեռայրին՝ (Ստրիէնին հօրն) ինկեր էր : Այս ալ
տասնեւութ ամսէ ՚ի վեր մեռած ըլլալով , Ատրի-
էն օրիորդը վերջին եւ միակ ժառանգ մնացած
էր Ռէնըբօնի դերդաստանին :

Աէն-Տիգրիէ տիկինը թխորակ կանանչ տա-
մտակոյով պատած մեծկակ դահլիճի մը մէջ իր
եղբօրորդուոյն կ'սպասէր : Կարասիները՝ որք նոյն
կերպատով ծածկուած էին , քանդակագործ ուղ-
նիազէ էին , ինչպէս նաեւ մատենագարանը՝ որ

աղօթքի գրքերով լցուն էր : Քանի մը սրբոց պատկերներ եւ սեւ թաւիչի վրայ փղոսկրէ մեծ Քրիստոս մը բոլորովին խստամբեր ու տխուր եւրեւոյթ մը կուտային դահլիճին :

Տիկինը մեծ գրասեղանի մ'առջեւ նստած՝ բազմաթիւ նամակներ կը կնքէր, որովհետեւ խիստ ընդարձակ ու բազմազան թղթակցութիւն մ'ունէր : Ինքը գրեթէ քառսունեւհինգ տարու կար, եւ տակաւին գեղեցկութիւնը չէր կորուսած . տարիները լայնցուցեր ու գիրցուցեր էին իր հասակը՝ որ ժամանակաւ նշանաւոր վայելչութիւն մ'ունէր, եւ տակաւին սեւ ու երկայն չըրջադգեօտիններ քեւ իր բարեձեւութիւնը կը ցուցնէր : Գլուխը մոխրագոյն ժապաւէններով պարզ փեղոյր մը դրած էր, որուն ներքեւ ապարօշաձեւ փաթթուած խարտեաշ ու թանձրահիւս փայլուն մազերը կը տեսնուէին : Առաջին անգամ տեսնողը մէկէն 'ի մէկ կը զարնուէր անոր ծանր եւ միանգամայն պարզ կերպարանքէն, եւ 'ի զուր անցեալ վրդովայոյղ կենաց հետքը կը փնտռէր անոր հանդարտ եւ երկիւղած դէմքին վրայ : Այնպիսի բնական լրջութիւն ու պարկեշտութիւն մը ցոյց կուտար, որ մարդ չէր կրնար հաւատալ թէ այնչափ մեքենագործութեանց եւ այնչափ տարիական արկածներու դիւցաղնուհին էր . մանաւանդ երբոր գիպուածով մէկուն բերնէն թեթեւ խօսք մը լսէր, այս կնոջ երեսը (որ ինքզինք վերջապէս եկեղեցւոյ մօտ կարծել սկսած էր) միամիտ եւ վշտադին զարմանք մը կը յայտ-

նէր, եւ քիչ մը ետքն ալ ողջախոն կուսի մը պէտքայթակղեալ դէմք մ'եւ արհամարհոտ կարեկցութիւն մը ցոյց կուտար : Սակայն պէտք եղած ժամանակ իշխանուհւոյն ժպիտը ի տէր չնորհօք եւ հրապուրիչ ու անդիմակաց պարզմտութեամբ իր կապոյտ մեծ աչքերը գիտէին՝ երբոր առիթը պահանջէր՝ սիրավառ եւ քծնի ըլլալ . բայց երբոր մէկն անոր ամբարտաւանութեանը դպչելու, կամացը հակառակելու կամ շահուցը վնասելու համարձակէր, եւ ինքն ալ կարող ըլլար առանց վտանգի իւր զայրուցը գուրս թափել, այն ժամանակ իր մեղմ եւ լուրջ դէմքը պաղարիւն եւ անողոքելի շարութիւն մը կը յայտնէր :

Նոյն միջոցին Արիւօս տիկինը՝ Ատրիէնիւնոյն ստաւօտեան գործերուն վրայ Ֆլօրինի տուած լրտեսական տեղեկագիրը ձեռքը ներս մտաւ :

Արիւօս տիկինը քսան տարիէ 'ի վեր Մէն-Տիդիէ իշխանուհւոյն քով էր, եւ տարփամոլ տիրուհւոյ մը մտերմ սենեկապանուհին ինչ որ կըրնայ եւ պարտի դիտնալ, լիովին գիտէր : Չէր զիացուեր թէ արդեօք իշխանուհին կամսւ քովը պահեր էր իր երիտասարդական ըազմագիւմի զառածանաց քաջածանօթ վկայն : Այս միայն յայտնի էր որ Արիւօս տիկինը մեծ արածութիւններ ունէր իշխանուհւոյն քով, եւ առաւել ընկերուհի քան թէ սենեկապան կը կարծուէր :

Ահաւասիկ, տիկին, Ֆլօրինի դրած տեղեկութիւնները, ըսաւ Արիւօս, եւ թուղթն իշխանուհւոյն տուաւ : — Մէկ պահէն կը քննեմ,

ըսու Աէն-Տիգրէ տիկինը . բայց մտիկ ըրէք որ
 ըսեմ . Ատրիէն հիմա հոս պիտի գայ . երբոր մեք
 անոր հետ խօսակցութեան զբաղինք . մարդ մը
 պիտի գայ իմ կողմանէս եւ ձեզ խնդրէ , առէք
 զայն եւ Ատրիէնի բնակած փոքր ապարանքը
 Թարէք . — Շատ աղէկ , տիկին . — Այն մարդը
 փոքր ապարանին մէջ դանուած ամեն բան ճըշ-
 դիւ գրի պիտի առնու . լաւ ուշադրութիւն ըրէք
 որ բան մը չմոռցուի , վասն զի ամենակարեւոր
 բան մ'է այս . — Շատ աղէկ , տիկին . . . բայց
 եթէ Ժօրթէթ կամ Հէպէ դէմ կենալ ուզեն . . .
 — Անհոգ եղիք , եկող մարդն այնպիսի մէկն է ,
 որ աղջիկները զայն ճանչնալուն պէս չեն համար-
 ձակիր դէմ կենալ ոչ վիճակահամարին եւ ոչ ու-
 բիշ ընելիքներուն . . . : Ասկէց զատ , հետն ըն-
 կերացած ժամանակնիդ չմոռնաք յեղյեղել այն
 մասնաւոր պարագաները՝ որք ժամանակէ մ'ի
 վեր ձեր տարածած զրոյցներն հաստատելու կը
 ծառայեն . . . : — Անհոգ եղիք , տիկին , այն
 զրոյցներն հիմա ճշմարտութեան չափ հաստա-
 տութիւն ունին . . . : Ուրեմն վերջապէս լիբբ
 ու գոռոզ Ատրիէն պիտի խորտակի եւ ինձմէ . . .
 շնորհ խնդրելու ստիպուի . . . : »

Ծերունի սպասաւոր մը դրան երկու փեղկե-
 րը բանալով իմացուց թէ Պ . Տ'էկրինի արբան
 եկաւ . — Երբոր Ատրիէն օրիորդը գայ , ըսաւ-
 իշխանուհին Նրիվօա տիկնոջ , աղաչեցէք որ
 վայրկեան մը սպասէ : — Շատ աղէկ , տիկին . . .
 ըսաւ կաւատուհին եւ սպասաւորին հետ դուրս

եկաւ .
 Աէն-Տիգրէ տիկինն ու Պ . Տ'էկրինի մինակ
 մնացին :

ԳԼՈՒԽ Դ .

ԴԱԽԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ընթերցողք դիւրաւ դուշակեցին թէ Տ'էկ-
 րինի մարջիտ-արբան Միլիէօ-Տէդ-Իւրսէն փո-
 ղոցը տեսնուած անձն էր , որ ասկէց երեք ամօրյ
 չափ առաջ Հոռոմ գացեր էր :

Տ'էկրինի արբան սուղի հանդերձ հագած
 էր խիստ վայելչայարդար կերպով , ինչպէս որ
 սովորութիւնն էր . Քահանայական պատմութեանը
 չէր հագած . աշխարհական սեւ ու կոկիկ զգես-
 տըն եւ մինչեւ մէջքն աղէկ մը կոճկուած բաձ-
 կոնն իր հասակին դեղեցկութիւնն երեւան կը
 հանէին . սեւ քաղմիրէ տափաթն առաւել կը բա-
 նար սեւ ու փայլուն սեկէ կոշիկներ հագած ոռ-
 քերուն բարեձեւութիւնը . վերջապէս դլխուն
 ետեւի կողման մագերը քիչ մը թափած ըլլալով
 իր կուլակն աննշմարելի կըլլար . ուստի իր կեր-
 պարանքէն հնար չէր քահանայ ըլլալը հասկընալ ,
 'ի բաց առեալ մորուք կամ ընչացք չունենալը ,
 որ այսպիսի այրական դէմքի մը մեծ վայելչու-
 թիւն կրնար տալ . կղակը նոր գերծուած էր եւ
 բարձր ու լայն փողկապի մը կը կրթնէր , որուն

զինուորական խորխտ կապուած քը կը յիշեցընէր թէ այս արբայ-մար քիզը, այս հռչակաւոր քարողիչը՝ որ ճիզուելից օւլխախն ամենէն գործունեայ նւազդու գլուխներէն մէկն էր, Պուրպոն-հանց վերահաստատութեան ժամանակ բուսաց հետ Գաղղիոյ դէմ պատերազմելէ ետեւ՝ հեծելագորաց գնդի մը հրամանատար եղած էր :

Տ'Էկրինեի արբան նոյն առաւօտուն Փարիզ հասած ըլլալով, իր այրի մօրը՝ Տ'Էկրինեի մարքիզուհւոյն մեռնելէն՝ ի վեր Սէն-Տիզիէ իշխանուհին տեսած չէր, Մարքիզուհին Տիւնքէրքի մօտ Սէն-Տիզիէ տիկնոջ ազարակին մէջ մեռեր էր՝ ընդունայն կանչելով իր որդին՝ որպէս զի իւր վերջին ժամերուն դառնութիւնը մեղմացընէ. բայց յանկարծ Հռոմէն հրաման մը գալով, Տ'Էկրինեի արբան բնութեան ամենէն նուիրական զգացումները զոհելու պարտաւորուեր եւ անմիջապէս Հռոմ դացեր էր. սակայն ճանբայ ելած ժամանակ քիչ մը վարաներ էր գոր Ռօտէն նշմարելով պէտք եղած տեղն իմացուցեր էր, ինչու որ Պ. Տ'Էկրինեի իր բոլոր կենաց մէջ մայրական սիրոյն զգացմունքը միայն անարատ պահած էր :

Երբոր սենեկապան սպասաւորը կրխօտ տիկնոջ հետ զոուչութեամբ դուրս ելան, մարքիզը վազեց իշխանուհւոյն քով, եւ ձեռքն առնոր երկնցընելով՝ այլայլեալ ձայնով մ'ըսաւ. « Հէրմինի, շիտակն ըսէք, ձեր նամակներուն մէջ ինձմէ բան մը պահեցի՞ք թէ ոչ . . . մայրս իր վերջին վայրկեաններուն մէջ անշուշտ անիծեց

զիս, — Ոչ, ոչ Յրէտէրիկ, անհող եղիք. արդարեւ ձեզ տեսնել ուզեց, բայց ետքը դադարաները չիօթեցան, եւ իր խելայեղութեան մէջ դարձեալ ձեզ կը կանչէր, — Այո, ըսաւ մարքիզը դառնութեամբ, իր մայրական բնազդումն անշուշտ կըսէր իրեն թէ իմ ներկայութիւնս կըրնար գուցէ զինքը կենդանութեան դարձընել. — Արդաչեմ, այդ տխուր յիշատակները վանեցէք ձեր մտքէն. այդ աղէտն անդարմանելի է. — Բայց վերջին անգամ կը խնդրեմ, կրկնեցէք ինձ թէ մայրս ստուգիւ գառնապէս չթաղծեցաւ իմ բացակայութեանս վրայ. հասկըցաւ արդեօք թէ առաւել ստիպողական պարտաւորութիւն մը զիս ուրիշ տեղ կը կոչէր. — Ոչ, ոչ, կըսեմ ձեզ. Երբոր խելքը խանդարեցաւ, եթէ գալու ալ ըլլայիք՝ չէիք կրնար մեռնելէն առաջ հասնիլ. այս նիւթիս վրայ ձեզ գրած տխուր տեղեկութիւններս կատարելապէս ճշմարիտ են. ուստի ապահով եղիք. — Այո, խիղճս պէտք էր հանդարտ ըլլար, վասն զի պարտականութեանս հնազանդելու համար էր որ մայրս զոհեցի, բայց եւ այնպէս ամեն ջանք ընելով չկրցայ ինքզինքս այն կատարեալ հրաժարման վարժեցընել՝ զոր այս սարսափելի խօսքերը պարտք կը գնեն մեր վրայ. « Ո՛վ որ իր հայրը մայրը եւ մինչեւ իսկ իր հօգին չառեր, չկրնար ինձ աշակերտ ըլլալ. »

* Այս պատուէրին առթիւ հետեւեալ մեկնութիւնը կը տեսնուի ճիզուելից օսած անաղ-

— Անշուշտ , Ֆրետերիկ , այդ հրաժարում-
 ները ծանր եւ դժուարին են , բայց ատոր փոխա-
 րէն սրչափ ազդեցութիւն սրչափ զօրութիւն
 կ'ստանանք : — Ճշմարիտ է , ըսաւ մարքիզը
 վայրկեան մը լռութենէ ետեւ . . . ի՞նչ չզօհեր
 մարդ որպէսզի երկրիս հզօրներուն վրայ մութին
 մէջ թաղաւորէ , մինչդեռ անոնք յայտնի եւ ցե-
 րեկուան լուսով կը թաղաւորեն : Այս անգամ
 Հոռմըրած ճանապարհորդութիւնս մեր անաւոր
 զօրութեան վրայ նոր գաղափար մը տուաւ ինձ .
 վասն զի , գիտցած եղիք Հէրմինի , որ ինչ ալ ը-
 տեն ու ընեն , Հոռմ տակաւին աշխարհիս ամենէն
 գեղեցիկ եւ ամենէն մեծ մասին վրայ կ'իշխէ թէ
 բնութեամբ թէ հաւատքով թէ աւանդու-
 թեամբ եւ թէ սովորութեամբ , ուստի Հասմէն
 մանաւանդ այն դերամբարձ կէտէն կրնայ մարդ
 մեր իշխանութեան ընդարձակութիւնը գիտել :
 Հետաքրքրաշարժ տեսարան մ'է տեսնել այն
 բարձրութենէն թէ ինչպէս կանոնաւորու-
 թեամբ կը բանին բիւրաւոր մարդկեղէն գոր-
 ծիքներ , որոց անձնաւորութիւնը շարունակա-
 բար մեր ուխտին անշարժ եւ անյեղլի անձնաւո-
 րութեան մէջ կը խորատուզի : Ի՞նչ անազին զօ-
 րութիւն է եղեր մեր զօրութիւնը . . . ար-
 գարեւ կը հիանամ ու կը սարսափում երբ կը մտա-

րութեան մէջ .
 « Խօսքին եղանակն զգացմանց օցնելու հա-
 մար պէտք է վարժուիլ՝ ոչ թէ ծնուց գունի , եղբայրնե-
 րսն ըսելու , այլ թէ ծնուց գունի , եղբայրնե-
 րսն »

ծեմ թէ մարդ մը՝ մեր ուխտին անգամ չեղած՝ կը
 խորհի կայրի կը հաւատայ ուղածը կընէ . . .
 բայց երբոր մեր մէջ կը մտնէ , քանի մ'ամսէն
 մարդկութեան կեղեւը միայն կը մնայ վրան .
 խելքը միտքը բանալարութիւնը , խիղճը անձն-
 իշխան կամքը վերջապէս ամեն կարողութիւն-
 ները կանդամալուծին կը ցամքին ու կը հաշ-
 մին անշուշտ եւ սոսկալի հնազանդութեան մը
 օտարոյթով եւ խորհրդաւոր մարդերու գործադ-
 րութեամբ , որք կը խորտակեն ու կը մեռցընեն
 մարդկային մտաց ինքնածին ու ազատ խոր-
 հուրդները : Այն ժամանակ՝ այս անհողի համր
 տխուր եւ դիակի պէս ցուրտ մարմիններուն վրայ
 մեր ուխտին հողին կը փչենք , իսկոյն դիակները
 ոտքի կերնեն կը քալեն կերթան կը գործեն ,
 բայց առանց դուրս ելնելու այն շրջանակին մէ-
 ջէն՝ ուր յաւիտեան փակուած են : Ահա այս կեր-
 պով մարդիկ անգամ կըլլան այս վիթխարի մարմ-
 նոյն , որուն ամեն կամքը մեքենայաբար կը կա-
 տարեն , բայց պատճառները չեն կրնար գիտնալ ,
 ինչպէս որ մարդուս ձեռքն ալ ամենէն դժուա-
 րին գործերը կը կատարէ՝ առանց զինքը վարող
 մտքին խորհուրդը ճանչելու եւ հասկընալու : »

Այս խօսքերն ըսած ժամանակ Տ'էկրինեի
 մարքիզին դէմքն անհաւատալի գոռոզութեան
 ու ամբարտաւան իշխանութեան երեւոյթ մը
 կառնուր :

« Օ՛ր , այո՛ , այո՛ , այս զօրութիւնը մեծ է . . .
 շատ մեծ է , ըսաւ իշխանուհին , եւ մանաւանդ

մտքերուն ու խիղճերուն վրայ դադտնապէս ազդեցութիւն ընելուն համար սարսափելի է . — Հէրմինի , ձեզ բան մ'ըսեմ , ըսաւ մարքիզը . ժամանակաւ գեղեցիկ հեծելազունդ մ'ունէի հրամանիս ներքեւ . իմ Հուսարներուս (հունգարեան ձխաւոր) համազգեստին պէս շքեղ բան չի կար . շատ անգամ ամառ առաւօտները , երբոր արեւը պայծառ կը ծագէր , կրթութեան ընդարձակ դաշտին վրայ հրամանատարութեան այրական եւ խորին զուարճութիւնն զգացած եմ , Հրաման ըրածիս պէս՝ ձխաւորներս գզրդմամբ կը շարժէին , փողերն ու թմբուկները կը հնչէին , փետուրները կը ծածանէին , սուրերը կը շողշողային , ոսկեհոռւ զգեստներով պայծառափայլ սլաշտօնակալներս ձիարշաւ վազելով հրամաններս կը կրկնէին . ազադակ չունի լոյս եւ փայլուն միայն կը տեսնուէր . այն եռանդուն եւ պատերազմական սպիներով ծածկուած բոլոր զօրականներն իմ մէկ ակնարկութեանս ու մէկ խօսքիս կը հնազանդէին . ես ալ զօրեղութիւն մը կ'զգայի վրաս եւ կը խրոխտայի՝ ձեռքիս մէջ ունենալով այն ամեն արի սիրտերը՝ որոց բուն եռանդը հեծած պատերազմական նժոյզիս բուցեռանդ աշխուժին պէս կը դսպէի . . . : Արդ , այսօր , այնչափնեղ օրեր անցունելէ ետեւ , ես՝ որ երկար ժամանակ քաջութեամբ պատերազմ ըրած եմ , կրնամ առանց սնախառութեան ըսել թէ այսօր՝ այս ժամուս մէջ՝ հաղարայատիկ առաւել ազդուութիւն իշխանութիւն զօրու-

թիւն ու անվերջեր համարձակութիւն կ'զգամ վրաս այս սեւ ու համր զինուորութեան գլուխ կենալով , որ մեքնայաբար կը խորհի կը կամի կերթայ ու կը հնազանդի ինչպէս որ ես կը հրամայեմ , որ իմ մէկ ակնարկութեամբս երկրագունախա երեսը կը ցրուի , կամ կանայքը խոտատվանցընելու եւ աղայքը դաստիարակելու առթիւ մեղմարար ընտանեաց մէջ կը սպրդի , հոգեվարքներուն դադանիքը իմանալով ընտանեաց շահերուն կը տեղեկանայ եւ անոնց մէջ կը մտնէ , դիւրահաւան եւ երկչոտ թագաւորներու անհանդիստ խղճին տիրելով՝ անոնց աթոռը կը նըստի , եւ վերջապէս Ս . Պապին ծառայութիւններ ընելով կամ ընել տալով անոր քով կը բազմի . Ս . Պապին , որ Աստուծոյ անհրաժեշտ յայտարարն է երկունքս : կը հարցընեմ ձեզ , Հէրմինի , այս դադանի տէրութիւնը՝ որ օրորոցէն մինչեւ գերեզման , աղքատ արհեստաւորին տնակէն մինչեւ թագաւորին աթոռ , թագաւորին աթոռէն մինչեւ Աստուծոյ փոխանորդին սրբազան դահլ կը տարածի , այս տէրութիւնը յարմար եւ կարող չէ ամենէն ընդարձակ փառասիրութիւններն իսկ վառելու կամ յաղեցընելու : Աշխարհիս որ վիճակը կրնար այս փառաւոր վայելքները տալ ինձ . որչափ արհամարհելի կերեւի ինձ հիմա մեր առջի թեթեւ ու շողշողուն կեանքը՝ որմեր վրայ այնչափ նախանձ կը շարժէր . կը յիշէք , Հէրմինի , յաւելցուց Տիկրինի դառն ժպիտով մը . — Շատ իրաւունք ունիք , Ֆրէտէրիկ , պատաս-

խանեց իշխանուհին , սրչափ արհամարհանօք կը յիշէ մարդ անցեալը : Շատ անգամ ես ալ ձեզ պէս անցեալը ներկային հետ բազդատելով՝ սրչափ գոհութիւն կ'ըզամ ձեր խրատները մտիկ ընելու համար : Վասն զի ձեր խրատներուն շնորհիւ չէ՞ որ ազատ մնացի այն անարգ ու ծաղրելի վիճակէն՝ որուն մէջ կամայ ակամայ կիյնան այն ամեն կանայք՝ որք ժամանակաւ գեղեցիկ էին եւ խընկարկուներէ շրջապատեալ : Ի՞նչ պիտի ընէի ես հիմա . փուճ տեղը պիտի աշխատէի բոլորտիքս պահել այն անձնասէր ապաշնորհ եւ կոշտ մարդիկը , որք քանի որ կին մը կրնայ իրենց կրկնը ծառայել կամ սնափառութիւնը շողքորթել՝ կը քծնին անոր , եւ երբոր գեղեցկութիւնը թառամիլ սկսի՝ կը հեռանան քովէն . ուստի ինձ ալ որբիշ բան չպիտի մնար ընելիք , բայց միայն իմ տունս զուարճութեան տուն մ'ընել . . . այլոց համար . . . այո՛ , կոշուներ կամ պարահանդէսներ տալ , այսինքն իմ երեսս չնայող խուժը մ'անձինք հրաւիրել , եւ տանս մէջ իրար տեսնելու առիթ մատակարարել այն սիրավառ նորատի ամօլներուն , որք ամեն իրիկուն դահլիճէ դահլիճ իրարու ետեւէ պաշտելով՝ զիրար զբանելէ ու տեսնելէ զառ ուրիշ բանի համար չեն դար տունդ : Արդարեւ ի՞նչ յիմարական դրօսանք մը պիտի ըլլար տանս մէջ ընդունիլ խել մը դեռափթիթ զուարթ ու սիրավառ երիտասարդներ՝ որք զիրենք շրջապատող շուքն ու պերճութիւնն իրենց լրբենի տարփանաց եւ զուար-

ճութեանց սարաուպատչամ շրջանակ մը կը համարին : »

Իշխանուհւոյն այս խօսքերն այնչափ խիստ էին եւ դէմքն ալ այն աստիճան քինախնդիր նախանձով մը վառեալ էր , որ իր կսկիծներուն բուռն դառնութիւնն ակամայ երեւան կենէր :

« Ա՛յ , ո՛չ , վերջին եւ պայծառ յաղթութենէ մ'ետեւ , ձեր խրատներուն շնորհիւ խապաւ կտրուեցայ այն աշխարհէն՝ որ շատ չանցած ինձմէ երես պիտի գարձուէր , ինձմէ՛ որ երկար ժամանակ անոր կուռքն ու թագուհին էի : Աւտի թագաւորութիւնս փոխեցի : Փոխանակ զեզլս ու զբօսաւէր մարդոց , որոց վրայ իմ առաւելագոյն նանրասիրութեամբս կիշխէի , մեծամեծ հզօր եւ ահաւոր մարդոցմէ շրջապատուեցայ , որոցմէ չատերը տէրութիւնը կը կառավարէին . անձնուէր եղայ անոնց՝ ինչպէս որ անոնք ալ ինձ անձնուէր եղան : Այն ատեն սկսայ վայելել այն երջանկութիւնը՝ զոր միշտ երազած էի . . . աշխարհիս ամենամեծ շահերուն մէջ զորձունեայ մասնակցութիւն մ'եւ հզօր ազդեցութիւն մ'ունեցայ . ամենէն ծանր դադանիքներու խորհրդակից եղայ , առանց վրիպելու զարկի կործանեցի այն անձինքը՝ որ զիս հեգներ կամատեր էին . իսկ անոնք՝ որ ինձ կը ծառայէին , գլուխ կը ծռէին կամ կը հնազանդէին , իրենց յուսացածէն աւելի բարձր վիճակներու կրցի հասցընել : — Ահա , քանի մը խօսքով բովանդակեցիք , Հէրմիսի , մեր ահեղ զօրութեան միջոցը՝ որ է միշտ կուսակիցներ

ու աշակերտներ շատցնել . մեր համակրութիւններն ու ատելութիւնները յազեցընելու գլխորութիւնն դանել , եւ ուխտիս նուիրապետութեանը կոյր հնազանդութիւնն ցոյց տալով՝ աշխարհի վրայ դադանաբար տիրապետելու բաժիննիս ձեռք բերել Եւ տակաւին յիմարներ ու կոյրեր կան՝ որք այս միջոցիս քանի մը ձախորդ օրերու դէմ մաքառելու սլարտաւորուած գանուելնուս համար մեզ կործանեալ կը կարծեն , յարեց Պ . Տէկրինի արհամարհոտ կերպով մը , որպէս թէ մեր ուխտը դիւսաւորապէս կռուոյ համար հիմնուած ու կազմուած չէ , որպէս թէ կռուոյ մէջ նոր ուժ մ'եւ նոր դործունէութիւն մը չենք ստանար Անշուշտ ժամանակը դէշ է . . . բայց այսպէս չմնար Գլխէք եւ դրեթէ տարակոյս չկայ որ քանի մ'օրէն՝ այն է փետրուար 13ին՝ այնպիսի զօրաւոր միջոց մը ձեռք պիտի բերենք՝ որ մեր խախտեալ ազգեցութիւնը վերահաստատելու բաւական զօրութիւն կուտայ մեզ — Միտալներուն դործն է ըսածնիդ . . . — Անշուշտ , եւ իմ ալ այնքան աճապարանօք Հռոմէն ետ դառնալ դալս այն նպատակաւ էր որ մեզ համար ամբաւ կարեւորութիւն ունեցող այս մեծ գործին ներկայ դատուիմ : — Իմացած արդեօք այն ձախորդութիւնը որ այս անգամ ալ քիչ մնաց այնչափ աշխատութեամբ նիւթուած բոլոր մեքենայութիւնները պիտի կործանէր Այո՛ , հիմա հոս եկած ժամանակս Ռօտէնը տեսայ

— Ուրեմն իմացուց ձեզ — Հնդիկ արքայազնին եւ Սիմօն զօրապետին ազջկանց կրկնակինաւարեկութեամբ Բիքարտիոյ ծովեզրքն իյնալէ ետեւ Քարտօլիլի աւարանքը հասնիլը , որ զարմանալի բան է , ինչու որ ազջիկները Նիքսիքայի եւ Հնդիկին ալ ձալալի մէջ արդիլուած կը կարծուէին ասոր համար ամեն նախադիւշական միջոցներ ճարտարութեամբ ի գործ դրուած էին

« Ճշմարտը խօսելով , յաւելցուց մարքիզը սրտնեղութեամբ , կարծես թէ աներեւոյթ զօրութիւն մը միշտ սլաշտպան կը կենայ այս ընտանեաց : — Բարեբաղդարար Ռօտէն հնարագէտ եւ անխոնջ մարդ է , ըսաւ իշխանուհին . երէկ իրիկուն հոս եկաւ եւ երկար խօսակցեցանք : — Եւ ձեր խօսակցութեան արդիւնքը սլատուական բան է : Զօրականը երկու օր պիտի հեռանայ փարիդէն . . . կնոջը խոտտոյանահայրը պէտք եղած հրահանգն առած է . . . մնացեալն ինքիւրին յառաջ կերթայ . . . վաղը ազջիկներէն ալ վախնալու բան մը չուենիք . . . կը մնայ Հնդիկը . . . ան ալ վտանգաւոր վէրքերով Քարտօլիլի ապարանքը սլառկած է : Ըսել է թէ գործելու ժամանակ ունինք առջեւնիս . . . — Բայց ատով չլմնար , ըսաւ իշխանուհին . տակաւին եզբօրս ազջիկներէն զատ երկու անձինք կան՝ որք մեր շահուն համար պէտք չէ որ փետրուար 13ին փարիզ գտնուին : — Այո՛ , գիտեմ , մէկը Պ . Հարտին է , բայց իր ամենէն սիրելի ու մտերիմ բարեկամը

զինքը կը մատնէ . այն բարեկամը մեր մարդն է .
 եւ սնոր թելագորութեամբ Պ . Հարտի Գաղղիոյ
 հարաւային կողմերը գացած է , ուսկից հնար չէ
 որ մէկ ամիսէն առաջ փարիզ վերադառնայ : Իսկ
 այն Գուչ-Թու-Նլու ըսուած անպիտան գատար-
 կաչը շիկին խօսքը չըլլար . . . : Աւերջայէս Գար-
 բիէլը կայ՝ որուն վրայ է մեր յոյսը . անալ մինչեւ
 այն մեծ օրը վայրկեան մ'անգամ մինակ չտիտի
 ձգուի . . . ուստի առ այժմ ամեն կերպով յաջո-
 զութիւնը ձեռքերնիս կերեւի , եւ հարկ է որ
 անպատճառ յաջողինք . վասն զի մեզ համար կե-
 նաց եւ մահու խնդիր մ'է այս . . . : Փարիզ գա-
 ցած ժամանակս Ծօրլի հանդիպելով Օրպանօ
 դուքսին հետ տեսնուեցայ , որ ամենազօր եւ
 բացարձակ ազդեցութիւն ունի թագաւորին մը-
 տացը վրայ , եւ զայն բոլորովին դրաւած ու իրեն
 կադած է . ուստի մինակ դուքսին ձեռքը կըր-
 նանք դորձ տեսնել . . . : — Է՛ , ի՞նչ բրիք
 դուքսին հետ : — Գուքսը խօսք կուտայ , եւ
 զիտեմ որ սուած խօսքը կրնայ կատարել , թէ
 իր թագաւորին երկիրներուն մէջ օրինաւորա-
 պէս հաստատուելու հրաման եւ յայտնի պաշտ-
 պանութիւն շնորհուելէ զատ նաեւ պատանեաց
 դաստիարակութիւնը պիտի յանձնուի մեզ յա-
 տուկ արտօնութեամբ . . . : Այս առաւելու-
 թեանց շնորհիւ երկու երեք տարուան մէջ այն
 աստիճան արմատ կը ձգենք հոն , որ այնուհետեւ
 Օրպանօ դուքսն ինք մնանէ պաշտպանութիւն
 խնդրելու կը պարտաւորի . բայց այսօրուան օրօ

ամեն բան իր ձեռքն ըլլալով բացարձակ պայ-
 ման մը կը դնէ մեր առջեւ իր ընկիւք ծառայու-
 թեանց վոխարէն : — Ի՞նչ պայման : — Հինգ
 միլիոն կանխիկ , եւ տարուէ տարի ալ հարիւր հա-
 ղար ֆրանք : — Ծան է . . . : — Ո՛չ , չատ չէ :
 եթէ մտածենք որ անգամ մը հոն ոտք կոխելնէս
 ու հաստատուելնէս ետեւ՝ շուտով ձեռք կը բե-
 րենք այն ստակը , որ հաղիւ մէկ ութ երորդն ըսել
 է միտաներուն գործէն ձեռք բերուելիք հարլու-
 սուութեան , եթէ յաջողութեամբ գլուխ հա-
 նենք . . . : — Այո՛ . . . քառասուն միլիոնի չափ
 կայ , ըսաւ իշխանուհին մտածելով : — Ասկէց
 զատ՝ Օրպանօի պահանջած հինգ միլիոնը փոխի
 պէս բան մ'ըսելէ . . . վասն զի երբոր տղայօց
 դաստիարակութեան միջոցաւ ընտանեաց վրայ
 ազդեցութիւննիս մեծնայ եւ կառավարչաց ալ
 վստահութիւնը դրաւենք , առաւանդաւորապէս
 թիւններ կըլլան մեզ , որք այս սրուելիք ստա-
 կին տեղը շուտով կը լցընեն : Ասոնց այսպէս ըլ-
 լալն յայտնի ըլլալէ ետեւ՝ տակաւին մերոնք կը
 վարանի՛ն , գոչեց մարքիզն արհամարհոտ շարժ-
 մամբ , եւ բաւական կոյր կառավարութիւններ
 կան՝ որք մեզ իրենց երկրէն կը վտարեն . չեն տես-
 ներ որ ազոց դաստիարակութիւնը մեզ յանձնե-
 լով , որ մեր ամենէն աւելի ուղած բանն է , ժողո-
 վուրդն այնպիսի անմոռնչ ու գլխակօր հնազան-
 դութեան մ'եւ սարկական ու անասնային հոյա-
 տակութեան մը կը վարժեցընենք , որ միտքէն
 կաշկանդուելով ու անշարժ մնալով պէտու-

Թեանց անդորրու թիւնը կապահովի, այսու ամե-
 նայնիւ աղնուականաց եւ հարուստ քաղաքացեաց
 մեծ մասը մեղնէ կը վախնան ու մեղ կատեն. ան-
 միտները չեն հասկնար թէ երբոր մեք ժողովուր-
 դը համոզենք թէ իրենց կրած սոսկալի աղքատու-
 թիւնն ու տառապանքը նախասահմանու թեան
 անփոփոխելի եւ յաւիտենական մէկ օրէնքն է, թէ
 իրենց վիճակը բարւոքելու մեղապարտ յոյսը
 պէտք է մէկդի ձգեն, եւ թէ այս աշխարհիս մէջ
 բարեկեցութեան վափաքիւն Աստուծոյ դէմ մե-
 ղանչեւ է, վասն զի աշխարհիս մէջ մարդ որչափ
 աւելինեղութիւն ու տառապանք քաշէ, այնչափ
 աւելի վարձք կընդունի երկնից մէջ, երբոր ժողո-
 վուրդն այս յուսահատական համոզմամբ ապուշ-
 նայ եւ իր թշուառութեան տղմին մէջ անշարժ մը-
 նալով նեխի ու վախ, այն ժամանակ լաւագոյն վի-
 ճակի մը հասնելու անհամբեր իղձերը կը խղզուին.
 այն ժամանակ դիւրաւ կը լուծուին այն սղառնա-
 լից խնդիրները՝ որք ապագան կը մ'իմացնեն ու
 դարհուրելի կընեն կառավարութեանց առջեւ.
 Այս անձինք չեն տեսներ որ այս կոյր ու կրաւո-
 բական հաւատքը՝ որ ժողովրդէն կը պահանջենք՝
 սանձ մը պիտի ընենք դայն ուղածնուս պէս վա-
 բելու եւ ճնշելու համար. իսկ հարուստներէն ու
 մեծամեծներէն ուրիշ բան չենք ուղեր՝ բայց ե-
 թէ բարեպաշտ երևոյթ մ'ունենալ, որ անոնց
 զուարճութեանցը զրգիւ մը կուտայ՝ եթէ ան-
 խելքներն իրենց բարուց ապականութիւնն զգա-
 լու կարող ըլլան. — Հոգ չէ, Ֆրէտէրիկ, ըսաւ

իշխանուհին, ինչպէս որ ըսիք՝ մեծ օրը կը մե-
 տնայ . . . եթէ միտախնբուէն գործը յաջողե-
 լով քառսուն միլիոնի չափ դրամաւուլուիւր մեր
 ուխտին ձեռքն անցնի, շատ մեծ գործերու կըր-
 նանք ձեռնարկել . . . այսպիսի հարստու-
 թիւն մը մեր ուխտին ձեռքն ամենագորաւոր լը-
 ծակ մը կըլլայ մանաւանդ այսպիսի ժամանակի
 մը մէջ՝ ուր ամեն բան սաակով կը դառնայ .
 — Ասկէց զատ, յարեց Պ. Տ'էկրիմիէի մտախոհ
 դէմքով, պէտք է մտնանք եւ ինքզինքնիս խա-
 բենք . . . հոս հակադիմութիւնը կը շարունա-
 կէ . . . եւ Գաղղիոյ օրինակը բոլոր Եւրոպայի
 վրայ մեծ աղքեցութիւն կընէ . . . Աւստրիոյ
 եւ Հոլանտայի մէջ հազիւ կրնանք կենալ եւ ինք-
 զինքնիս պաշտպանել . . . ընկերութեան նիւ-
 թական միջոցներն օր քան օր կընուաղին . . .
 վերջապէս նեղ վիճակի մէջ ենք, որ կրնայ եր-
 կար աեւել, ուստի միտախնբուէն գործէն ձեռք
 բերուելիք ամբաւ հարստութեան շնորհիւ ոչ մի-
 այն կրնանք ամեն հաւանական դէպքերու դէմ
 դնել, այլ եւ զօրաւոր կերպով հաստատուելի Օր-
 պանո դուքսին առաջարկութիւնն ընդունելով,
 այն անպիանդ կեդրոնէն մեր ճառագայթներն աշ-
 խարհիս ամեն կողմը կը արածենք. Ա՛հ, ինչ
 արբուալի 13ր, յաւելցուց Պ. Տ'էկրիմիէի վայր-
 կեան մը լուութիւնէ ետեւ, գլուխն երբեքընելով,
 վերտուար 13ր կընայ դարապիւլուս մ'ըլլալ մեր
 զօրութեան, Տրիդենտոնի ժողովին պէս հռչա-
 կաւոր դարագլուխ մը՝ որ մերութեաննոր կեանք

մը տուաւ . . .
 — Ահա ատոր համար պէտք է որ բան մը
 խնայենք , ըսաւ իշխանուհին , որպէս զի անպատ-
 ճառ գործը յաջողի : Ձեր վախցած վեց հողիէն
 երեքն այնպիսի վիճակի մէջ են կամ պիտի խնան-
 որ չեն կրնար վնաս հասցընել ձեզ : Այլ մնայ եղ-
 բօրս աղջիկը . . . Արդէն զիտէք որ քանոր ալ
 ձեռքը ոտքը կապելու համար ձեր դալուն կըս-
 պասէի : Ամեն բան պատրաստուած է , եւ այսօր
 իսկ կ'սկսինք գործողութեան : — Ձեր վերջին
 նամակէն 'ի վեր կասկածնիդ աւելցան : — Այո ,
 թառագած եմ որ երեսանց ցոյց տուածէն աւելի
 անդեկութիւն ունի , ուստի եւ անկէց աւելի վը-
 տանդաւոր թշնամի չենք կրնար ունենալ : — Իմ
 ալ կարծիքս այդ եղած է միշտ . անոր համար աս-
 կէց վեց ամիս առաջ ստիպեցի ձեզ անպատճառ
 այդ միջոցները ձեռք առնուլ , որք հիմա գործը
 կը դիւրացընեն , բայց առանց ատոնց անհնարին
 կըլար : — Արջապէս , ըսաւ իշխանուհին քի-
 նախնդիր եւ դառն ուրախութեամբ , անոր ան-
 ընկճելի բնաւորութիւնը պիտի խորտակի , վեր-
 ջապէս վրէժս պիտի առնում անոր լըբենի հեզ-
 նութիւններէն՝ զորս կ'ընելու պարտաւորուած էի
 կասկած չտալու համար . ես . . . այո , ես . . .
 մինչեւ հիմա հանդուրժեցի . . . վասն զի այս ան-
 խոհեմ աղջիկն իրեն գործ ըրած էր զիս իրեն դէմ
 գրգռելը : — Ձեզ վերաւորողը՝ զիս կը վիրաւորէ ,
 ըսաւ Պ . Տէրկրինի , եւ գիտէք , Հէրմինի , որ
 ձեր ատելին ինձ ալ ատելի է : — Դուք իսկ , սի-

րելիս , քանի՛ քանի անգամ անոր հեղնութեան-
 ցը նիւթ եղած էք , յարեց իշխանուհին : — Իմ
 ներքին աղքատմներս քիչ անդամ զիս խարած
 են , ըսաւ մարքիզը կարճ եւ խիստ ձայնիւ . ա-
 ներկրայ եմ որ այդ աղջիկը վտանգաւոր . . .
 խիստ վտանգաւոր թշնամի մը կրնայ ըլլալ մեզ :
 — Ուրեմն այնպիսի վիճակի մը մէջ պէտք է
 գրուի որ ալ չկրնայ երկիւղ պատճառել մեզ , պա-
 տասխանեց իշխանուհին մարքիզին երեսը նայե-
 լով : — Տոքթոր Պալէնիէն եւ Պ . Թրկրօն աե-
 սմք , հարցուց մարքիզը : — Հիմա հոս պիտի
 դան , պատասխանեց իշխանուհին , ամեն բան
 իմացուցած եմ անոնց : — Օրիորդին դէմ աղէկ մը
 գրգռուած են : — Անդիլի ծայրը , Ատրիէն բնաւ
 կասկած չունի Տոքթորին վրայ , որ վարպետու-
 թեամբ մ'անոր վատահութիւնը մինչեւ ցարգ
 գրաւած է : Ասկէց զատ ուրիշ պարագայ մ'ալ մեզ
 օղնութեան կուգայ , որ դեռ անմահնելի կերեւի
 ինձ : — Ի՞նչ ըսել կուղէք : — Այս առաւօտ կրի-
 վօս : Իկնին իմ հրամանովս գնաց Ատրիէնին իմա-
 ցընելու թէ կարեւոր գործի մը համար իրեն կըս-
 պասեմ կէս օրին : Կրիվօս Իկնինը փոքր ապարան-
 քին մօտ հասած ժամանակ տեսեր է կամ տեսնել
 կարծեր է որ Ատրիէն պարտիզին փոքր դռնէն
 ներս մտեր է : — Ի՞նչ կըսէք , հաւատալի՞ բան
 է , ստոյգ ապացոյց մը կ'այ , գոչեց մարքիզը :
 — Մինչեւ հիմա կրիվօս Իկնինը վկայութեանէն
 զատ ուրիշ ապացոյց մը չկայ , ըսաւ իշխանու-
 հին եւ մօտը դանուած թուղթը ձեռքն առնելով :

յաւելցուց . նայինք այս տեղեկագիրն ալ՝ զոր Ատրիէնի սպասուհիներէն մէկն ամեն օր կը բերէ ինձ : — Այս այն աղջիկը չէ՞ զոր Ռօաէն վարպետութեամբ մ'Ատրիէնի քով դրաւ : — Նոյն ինքն է , եւ որովհետեւ բոլորովին Բօաէնէն կախումն ունի , մինչև այսօր խիստ լաւ ծառայեց մեզ : Թերեւս այս տեղեկագիրին մէջ Արիփօս տիկնոջ վկայութեան հաստատութիւնը կը դրանենք :

Հազիւ իշխանուհին տեղեկագիրը կարդալ փկակեր էր , գրեթէ սարսափելիով գոչեց . « Ա՛ն , ի՞նչ կը տեսնեմ . . . այս աղջիկը սատանայ է , ի՞նչ է : — Ի՞նչ կայ , աիկին : — Ատրիէնի ծախած երկրին մատակարարը՝ օրիորդին պաշտպանութիւնը խնդրելու համար նամակ մը դրելով՝ Հնդկ արքայազունին հոն ըլլալն իմացուցեր է : Ատրիէն գիտէ հիմա որ այն արքայազունն իրազգականն է , եւ իրեն պատկերհանութիւն դաստուող նախնի վարժապետին՝ Պ . Նօրվալի գրեր է որ շուտով հնդկական հաղուստներ եւ Լահոր շալեր պատրաստէ եւ սուրհանդակի կառքով երթայ Ճալմա իշխանն առնու Փարիզ բերէ : . . . Ճալմա իշխանը , զոր պէտք է անպատճառ հեռացնենք Փարիզէն :

Մարքիզն այլայլելով ըսաւ Սէն-Տիդիէ տիկնոջ . « Եթէ այս բանը ձեր եղբոր աղջկան մէկնոր հաճոյքն է ըսենք , այս աստիճան շտապով իր ազգականը Փարիզ բերել տալ ուղիւ կը ցուցնէ թէ ձեր կատկածածէն աւելի իմացեր է գործը :

Արդէն մխաբներուն գործին ալ տեղեակ է , ուստի կրնայ ամեն բան տեսլ եւ մեր բոլոր ջանքը սարապ հանել : — Ուրեմն ըսաւ իշխանուհին կտրուկ կերպով , ալ վարանելու չգար , պէտք է մեր խորհածէն ու որոշածէն աւելի յառաջ քշել այս գործը , եւ այսօր ամեն բան լմննայ : — Այժմ բայց գրեթէ անհնար կերեւի ինձ , ըսաւ մարքիզը : — Ամեն բան հնարաւոր է . Տօքթորն եւ Պ . Թրիբօ մեր հետն են , ըսաւ իշխանուհին կիրքով : — Ես ալ ձեզ չափ վստահ եմ այս պարագայիս մէջ Տօքթորին . . . եւ Պ . Թրիբօսի վրայ , բայց եւ այնպէս զանոնք մէկէն՝ ի մէկ չվախցընելու համար պէտք չէ որ այս խնդրոյն վրայ խօսք բանաք անոնց՝ մինչև որ ձեր եղբոր աղջկան հետ խօսակցութիւննիս ընենք : Ատրիէն որչափ եւ նրբամիտ ըլլայ , դուք դիւրաւ կրնաք անոր միտքը հասկընալ եւ ըստ այնով ընելիքնիս որոշել : Եւ եթէ մեր կասկածներն ստորջ ելնեն , եթէ այնպիսի բաներ իմացած ըլլայ՝ որոց տեղեակ ըլլալը խիստ վտանգաւոր է մեզ , այն ժամանակ բնաւ խնայելու եւ մանաւանդ բնաւ ուշացընելու չէ : պէտք է որ ամեն բան այսօր կատարուի . տապաւնելու չգար : — Արցանք այն մարդուն իմաց տալ , ըսաւ իշխանուհին , վայրկեան մը լռութեանէ ետեւ : — Այժմ օրին հոս դանտելու խօսք տուած է , հիմա ուր որ է կուգայ : — Մտածեցի որ այս գործին համար մեծ շարժարութիւն ուղիւրութիւն ունի այս դահլիճս՝ որ փոքր դահլիճէն վարագուրով մը միայն դատուած է . եթէ

այս վարագոյրն իջեցընենք, ձեր մարդը կրնայ
անոր կտեւը պահուըտիլ: — Ետ լաւ կըլլայ:
— Այդ մարդը հաւատարիմ է: — Խիտ հաւա-
տարիմ . . . արդէն շատ անգամ դարձած
ենք այսպիսի ասիթներու մէջ. սրչափ ճարպիկ
ւնջնչափ ալ խորհրդապահ է: »

Այս միջոցին կամացուկ մը դուռը դարնուե-
ցաւ: « Մտէք » ըսաւ իշխանուհին: — Տըքժոր
Պալէնիէ կը հարցընէ ի՞նչ իշխանուհի տիկինը
կրնայ զինքն ընդունիլ, ըսաւ սպասաւոր մը:
— Անտարակոյս, աղաչէ որ ներս հրամէ: — Ու-
րիշ պարն մ'ալ եկած է, որ Պ. Արքային հետ
ժամայր կզած է կէս օրին հոս դանուելու, եւ
նա ալ Պ. Արքային հրամանին համեմատ ազօթա-
րանը մացուցի, ուր հիմա կ'սպասէ: » — Այն
մարդն է, ըսաւ մարքիզն իշխանուհւոյն. բայց
առաջ զայն ներս կանչենք, որովհետեւ առ այժմ
հարկ չէ որ Տըքժոր Պալէնիէ զայն տեսնէ: — Դա-
ցէք նախ այն պարտնը ներս բերէք, ըսաւ իշխա-
նուհին. ետքը երբոր զանգակը զարնեմ, աղա-
չեցէք Տըքժոր Պալէնիէին որ ներս հրամէ: Եթէ
Պ. Քրիստ ալ գայ, զայն ալ ներս հրամցուցէք, եւ
այնուհետեւ Ատրիէն օրխորդէն զատ ուր որ գայ
գուռը մի բանաք: »

Սպասաւորը դուրս ելաւ:

ԳԼՈՒԽ Զ .

ԱՏՐԻԷՆԻ ԹՇՆԱԾԻՆԵՐԸ

Սէն-Տիդիէ իշխանուհւոյն սպասաւորը շու-
տով ներս դարձաւ հետը բերելով կարճասասակ
դժգոյն սեւաղգեստ եւ ակնոցաւոր մարդ մը, որ
ձախ թեւին տակ սեւ կաշիէ բաւական մեծ թղ-
թապանակ մ'ունէր:

Իշխանուհին ըսաւ այս մարդուն. « Պ. Ար-
քան ձեզ իմացուցած է ընելիքնիդ, այնպէս չէ:
— Այն, տիկին, ըսաւ մարդը բարակ եւ մեղմ
ձայնով մ'եւ ամենախոնարհ ողջունելու. — Միւս
սենեակին մէջ հանդիստ կըլլամք, ըսաւ իշխա-
նուհին, եւ առաւ զայն քովի սենեակը տարաւ,
որ ինչպէս ըսինք՝ վարագուրով մը միայն բաժնը-
ւած էր իշխանուհւոյն նստած սենեակէն:

« Ետ հանդիստ կըլլամ հոս, իշխանուհի
տիկին, պատասխանեց ակնոցաւոր մարդը նորէն
խանարհարար ողջունելով: — Ուրեմն, պարն,
հաճեցէք հոս նստիլ, եւ երբոր ժամանակը գայ
ես կ'իմացընեմ ձեզ: — Պատրաստ եմ ձեր հրա-
մաններուն, իշխանուհի տիկին: — Մտնաւանդ
նայեցէք որ իմ տուած պատուէրներս չմոռնաք.
յաւելցուց մարքիզը վարագուրին կապերն արձա-
կելով: — Զեր արժանապատուութիւնը կրնայ
անհոգ ըլալ: »

վարագոյրը՝ որ ծանր կերպասէ շինուած էր, վար լոյնալօվ ակնոցաւոր մարդը բոլորովին ծածկեց :

Իշխանուհին դանդաղը հնչեցուց, եւ շատ շանցած սարսափերը դուռը բանալով Տօքթոր Պալէնիէի դալը իմացուց, որ այս պատմութեան ամենէն կարեւոր անձերէն մէկն էր :

Տօքթոր Պալէնիէ բժիշկը յիսուն տարեկանի մօտ միջահասակ եւ դեր մարդ մ'էր՝ կարմիր փայլուն եւ լցուն երեսով: Մտխրագոյն ողորկ եւ երկայն մաղերը՝ ճակտին մէջ տեղը երկուքի բաժնուած եւ երկու քունքերուն վրայ տափակցած էին. սեւ մետաքսեայ կարճ տափատ հաղնելու հին սովորութիւնը տակաւին մէկդի չէր դրած՝ թերեւս գեղեցիկ սրունքներ ունենալուն պատճառ, եւ գուլպաներուն ու փայլուն սեղէ կոշիկներուն կապերը ոտիկ ճարմանդներով կոճկընուած էին. փողկապը բաճկոնն ու զգեստը սեւ էին. որով քիչ մը կղերական դէմք կառնուր՝ ճերմակ եւ դիրուկ ձեռքերը կխտով չափ ծածկընուած էին սպիտակ կերպասէ նրբածալ թեղանիներով, որոյ վայելչութեանն ու գեղեցիկութեանը մեծ խնամ տարուած կերեւէր՝ հակառակ իր ծանրաբարոյ լրջութեանը: Դէմքը զուարթ եւ նուրբ էր, իր փոքրիկ խաժ աչքերը հաղուած դիւտ ուշմութիւն ու խորագլխութիւն ցոյց կուտային. աշխարհասէր եւ զրօսասէր մարդ, փափուկ ճաշակի տէր, հանճարնդ տրամախօս, վերջին աստիճան եւ թերեւս չափէ դուրս քաղա-

քաղար եւ մեծարող, ճարպիկ ճկուն եւ սպրդող, վերջապէս Սէն-Տիդիէ իշխանուհւոյն մտնուանդ կուտակցութեան ամենէն հին ձեռականներէն մէկն էր այս բժիշկը:

Այս ամենազօր պաշտպանութեան շնորհիւ՝ որուն պատճառը յայտնի չէր, Տօքթոր Պալէնիէ՝ իր հմտութեանն ու անփափախ ճարտարութեան հակառակ երկար ժամանակ անձանօթ մնալէ ետեւ՝ Պուրպոնեանց վերահաստատութեանէն ետքը բժշկական երկու շահաւէտ պաշտօն ձեռք ձգած եւ հետզհետէ ծուխերը շատցուցած էր. բայց պէտք է այս ալ ըսել թէ իշխանուհւոյն հովանաւորութեան ներքեւ մտածին պէս՝ մէկէն 'ի մէկ իր կրօնական պարտականութիւնները ճշգրիտ կատարել սկսեր էր. շաբաթն անգամ մը Ս. Թոմաս Աքուսինացոյ եկեղեցւոյն մեծ պատարագին հրապարակաւ կը հաղորդուէր, Տարի մը շանցաւ, կարգ մը հիւանդներ՝ Սէն-Տիդիէ տիկնոջ կուտակցութեան օրինակին ու նախանձայոյց եռանդին հետեւելով՝ Տօքթոր Պալէնիէէն դատուրիչ բժիշկ չէին ուղեր տեսնել. ասով իր յաճախորդները չափէ դուրս շատցան:

Ընթերցողք դիւրաւ կրնան դատել թէ ճիգուելիթաց ուխտին համար սրչափ կարեւոր բան մ'էր Փարիզի ամենէն համբաւաւոր բժիշկներէն մէկն ունենալ:

Բժիշկն ալ քահանայի նման պաշտօն ունի: Ամեն ժամ եւ ամեն վայրկեան ընտանեաց ամենածուկ դադանեացը մէջ ընդունուելով՝

շատ բան կը տեսնէ կիմանայ կը դուշակէ, եւ շատ բան կրնայ քնել . վերջացէս քահանային պէս հիւանդներուն ու հոգեվարքներուն ամեն ըսածը կը լսէ ու կիմանայ :

Արդ, երբոր մարմինը փրկողը հողին փրկողին հետ միաբանի եւ միեւնոյն շահու համար իրարու օգնեն, շատ անդամ հոգեվարքի մը տրկարութենէն կամ վախէն ամեն բան կրնան ձեռք բերել, չէ թէ իրենց անձին համար, որովհետեւ օրէնքը չթողուր, այլ իրենց կարգին վերաբերութիւնն ունեցող չնչին երրորդներու համար :

Ուրեմն Տօքթօր Պալէնիէ ֆարիզի ճիշուութեաց միաբանութեան ամենէն գործունեայ եւ ընտիր արտօններէն մէկն էր :

Երբոր ներս մտաւ, իշխանուհւոյն մօտենալով սիրալիք քաղաքավարութեամբ ձեռքը համբուրեց :

« Միշտ անսխալ եւ ճիշդ էք ձեր ժամագրութեան մէջ, սիրելի Պ. Պալէնիէ : — Միշտ երջանիկ եւ միշտ պատրաստ ձեր հրամաններուն, տիկին : » Յետոյ մարքիզին դարձաւ եւ ըզձակալի կերպիւ ձեռքը սեղմելով յաւելցուց . « Աերջացէս ձեզ նօրէն կը վայելեմ . գիտէք որ ձեր երեք ամիս բացակայութիւնը շատ երկար է ձեր բարեկամներուն համար : — Սիրելի Տօքթօր, որչափ մնացողին նոյնչափ ալ հեռացողին համար երկար է, Բայց ահա եկաւ մեծ օրը : Քարտօվիլ օրիորդը հիմա պիտի գայ : — Սիրտս հանդիսատէ, ըսաւ իշխանուհին, արդեօք օրիորդը կասկած

մ'ունի : — Այդ անհնարին է, ըսաւ Պ. Պալէնիէ, ես անոր մտերիմ բարեկամն եմ, Գիտէք որ Ատրիէն օրիորդը միշտ վստահութիւնն ունեցած է իմ վրայ, Գեա երկու օր առաջ շատ մը խնդացինք անոր հետ, եւ երբոր իմ օտարութեանս համեմատ իր արտառց կենցաղին եւ դադափարնեբուն անզուսպ ծայրայեղութեան վրայ դիտողութիւններ կընէի . . . — Պ. Պալէնիէ միշտ այս պարագաներուն վրայ խօսքը կը բերէ, որք երեւցածին չափ թեթեւ բաներ չեն, ըսաւ Անճիզիէ տիկինը մարքիզին նշանակած դէմքով մը : — Անշուշտ, խիստ կարեւոր բան է, յարեց մարքիզն ալ : — Երբոր ես դիտողութիւններ կընէի, ըսաւ Տօքթօրը, Ատրիէն օրիորդը վերջին ծայր զուարթութեամբ եւ հանձարեղ խօսքերով ծիծաղեցաւ վրաս . եւ արդարեւ պէտք է խոստովանիմ որ այս օրիորդն այնպիսի նշանաւոր խելք մ'ունի՝ որուն նմանը խիստ քիչ տեսած եմ : — Տօքթօր . . . ասքթօր . . . կաղաչեմ, մի թուխաք : »

Պ. Պալէնիէ՝ փոխանակ անմիջապէս պատասխանելու՝ բաճկոնին գրպանէն ոսկի տուփը հանեց բացաւ եւ երկու մատովն ընչախոտ ասնելով՝ կամաց կամաց սկսաւ քաշել այնպիսի նշանական կերպիւ մ'իշխանուհւոյն երեզը նայելով, որ անոր կասկածը փարատեցաւ :

« Թուչամ մի՛ . . . ևս, տիկին, ըսաւ վերջացէս Պ. Պալէնիէ իր ձերմակ եւ յոյր ձեռքովը շապկին ծալքերուն վրայ թափած ընչախոտի

փոշինները թոթվելով . միթէ ես իմ յօժար կամօքս
 պատիւ չունեցանք ինքզինքս ձեզ նուիրելու , որ-
 պէս զի այդ գժուար վիճակէն ձեզ ազատելու
 աշխատիմ : — Եւ ձեզնէ զատ մէկը կարող չէր
 այս մեծ ծառայութիւնն ընել , ըսաւ Պ . Տ'Էկրինե-
 եր : — Ուրեմն կը տեսնէք , տիկին , որ ես թուլ-
 ցող մարդ չեմ . յանձն առած գործիս վախճանը
 լաւ հասկըցած եմ . վասն զի ըսուեցաւ ինձ թէ
 այս գործին ներքեւ անհուն շահեր կան
 — Այո , անհուն եւ կենսական շահեր , ըսաւ Պ .
 Տ'Էկրինեի : — Այն ժամանակ ես ալ չտատամ-
 սեցայ , յարեց Պ . Պալէնիէ . ուրեմն անհող եղիք
 եւ թող տուէք ինձ որ բարեկիրթ եւ փափուկ
 ճաշակի տէր մարդու մը վայլած արդարու-
 թեամբ Ատրիէն օրիորդին նշանաւոր եւ զմայլելի
 հանճարը յարգեմ . իսկ երբոր գործ տեսնելու
 ժամանակը գայ , կը տեսնէք զիս : — Թերեւս մեր
 կարծածէն աւելի մօտ է այն ժամանակը , ըսաւ
 Սէն-Տիգրիէ տիկինը Պ . Տ'Էկրինեի երեսը նայե-
 լով : — Ես միշտ պատրաստ եմ , ըսաւ բժիշկը ,
 եւ ինձ վերաբերեալն անթերի կատարելու խօսք
 կուտամ . երանի թէ ռերիշ ամեն բաներու վրայ
 ալ այսչափ ապահով ըլլայի : — Միթէ ձեր ա-
 պաքինարանն ալ նորաձեւութեանց ընդունակ
 չէ՞ միշտ . . . որչափ որ կրնայ ըլլալ ապաքի-
 նարան մը , հարցուց Սէն-Տիգրիէ տիկինը կէս ժը-
 պիտով : — Ընդհակառակն գանդատելու չափ
 շատցած են թոշակաբեր հիւանդներս , բայց
 խնդիրն ասոր վրայ չէ , Հիմա , մինչեւ որ Ատրիէն

օրիորդը գայ , կրնամ երկու խօսք ընել ձեզ այն-
 պիսի գործի մը վրայ՝ որ անուղղապէս վերաբե-
 րութիւն ունի անոր , վասն զի Քարտովիլի երկի-
 րը գնող Սէնթ-Քօլօմպ անուն տիկնոջ վրայ է ,
 որ Պ . Ռօտէնի վարպետ հնար քներովը զիս իրեն
 բժիշկ ըրաւ : — Այո , այդ նիւթին վրայ Ռօտէն
 գրած է ինձ՝ առանց մանրամասն տեղեկութիւն
 տալու , ըսաւ Պ . Տ'Էկրինեի : — Ահաւասիկ եղե-
 լութիւնը , յարեց բժիշկը : Այս Սէնթ-Քօլօմպ
 տիկինը՝ որ առաջ բաւական զիւրանսաց կարծը-
 ւէր էր , իր գարձին վերաբերեալ կէտերու մէջ
 խիստ ըմբօստ եւ յամառ ելաւ : Արդէն երկու հօ-
 գեւեր անօրէն յուսահատելով ետ քաշուեցանա-
 նոր հողուոյն փրկութեանը աշխատելէ . վերջա-
 պէս Ռօտէն տարակուսելով պզտիկ Ֆիլիբօն զըր-
 կեց անոր քով , Ատիկա ճարպիկ յամառ եւ մտա-
 ւանդ վերջին աստիճան համբերող մէկն ըլլալով՝
 այս գործին ամենէն յարմար մարդն էր : Երբոր
 Սէնթ-Քօլօմպ տիկնոջ բժիշկն եղայ , Ֆիլիբօն իմ
 օժանդակութիւնս խնդրեց , ես ալ բնականաբար
 չէի կրնար զլանալ . ուստի ընելիքնիս միաբանու-
 թեամբ որոշեցինք . ես զայն բնաւ չճանչել պի-
 տի ձեւացընէի , նա ալ Սէնթ-Քօլօմպ տիկնոջ
 բարոյական վիճակին ամենամանր փոփոխու-
 թեանց վրայ հանապազ տեղեկութիւն պիտի
 տար ինձ , որպէս զի կարող ըլլամ անվնաս գե-
 դով մը՝ որովհետեւ հիւանդութիւնը ծանր չէ՝
 մերթ աղէկ եւ մերթ խօթ վիճակի մէջ զայն ձը-
 գել՝ հողեւոր կառավարչին գոհութեանը կամ

դժգոհութեանը նայելով, որպէս զի ան ալ կարող ըլլայ ըսել անոր . « Կը տեսնէ՞ք, տիկին, երբոր ուղիղ ճանքու մէջ կը գտնուիք, Աստուծոյ շնորհքը կազդէ ձեր առողջութեան, իսկ երբոր ընդհակառակն գէշ ճանքու մէջ կ'իյնաք, մարմնական անհանգստութիւն կուգայ վրանիդ . ասիկա յայտնի ապացոյց մ'է հաւատքին ամենակարող ազդեցութեանը՝ ոչ միայն հոգւոյն այլ եւ մարմնոյն վրայ . » — Արդարեւ, ըսաւ Պ. Տ'էկրինեի կատարեալ պաղարկունութեամբ, ցաւալիբան է այդ պիտի միջոցներ բանեցընել կամակորները կորուստէ փրկելու համար, բայց եւ այնպէս հարկ է գործողութեան եղանակներն անհատից բնաւորութեանը կամ մտաւորականին յարմարցընել . — Մնաց որ, յարեց Տ. քթորը, իշխանուհի տիկինն իր աչքովը գիտած է Սէնթ-Մարիի վանքին մէջ, որ մեր հիւանդներէն ոմանց հոգւոյն փրկութեանն ու հանգստութեանը համար այս անվնաս միջոցը քանի քանի անգամ խիստ օգտակար կերպիւ ՚ի գործ դրած եմ : Այս փոփոխական վիճակն առ առաւելն լաւագոյնին եւ եւ նուազ լաւին մէջ տեղը կը տարուբերի . բայց սրչափ եւ թեթեւ ըլլան այս արբերութիւնները, ոմանց մտքին վրայ շատ անգամ մեծ ազդեցութիւն կընեն : Այսպէս եղաւ նաեւ Սէնթ-Քօլոմպ տիկնոջ ալ . այնպիսի բարոյական եւ մարմնական ապաքինութեան լաւ ճանքու մը մէջ մտաւ, որ Ռօտէն արժան գապեց Ֆիլիքսի ձեռք խրատ տալ Սէնթ-Քօլոմպ տիկ-

նոջ որ դեղը բնակի, վասն զի կը վախնար որ փարիզ կենալով վերստին կը հիւանդանայ . . . բարոյապէս : Արդէն Սէնթ-Քօլոմպ թեմակալ տիկին մ'ըլլալու բաղձանք ունենալով, այս խրատին վրայ Քարտօզիլի օգտարակը դնել որոշեց, որ արդարեւ գէշ բան չէր, վասն զի իր հարբստութիւնն այս կերպով կատարուիէր . բայց զարմանալին այն է, որ երէկ դժբաղդ Ֆիլիքսն եկաւ իմացուց ինձ թէ Սէնթ-Քօլոմպ տիկինը նորէն ծանրագէս հիւանդ անայու վտանգի մէջ է . . . հարկ չէ ըսել թէ բարոյապէս . . . վասն զի մարմնական առողջութիւնն յուսահատեցողցիչ բարդաւածութեան մէջ է : Կերեւի թէ հիւանդութեան այս նոր վերադարձին պատճառ թիկնոջ մէկ խօսակցութիւնն եղեր է ժաք Տիւմուլէն անուամբ մէկու մը հետ, որուն համար ըսին ինձ թէ գուք, սիրելի Պ. Արբայ, կը ճանչէք եղեր, եւ չգիտցուի ինչպէս կրցեր է անոր քով մտնել . — Այս ժաք Տիւմուլէնը, ըսաւ մարքիզը զըզուանօք, այն տեսակ մարդոցմէն է, զորս կը գործածեն եւ միանգամայն կարհամարհեն . դառնութեամբ նախանձով եւ առելութեամբ լցուած գրագէտ մ'է, եւ վայրագ ու կծու ճարտարխօսութիւն մ'ունի : Մեր թշնամեաց դէմ գրել տալու համար բաւական մեծ վարձք կուտանք անոր, թէ եւ ցաւալի է տեսնել որ մեր յարգի սկզբունքներն այսպիսի դրչի կարօտ ըլլան : Այս թշուառականը դնչուտի կեանք կը վարէ, գինետուններէն դուրս չեղներ, եւ գրեթէ միշտ արբեալ է :

Սահայն պէտք է այս ալ խոստովանիլ որ թշնամա-
 նաց անօպառ խանդ մ'ունի եւ աստուածաբա-
 նական ամենադժուար խնդրոց ներկուռ է , որով
 երբեմն շատ օգտակար կըլլայ մեզ : — Այդ
 մարդը կերեւի թէ Սէնթ-Քօլօմպ տիկնոջ ամբաւ
 հարստութեանն աչք տնկելով՝ հետն ամուսնա-
 նալ կուգէ , թէ եւ տիկինը վաթոռն տարու կայ
 կարծեմ թէ գէշ չէք ըներ իմացընել Ռօտէնին՝
 որ այդ չարահաստին խաւարածածուկ մեքենա-
 յութիւններէն զգուշանայ : Այսպիսի փրոն գոր-
 ծի մը վրայ երկարօրէն խօսելուս համար ներում
 կը խնդրեմ ձեզնէ , ըսաւ Տօքթօրը . եւ որովհե-
 տեւ քիչ մ'առաջ Սէնթ-Մարիի վանքին վրայ կը
 խօսէի , ներեցէք ինձ հարցընել ձեզ , տիկին ,
 թէ որչափ ժամանակ կայ որ հոն դացած չէք : »

Իշխանուհին սուր նայուածք մը փոխանա-
 կելով Պ . Տիկիրինելի հետ՝ պատասխանեց . « Բայց
 ութ օրի չափ . . . կայ : — Ուրեմն շատ փոխ-
 ուած պիտի գտնէք զայն . իմ ապաքինարանիո
 ու վանքին մէջ անդի պատը փրոններ տունք՝
 նոր շէնք մ'եւ մատուռ մը հոն շինել տալու հա-
 մար , որովհետեւ հին մատուռը շատ փոքր էր :
 Պէտք է այս ալ ըսեմ 'ի գովեստ Ատրիէն օրիոր-
 դին , աւելցուց Տօքթօրը ասորինակ կէս ժպի-
 տով մը , թէ խօսք տուած էր ինձ որ Ռախայէլի
 նկարած Աստուածածնայ պատկերներէն մէկն իր
 ձեռօք օրինակէ ու նոյն մատուռին նուիրէ :
 — Իրան կըսէք . . . ի՞նչպէս աղէկ յարմար
 եկեր է , ըսաւ իշխանուհին . բայց կէս օրը մօ-

տեցաւ եւ դեռ Պ . Թրիքօ չերեւիր : — Պ . Թրիքօ
 Քարտովիլ օրիորդին երկրորդ խնամակալն է , որ
 իրրեւ նախկին գործակատար կոմս-դուքսին ա-
 նոր ընչից մատակարարութիւնն ըրած է , ըսաւ
 մարքիզն զգալի մտահոգութեամբ , այս պատ-
 ճապաւ անոր ալ ներկայութիւնն անհրաժեշտ է .
 ուստի փափաքելի էր որ Ատրիէն օրիորդէն առաջ
 հոս գտնուէր , վասն զի հիմա օրիորդն ուր որ է՝
 կուգայ : — Յաւալի է որ Պ . Թրիքօի պատկերը
 չկրնար տեղը բռնել հոս , ըսաւ Տօքթօրը խօրա-
 մանդ ժպիտով եւ ծոցէն տետրակ մը հանելով .
 — Ի՞նչ է այդ , Տօքթօր , հարցուց իշխանուհին :
 — Աստուծոյ պատհան մակագրով ժամանակ ժա-
 մանակ հրատարակուած անանուն երգիծական
 տետրակ մը , որուն մէջ Պ . Թրիքօի նկարագիրն
 այն աստիճան հաւատարմութեամբ գծուած է ,
 որ երգիծաբանութիւն չկրնար կոչուիլ . . . ա-
 հա կարգամ եւ մտիկ ըրէք : Այս նկարագրին ա-
 նուն է ՏԻՊԱՐ ՅԱՏՈՒԱԴԷՄ ԳԱՅԼԻ՞ :

« Պարոն Թրիքօ : Այս մարդը՝ պատուով եւ
 « հարստութեամբ իրմէ վեր եղողներուն հետ
 « վատ նուաստութեամբ , իսկ իրմէ կախում ու-
 « նեցողներուն հետ լրբենի կոպտութեամբ կը
 « վարուի . սոսկալի անձնաւորութիւն մ'է յարձ-
 « արկոչուած քաղաքացի եւ արուեստաւոր աղ-
 « նուականութեան դէշ մասին , այն անասօթ

* Գաղղ . Ղու-Սէրվիէ , տեսակ մը գայլ՝ որ
 վայրիկատուի կը նմանի : Գաղղիոյ մէջ այս ա-
 նունը կուտան արժէթ գլխոց վրայ խաղցողներուն :

և անսիրտ անհաւատ եւ անհոգի շահագէտներ
 և բուն , որք իրենց մօրը մահուան վրայ անգամ
 և ելեւէջ կը խաղային՝ եթէ մօրերնուն մահը կա-
 և բենար արժեթղթոց ելեւէջին վրայ ազդեցու-
 և թիւն մ'ունենալ : Այս մարդիկը՝ ետքէն տես-
 և նող անձանց ամեն նողկալի մօլու թիւներն ի-
 և բենց վրայ կը կրեն . ոչ թէ պարկեշտ երկայ-
 և նամիտ եւ արժանաւոր աշխատութեամբ ազ-
 և նուաբար հարստացողներուն , այլ անոնց՝ որք
 և գիւպուածին կոյր հաճոյքովը կամ շահագիտու-
 և թեան տղմոտ ջուրերուն մէջ յաջող որս մ'ը-
 և նելով յանկարծ մեծցեր են : Այս մարդիկը՝ հա-
 և բըստանալնուն պէս՝ ժողովուրդը կատեն , ին-
 և չու որ ժողովուրդն իրենց ծագումն ու նախ-
 և կին վիճակը կը յիշեցնէ , որմէ իրենք կամա-
 և չեն : Աղքատ ժողովրդոց սոսկալի խեղճու-
 և թեան վրայ բնաւ գութ չունին , այլ ծուլու-
 և թեան ու անառակութեան կընծայեն զայն , ո-
 և բովհեան այս զրպարտութիւնն ընելով իրենց
 և խժդժական անձնասիրութիւնը կրնան գոհա-
 և ցընել :

« Բայց ամենն այս չէ . իր ոսկելից արկղէն
 և եւ ընտրող ու ընտրելի ըլլալու կրկնակ իրա-
 և ւունքէն ամբարտաւանելով՝ Պ . Թրիբօ ալ ու-
 և բիշ շատերու պէս աղքատները կը քամահրէ ,
 և եւ աղքատութեան պատճառաւ քաղաքական
 և իրաւունքէ զրկեալ անձինքը կը ծաղրէ :

« Ար ծաղրէ գինուց բաղդին պաշտօնակալը՝
 և որ քառսուն տարի պատերազմ եւ ծառայու-

և թիւն ընելէ ետեւ՝ հազիւ կրնայ անբաւական
 և թոշակով մ'ապրիլ :

« Ար ծաղրէ դատաւորը՝ որ տխուր եւ խըս-
 և տամբեր պարտականութիւններ կատարելով իր
 և կեանքը մաշեցընելէ ետեւ , իր վերջին օրե-
 և բուն մէջ վաղեմի զօրականէն աւելի չէ վար-
 և ձատրուած :

« Ար ծաղրէ գիտունը՝ որ օգտաւէտ աշխա-
 և տութիւններով իր հայրենիքը պայծառացուց ,
 և դասատուն՝ որ բովանդակ սերունդներ մարդ-
 և կայինամին գիտութեանց ծանօթացուց :

« Ար ծաղրէ գիւղացի համեստ եւ ասաքինի
 և քահանան՝ որ Աւետարանական գթութեան
 և եղբայրութեան եւ հաւասարութեան ամենէն
 և սուրբ ներկայացուցիչն է :

« Իրայ այս վիճակին մէջ՝ արհեստաւորու-
 և թեան պարտութեան հասնողն ինչպէս լրբա-
 և բար չարհամարհէ այն խել մը տխմար պար-
 և կեշտ մարդիկը , որք իրենց երիտասարդու-
 և թիւնը շափահասութիւնը խելքը գիտութիւ-
 և նը հայրենեաց նուիրելէ ետեւ՝ զրկուած են
 և այն իրաւունքներէն զորո այս մարդը կը վայե-
 և լէ , վասն զի օրէնքէն արդիւուած խաղ մը խա-
 և զալով կամ ապօրինաւոր արուեստ մը բանե-
 և նեցընելով միլիոն մը ֆրանք վաստակած է :

« Լաւատեսները՝ քաղաքական իրաւունքէ
 և զրկեալ աղքատ բայց վեհանձն ու յարգելի
 և քաղաքացուց կըսեն . կալուածք գնեցէք ,
 և եւ ընտրող ու ընտրելի կըլլաք :

« Գանք Պարոն Թրիբօփ կենսագրութեանը :
« Անորէ Թրիբօ պանդոկի մը ձիագարմանի որ-
« դին . . . »

Այս միջոցին գրան երկու վեղկերը մէկէն
բացուեցան եւ սպասաւորն իմացուց թէ Պ . Թրի-
բօ եկաւ :

Տօքթօր Պալէնիէ անտրակը գոցեց ծոցը դը-
րաւ , եւ օրալիր ողջոյն մը տալով Պ . Թրիբօփ՝
մինչեւ անգամ օտքի վրայ իկաւ որ անոր ձեռքը
սեղմէ : Պ . Թրիբօ ալ դռնէն մինչեւ ներս հազար
կտոր եղաւ իր քաղաքավարական ողջոյններով :

« Իշխանուհի տիկնոջ հրամանները կատա-
րել պատիւ կը համարիմ ինձ . զիտէ որ ինքը
կրնայ միշտ վստահ ըլլալ իմ վրայ : — Արդարեւ
վստահ եմ ձեր վրայ , պարոն Թրիբօ , մանաւանդ
այս պարագայիս մէջ : — Իշխանուհի տիկին ,
արդեօք ձեր ազնուութիւնը Քարտօվիլ օրիոր-
դին նկատմամբ միշտ նոյն դիտաւորութեան մէջ
է : — Այո՛ , պարոն , միշտ նոյն դիտաւորութեան
մէջ եմ , եւ այսօրուան ժողովիս ալ անոր համար
է : — Ձեր ազնուութիւնը կրնայ վստահ ըլլալ իմ
գործակցութեանս վրայ , ինչպէս որ խոստացած
եմ իրեն : Արդարեւ նաեւ թէ մեծ խստութիւն
պէտք է բանեցընել , եւ եթէ հարկ ըլլայ , մին-
չեւ իսկ . . . : — Մեր կարծիքն ալ այդ է , ը-
սաւ իսկոյն մարքիզն աչք ընելով իշխանուհւոյն
եւ ակնոցաւոր մարդուն պահուածած տեղը ցոյց
տալով . ամենա ալ կատարելագոյն համամիտ ենք .
միայն թէ վերատին սրտէնք մէջերնիս ամեն փոյթ

եւ ջանք ՚ի գործ դնել , որպէս զի օրիորդին շա-
հուն վերաբերեալ կասկածելի կէտ մը բնաւ չի
մնայ , որովհետեւ անոր շահէն զատ ուրիշ շար-
ժառիթ մը չունինք . ուստի ամեն հնարաւոր մի-
ջոցներով պէտք է ջանանք որ ամեն բան անկեղ-
ծութեամբ յայտնէ մեզ . . . : « Օրիորդ Ատ-
րին վոքր ապարանքէն եկաւ եւ կը հարցընէ
թէ կրնայ տիկինը տեսնել , ըսաւ սպասաւորը
նորէն դուր բախելով ու ներս գալով : — Ըսէք
օրիորդին թէ զինքը կ'սպասեմ , ըսաւ իշխանու-
հին . այսուհետեւ եթէ մէկը գոյ ու զիս հարցը-
նէ , « հոս չէ » ըսէք . . . կը լսէք . . . ով որ
ալ ըլլայ եկողը՝ ներս չպիտի բերէք : »

Յետոյ իշխանուհին վարագոյրը վեր առնե-
լով վերջին անգամն շանացի ակնարկութիւն մ'ը-
րաւ ակնոցաւոր մարդուն եւ ներս դարձաւ :

Քայք գարմանալի՛ բան . Ատրիէնի ներս գա-
լէն առաջ անցած կարծ միջոցին մէջ՝ այս տեսա-
րանին այլ եւ այլ դերասանները կարծես թէ ա-
նոր ներկայութենէն տարտամ երկիւղ մ'զգալով
անհանդիստ եւ չիտթեալ կերեւէին :

Քիչ մ'ետքը Քարտօվիլ օրիորդը ներս մը-
տաւ :

ԳԼՈՒԽ Է .

ՆԱԽԱԿՈՒԻ

Քարտովիլ օրիորդը ներս մտնելուն պէս՝ մոխրագոյն կաստորէ վեղոյրը գլխէն հանեց թիկնաթոռի մը վրայ դրաւ : Այն ժամանակ իր գեղեցիկ սակեղոյն մագերն երևան ելան , որք երկայն ու թեթեւ խոպոպլիներով երեսին երկուքովէն վարկը կախուէին , եւ գլխուն ետեւն ալ ողորկ հիւսքով գալարուած էին :

Ատրիէն ներս մտած ժամանակ խորիտ չէր , բայց երկչոտ ալ չէր . դէմքը զուարթ եւ ծիծաղկոտ էր . խոշոր սեւ աչքերը սովորականէն աւելի վառվռուն էին : Յրբոր Տէկրիինի արբան սեսաւ , դարմանաց շարժում մ'ըրաւ , եւ իր բարտադեղ շրթանց վրայէն հեղնական ժպիտ մ'անցաւ : Գլխովը Տոքթորին շնորհալից ակնարկ մ'ընելէ եւ առանց Պ . Թրիբօի երեսը նայելու առջեւէն անցնելէ ետեւ , սիրուն ու նազելի կէս խոնարհութեամբ մ'ողջունեց իշխանուհին :

Թէպէտ եւ Ատրիէն օրիորդին քալուածքն ու շարժումը վերջին աստիճան ազնուութեամբ վայելչութեամբ եւ մանաւանդ կանացի շնորհօք լի էին , այսու ամենայնիւ աներկիւղութեան անկախութեան եւ վեհանձնութեան շուք մը կար վրան , որ կանանց եւ մանաւանդ իր հասակի

աղջկանց համար հազուագիւտ բան է . վերջապէս իր շարժումներն առանց խիտալ ըլլալու , բռնադրուեալ պաղ եւ ցամաք ալ չէին , այլ՝ եթէ կարելի է այսպէս ըսել , իր բնաւորութեանը պէս աղատ ու համարձակ էին , եւ կեանք կինդանութիւն ու անտիական աշխոյժ կը բուրէին , այնպէս որ տեսնողը կը գուշակէր թէ այս գիւրահաղորդ աննկնդ ու հաստատամիտ կազմուածքը մինչեւ այն ժամանակ շինծու խստութեան մը ներքեւ ճնշուած չէր :

Ջարմանալին այս է որ Տէկրիինի մարքիզը՝ որչափ որ ընկերութեանց մէջ մեծցած , հանճարեղ , իր ճարտարխօսութեամբը եկեղեցականաց մէջ նշանաւոր , եւ մանաւանդ իշխանական ու տիրապետական մարդ մ'էր , Ատրիէն օրիորդին առջեւ ակամայ անհանգստութիւն մը , անբացատրելի նեղութիւն մը կ'զգար : Այն միշտ ինքնիշխան , միշտ ամենազօր ազդեցութիւն մը բանեցընելու վարժուած մարդը՝ որ շատ անգամ թագակիր գլուխներու հետ իրբեւ հաւասար ընդհաւասարի բանակցեք էր ձիղուիթաց միաբանութեան կողմէն , կը շփոթէր ու կը պղտիկնար այսմատաղ օրիորդին անկեղծ համարձակութեան հանճարոյն եւ կծու հեղնութեան առջեւ . . . Սրդ , որովհետեւ ուրիշներուն : վրայ-տիրարար իշխելու վարժուած մարդիկն ընդհանրապէս հակակրութիւն մը կուեննան այն սեսակ անձանց գէմ՝ որք իրենց ազդեցութիւնը չկրելէ զատ կը ծաղրեն ու կը շփոթեցընեն զիրենք , ուստի մար-

քիզն ալ բնականաբար շէր կրնար Ատրիէն օրիորդին բարեկամ ըլլալ։ Արդէն երկար ժամանակէ 'ի վեր' եւ իր սովորութեան հակառակ՝ իր հրապուրիչ կամ մանաւանդ կախարդիչ ճարտարխօսութիւնն անոր վրայ բանեցընելէ դադրելով, չոր կտրուկ ու լուրջ կերպիւ հետը կը վարուէր, եւ գոռոզ ծանրութեան ու անժպիտ խստութեան պաղ շրջանակին մէջ կապաստանէր, որով իր անուշ ու սիրուն յատկութիւնները՝ որոցմէ սովորաբար գերազանց եւ արգիւնաւէտ օգուաներ քաղած էր՝ բոլորովին կանգամալուծէին . . .

Ատրիէն այս ամենը տեսնելով՝ կը ծաղրէր ու կը ծիծաղէր, եւ այս ըրածը մեծ անխոհեմութիւն էր, վասն զի շատ անգամ չնչին պատճառներէ անհաշտ առելութիւններ կը ծագին .

Այս նախընթացներն յիշելէ ետեւ, ընթերցողք գիւրաւ կրնան հասկընալ թէ այս տեսարանին յայեւ այլ գերասաններն ինչ տարբեր զգացումներով ու շահներով վառեալ էին։ Ան-Տիգրէ տիկինը վառարանին մօտ մեծ թիկնաթոռի մը մէջ նստած էր . Տ'Լկրինի մարքիզն ոտքի վրայ կանգնած էր կրակին առջեւ . Տգքթոր Պալէնիէ գրասեղանին առջեւ նստած՝ Պ. Թրիբօի կենսագրութիւնը կը թղթատէր, իսկ Թրիբօ պարոնն ալ պատէն վար կախուած սուրբի պատկեր մը կը դիտէր .

« Զիս ուզեր էք, հօրաքոյր իմ, կարեւոր դորձոց վրայ խօսելու համար, ըսաւ Ատրիէն՝ դահլիճին մէջ իր գալէն 'ի վեր արիւրած աատամ-

տա լոռութիւնը խղելով . — Այո, օրիորդ, պատասխանեց իշխանուհին պաղ եւ խոժոռ դէմքով, խիստ ծանրակշիռ խօսակցութիւն մ'ունիմ ձեզ հետ . — Պատրաստ եմ ձեր հրամանին, հօրաքոյր իմ . . . եթէ կը հաճիք՝ ձեր գրատունն երթանք ու հոն անանձնակի խօսակցինք . — Հարկ չկայ հոն երթալու . . . հոս ալ կրնանք խօսակցիլ : Գետոյ Մարքիզին Տոքթորին ու Պարոնին դատնալով՝ ըսաւ . « Պարոններ, հրամայէք նստէք : »

Անոնք ալ սեղանին բոլորաթիւք շարուեցան նստան :

« Մեր ընելիք խօսակցութիւնն ինչպէս կրնայ վերաբերութիւն ունենալ այս պարոններուն, հօրաքոյր իմ, հարցուց օրիորդը զարմանքով : — Այո պարոնները մեր գերդաստանին վաղեմի բարեկամներն են . ձեր շահուն վերաբերեալ դորձոց հոգածութիւն ունին . ուստի եւ պէտք է որ անոնց խորհուրդներն յարգանք մը տիկ ընէք : — Անտարակոյս եմ, հօրաքոյր իմ, որ Պ. Տ'Լկրինի մասնաւոր բարեկամութիւն մ'ունի մեր ընտանեաց . նմանապէս Պ. Թրիբօի խորին անձնութիւնն ու անշահախնդրութեանը վրայ չեմ երկբայիր . Պ. Պալէնիէ ալ իմ հին բարեկամներէս մէկն է . բայց այս պարոնները մեր խօսակցութեան հանդիսատես կամ եթէ կուզէք՝ խորհրդակից ընդունելէ առաջ կը փափաքիմ իմանալ թէ ինչ բանի վրայ պիտի խօսինք ասոնց առջեւ . — Օրիորդ, կը կարծէի որ ձեր

պարծած գարմանալի ձիրքերուն մէջ գոնէ անկեղծութիւնն ու քաջասրտութիւնն ալ ունիք : — Շիտակն ըսելով , հօրաքոյր իմ , պատասխանեց Ատրիէն հեղինական խոնարհութեամբ մը ժպտելով , ոչ ես անկեղծութեանս ու քաջասրտութեանս վրայ կը պարծիմ , ոչ ալ դուք ձեր արդարախոնարհութեանն ու բարեսրտութեանը վրայ : Ուստի երկուքնիս ալ ինչ որ ենք՝ միանգամ ընդ միշտ այնպէս ճանչենք ինքզինքնիս . . . առանց սնապարծութեան : — Այդպէս թող ըլլայ , ըսաւ Սէն-Տիգրիէ տիկինը ցամաք կերպով , ես արդէն շատուց 'ի վեր վարժուած եմ ձեր անկախ մտքին երդիծաբանութեանցը . ուրեմն , եթէ ըսածնուդ պէս քաջասիրտ ու անկեղծ էք , կարծեմ թէ ինձ առանձնակի ըսելիքնիդ այս ծանրաբարոյ եւ յարգի պարօններուն առջեւ խօսելէ վախնալու չէք : — Ըսել է թէ կանոնաւոր հարցափորձ մը պիտի ըլլայ ինձ , եւ ի՞նչ բանի վրայ : — Հարցափորձ չէ . բայց որովհետեւ ձեր վրայ հակելու իրաւունք ունիմ , եւ կը անսնեմոր ժամանակէ մ'ի վեր յիմարաբար ձեզ զգաս թող տալուս պատճառաւ որ քան զօր դիւսէ կեցնէք . . . կուզեմ վերջ մը տալ այդ անկարգ ընթացքին . կուզեմ որ մեր ընտանեաց բարեկամներուն առջեւ իմ անդառնալի կամքս յայտնեմ ձեզ ապագային համար . . . Նախ եւ առաջ հարկ կը համարիմ ըսել թէ դուք մինչեւ հիմա խիստ սխալ եւ թերի կերպով հասկըցած էք ձեր վրայ ունեցած իշխանութիւնս : — Հաւատացէք , հօրաքոյր

իմ , թէ ուղիղ կամ սխալ դադափար մ'ունեցած չեմ երբէք այդ մասին , վասն զի բնաւ իսկ մըտքէս անցուցած չեմ թէ դուք իշխանութիւն մ'ունիք իմ վրայ : — Յանցանքն իմն է . փոխանակ ձեր կամահաճութեանցը զիջանելու՝ պէտք էր որ խստութեամբ իշխանութիւնս ճանչեցընէի ձեզ . բայց հիմա ձեզ հնազանդեցընելու ժամանակն եկաւ . բարեկամներուս ըրած ծանր յանդիմանութիւններն աչքս բացին . . . ձեր այդ խորոխ անկախ եւ յանձնապատասխան ընթացքը պիտի փոխուի , կը հասկընամք , եւ ուզէք չուզէք պիտի փոխուի . այս է իմ կամքս : »

Ստար մարդոց առջեւ խօսուած այս կծու խօսքերուն վրայ՝ որոց խստութիւնն անպատեհ կը թուէր , Ատրիէն խորոխաբար գլուխը վեր առաւ , բայց անմիջապէս ինքզինք բռնեց եւ ժըպտելով մ'ըսաւ .

« Հօրաքոյր իմ , կըսէք ինձ թէ պիտի փոխուիմ . ձեր այդ խօսքը զիս չզարմացըներ . . . որովհետեւ արդէն խիստ սաբօրինակ դարձիւր տեսնուած եմ : »

Այս երդիծաբանութեան վրայ իշխանուհին շրթունքը խածաւ բարկութեանէն .

« Անկեղծ դարձն երբէք տարօրինակ բան մը չէ , օրիորդ , ըսաւ Տիգրիսնելի աբբան պաղուութեամբ . այլ ընդհակառակն վարձուց արժանի գերազանց օրինակ մ'է : — Գերազանց , յարեց Ատրիէն , բայց ոչ ամենուն համար . վասն զի եթէ մէկն իր սպակատութիւնները . . . մտութեանց

դարձընէ . . . — Ի՞նչ բսել կուզէք, օրիորդ,
 դոչեց իշխանուհին: — Ես իմ վրաս կը խօսիմ,
 հօրաքոյր իմ. դուք զիս կը յանդիմանէք թէ ան-
 կախ եւ անվեհեր եմ. . . եթէ դիպուածով այս
 պակասութիւնները ձգէի եւ կեղծաւոր ու չար
 ըլլայի, ի՞նչ պիտի ըսէիք: Ճշմարիտն ըսելով,
 լաւագոյն կը համարիմ փոքրիկ ու օրրուն պակա-
 սութիւններս տահել, զորս երես կլած դաւկը-
 ներու պէս կը սիրեմ. . . . Հիմակուան ունե-
 ցածս դիտեմ. . . բայց ետքէն ըլլալիքս չեմ
 գիտեր: — Սակայն, օրիորդ Ատրիէն, ըսաւ Պ.
 Թրիբօ վստահ եւ վճռատու կերպով մը, չէք կըր-
 նար ուրանալ որ դարձ մը. . . . — Կարծեմ թէ
 Պ. Թրիբօ խիստ յաջողակ է ամեն տեսակ շահե-
 բու մէջ ամեն կերպ միջոցներով դարձեր ու վե-
 բածութիւններ ընելու մասին, ըսաւ Ատրիէն չոր
 ու արհամարհոտ ձայնիւ, բայց այս խնդրոյս մէջ
 պէտք չէ խառնուի: — Սակայն, օրիորդ, կրկնեց
 Պ. Թրիբօ՝ իշխանուհւոյն ակնարկութենէն քա-
 ջալերուելով, կը մոռնաք թէ ես ձեր երկրորդ
 խնամակալն ըլլալու պատիւն ունիմ. . . . եւ
 թէ . . . — Իբօք Պ. Թրիբօ այդ պատիւն ու-
 նի, բայց ես երբէք չկրցի գիտնալ թէ ինչո՞ւ,
 ըսաւ Ատրիէն առաւելեւօ խրոխտութեամբ՝ ա-
 ռանց իսկ պարոնին երեսը նայելու. սակայն ես
 հոս առեղծուած դուշակելու չեմ եկած. սետի
 կը փափաքիմ գիտնալ, հօրաքոյր իմ, թէ ի՞նչ է
 այս ժողովին պատճառն ու նպատակը: — Չեր
 այդ փափաքը հիմա պիտի կատարուի, օրիորդ.

եւ իմ միտքս բացօրոշ եւ ամենապարզ կերպիւ
 պիտի հասկըցընեմ ձեզ, եւ այսուհետեւ բանե-
 յիք ընթացքնուդ ծրագիրը պիտի տեսնէք: Եթէ
 յանձն չառնուք այն ծրագրին հնազանդութեամբ
 եւ յարգանք հպատակիլ, ինչպէս որ պարտա-
 կան էք իմ հրամաններուս հպատակիլ, այն ժա-
 մանակ ես ալ ընելիքս կը տեսնեմ. . . . »

Անհնար է նկարագրել իշխանուհւոյն հրա-
 մայական ձայնն ու խիստ դէմքը՝ որք ազատ եւ
 ըստ իւր հաճոյից ապրելու վարժուած մատաղ
 օրիորդ մը կրակ դարձունելու բաւական էին.
 այսու ամենայնիւ, թերեւս նոյն իսկ Սէն-Տիգիէ
 տիկնոջ ակնկալութեան հակառակ, Ատրիէն փո-
 խանակ կիրքով պատասխանելու՝ անչարժ աջօք
 անոր երեսը նայեցաւ եւ ծիծաղելով ըսաւ.

« Բայց, հօրաքոյր իմ, ձեր այդ ըրածը ճշ-
 մարտիւ պատերազմ հրատարակել է, եւ արդա-
 բեւ խիստ դուարձալի բան է. . . . — Պատե-
 բազմ հրատարակելու խօսք չկայ, ըսաւ խստիւ
 Տ'Էկրինեի արքան՝ Գարտովիլ օրիորդին խօսքե-
 րէն վիրաւորեալ: — Մ'հ, պարոն արքայ, ըսաւ
 օրիորդը, դուք որ վաղեմի գնդապետ մ'էք, ին-
 չո՞ւ այդչալի կը նեղանաք դուարձարանութեան
 մը վրայ. . . . դուք՝ որ պատերազմի շնորհիւ
 այնչալի պատիւ ու յարգ ստացած էք. . . . դուք՝
 որ պատերազմի շնորհիւ գաղղիական զօրագուն-
 դի մը հրամանատարութիւն ըրած էք. . . . երկար
 ժամանակ Գաղղիոյ դէմ մարտնչելէ կտեւ. . . .
 եւ այս ալ անչուշտ ուրիշ բանի համար չէ, այլ

անոր թշնամեաց մէջ տկարն ու զօրաւորը հասկընալու համար : »

« Ատուգիւ , օրիորդ , այդ խօսքերնիդ աններելի ամարդութիւն մ'է : — Թող այնպէս եղած ըլլայ , հօրաքոյր իմ , ես իմ յանցանքս կը խօստովանիմ , պէտք չէր որ ըսէի թէ զուարճալի բան մ'է այս , վասն զի ճշմարիտն ըսելով՝ ամենեւին զուարճալի չէ . . . բայց գոնէ խիստ հետաքրքրաշարժ է . . . եւ գուցէ իսկ , յաւելցուց օրիորդը վայրկեան մը լռութենէ հետեւ , խիստ յանդուգն բան մ'է . . . եւ յանդգնութիւնն ալ հաճոյք կը պատճառէ ինձ . . . : Բայց որովհետեւ բանը հոս հասաւ . . . որովհետեւ վարուց ծրագիր մը կայ եղեր որուն պէտք է հնազանդիմ , ապա թէ ոչ . . . յետոյ իր խօսքն ընդմիջելով եւ հօրաքեռը դառնալով . . . ապա թէ ոչ՝ ի՞նչ պիտի ընէք ինձ , հօրաքոյր իմ . . . : — Կը տեսնէք . . . կը տեսնէք . . . շարունակեցէք նայիմ . . . : — Ուրեմն ես ալ հիմա այս պարոններուն առջեւ համարձակ եւ բացայայտ կերպիւ իմ ըրած որոշումս ծանուցանեմ ձեզ . մինչեւ հիմա չիմացընելուս պատճառն այն էր որ կատարմանը համար տակաւին քիչ մը ժամանակ պէտք էր , եւ դիտէք ալ որ ես սովորութիւն չունիմ ըսելու թէ այս կամ այն բանը պիտի ընեմ . . . այլ թէ կընեմ կամ ըրի : — Այո՛ , այո՛ , դիտեմ , եւ ահա այդ աններելի անկախութեան սովորութիւնն է որ կոտորել կուզեմ . — Ես միտքըս դրեք էի որ ըրած որոշումս դեռ չիմացընեմ

ձեզ . բայց հիմա անդիմադրելի զուարճութիւն մը կ'զգամ իմացընելու , տեսնելով որ լսելու եւ ընդունելու յօժարամիտ կերեւիք . . . : Ասկայն , կաղաչեմ ձեզ , հօրաքոյր իմ , նախ դուք խօսեցէք . . . վասն զի կարելի է որ երկուքիս ալ գիտաւորութիւնը մի եւ նոյն ըլլայ : — Ահա այդպէս խօսելուդ համար աւելի կը սիրեմ ձեզ , ըսաւ իշխանուհին , հիմա գոնէ քաջութիւն մը կը տեսնեմ , որով ամեն հպատակութիւն արհամարհելու գոռոզութիւննիդ համարձակ կը յայտնէք . քիչ մ'առաջ յանդգնութեան խօսք ըրիք . . . բայց ձերինն աւելի մեծ է . — Ես գոնէ հաստատութեամբ միտքս դրած եմ կատարել ինչ որ ուրիշները դժբաղդաբար տկարամտութեամբ չեն համարձակիր ընել . . . իսկ ես պիտի համարձակիմ . . . այս ըսածս կարծեմ թէ խիստ պարզ եւ մեկին է : — Այո՛ , խիստ պարզ եւ մեկին է , ըսաւ իշխանուհին համամիտ ակնարկ մը փոխանակելով տեսարանին միւս դերասաններուն հետ . երկու կողման դիրքն այսպէս որոշուելէ հետեւ գործը բոլորովին կը պարզի ու կը զիւրանայ . . . : Միայն թէ ձեր օգտին համար պարտք կը համարիմ իմացընել ձեզ թէ ընելիքնիս ծանր բան է , ձեր կարծածէն աւելի ծանր , եւ թէ ներողամտութեանս արժանի ըլլալու համար միայն մէկ միջոց մ'ունիք , այն է ձեր այդ սովորական գոռոզ ու հեգնիչ լեզուին տեղ նորատի աղջկան մը վայլած համեստութիւնն ու պատկառանքն առնուլ վրանիդ : »

Ատրիէն ժպտեցաւ, բայց չպատասխանեց :
 Քանի մը վայրկեան լռութիւնն եւ իշխանու-
 հւոյն նորէն իր երեք բարեկամաց հետ ակնար-
 կութիւն փոխանակելն յայտնի կը ցուցընէին թէ
 այս նախաշաւիղ վէճէն ետեւ ճշմարիտ կռիւ մը
 պիտի բացուէր :

Քարտօվիլ օրիորդն իր նրբամիտ ուշմու-
 թեամբը կրնար նշմարել թէ Սէն-Տիդիէ իշխանու-
 հին՝ այս վճռական խօսակցութեան մեծ կարեւո-
 րութիւն կընծայէր, բայց չէր հասկընար աղջիկը
 թէ ինչպէս իր հօրաքօյրը կրնար յուսալ որ զին-
 քըն իր բացարձակ կամացը պիտի հնազանդեցը-
 նէ : Ապառոյ սպառնալիքն իրաւամբ ծիծաղելի
 կը թուէր իրեն . սակայն իր հօրաքեռ ռիսակալ
 քնաւորութիւնը, ձեռքն եղած խաւարային զօրու-
 թիւնը եւ մերթ ընդ մերթ 'ի գօրծ գրած սարսա-
 փելի վրէժխնդրութիւնը գիտնալով, միանգամայն
 խորհելով որ մարքիզին եւ բժշկին պէս մարդիկն
 առանց ծանր պատճառի չեն յանձն առնուք այս-
 պիտի խօսակցութեան մը ներկայ դտնուիլ, կռի-
 ւըն սկսելէ առաջ քիչ մը մտածեց :

Բայց նոյն իսկ վառնգի մը ատրամ նախա-
 զգացութեամբ՝ փոխանակ վախնալու՝ ուղեց յա-
 ռաջ նետուիլ, եւ եթէ հնար էր՝ իր գաղափարնե-
 րուն անկախութիւնը չափազանց ընդարձակե-
 լով ամեն մասամբ հաստատա պահել իր դիտաւո-
 րութիւնը՝ զոր բացօրոշապէս պիտի յայտնէր Սէն-
 Տիդիէ իշխանուհւոյն :

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ

« Օրիորդ . . . ըսաւ իշխանուհին Ատրիէն
 Տը Քարտօվիլի՝ պազ եւ խիստ գէմքով, պարտք
 կը համարիմ ինձ ժամանակէ մ'ի վեր անցած անց-
 քերք քիչ խօսքով յիշել այս պարտններուն առ-
 ջեւ : Ասկէց վեց ամսոյ չափ առաջ՝ երբոր ձեր հօ-
 րը սուղը վերջացաւ, դուք տասնեւութ տա-
 րեկան էիք . ինդրեցիք ինձմէ որ ինամակալու-
 թենէ ազատելով ինքնիշխան ըլլաք եւ ձեր հօրը
 թողուցած հարստութիւնը վայելէք : Ես ալ ձա-
 խող թուլութեամբ մը հաւանութիւն տուի : Այն
 ժամանակ դուք ալ մեծ ապարանքը թողով գա-
 ցիք պարտիզին ծայրի փոքր ապարանքը քաշ-
 ուեցաք ամեն հսկողութենէ հեռու, եւ սկսաք
 արտաոց ծախքեր ընել : Փոխանակ մէկ կամ եր-
 կու սովորական սպասուհիներ ունենալու՝ գացիք
 ընկերակից աղջիկներ ընտրեցիք եւ տարօրինակ
 ու թանկազին դեկորացիոնէրով հագուեցուցիք : Գուք
 ալ՝ ձեր ապարանին առանձնութեան մէջ անցեալ
 դարերու բոլոր կերպարանքներն հագաք : Չեր
 անխորհուրդ բաղձանքներն ու յիմարական հա-
 ճոյքները ոչ սանձ եւ ոչ սահման ունեցան . ձեր
 կրօնական պարտականութիւններն երբէք չկա-
 տարելէ զատ՝ մինչեւ անգամ յանգգնեցաք ձեր

դահլիճներէն մէկը սրբապղծել՝ չեմ դիտեր ինչ հեթանոսական սեղան մը կանգնելով , ուր երիտասարդի մ'եւ աղջկան մը մարմարեայ արձաններ կը անսնուին . . . (Իշխանուհին այս խօսքերն այն կերպով կարտասանէր որպէս թէ իր շրթունքը կայրէին) . արդարեւ դեղարուեստի նիւթեր են անոնք , բայց ձեր հասակն ունեցող օրիորդի մը բնակարանին մէջ բնաւ չեն վայելի : Օրերով ձեր բնակարանին մէջ փակուած կեցաք՝ առանց մարդ ընդունելու , իմ բարեկամներէս՝ միայն Տօքթօր Պալէնիէ՝ որուն վրայ քիչ մը վըտտահու թիւննիդ մնացած է , շատ թախանձանօք հազիւ կրցաւ ընդունուիլ : Տօքթօրը շատ անգամ ձեզ այնպիսի խանդավառ բորբոքման մէջ գտեր է որ ձեր առողջութեան վրայ երկիւղ կրեր է , Ամեն ժամանակ առանձին դուրս ելնել ուղեցիք՝ առանց ձեր բրածն ու ընելիքն իմացընելու : վերջապէս ձեր կամքն իմ իշխանութենէս վեր բռնելը հանապազօրեայ հաճոյք մը համարեցիք ձեզ . . . այս ամենը ճշմարիտ չէն : — Այդ անցեալին նկարագիրն ինձ համար շողքօրթիչ չէ , ըսաւ Ատրիէն ժպտելով , բայց վերջապէս ըտլորովին անյարմար ալ չէ : — Ուրեմն , օրիորդ , ըսաւ Տէկրինեի արբան ծանր ծանր շեշտելով ու հաշտուելով իր խօսքը , կը հաստատէք թէ ձեր տիկին հօրաքնն յիշած ամեն իրողութիւնները կաաարելապէս ճշմարիտ են . »

Այս խօսքին վրայ ամենուն աչքն Ատրիէնի վրայ անկուեցաւ , որպէս թէ տալիք պատասխատ-

նը վերջին ծայր կարեւորութիւն պիտի ունենար ,
 « Անտարակոյս , պարսն , ըսաւ Ատրիէն , եւ աւելորդ է այդ հարցումն ընել ինձ՝ քանի որ ես յայտնի ապրելու սովորութիւն ունիմ : — Ուրեմն կը խոստովանի այն իրողութիւնները , ըսաւ արբան Տօքթօրին ու Պարսնին դառնալով : — Կատարեալ ստուգութիւն եղան մեզ համար , ըսաւ Պ . Քրիթօ վստահ կերպով : — Բայց , հօրաքնն իմ , կրնամ արդեօք հասկընալ թէ այս երկար յառաջաբանն ինչ բանի կը ծառայէ : — Այս երկար յառաջաբանը , ըսաւ իշխանուհին ծանրութեամբ , անցեալը ներկայացընելու կը ծառայէ , որպէս զի ըստ այնմ ապագայն ուղղուի : — Սիրելի հօրաքնն , ձեր այդ խօսքերը քիչ մը Սիրելւայի խորհրդաւոր վճիռներուն կը նմանին . . . որոց ներքեւ սարսափելի բան մը ծածկուած ըլլալու է : — Կարելի է , օրիորդ . . . վասն զի տեսակ մը բնաւորութեանց համար հնազանդութիւնն ու պարտականութիւնը սարսափելի բաներ են . եւ ձեր բնաւորութիւնն ալ ըմբոստութեան հակամէտ եղողներուն կարգէն է : — Պարզաբար կը խոստովանիմ , հօրաքնն իմ , թէ այնպէս է եւ այնպէս պիտի ըլլայ մինչեւ այն օրը՝ ուր կարող ըլլամ հնազանդութիւնը սիրել եւ պարտականութիւնը յարգել : — Իմ հրամաններս սիրէք չի սիրէք՝ յարգէք չյարգէք՝ հողս չէ , օրիորդ , ըսաւ իշխանուհին կարճ եւ խիստ ձայնիւ . այս օրէն , այս վայրկենէն բացարձակապէս եւ կուրօբար պիտի հնազանդիք իմ կամաքս . մէկ խօս-

քով առանց իմ հրամանիս բան մը չպիտի ընէք .
այսպէս կուղեմ , այսպէս պիտի ըլլայ : »

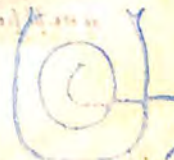
Ատրիէն նախ անշարժ աչօք հօրաքրոջն ե-
րեսը նայեցաւ , յետոյ բարձրաձայն քրքիջ մ'ար-
ձակեց որ այն ընդարձակ սրահն հնչեցուց . . .
Պ . Տ'Էկրինեի եւ Պ . Թրիբօ բարկութեան շար-
ժում մ'ըրին . իշխանուհին զայրազին աչօք եղ-
բօրորդւոյն երեսը նայեցաւ . բժիշկն ալ աչքը
դէպ երկինք վերցընելով եւ երկու ձեռքը կուրծ-
քին վրայ դնելով՝ ապաշառղի հառաչք մ'ար-
ձակեց :

« Օրիորդ , այդ պիտի քրքիջներն անվայել
են , ըսաւ Տ'Էկրինեի արքան . ձեր տիկին հօրա-
քրքով ըսած խօսքերը ծանրակշիռ . . . շատ
ծանրակշիռ են , դորս ուրիշ կերպով կը վայլէր որ
ընդունէիք եւ ոչ ծիծաղով : — Ո՛հ , տարոն , ը-
սաւ Ատրիէն ծիծաղը դադրեցընելով , այսպէս
բարձրաձայն խնդալուս յանցանքն ի՞մս է . ի՞նչ
պէս կրնամ պաղ արիւնտով մտիկ ընել՝ երբոր հօ-
րաքրոջ կոյր հնադանդութեան խօսք կընէ՞լինձ :
Մի՛թէ արձակ երկնից մէջ սլանալու եւ արեգա-
կան լուսոյն առջեւ զուարճանալու վարժուած
ծիծառնիկ մը կրնայ խլուրդի մը ծակին մէջ ապ-
րիլ : »

Այս պատասխանին վրայ Պ . Տ'Էկրինեի կեղծ
դարմանօք այս տեսակ մ'ընտանեկան խորհրդին
միւս անդամոց երեսը նայեցաւ :

« Ծիծառնիկ մի՛ . ի՞նչ ըսել կուղէ , հարցուց
արքան ակնարկ մ'ընելով Պ . Թրիբօի՝ որ հասկը-

ցաւ եւ ինքն ալ բժշկին երեսը նայելով . — Չեմ
գիտեր . . . խլուրդի խօսք կընէ , ըսաւ . . .
չլուած բան . . . անհասկանալի բան . . .
— Ուրեմն , օրիորդ , ըսաւ իշխանուհին միւս-
ներուն պէս զարմանք ձեւացընելով , այդ է ինձ
տուած պատասխաննիդ : — Այո՛ , այո է , պա-
տասխանեց Ատրիէն զարմանալով որ չհասկընալ
կը կեղծէին իր այլաբանական գրուցուած քր՛գոր
իր բանաստեղծական ձեւադարձ խօսակցու-
թեան մէջ յաճախ կը գործածէր : — Օ՛ն , տիկին ,
ըսաւ Տօքթոր Պալէնիէ բարեմտական ժպիտով
մը , այդչափ խիստ մի ըլլաք . . . իմ սիրելի Ատ-
րիէն օրիորդս ընականաբար այնչափ տարօրինակ
եւ խանդավառ մտքի տէր է . . . որ՝ ճշմարիտ
կըսեմ՝ այսպիսի սիրուն թեթեւամիտ մը չեմ տե-
սած . . . եւ հարիւր անգամ ըսած եմ իրեն . . .
ես՝ որ իր հին բարեկամն ըլլալուս . . . ամեն
բան կը համարձակիմ ըսել : — Ար հասկընամ որ
օրիորդին վրայ համակրութիւն ունենանուդ հա-
մար ներողամիտ ըլլաք . . . ըսաւ Պ . Տ'Էկրինեի՝
որպէս թէ բժիշկը յանդիմանելով որ օրիորդին
կողմնակցութիւն կընէր՝ սակայն այս ալ չէք
կրնար ժխտել որ այսպիսի ծանրակշիռ խնդիրնե-
րու մէջ անոր տուած պատասխանները խիստ ան-
պատեհ են , — Գժբաղդաբար օրիորդն այս խոր-
հրդին ծանրութիւնը չհասկընար , ըսաւ իշխա-
նուհին դաժան դէմքով մը . բայց հիմա թերեւս
պիտի հասկընայ երբոր իմ հրամաններս իրեն առ-
ջեւ դնեմ :

— Նայինք ինչ են ձեր հրամանները . . . հօրաքոյր իմ, ըսաւ Ատրիէն, եւ սեղանին միւս կողմն իր հօրաքեռ դիմացը նստած տեղը՝ հեղնական սիրուն շարժմամբ մ'իր վարդագեղ փոքրիկ ծնօտը գեղեցիկ ձեռքին վրայ դրաւ :

« Վաղուրնէ սկսեալ, ըսաւ իշխանուհին, փոքր ապարանէն պիտի ելնէք . . . ձեր սպասուհի աղջիկները պիտի ճանաչէք . . . հոս պիտի գաք եւ երկու սննեակ պիտի արուի ձեզ բնակութեան, ուր մէկը չպիտի կրնայ մտնել առանց իմ բնակարանէս անցնելու . . . երբէք առանձին դուրս չպիտի ելնէք . . . երբոր աղօթքի երթամ՝ հետս պիտի գաք . . . ձեր շոայլութիւնն անժխտելի կերպիւ ստուգուած ըլլալով, այսուհետեւ ինքնիշխանութիւնն իզ պիտի դադրի . . . ձեր բոլոր ծախքերն իմ ձեռքս պիտի ըլլան . . . մինչեւ անգամ ձեր հազուստներն ալ ես պիտի շինել տամ, որպէս զի պարկեշտ կերպով հագուելք՝ ինչպէս որ կը վայլէ . . . վերջապէս, մինչեւ որ ըստ օրինի չափահաս ըլլաք, որն որ ընտանեկան խորհրդի մը միջնորդութեամբ անսահման պիտի երկարի . . . ձեռքերնիդ ստակ մ'անգամ չպիտի ունենաք . . . ահա այս է իմ կամքս . . . — Ստուգիւ, իշխանուհի տիկին, ըսաւ Պ. Թրիբօ, ձեր այդ որոշումն ու որ իմանայ՝ պիտի դուրս եւ մանաւանդ պիտի քաջալերէ ձեզ որ անյողդողդ հաստատամտութեամբ դործադրէք . վասն զի պէտք է որ այս ամեն անկարգութիւնները վերջանան . . . — Արդէն իսկ

վերջ արուած ըլլալու էր այսպիսի գայթակղութեանց . . . աւելցուց արբան : — Սակայն օրիորդին արտառոց եւ խանդավառ բնաւորութիւնը կրնայ շատ բաներ ներել ընել, ըսաւ բըժիշկը շողով դէմքով մը : — Իրաւունք ունիք, Պ. Տօքթոր, ըսաւ իշխանուհին Պ. Պալէնիէի, որ մեծ վարպետութեամբ իր դերը կը խաղար, այո, իրաւունք ունիք, բայց այն ժամանակ ալ այս տեսակ բնաւորութեանց հետ՝ ինչպէս որ արժան է՝ այնպէս կը վարուին : »

Մէն-Տիզիէ տիկինն այս խօսքերը կտրուկ եւ որոշ կերպով մ'ըսաւ, եւ այս սպառնալիքները գործադրելու հնարաւորութեան վրայ համոզուած կերեւէր : Պ. Թրիբօ եւ Պ. Տիկիրինելի ալ արդէն կատարեալ հաւանութիւն տուեր էին անոր ըսածներուն : Ատրիէն սկսաւ տեսնել որ այս խօսքերուն ներքեւ ծանր բան մը կայ . այն ժամանակ զուարթութիւնը մէկ կողմ դնելով, դառն հեղնութեան եւ ըմբոստ անկասութեան դէմք մ'առաւ : Մէկէն 'ի մէկ ոտքի վրայ ելաւ . երեսը քիչ մը կարմրեցաւ . վարդագոյն ունգերն ունգան . աչքը վառիլ սկսաւ . գլուխը վեր առաւ եւ իրեն բնական եղած սէդ շարժմամբ մ'իր ռակեփայլ գեղեցիկ մազերը թեթեւ կերպիւ մը ցնցելով, վայրկեան մը լուրթ հետեւ կը տրուկ ձայնով մ'ըսաւ իր հօրաքրոջը .

« Տիկին, որովհետեւ դուք անցեալին վրայ խօսք ըրիք, ես ալ կուզեմ քանի մը խօսք ընել . բայց գիտնաք որ դուք ակամայ ըսել կուտաք

ինձ . . . Ձեր բնակարանէն ելայ , որովհետեւ
անհնար էր ինձ տխուր կեղծաւորութեան եւ սեւ-
դաւաճանութեանց միջնորդարին մէջ այլ եւս ապ-
րիւ . . . — Օրիորդ . . . ըսաւ Պ . Տէկրին-
եի , այդպիսի խօսքերը միանգամայն բուռն եւ
անխոհական են : — Պարսն , որովհետեւ իմ խօս-
քըս կը կտրէք , երկու խօսք ալ ձեզ ըսեմ , ըսաւ
Ատրիէն խօսութեամբ արքային երեսը նայելով :
— Ի՞նչ է ինչ հօրաքնաս քով տեսած օրինակներս :
— Ազնիւ օրինակներ , պատասխանեց արքան :
Ազնիւ մի՛ , պարսն , արդեօք անոր ու ձեր դար-
ձին մեղրակցութիւնն ամեն օր տեսնելու հա-
մար : — Օրիորդ , ինքզինքնիդ կը մոռնաք , ը-
սաւ իշխանուհին կատաղութենէն գեղնած : — Տի-
կին . . . ես չեմ մոռնար . . . այլ կը յիշեմ . . .
ինչպէս որ ամեն մարդ կը յիշէ . . . իմ ըրածս
ալ աւելի բան մը չէ . . . ուրիշ ազգականուհի
մը չունէի որ անոր քով երթայի ապաստանէի . . .
ուստի առանձին ապրիլ ուղեցի . . . իմ եկա-
մուտներս ինքնին վայելել ուղեցի , վասն զի լա-
ւագոյն կը համարիմ անձամբ գործածել զանոնք :
քան թէ Պ . Քրիբօն ձեռքը թողուլ որ վասնէ :
— Օրիորդ , դոչեց պարսնը , չեմ հասկընար թէ
ի՞նչպէս կը համարձակիք . . . — Բաւական
է , պարսն , ըսաւ Ատրիէն շանթահար սաստով
մը դայն լսեցընելով , ձեր վրայ կը խօսիմ . . .
բայց ոչ ձեզ հետ . . . »

Ատրիէն՝ այսպէս Պ . Քրիբօն սաստելէ ետեւ
շարունակեց . « ուրեմն ուղեցի որ իմ եկամուտս

ներս իմ ճաշակիս համեմատ ծախք ընեմ . ընտ-
րած բնակարանս զարդարեցի . ագեղ եւ կոպիտ
սպասուհիներու տեղ՝ գեղադէմ բարեբարոյ բայց
աղքատ աղջիկներ ընտրեցի , եւ այնպիսի կրթեալ
օրիորդները նուստ ծառայութեան մ'ենթար-
կել արժան չհամարելով՝ անոնց վիճակը քաղցր
եւ սիրելի ըրի , որով չէ թէ ծառայ՝ այլ սպասար-
կու ընկերներ կամ բարեկամներ են ինձ , եւ ես
ալ թէպէտ ստակ կը վճարեմ անոնց , բայց շնոր-
հակալութիւն ունիմ . . . Ասոնք նուրբ զա-
նազանութիւններ են , տիկին , որք ձեզ անհաս-
կանալի են , գիտեմ . . . Փոխանակ զանոնք
գէշ կամ անվայելուչ կերպով հաղուած տեսնե-
լու , իրենց գեղեցիկ գէմքին վայլող զգեստներ
տուի անոնց , վասն զի ինչ որ թարմ եւ գեղեցիկ
է՝ կը սիրեմ : Ես ալ այսպէս կամ այնպէս կը հաղ-
ւիմ եղեր , ասոր ալ իմ հայելիէս զատ ոչ ոք կըր-
նայ խառնուիլ : Միայնակ գուրս կերնեմ , վասն
զի հաճոյքս օւր որ օւղէ՝ հոն կերթամ , Եկեղեցի
չեմ երթար եղեր , այնպէս թող ըլլայ . բայց եթէ
մայրս տակաւին ողջ ըլլար , սրտիս ջերմ հաւատ-
քնն անոր կը յայտնէի եւ ան ալ գորովանօք
կը համբուրէր զիս . . . Արեք թէ երկտա-
սարդութեան եւ գեղոյ նաւիրեալ սեղան մը շինել
տուեր եմ , ստոյգ է , վասն զի ես զԱստուած իր
ամեն բարի գեղեցիկ եւ աղնիւ դորձերուն մէջ
կը պաշտեմ , եւ սիրտս առաւօտէն մինչեւ իրի-
կուն այս ջերմեանդ եւ անկեղծ աղօթքը կը յիշե-
յեղէ : « Շնորհակալ եմ , Աստուած իմ , շնորհակալ

եմ . . . » Արսէլ թէ Պ . Պալէնիէ շատ անգամ զիս առանձնութեանս մէջ երեւակայական տարօրինակ բորբոքման մը մէջ գտեր է . . . : Այս , ճշմարիտ է . . . վասն զի ես այն ժամանակ ներկայն ասպականող տղեղ ու նողկալի գաղափարները մոռնալով մտօքս կերթայի ասպագային մէջ կ'ասպաստանէի . . . : վասն զի ես այն ժամանակ այնպիսի մողիչ հորիզոններ կը նշմարէի , այնպիսի փառաւոր տեսիլներ կերեւնային ինձ , որ չեմ գիտեր ինչ վսեմ ու երկնային սքանչացմամբ յափշտակուելով երկրաւոր էակ մ'ըլլալս իսկ կը մոռնայի . . . : »

Ատրիէն այս խօսքերն այնպիսի խանդով մը կարտասանէր , որ գէմքը կարծես թէ այլակերպելով պայծառացաւ եւ իր բոլորտիքն եղածը չէր զգար :

« վասն զի ես այն ժամանակ , ըսաւ նորէն օրիորդն՝ երեւակայութիւնը հետզհետէ բորբոքելով , սուրբ կենսատու եւ ազատ օդ մը կը շնչէի . . . : սո՛ւ , ազատ . . . : մանաւանդ . . . : ազատ եւ հոգեպարար օդ մը . . . : Այս , փոխանակ իմ քոյրերս անձնասէր նուաստացողիչ եւ գաղանային իշխանութեան մ'անտանելի լուծին ներքեւ ճնշուած տեսնելու , ուր ստրկութեան հրապուրիչ մոլութիւններով , շնորհալի խաբէութեամբ , զմայլեցողիչ ննդութեամբ , փայփայիչ ստութեամբ , արհամարհոտ համբերատարութեամբ , քինալից հնազանդութեամբ կասկանին . . . : զանոնք անկեղծ եւ արժանաւոր

կը տեսնէի , վասն զի ազատ էին . հաւատարիմ եւ անձնուէր կը տեսնէի , վասն զի ընտրութիւն ընելու կարողութիւն ունէին . ոչ գոռոզ էին եւ ոչ վատ , վասն զի իրենց կամքին ծառայեցնելիք կամ շողոքորթելիք տէր մը չունէին . վերջապէս սիրելի եւ ակնածելի էին , վասն զի կըրնային անկեղծաբար տուած ձեռքերնին նենգաւոր ձեռքի մը մէջէ կա քաշել : Ա՛հ , քորք իմ . . . քորք իմ . . . սիրտս կ'զգայ . . . վասն զի ասոնք ոչ միայն մտիթարար տեսիլներ են , այլ եւ սուրբ յոյսեր : »

Ատրիէն իր մտածութեանց խանդէն ակամայ յափշտակուելէ ետեւ , վայրկեան մը լռեց որպէս զի՛ ի՞նչէ կարելի է այսպէս ըսել՝ երկինքէն երկիր ի՞նչէ , եւ չկրցաւ նշմարել թէ այս տեսարանին գերասաններն ուրախութեամբ իրարու երես կը նայէին :

« Բայց , տիկին , օրիորդին ըսածները . . . գերազանց բաներ են . . . ըսաւ բժիշկին իշխանուհւոյն ականջն 'ի վար , որուն քով նստած էր . եթէ օրիորդը մեղ հետ միաբանած ըլլար , ասկէց աղէկ չէր կրնար խօսիլ : — Ուրեմն պէտք է վերջին աստիճան խտութեամբ խօսիլ հետը , որպէս զի բարկութենէն ինքզինք մոռնալով մեր ուղած կէտին հասնի , յաւելցուց Պ . Տ'Էլլրինի :

Բայց Ատրիէնի գրգռութիւնը կարծես թէ փարատեր ու հանդարտեր էր արտայայտած վրտեմ զգացումներուն աղղեցութեամբ : Ուստի ժպտելով Պ . Պալէնիէի դարձաւ ու ըսաւ . « Խոս-

առաջինը . Տոքթոր , թէ շատ ծիծաղելի բան է տեսակ մը դադափարներու արքեցու թեան տեղի տալ այնպիսի անձանց առջեւ . որք զանոնք հասկընալու կարող չեն : Ահա գեղեցիկ առիթ մ'է այս ձեզ ծիծաղելու իմ երեւակայական յափըչտակութեանցս վրայ , որոց համար երբեմն զիս կը յանդիմանէք . . . եւ որոց մէջ պէտք չէր իննայի այս ծանր պարագայիս մէջ . . . վաարն զի վերջապէս կերեւի թէ ծանր է : Բայց ինչ ընեմ , սիրելի Պ . Պալէնիէ , երբոր միաքս զազափար մը կուգայ , անհնար է ինձ անոր հաճոյից ետեւէն չերթալ , ինչպէս որ աղայութեանս ժամանակ անհնար էր ինձ թիթեռնիկներուն ետեւէն չլաղել , — Եւ Աստուած միայն գիտէ թէ մտքերնէ դ'անցած երզնազան թիթեռնիկները ձեզ ներ կը տանին . . . մն , թեթեւամիտ դուրս . . . թեթեւամիտ դուրս , ըսաւ Պ . Պալէնիէ , ներողամիտ եւ հայրական դէմքով մը ժպտելով , երբ արդեօք այդ գեղեցիկ գլուխը խոհական ալ պիտի ըլլայ : — Հիմա , բարի Տոքթորս , պատասխանեց Ատրիէն , հիմա երազներս մէկ կողմ ձը գելով իրականութիւնը ձեռք պիտի առնու՞մ եւ կատարելապէս դրական լեզուով մը պիտի խօսիմ , ինչպէս որ դուք ալ պիտի տեսնէք : »

Յետոյ հօրաքրոջը դառնալով աւելցոց . « Տիկին , դուք ձեր կամքն իմացողիք ինձ . հիմա ես ալ իմա իմացընեմ : Աթ որ չանցած փոքր ապարանէն պիտի ելնեմ եւ ուրիշ տուն մը պիտի երթամ , զոր իմ ճաշակիս համեմատ յարգարեւ

տուած եմ . հոն ուզածիս պէս կեանք պիտի վարեմ Ես ոչ հայր ունիմ ոչ մայր , սուտի եւ իմ ըրածներուս համար ինձմէ զատ մէկու մը հաշիւ տալիք չունիմ : — Ստուգիւ , օրիորդ , ըսածնիդ չէք գիտեր , ըսաւ իշխանուհին ուսերը թոթվելով : կը մոռնաք որ մարդկային ընկերութիւնը բարոյականութեան անջնջելի իրաւունքներ ունի , եւ մեք ալ այն իրաւունքներն ի դործ դնելու պաշտօնն ունինք , զոր կրնաք վստահ ըլլալ թէ պիտի կատարենք : — Ըսել է թէ տիկին , դուք , Պ . Տ'Էկրիենի եւ Պ . Թրիքօ մարդկային ընկերութեան բարոյականութիւնը կը ներկայացընէք . . . արդարեւ դէչ հնարք չէ . . . արդեօք անոր համար որ Պ . Թրիքօ իմ հայրենաստանող հարստութիւնս իրելու իր սեփականութիւնը կը նկատէր . արդեօք անոր համար որ — Բայց վերջապէս , օրիորդ , գոչեց Թրիքօ — Հիմա , տիկին , ըսաւ Ատրիէն իր հօրաքրոջը , առանց պարսնին պատասխանելու , որովհետեւ առիթն եկաւ , բացատրութիւն պիտի ուզեմ ձեզմէ խել մը շահերու վրայ՝ զորս կարծեմ թէ մինչեւ հիմա ինձմէ պահած էք »

Ատրիէնի այս խօսքերուն վրայ Պ . Տ'Էկրիենի եւ իշխանուհին մէկէն իրարու երես նայեցան երկեղալից օրտատանջութեամբ , բայց Ատրիէն չնշմարեցով շարունակեց .

« Աերջապէս , տիկին , ձեր պահանջումներուն վախճան տալու համար՝ ահաւաստի վերջին խօսքս . ես՝ ինչպէս որ ուզեմ՝ այնպէս պիտի

ապրիմ . . . չեմ կարծեր որ եթէ ես անու ըլլա-
 յի . . . այդ պէս անտանելի եւ նուաստացողիչ խը-
 նամակալու թիւն մը կարենար առաջարկուիլ ինձ
 այս հասակիս մէջ՝ մինչեւ ցայսօր պարկեշտ աղատ
 եւ աստածենն կիանք մը վարած ըլլալու հա-
 մար . . . եւ այս ալ ոչ թէ դադանի , այլ ամենուն
 աչքին առջեւ . — Այդ դադափարն անտեղի եւ
 յիմարական է , գոչեց իշխանուհին . այդ պէս աղ-
 բիլ ուղիւր՝ անբարոյականութիւնն ու անամո-
 թութիւնն իր վերջին սահմանն հասցընել է .
 — Տւրքն , փիկին , ըսաւ Ատրիէն , ի՞նչ կարծիք
 ունիք ժողովրդեան այնչափ աղքատ ազնիկնե-
 րուն վրայ , որք ինձ պէս որք են եւ միայնակ ու
 ազգակապին , ինչպէս որ ես ալ կուղեմ ապրիլ .
 Այն խեղճերն ինձ պէս բարակ կրթութիւն ա-
 տած չին , որով մարդու հողին կը բարձրանայ
 եւ սիրար կը մաքրուի . ինձ պէս հարստութիւն
 ալ չունին , որով աղքատութեան չար փորձու-
 թիւններէն ազատ ըլլան . . . բայց եւ այնպէս
 պարկեշտութեամբ կատրին , եւ իրենց աղքա-
 տութիւնն ամօթ չին համարիր . — Այն վարնոց-
 ներուն համար ոչ ստաքիութիւն կայ ոչ միտու-
 թիւն , գոչեց Պարոն թրիբօ ի բարկութեամբ եւ
 դարչելի արհամարհանօք . — Տիկին , եթէ ձեր
 ծասայններէն մէկը ձեր առջեւ այսպիսի խօսք մ'ը-
 նելու համար ձակէր , խկոյն կը վանտէիք , ըսաւ
 Ատրիէն իր հօրաքրօջը՝ առանց իր զգուանքը
 ծածկելու , եւ հիմա զիս կը բռնադատէք որ այս-
 պիսի վատ խօսքեր լսեմ հոս . »

Տ'էկրինի անդամին տակէն ծուկովը դար-
 կաւ Պ . թրիբօն , որ ինքզինք Պորսային նրբա-
 շաւիղներուն մէջ կարծելով այնպիսի անվայել
 խօսքեր կընէր իշխանուհեոյն դահլիճին մէջ , եւ
 խկոյն անոր կողմու թիւնը ծածկելու համար ը-
 սաւ . « Օրիորդ , այն կարգի անձանց եւ ձեր վի-
 ճակն ունեցող օրիորդի մը մէջ բազայտութիւն
 բնաւ չկրնար ըլլալ . . . — Պ . Աբբա , կա-
 թոյլի մը համար այդ խտրութիւնը քրիս-
 տոնութեան դէմ է , պատասխանեց Ատրիէն .
 — Ես իմ խօսքիս զօրութիւնը դիտեմ , օրիորդ ,
 ըսաւ Աբբան խիստ կերպով . մնաց որ , այդ ձեր
 վարել ուղած անկախ կեանքը՝ ոչ միայն խելքի
 դէմ է , այլ եւ ապագային համար խիստ ցաւալի
 հետեւանք կրնայ ունենալ . ինչո՞ւ որ ձեր ընտա-
 նիքն օր մը կրնայ ձեզ ամուսնացընել ուղիւ ,
 եւ . . . — Այդ հողն ընտանիքիս վրայ չեմ
 ձգեր , պարոն . եթէ ես ամուսնանալ ուղեմ . . .
 կրնամ իմ դիտուած ամուսնանալ . . . որ կարծեմ
 խելքի դէմ բան չէ . . . թէպէտ ճշմարիտն ը-
 սելով մեծ փափաք մը չունիմ ամուսնական ծանր
 շղթային՝ զոր անձնասիրութիւնն ու անսոնական
 կիրքը մշտնջենապէս մեր պարանոցն անցունել
 կուղեն . — Ամուսնութեան վրայ այդպէս թե-
 թեութեամբ խօսիլն ամօթ է ձեզ , օրիորդ ,
 ըսաւ իշխանուհին . — Մանաւանդ ձեր առջեւ ,
 փիկին . . . ճշմարիտ է . ներքեցէք ձեր խեղճը
 վիրաւորելու . . . կը վախնաք որ իմանկախ
 ապրիլս՝ զիս առնուլ ուղողները կը հեռացընէ . . .

ես ալ ատոր համար աւելի կուզեմանկախ կեանք
քըս շարունակել, վասն զի վրաս աչք ունեցող-
ները չարաչար կատեմ. ես կուզեմ որ անոնք
վասնան ինձմէ եւ խիտ դէշ կարծիք մ'ունե-
նան վրաս, ասոր ալ լաւագոյն միջոցը բոլորովին
անկախ կեանք մը վարելն է, ինչպէս որ իրենք
կը վարեն Այսպիսի ձանձրալի ամուս-
նական հետամտութիւններէ զիս պահպանելու
համար՝ իմ կամահաճութիւններս խնդութիւն-
ներս եւ սիրելի թերութիւններս շատ հարկաւոր
են ինձ : — Ձեր այդ փափաքը լիովին կը կատար-
ուի, օրիորդ, ըսաւ Աէն-Տիգրիե Խիկիսը, եթէ
դժբաղդաբար, ինչպէս որ կը վախցուի, լուր
եյնէ թէ դուք պարտազանցութիւնն ու անհա-
մետութիւնն այն աստիճան կը հասցընէք, որ
զիշերն ուրիշ տեղեր անցունելէ ետեւ՝ ասաւօտ-
եան ժամն ութին ետ կը դառնաք, ինչպէս որ
եկան ըսին ինձ . . . բայց ես չեմ ուզեր եւ չեմ
համարձակիր հաւատալ այսպիսի անհեթեթ ան-
կարգութեան մը — Պէտք էր հաւատա-
լիք, Խիկիսն . . . վասն զի ստոյգ է — Բ-
սուէ թէ . . . կը խոստովանիք, դոչնց իշխա-
նուհին, — Այո՛, ես ինչ որ ընեմ՝ կը խոստովա-
նիմ, Խիկիսն . . . այս ասաւօտ ժամութիւն տուն
դարձայ, — Ար լո՞ք, պարոններ, դոչնց իշխա-
նուհին, — Ա՛հ . . . ըրաւ Պ. Տիգրիսի հաստ
ձայնով մը : — Ա՛հ, ըրաւ Պարոնն ալ ճանչական
ձայնով մը : — Ա՛հ, մրմտաց բժիշկն ալ խոր հա-
ռաջանօք :

Ատրիէն այս ողբական բացագանչութիւն-
ները լսելով քիչ մնաց որ նորէն պիտի խօսէր՝
թերեւս ինքզինք արդարացընելու համար, բայց
յետոյ արհամարհական թեթեւ շարժմամբ մը
հասկըցուց թէ իր ըսածը բացատրելու չխնար-
հիր :

« Ուրեմն ստոյգ էր լսածս, կրկնեց իշխա-
նուհին, — ան, օրիորդ, դուք թէպէտ զիս վար-
ժեցուցեր էիք որ բանի մը վրայ չդարմանամ,
բայց այսպիսի վարք մ'ունենալնուդ վրայ դեռ
տարակոյս ունէի : հիմա ձեր այդ յանդուգն պա-
տասխանը զիս համոզեց, — Ուտ խօսիլը, Խիկիսն,
ամեն ժամանակ աւելի յանդուգն դործ մ'երեւ-
ցած է ինձ՝ քան թէ ճշմարիտն ըսելը : — Եւ ուս-
կի՞ց կուզալիք, օրիորդ, եւ ինչու համար
— Տիկիսն, ըսաւ Ատրիէն իր հօրաքեռ խօսքն
ընդմիջելով, ես երբէք սուտ չեմ խօսիր, բայց
երբէք ալ չեմ ըսեր այն բանը՝ որ զրուցել չեմ
ուզեր : ասկէց դատ՝ վատութիւն կը համարիմ
գայթակղելի ամբաստանութենէ մը զիս արդա-
րացընել, ուստի ձեր այդ մասին պնդելն անօգուտ
է : Հիմա ըսելիքնիս բոլանդակենք, Դուք զիս
անտանելի եւ նուաստացուցիչ խնամակալութեան
մ'ենթարկել կուզէք : ես ալ վտըր ապարանէն
ելնել, ուզած տեղս երթալ, եւ իմ հաճոյիցս հա-
մեմատ ապրիլ կուզեմ . . . տեսնե՞ք թէ երկու-
քնս որո՞նէ խօսքը կըլլայ : Գանք հիմա ուրիշ
խնդրոյ մը : Այս ապարանքն իմս է, ձեր մէջը բը-
նակիւն հոգս չէ՝ քանի որ ես հոս չպիտի կենամ :

բայց գեանի վրայի դատիկոնը պարապ է , ուր
 ընդունելութեան դահլիճներէն զատ՝ երկու ամ-
 բողջ բնակարան կայ . այն բնակարաններն առ
 ժամանակեայ կերպով պատրաստել պիտի տամ .
 — Իրան կըսէք , օրիորդ , ըսաւ իշխանուհին մեծ
 զարմացմամբ Պ . Տ'էկրինեի երեսը նայելով , եւ
 յաւելցուց հեգնաբար . — Եւ որով համար պատ-
 րաստել պիտի տաք այն բնակարանները : — Իմ
 ընտանիքէս երեք անձանց համար : — Ի՞նչ կը
 նշանակէ այդ , ըսաւ Սէն-Տիդիէ տիկինն առաւել
 եւս զարմանալով . — Կը նշանակէ , տիկին , թէ
 ես կուզեմ ազնուական հիւրընկալութիւն մ'ընել
 արքայազուն Հնդիկ երիտասարդի մը՝ որ մօրս
 կողմանէ ազգական է ինձ , եւ երկու կամ երեք
 օրէն Փարիզ պիտի գայ , ուստի կուզեմ որ այն
 բնակարանները պատրաստ ըլլան զայն ընդունե-
 յու : — Կը լսէք , պարոններ , ըսաւ Պ . Տ'էկրինեի
 բժշկին եւ Պ . Թրիբօի՝ խորին ապշութիւն մը ցու-
 ցընելով : — Այս խելքէ մտքէ դուրս բան է ,
 ըսաւ Պարոնը : — Աւանդ , ըսաւ բժիշկն ալ ցաւե-
 լով մը , զգացումն ինքնին ազնիւ է , բայց դարձ-
 եալ այն թեթեւամիտ գլուխն է . . . — Շատ
 ազէկ , օրիորդ , ըսաւ իշխանուհին . գոնէ այդ-
 պիտի անհետեւ թաղձանքներ յայտնելէ ձեզ չիմ
 կրնար արդելու : Բայց հաւանական է որ այդ պի-
 տի գեղեցիկ ճանքու մը մէջ չուզէք կանգ առ-
 նուլ : Ուրիշ ըսելիք մ'ալ ունի՞ք : — Գեռ չլմըն-
 ցուցի , տիկին . այս առաւօտ իմացայ թէ մօրս
 կողմէն ուրիշ երկու ազգականներ ալ , առանեւ .

հինգ տարեկան երկու խեղճ եւ որք աղջիկներ ,
 որք Սիմօն մարաջախտին զաւակներն են , երկար
 ճանապարհորդութենէ մ'ետեւ երէկ Փարիզ հա-
 սեր են , եւ զիրենք Սիպերիոյ խորերէն Գաղղիա
 բերող քաջ զօրականին կնոջը տունը կը գտնը-
 լին »

Երբոր Պ . Տ'էկրինեի եւ իշխանուհին այս
 խօսքերը լսեցին , սարսափելով վեր ցատկեցին եւ
 իրարու երես նայեցան , վասն զի բնաւ չէին յու-
 սար որ Սիմօն մարաջախտին աղջկանց Փարիզ
 հասնելն Ատրիէն իմացած ըլլար : Այս յայտնու-
 թիւնը կայծակնահար ըրաւ գիրենք .

« Անտարակոյս կը զարմանաք թէ ինչպէ՞
 քաջ տեղեկութիւն ունիմ այս բաներուն , ըսաւ
 Ատրիէն . բարեբաղդաբար կը յուսամ որ հիմա
 եւս առաւել պիտի զարմացընեմ ձեզ . բայց Սի-
 մօն մարաջախտին աղջկանց դայով , կրնաք հաս-
 կընալ՝ տիկին , որ անհնար է ինձ գանձը թողուլ
 որ առժամանակեայ կերպով հիւրընկալող առա-
 քինի եւ աշխատասէր ընտանիքին բեռ ըլլան .
 ուստի պիտի երթամ գանձնք առնուլ հոս բերեմ
 ու վարի դատիկոնի բնակարաններէն մէկուն մէջ
 տեղաւորընեմ զօրականին կնոջը հետ որ պատ-
 տական կառավարչուհի մը կրնայ ըլլալ անոնց : »

Այս խօսքին վրայ Պ . Տ'էկրինեի եւ Պ . Թրի-
 բօ իրարու երես նայեցան , եւ Պարոնը գոչեց .
 « Ստուգիւ խելքը կորուսած է : »

Ատրիէն առանց պատասխանելու Պ . Թրիբօի՝
 յաւելցուց . « Սիմօն մարաջախտն ալ մէկ վայր-

կեանքն միւսն անպատճառ փարիզ պիտի հասնի ,
 Կրնաք երեւակայել , տիկին , թէ որչափ քաղցր
 պիտի ըլլայ ինձ իր աղջիկներն իրեն ներկայացը-
 նելով ապացուցանել թէ արժանավայել կերպով
 հիւրընկալած եմ զանոնք : Վաղ առաւօտ դեր-
 ձակուհիներ պիտի բերել տամ , որպէս զի հա-
 գուստի կողմէ պակաս բան մը չմնայ . . . : Կու-
 ղեմ որ հայրերնին հոս հասած ժամանակ զանոնք
 գեղեցիկ . . . սքանչելի կերպով գեղեցիկ դտնէ :
 Արդէն իմացայ թէ հրեշտակի պէս աղւոր են ե-
 ղեր . . . : Ես որ խեղճ անսուբբ մ'եմ , զանոնք
 սիրոյ աստուածուհիներու պէս պիտի դեղադար-
 գէմ : — Ամենն այդչափ է այս անգամ , օրիորդ ,
 ըսաւ իշխանուհին բռնազբօսեալ ժպտալով մ'եւ
 իր դայրոյթը ծածկելով , մինչդեռ Պ . Տ'Էկրիների
 հանդարտ եւ պաղ երեւոյթի մը ներքեւ հաղիւ-
 կրնար սրտին մահաբեր տաղանալը ծածկել :
 — Փնտռեցէք նայինք , օրիորդ , շարունակեց իշ-
 խանուհին , ուրիշ աղգականներ ալ չունի՞ք այդ
 ձեր ընտանեկան դաղթականութիւններուն վրայ
 աւելցընելիք . . . արդարեւ թագուհի մը չկրնար
 ձեռնէ աւելի վառաւոր կերպով վարուիլ : — Յի-
 բաւի , տիկին , թագաւորական ընդունելութիւն
 մը պիտի ընեմ իմ աղգականացո . . . ինչպէս որ
 կը վայլէ արքայորդի մ'եւ մարաջատ Ղինեի
 դուքսին աղջկանց . որովհետեւ քաղցր բան է
 սրտի հիւրընկալութեան պերճութիւններուն վը-
 ղայ ուրիշ ամեն տեսակ պերճութիւններն ալ ա-
 ւելցընել : — Այդ առածն ստուգիւ վեհանձնա-

կան է , ըսաւ իշխանուհին եւս քան զեւս յուզ-
 ուելով . մեղք որ ուղածուդ պէս գործադրելու
 համար Բօթօզի ոսկեհանքերը ձեռքերնիդ չեն :
 — Աղէկ ըսիք , տիկին , ես ալ ոսկեհանքի մը
 մը վրայ կուղէի խօսիլ , զոր խիստ ճոխ կը կարծեն
 ոմանք . ահա յարմար առիթն եկաւ : Իմ հարրս-
 տութիւնս որչափ եւ մեծ ըլլայ , քիչ օրէն մեր
 ընտանեաց ձեռքն անցնելիք հարստութեան քով
 ոչինչ բան է . . . երրոր այն գործը կատարուի ,
 թերեւս այն ժամանակ չէք մեղադրեր իմ շաշ-
 լութիւններս՝ որ թագաւորական կը կոչէք . . . »

Պ . Տ'Էկրիների կացութիւնն հետզհետէ սար-
 օսափելի կ'ըլլար : Միտայնորուն գործն այնչափ
 կարեւոր էր , որ Տօթթ որ Պալէնիէէն անգամ պա-
 հած էր զայն , թէ եւ ամբաւ շահու մը համար ա-
 նոր ծառայութիւնը խնդրած էր : Պ . Թրիբօ ալ
 տեղեկութիւն չունէր ասկէց , ինչու որ իշխա-
 նուհին կը կարծէր թէ Ատրիէնի հօրը թուղթե-
 բուն մէջէն այս մեծ ծառանգութեան ամեն նը-
 շաններն ինք անյայտ ըրած ըլլալով , օրիորդը
 չէր կրնար բնաւ իմանալ , Ուստի Պ . Տ'Էկրիների
 ոչ միայն սարսափեցաւ տեսնելով որ Ատրիէն այս
 գաղտնեաց վերահասու եղեր էր , այլ եւ կը դո-
 ղար որ ըստրովին երեւան կը հանէ :

Իշխանուհին ալ նոյն սրտադողին մէջ էր ,
 ուստի Ատրիէնի խօսքը կտրելով գոչեց . « Օրի-
 օրդ , ընտանեաց մէջ այնպիսի բաներ կան՝ որք
 ծածուկ պէտք է մնան . եւ թէպէտ որչ կերպով
 չհասկըցայ թէ ինչ բանի ակնարկութիւն կ'ընէք ,

կը յորդորեմ ձեզ որ այդպիսի խօսքեր չընէք .
 — Ի՞նչ կըսէք , տիկին , միթէ այս ժողովն ըն-
 տանսկան չէ , եւ եթէ ընտանսկան չըլլար՝ կըր-
 նայի՞նք այնչափ անչորհք խօսքեր ընելու իրա-
 բու : — Հող չէ , օրիորդ , երբոր քիչ շատ կեղա-
 կարծ շահերու խնդիր ծագի , անոնց վրայ խօսի-
 լը բոլորովին անօգուտ է՝ քանի որ վաւերական
 թուղթերու ասպացոյցներ չկան աչքի առջեւ .
 — Բայց , տիկին , միթէ ժամէ մ'ի վեր բրած խօ-
 սակցութիւննիս շահու վերաբերեալ գործոց վը-
 րայ չէ՞ , ձշմարխան ըսելով՝ չեմ հասկընար ձեր
 դարմանքն ու շփոթութիւնը : — Ես ոչ դար-
 մանք . . . ոչ ալ շփոթութիւն . . . ունիմ ,
 օրիորդ . բայց երկու ժամէ 'ի վեր այնչափ անուր
 այնչափ անճոռնի բաներ լսելու կը հարկադրէք
 զիս , որ ստուգիւ ներելի է ինձ քիչ մ'ապշիւ .
 — Թողութիւն կը խնդրեմ ձեզնէ , տիկին , դուք
 քիչ մ'ապշած չէք , այլ վերջին աստիճան շփո-
 թած , ըսաւ Ատրիէն աչքը հօրաքեռն երեսը
 տնկելով : Պ . Տ'Էկրինելի ալ նմանապէս շփոթած
 է , եւ ձեր այս շփոթութիւնը քանի մը կասկած-
 ներուս վրայ աւելցընելով՝ զորս ժամանակ չունե-
 ցայ ստուգելու . . . »

Ատրիէն քիչ մը կանգ առնելէ ետեւ՝ շարու-
 նակեց . « Դու շակութիւնս արդեօք ճիշդ չէ . . .
 կը տեսնենք . . . » — Օրիորդ , կը հրամայեմ
 ձեզ որ լռէք , դոչնց իշխանուհին բոլորովին չը-
 վոթելով : — Ա՛հ , տիկին , ըսաւ Ատրիէն , ձեզ
 պէ՛տ ինքզինքին տէր եզող անձի մը համար այդ

աստիճան շփոթութիւնն աղէկ նշան մը չէ : »

Նախախնամութիւնը , ինչպէս որ սովորու-
 թիւն է ըսել , այս վտանգաւոր վայրկենին մէջ
 բարեբաղդաբար օգնութեան հասաւ իշխանու-
 հւոյն եւ Պ . Տ'Էկրինելի : Սպասաւոր մը ներս մտաւ
 այն աստիճան այլալեալ եւ ահաբեկ , որ իշխա-
 նուհին մէկէն գող ելնելով հարցուց . « Ի՞նչ կայ ,
 Տիւպօն : — Ներու՛մ կը խնդրեմ , իշխանուհի
 տիկին , որ ձեր հրամանին հակառակ կուգամ
 ձեր խօսակցութիւնը կընդմիջեմ . ոստիկանու-
 թեան տեսուչն եկեր է , հիմա ձեզ տեսնել կուզէ :
 Ինքը վարը կ'սպասէ եւ քանի մըն ալ ոստիկա-
 նութեան գործակալներ բակը կեցած են զին-
 ւորներու հետ : »

Որչափ որ այս նոր գէպքը խորին դարմանք
 կը պատճառէր , բայց եւ այնպէս պատեհ առիթ
 մ'եղաւ իշխանուհւոյն , որ Ատրիէնի սպառնալից
 յայտնութիւններուն վրայ շուտով խորհրդակցու-
 թիւն մ'ընէ Պ . Տ'Էկրինելի հետ . ուստի թաքի վը-
 րայ ելնելով ըսաւ անոր .

« Պարոն արբայ , կը բարեհաճի՞ք հետս վար
 իջնելու . վասն զի ոստիկանութեան տեսչին տու-
 նըս գալը չեմ գիտեր ինչ կը նշանակէ : »

Պ . Տ'Էկրինելի ալ Սէն-Տիզիէ տիկնոջ ետեւէն
 մօտակայ սենեակը գնաց :

ԳԼՈՒԽ Թ .

ՄԱՏՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՆ՝Տիգրիէ իշխանուհին՝ Պ . Տ'Եկրիննիի հետ
քնկերակցութեամբ եւ սպասաւորն ալ ետեւէն ,
մտաւկայ սենեակ մը մտաւ :

« Ա՛րք է որտիկանութեան անտէրը , ճար-
ցոց սպասաւորին : — Կատրոյս սրահն է , արիկին :

— Գնացէք իմ կողմէս աղաչեցէք իրեն որ քանի
մը վայրկեան սպասելու բարեհաճի :

Սպասաւորը խոնարհութիւն ընելով դուրս
եկաւ : Երբոր ծառան հետացաւ , ԱՆՆ՝Տիգրիէ տի-
կինը խուճապաւ Պ . Տ'Եկրիննիի քով գնաց որուն
սպորաբար անվահներ եւ դոսող գէմքը գեղնած
ու արտուր էր :

« Կը տեսնէք , գոչեց գահավէժ ձայնիւ ,
Արրիէն ամեն բան գիտէ հիմա . ի՞նչ պիտի ը-
նենք . . . ի՞նչ պիտի ընենք . . . : Չեմ գի-
տեր , ըսաւ արքան անշարժ եւ մտայոյզ կայ-
ռած քով այս յայտնութիւնը սարսափելի հար-
ուած մ'է : — Ուրեմն ամեն բան կորսուած է :
— Միայն մէկ հնարք մը կայ փրկութեան , ըսաւ
Պ . Տ'Եկրիննի , եւ այն ալ . . . Տոքթորը կրնայ
ըլլալ . . . : — Բայց ի՞նչպէս , գոչեց իշխանու-
հին . հնար է այնչափ շուտով եւ այսօր կատա-

րել : — Երկու ժամ անգամ ձգելու չգար . վասն
զի այս սատանայ աղջիկը հիմա կերթայ Սիմօն
գորապետին աղջիկները կը տեսնէ , եւ այն ժա-
մանակ մեր բոլոր ջանքը փուճ կեղնէ : — Բայց՝
Ֆրէտէրիկ , անհնարին է . . . Պ . Պալէնիէ չպի-
տի կրնայ կատարել . . . զինքը երկար ժամանակէ
'ի վեր պատրաստել հարկ էր , ինչպէս որ այսօր-
ուան հարցաքննութենէն ետեւ պիտի ընէինք :
— Հոգ չէ , ըսաւ արքան , պէտք է որ Տոքթորն
այսօր անպատճառ անոր փորձն ընէ : — Բայց
ի՞նչ պատճառ բռնելով . — Ես կը ջանամ պատ-
ճառ մը գտնել : — Ենթադրելով թէ գտնէք
պատճառ մը , բայց բնաւ պատրաստութիւն մ'ե-
ղած չէ . . . հոն , Ֆրէտէրիկ . — Անհոգ եղիք ,
հոն միշտ նախատեսութեամբ պատրաստ ըլլալու
տովորութիւն ունին : — Եւ ի՞նչպէս կրնանք հի-
մա գործը Տոքթորին բանալ , ըսաւ իշխանուհին :
— Եթէ զայն հոս կանչենք , օրիորդը կասկածի
կերթայ , ըսաւ Պ . Տ'Եկրիննի մտախոհ կերպիւ ,
եւ ամեն բանէ առաջ պէտք է կասկած տալէ
զգուշանանք : — Ատոր տարակոյս չկայ , ըսաւ
իշխանուհին , մեր ամենէն մեծ միջոցներէն մէկը
Տոքթորին վրայ օրիորդին ունեցած վստահու-
թիւնն է : — Միտքս բան մ'եկաւ ըսաւ արքան ,
հիմա շուտով գիր մը կը գրեմ Պալէնիէի , ձեր
մարդոցմէն մէկն այն գիրը կը տանի անոր կուտայ
այնպէս երեւցընելով թէ դուրսէն . . . ծանր
հիւանդի մը կողմանէ կուգայ այն նամակը . . . :
— Այլ չաա աղէկ մտածեցիք , գոչեց իշխանու-

հին . իրաւունք ունիք . . . ուրեմն հիմա . . .
 այս սեղանին վրայ . . . գրելու համար ամեն
 պէտք եղածը կայ . . . շուտ ըրէք . . . շուտ .
 բայց Տօքթօրը կրնայ յաջողութեամբ կատարել :
 — Ճշմարիտն ըսելով , չեմ համարձակիր յուսալ ,
 ըսաւ մարքիզը սեղանին առջեւ նստելով զսպեալ
 բարկութեամբ : Այս աւուր հարցաքննութենէն
 ետեւ , որ մեր յուսացածէն աւելի աղէկ եղաւ , եւ
 զոր քովի սենեակին վարագուրին ետեւ պահուրտ-
 ցուցած մարդերնիս հատաստարմութեամբ համա-
 ոտադրեց , եւ վաղն ու միւս օր կատարուելիք
 բուռն տեսարաններէն ետեւ , Տօքթօրը կրնար
 նախադուշական վարպետ միջոցներ ձեռք առ-
 նուլ եւ կատարեալ ապահովութեամբ գործ տես-
 նել . . . բայց այսօր . . . հիմա . . . այնպի-
 սի ծառայութիւն մը խնդրել անհնար կերեւել
 ինձ , Հէրմիսի . . . մտքէ անցունելն անդամ
 յիմարութիւն է : » Այս ըսելով մարքիզը բար-
 կութեամբ գրիչը մէկդի նետեց . յետոյ դառն եւ
 խորին գրգռութեամբ մ'աւելցուց . « Յաջողու-
 թեան վայրկենին մեր ամեն յոյսերը ոչնչացած
 տեսնել . . . ահ , ասոր հետեւանքն անհաշուե-
 լի պիտի ըլլայ . . . ձեր եղբորորդին մեծ վնաս
 կուտայ մեզ . . . սէ , մեծ վնաս . . . »

Այս վերջին խօսքերն արտասանած ժամա-
 նակ Պ . Տ'էկրինելի ցոյց տուած զայրոյթն ու ա-
 նողոք ատելութիւնն անհնար է նկարագրել :

« Ծրէտէրիկ , գոչեց իշխանուհին սրտա-
 տանջ անձկութեամբ ձեռքն արքային ձեռքին

վրայ դնելով , կաղաչեմ , մի յուսահատիք դեռ . . .
 Տօքթօրն այն աստիճան հնարագէտ միտք մ'ունի
 եւ այն աստիճան անձնուէր է մեզ . . . որ գէշ
 չըլլար փորձ մ'ընել . . . — Ալ երջապէս փոր-
 ձենք նայինք ինչ կելնէ , ըսաւ արբան գրիչը
 նորէն ձեռքն առնելով : — Բայց գէշ կողմը մտա-
 ծելով ենթադրենք թէ հիմա չյաջողի , ըսաւ իշ-
 խանուհին , Ատրիէն այս իրիկուն երթայ Սիմօն
 մարաջխտին աղջիկները փնտռէ . . . թերեւս
 զանոնք հոն չկրնայ գտնել . . . — Այդ բանը
 պէտք է յուսալ , ըսաւ մարքիզը , անհնար է որ
 Ռօտէնի հրամաններն այդչափ շուտով կատար-
 ուած ըլլան . . . եթէ կատարուած ըլլային ,
 մեզ լուր կը տրուէր : — Ճշմարիտ է ըսածնիդ . . .
 ուրեմն զրեցէք Տօքթօրին . . . ես երթամ Տիւ-
 սոսան ձեզ զրկեմ որ այդ նամակը Տօքթօրին տա-
 նի : Քաջալերուեցէք , Ծրէտէրիկ , այս անընկ-
 ձելի աղջիկը կը կործանենք . . . եւ յաւելցուց
 զայրագին . « Ահ . . . Ատրիէն . . . Ատրի-
 րէն . . . այն լրբենի երգիծարանութիւններդ ու
 մեզ պատճառած տաղնապներդ շատ սուղ պի-
 տի նստին քեզ : »

Գուրս ելնելու ժամանակ իշխանուհին դար-
 ձաւ ըսաւ Պ . Տ'էկրինելի . « Զիտ հոս սպասեցէք ,
 որպէս զի ոստիկանութեան տեսչին այցելու-
 թեան պատճառն իմացընեմ ձեզ , եւ յետոյ 'ի
 միասին ներս կերթանք : »

Այս ըսելով իշխանուհին դուրս ելաւ սեն-
 եակէն :

Պ. Տէկրինեի ալ դողդոջուն ձեռքով քանի տող գիր գրեց :

Գ. Ա. Ռ. Ի. Ե. Ժ .

ՈՐՈՔԱՅՅՔ

Սէն-Տիդիէ տիկնոջ եւ մարքիզին դուրս ելնելէն ետեւ՝ Ատրիէն իր հօրաքեռ սենեակին մէջ մնացեր էր Տոքթոր Պալէնիէի եւ Պ. Թրիբօի հետ :

Ոստիկանութեան տեսչին գալն իմանալուն Ատրիէն մեծ մտատանջութեան մէջ ինկեր էր , վասն զի , ինչպէս որ Ա. քրի. քօլ կասկածեր էր , տարակոյս չէր մնար որ յիշեալ պաշտօնատարն երկաթագործին հոն գալն ու պահուրտիլն իմացած ըլլալով , մեծ եւ վրոքր ապարաններուն մէջ խուզարկութիւն ընելու եկեր էր : Թէ եւ Ատրիէն Ա. կրի. քօլի պահուրտած տեղն ապահով կը համարէր , բայց եւ այնպէս սիրտն հանդարտ չէր . ուստի ձախող հաւանականութեան մ' առաջըն առնելու համար յարմար առիթ գտած կարծեց իր պաշտպանած երիտասարդին համար յանձնարարութիւն մ' ընել Տոքթորին , որ ինչպէս արդէն ըսինք՝ ժամանակին ամենէն երեւելի եւ ազդեցութեան տէր նախարարներէն մէկուն մտերիմ բարեկամն էր :

Այս խորհրդով աղջիկը բժշկին քով դնաց , մինչդեռ նա կամաց ձայնով Պ. Թրիբօի հետ կը խօսակցէր ; եւ իր ամենաքաղցր ու սիրուն ձայնովն ըսաւ . « Սիրելի Պ. Պալէնիէ , ձեզ երկու խօսք ըսելու կը փափաքիմ : »

Եւ աչքովը պատուհանի մը մէջի խորշը ցուցուց :

« Պատրաստ եմ ձեր հրամանին , օրիորդ » պատասխանեց բժիշկը ոտքի վրայ հնկելով եւ Ատրիէնի հետ պատուհանին քով դնաց :

Պ. Թրիբօ , որ արբային բացակայութեան պատճառաւ ինքզինք անօգնական մնացած ըզգալով՝ կրակի պէս կը վախնար օրիորդէն , շատ դոհ եղաւ այս դարձուածքին վրայ , եւ ինքզինքին վստահ երեւոյթ մը տալու համար՝ դնաց սուրբի պատկերի մ' առջեւ կանգնեցաւ եւ կարծես թէ չէր յագենար անոր վրայ զմայլելէ :

Երբոր օրիորդը բաւական հեռացաւ Պ. Թրիբօն եւ իր խօսակցութիւնն անկէ լսուելու վախ չունէր , ըսաւ բժշկին , որ միշտ զուարթ եւ միշտ սիրալիր դէմքով մ' անոր խօսելուն կըսուասէր . « Սիրելի Տոքթորս , դուք իմ բարեկամս էք , ինչպէս որ հօրս ալ բարեկամն էիք . . . » Քիչ մ' առաջ , թէ եւ գժուար դիրքի մը մէջ էիք , քաջաբար իմ միակ կողմնակիցս եղաք . . . » — Բայց ոչ , այդպիսի բաներ մի ըսէք , ըսաւ Տոքթորը զուարճալից բարկութիւն մը ցուցնելով . « Իտէք արդեօք ինչ գէշ վիճակի մը մէջ պիտի ձգէիք զիս . կողաչեմ լռեցէք . . . »

«արևայ», որ ըսել է. զիս հանդարտ թողուցէք. զեղեցիկ սիրուեն սատանայ . . . : — Մի վախնաք, ես ձեզ վտանգի մէջ չեմ ձգեր, ըսաւ Ատրիէն ժպտելով. բայց ներեցէք ինձ միայն յիշեցընել ձեզ, թէ դուք շատ անգամ ինձ բարեկամական ծառայութիւններ ընել առաջարկած եւ ձեր անձնուիրութեանը վրայ խօսած էք : — Կըրնաք փորձել զիս եւ տեսնել թէ խօսքիս տէրն եմ թէ ոչ : — Ուրեմն հիմա փորձ մը տուէք ինձ, ըսաւ Ատրիէն անհամբեր կերպիւ : — Շատ աղէկ, ահա այսպէս կուղեմ որ խօսքովս բռնեն զիս. ըսէք նայիմ ի՞նչ պէտք է ձեզ համար : — Գուք միշտ մտերմութիւն ունի՞ք ձեր բարեկամ նախարարին հետ : — Անշուշտ, դեռ այս օրերս ձայնը մարած ըլլալով, ես կը դարմանեմ զինքը . . . ամեն անգամ որ խորհրդարանին մէջ հարցմունք մը պիտի ըլլայ իրեն, առջի օրէն ձայնը կը մարի. առաւել կը սիրէ հիւանդ ըլլալ, քան թէ իրեն ըլլալիք հարցմանց պատասխանել : — Պէտք է որ ձեր բարեկամ նախարարէն ինձ համար ամենակարեւոր բան մ'ընդունիք : — Ձեզ համար մի՞ . . . ի՞նչ յարաբերութիւն կայ . . . »

Այս միջոցին իշխանուհւոյն սպասաւորը ներս մտնելով նամակ մը տուաւ Պ. Պալէնիէի եւ ըսաւ. « Օտար սպասաւոր մը հիմա բերաւ զայս ձեզ տալու համար, եւ ըսաւ թէ շատ ստիպողական է : »

Բժիշկը նամակն առաւ, եւ սպասաւորը դուրս ելաւ :

« Տաղանդ ունենալուն անհաճոյ պտուղներ-

բըն են ասոնք, ըսաւ անոր Ատրիէն ժպտելով. խեղճ Տըքթորս, ձեզ վայրկեան մը հանդիստ չեն թողուր : — Ատոր խօսքը մի՞ ընէք, ըսաւ բժիշկը՝ չկրնալով իր զարմանաց շարժումը ծածկել երբոր Պ. Տէկրինիի գիրը տեսաւ. ստուգիւ այս շարածճի հիւանդները կը կարծեն թէ մեր մարմինը երկաթէ է եւ թէ իրենցմէ պակասած առողջութիւնը մեք կը գրաւենք. ուստի բնաւ դուրս չունին մեր վրայ : Բայց կը ներէք ինձ, օրիորդ, յաւելցուց Պ. Պալէնիէ՝ նամակը բանալէ առաջ հարցական նայուածք մ'ուղղելով Ատրիէնի :

Քարտովի օրիորդը շնորհալի շարժմամբ հաւանութիւն տուաւ գլխովը :

Տէկրինի մարքիզին զիրն երկար չէր բըժիշկը մէկ նայուածքով կարգաց զայն, եւ իր սովորական խոհեմութեանը հակառակ՝ ուսերը թոթվեց եւ կըքով մ'ըսաւ. « Այսօր . . . բայց անհնարին է . . . խելքին եկեր է . . . : — Անշուշտ ողորմելի հիւանդ մ'է՛ որ բոլոր յոյսը ձեր վրայ դրեր է, եւ ձեզ կ'սպասէ . . . ձեզ կը կոչէ . . . : Օ՛ն, սիրելի Պ. Պալէնիէ, բարեսիրտ եղիք, խեղճին աղաչանքը մի՛ մերժէք . . . նրչափ քաղցր է մէկու մ'իր ազդած վստահութիւնըն արդարացընել . . . : »

Ատրիէնի այս կարեկցական խօսքերը՝ զոր սրտաշարժ ձայնիւ մը կարտասանէր, եւ իր ամենէն անողք թշնամուոյն դրած նամակին նիւթն այնպիսի կարգէ դուրս մերձաւորութիւն մ'եւ միանգամայն հակասութիւն մ'ունէին, որ Տըք-

թոր Պալէնիէի մտքին զարկին : Շփոթեալ դէմ-
քով մ'օրիորդին նայելով պատասխանեց . « Յի-
րաւի , ծուխերէս մէկն է , որ մեծ եւ կրնամ ըսել
չափազանց վատահոլութիւն ունի վրաս , վասն զի
անհնարին բան մը կը խնդրէ ինձմէ . . . բայց
դուք , օրիորդ , ինչո՞ւ այդչափ կարեկցութիւն
կը ցուցնէք անծանօթ օտարի մը վրայ : — Եթէ
դժբաղդ մէկն է , անծանօթ չէ ինձ . իմ պաշտ-
պանած անձս ալ՝ որուն համար ձեր բարեկամ
պաշտօնէին օգնութիւնը կը խնդրեմ , գրեթէ
բոլորովին անծանօթ էր ինձ , բայց հիմա վերջին
աստիճան համակրութիւն ունիմ վրան . վասն զի,
պէտք է ըսեմ ձեզ թէ պաշտպանած անձս՝ այն
աղջիկ զօրականին որդին է՝ որ Սիպերիոյ խորե-
րէն Սիմօն մարաջխաթին աղջիկները փարիզ բե-
րաւ : — Ի՞նչ կըսէք , ձեր պաշտպանած ան-
ձը . . . : — Առաքինի արհեստաւոր մ'է , իր
ընտանեաց նեցուկը . բայց պէտք է որ ամեն բան
յայտնեմ ձեզ . ահաւասիկ եղելութիւնը . . . »

Ատրիէնի ընելիք մտերմական պատմութիւ-
նը մէկէն ընդմիջեցաւ Մէն-Տիդիէ տիկնոջ վրայ
գալովը , որ դահլիճին դուռն ուժգնութեամբ
բանալով Պ . Տ'Էկրիների հետ ներս մտաւ : Իշխա-
նուհւոյն դէմքին վրայ դժօխային ուրախութիւն
մը նկարուած էր , զոր զայրագին բարկութեան
մը սուտ երեւոյթով հազիւ կրնար ծածկել :

Պ . Տ'Էկրիների ներս մտած ժամանակ հարցա-
կան տատամտոտ աչքով մը Տօքթօր Պալէնիէի ե-
րեսը նայեցաւ : Նա ալ գլխու բացասական շարժ-

մամբ մը պատասխանեց : Աբբան անչուռն կա-
տաղութեամբ շրթունքը խածաւ , որովհետեւ
իր վերջին յոյսը Տօքթօրին վրայ դրած ըլլալով ,
իր նիւթած խորհուրդներն իսպառ կործանած
կարծեց , թէ եւ իշխանուհին նոր հարուած մը
պլտի տար Ատրիէնի :

« Պարոններ , ըսաւ Մէն-Տիդիէ տիկնոյն կարճ
եւ գահավէժ ձայնիւ , վասն զի սրտին չար ուրա-
խութենէն շուռնը կը կտրէր . պարոններ , տեղեր-
նիդ հրամեցէք . . . նոր ու հետաքրքրաշարժ
բաներ ունիմ ձեզ իմացընելիք այս օրիորդին վը-
րայ :

Եւ վերջին աստիճան քինալից ու արհամար-
հոտ աչքով մ'իր եղբոր աղջիկն ակնարկեց :

« Եկէք , նայինք . . . խեղճ աղջիկս , տա-
կաւին ի՞նչ կայ , ի՞նչ կուզեն ձեզնէ , ըսաւ Պ .
Պալէնիէ շողքորթ ձայնով մը պատահանին մէ-
ջէն՝ ուր կեցած էր Ատրիէնի քով . բայց ինչ որ
ալ պատահի՝ միշտ վատահեղիք իմ վրայ : »

Այս ըսելով բժիշկը դնաց Պ . Տ'Էկրիների եւ
Պ . Թրիբօի քով նստաւ :

Քարտուիլի օրիորդն իր հօրաքեռ յանդուգն
թշնամանքը լսելուն պէս , գլուխը վեր տնկեց
խոխտաբար . . . ճակատը կարմրեցաւ , եւ իր
վրայ եղած այս նոր սպառնալից յարձակումէն
զրդուելով եւ համբերութիւնը կորսնցընելով՝ դէպ
ի սեղանը դնաց՝ որուն առջև իշխանուհին նըս-
տած էր , եւ խոռոկալ ձայնով մ'ըսաւ Պ . Պալէ-
նիէի .

« Սիրելի Տօքթորս , կը խնդրեմ որ հնար եղածին չափ շուտով իմ բնակարանս գաք . գիտէք որ ձեզ հետ խօսելու ամենակարեւոր պէտք մ'ունիմ : »

Եւ Ատրիէն քայլ մ'առաջ գնաց դէպ 'ի մեծ թիկնաթոռը՝ որուն վրայ փեղոյրը դրած էր , իշխանուհին այս տեսնելուն պէս՝ մէկէն ոտքի վերայ ելաւ ու գոչեց . « Ի՞նչ կընէք , օրիորդ , — բնակարանս կը դառնամ , տիկին . . . դուք ձեր կամքն իմացուցիք ինձ , ես ալ խմբիներս յայտնեցի . կը մ'նան շահու վերաբերեալ դործերնիս , անոնց համար ալ իմ կողմէս մէկը պիտի կարգեմ : »

Քարտովի օրիորդն իր փեղոյրը թիկնաթոռին վրայէն առաւ : Ան-Տիգրէ տիկինը տեսնելով որ իր որսը ձեռքէն կը փախչէր , աճապարհօք վազեց եզրօր աղջկանը քով , եւ քաղաքավարութիւնը մէկզի գնելով՝ ուժգնութեամբ թեւէն բռնեց ու դողալով ըսաւ . « Կեցի՛ք . . . — Ա՛հ , տիկին . . . ըսաւ Ատրիէն ցաւագին արհամարհանօք , ուր ենք արդեօք . . . — Քախչի՛ր կուղէք . . . ուրեմն կը վախնաք մեզնէ » ըսաւ Ան-Տիգրէ տիկինն արհամարհոտ աչքով մը զայն վերէն 'ի վար չափելով :

Այս եւ լեւնախօսքը բաւական էր Ատրիէնը մինչեւ իսկ բորբոքեալ հնոցի մը մէջ քայլեցնելու : Ազնիւ եւ խրոխտ շարժմամբ մ'իր թեւը քաշեց հանեց հօրաքրոջը ձեռքին մէջէն , ձեռքի փեղոյրը թիկնաթոռին վրայ նետեց , եւ սեղանին

քով դառնալով՝ իշխանական կերպով մ'ըսաւ իշխանուհոյն . « Այս ամենը թէ եւ խորին դժուրանք կաղչեն ինձ , բայց աւելի ծանր բան մը կայ . . . այն է վատարտութեան ամբաստանութիւնը . խօսեցէք նայիմ , տիկին . . . անա մտիկ պիտի ընեմ : »

Եւ գլուխը բարձր բռնած , երեսին գոյնը թեթեւ մը կարմրած , աչքը ցամառն արտաքով մը կէս ծածկուած , ձեռքը խաչաձեւ կուրծքին վրայ դրած , որ իր կամաց հակառակ ուժգին կը բաբախէր , եւ իր գեղեցիկ ոտքին ծայրովը գորգին զարնելով՝ անվեհեր նայուածք մ'ուզղեց հօրաքրոջը վրայ :

Այն ժամանակ իշխանուհին ալ ուզեց սրտին մէջ լցուած եւ գինքն ուսեցուցած թոյնը կաթիլ կաթիլ դուրս թափել , եւ իր որսն հնար եղածին չափ երկար չարչարել , վստահ ըլլալով որ ալ չէր կրնար իր ձեռքէն ազատիլ :

« Պարոններ , ըսաւ այն ժամանակ Ան-Տիգրէ տիկինը զսպեալ ձայնիւ , ահաւասիկ պատմեմ ձեզ եղածը . . . : Խմացուցին ինձ թէ ուտիկանութեան տեսուչն եկեր հետս խօսիլ կուղէ . գացի քովը եւ ցաւալի դէմքով թողութիւն խնդրեց ինձմէ իր կատարելիք պարտաւորութեան համար : Բռնելու բանտը տանելու հրաման եղած մարդ մը տեսնուեր է որ պարտէզին ապարանքը մտեր է . . . »

Ատրիէն այս լսելուն պէս սիրաբ թոթվուեցաւ . կասկած չմնաց որ Ակրիքօյլ համար էր :

բայց մտածելով որ պահուելու անհոգի անպահով էր, նորէն սիրտը հանդարտեցաւ :

« Ոստիկանութեան տեսուչը, շարունակեց իշխանուհին, հրաման խնդրեց ինձմէ այն մարդը փնտռելու՝ թէ մեծ եւ թէ փոքր ապարաններուն մէջ : Եւ որովհետեւ իր իրաւունքն էր, աղաչեցի որ նախ փոքր ապարանքին մէջ փնտռէ, եւ ետ ալ հետը դացի . . . : Արչափ եւ օրիորդին եպտրելի վարքը դիտէի, կը խոստովանիմ որ երբէք չէի կրնար մտքէս անցունել որ ոստիկանութեան վերաբերեալ այսպիսի ողբայի դործի մը մէջ մատուցեցած ըլլայ . . . բայց կը սխալէի : — Ի՞նչ ըսել կուզէք, տիկին, դո՛ւնց Ատրիէն : — Հիմա պիտի իմանաք, օրիորդ, ըսաւ իշխանուհին յազութական դէմքով . ամեն մարդ իր կարգին . . . դուք քիչ մ'առաջ չափազանց աճապարեցիք հեղինու խրոխտալու . . . : Քացի ոստիկանութեան տեսչին հետ . . . հասանք փոքր ապարանքը . . . : Չեզ կը թողում երեւակայել պաշտօնատարին զարմանքն ու ապշութիւնը՝ երբոր այն թատրոնի աղջկանց պէս հազուած երեք ըսպասուհիները տեսաւ . . . : Այս իրողութիւնն իմ խնդրանօքս ատենադրութեան մէջ նշանակուեցաւ, վասն զի այնպիսի այլանդակութիւններըն ամենուէն աչքին հաւտացընելը դիւրին բան չէ : — Իշխանուհի տիկին, մեծ իմաստութեամբ վարուեր էք, ըսաւ Պ. Թրիբօ՝ գլուխը ձեռնով լաւ է որ արդարութիւնն ալ իմանայ ու դիտնայ այդ բանը : »

Ատրիէն մեծ մտատանջութեամբ Ակրիքօլի վիճակը խորհելով՝ Թրիբօի կամ Աէն-Տիգիէ տիկնոջ խօսքերուն կծու պատասխաններ տալու փոյթ չըբաւ, այլ սրտատանջութիւնը ծածկելով լաութեամբ մտիկ կրնէր :

« Ոստիկանութեան տեսուչը, շարունակեց նորէն Աէն-Տիգիէ տիկինը, սկսաւ խստիւ աղջիկները քննել, եւ հարցուցանոնց թէ օրիորդին ապարանքը մարդ մը մտած ըլլալը տեսած կամ իմացած էին . . . երեքն ալ անհաւատալի յանազըգնութեամբ մը պատասխանեցին թէ բնաւ մէկու մը ներս մտնելը տեսած չէին . . . : Բարի եւ առաքինի՛ աղջիկներ, ըսաւ մտքէն Քարտօվիլ օրիորդն ուրախութեամբ . ուրեմն խեղճ արհեստաւորն առ այժմ ազատեցաւ : մնացեալն ալ Տոքթոր Պալչնիէի օլաշտպանութեամբ կը շնորհնայ : — Բարեբաղդաբար, յարեց իշխանուհին, իմ կիներէս մէկը՝ Արիվօս տիկինը հետեւ կեր էր . այն պատուական կինը յիշելով որ օրիորդըն այս առաւօտ ժամ ութին տուն դարձեր էր, ըսաւ պաշտօնատարին թէ կարելի էր որ օրիորդը պարտիզին փոքր դռնէն մտած ժամանակ . . . չգիտնալով . . . դուրը բաց թողուցած ըլլայ եւ մարդն ալ անկից ներս մտած ըլլայ : — Լաւ կըլլար, իշխանուհի տիկին, ըսաւ Թրիբօ, որ տեղեկագրին մէջ նշանակել տայիք թէ օրիորդն այս առաւօտ ժամ ութին տուն դարձաւ . . . : — Ի՞նչ հարկ կար այդ եղելութիւնը նշանակել տալու : ըսաւ բժիշկն իր գերը ճշ-

դիւ շարունակելով, այդ բանը ոտտիկանութեան տեսչին ըրած խնուարկութիւններուն հետ բնաւ վերաբերութիւն չունէր : — Բայց, Տօքթոր, ըսաւ Թրիրօ : — Բայց, պարոն, ըսաւ Պ. Պալէնիէ կարուկ ձայնով մը, իմ կարծիքս այս է : — Ես ալ Պ. Թրիրօի հետ այդ կարծիքէն չեմ, Տօքթոր, ըսաւ իշխանուհին : խորհեցայ թէ այս բանը տեղեկագրին մէջ անցունել տայ հարկ էր, եւ պաշտօնատարին շիտթեալ ու տխուր նայուածքէն հասկըցայ թէ որչափ ցաւ կ'զգար այսպիսի ընկերական բարձր վիճակէ օրիորդի մը գայթակղելի վարքը արձանագրելով . . . : — Անշուշտ, տիկին, ըսաւ Ատրիէն անհամբերութեամբ, կարծեմ թէ ձեր համեստութիւնն այն անմեղ ոտտիկանութեան տեսչին համեստութենէն շատ վար չմնար . բայց կը թուի ինձ թէ ձեր հաւատար անմեղութիւնը չափազանց շուտով գայթակղեր է, վասն զի դուք ալ ան ալ կրնայիք խորհիլ թէ կարգէ դուրս բան մը չկար եթէ, ենթացիք թէ, առաւօտեան ժամ վեցին դուրս ելած եւ ութին տուն դարձած ըլլայի : — Այդ չքմեղութիւննիդ թէ եւ ոչ . . . բայց դոնէ ճարպիկ է, ըսաւ իշխանուհին դառնութեամբ : — Ես ինքզինքս չեմ արդարացըներ, տիկին, պատասխանեց Ատրիէն դուռը շարժելով : Բայց որովհետեւ Պ. Պալէնիէ ինձ համար նպատակաւ խօսք մ'ընելու բարեհաճեցաւ, ես ալ հնարաւոր մեկնութիւն մը կուտամ այնպիսի իրողութեան մը դոր չեմ ուզեր բացատրել ձեր առջեւ . . . :

— Ուրեմն այն իրողութիւնը կրնայ մնալ ոտտիկանութեան տեղեկագրին մէջ . . . մինչեւ որ օրիորդն անոր բացատրութիւնը տայ » ըսաւ Թրիրօ :

Տեկրինի արբան՝ ճակատը ձեռքին վրայ դրած՝ գրեթէ բնաւ ուշադրութիւն չէր ընել այս տեսարանին, վասն զի Քարտուվիլ օրիորդին ու Սիմօն մարաջախտին աղջկանց տեսակցութենէն ծագելիք հետեւանքը մտածելով սարսափեր մը նացեր էր, եւ այն իրիկուն Ատրիէն օրիորդը դուրս ելնելէ արգելուլ՝ անհնարին կերեւէր իրեն :

Այն-Տիգրիէ տիկինը դարձեալ սկսաւ շարունակել .

« Ոտտիկանութեան տեսուչն այնպէս չարաչար գայթակղեցընող իրողութիւնը տակաւին բան մը չէ, պարոններ, մնացեալ պատմելիքիս քով . . . : Փոքր ապարանին ամեն կողմը պըտրտեցանք վնասեցինք եւ մարդ չգտանք . . . : Երբոր օրիորդին ննջելու սենեկէն դուրս ելնելու վրայ էինք, որովհետեւ ամենէն ետեւ քննեցինք գայն, Արիօսա տիկինը նշմարել տուաւ ինձ թէ սուտ դրան մը վրայի ոսկեզօծ զարդերէն մէկը լաւ կցուած չէր . պաշտօնատարին ուշադրութիւնը հրաւիրեցինք այս անսովոր երեւոյթի մը վերայ, իր մարդիկը քննեցին վնասեցին եւ ահա տախտակափեղկ մ'ինք իր վրայ սահելով բացուեցաւ . . . եւ այն ժամանակ ինչ երեւան ելաւ արդեօք դիտէք . . . բայց ոչ . . . ոչ . . . այն :

աստիճան նողկալի, այն աստիճան գայթակղելի բան է . . . որ չեմ համարձակիր երբէք . . .
 — Եթէ դուք չէք համարձակիր, տիկին, ես կը համարձակիմ, ըսաւ Ատրիէն անվահեր կերսով, երբ ցաւօք սրտի տեսաւ որ Ակրիքօլի պահուած տեղն երեւան ելեր էր. ձեր համեստութիւնը չլիրաւորելու համար չեմ ուղեր, տիկին, որ այդ նոր գայթակղութեան պատմութիւնը դուք ընէք . . . եւ իմ ըսելիքս ալ զիս արգարացընելու համար չէ բնաւ: — Եւ սակայն դէչ չըլլար կարծեմ, օրինորդ, ըսաւ Սէն-Տիգրէ տիկինն արհամարհոտ ժպիտով մը: Մարդ մը պահել ձերնընջելու սենեկին մէջ: — Մարդ մը պահել իր նընջելու սենեկին մէջ . . . գոչեց Տէկրինսի մարքիզը գլուխը վեր վերցընելով այնպիսի բարկութեամբ մը որ հազիւ կրնար սրտին անագորուն ուրախութիւնը ծածկել: — Օրինորդին ննջելու սենեկին մէջ մնորդ մը, յաւելցուց Պ. Թրիբօ. կը յուսամ որ այդ ալ ատենագրութեան մէջ նշանակուեցաւ: — Այո, այո, պարոն, ըսաւ իշխանուհին յաղթական դէմքով: — Բայց, տիկին, ըսաւ քօթիչը կեղծաւոր դէմքով մը, այն մարդն անշուշտ գող մ'ըլլալու է, եւ ասով եղելութիւնն ինքնին կը բացատրուի . . . ուրիշ որ եւ է կասկած հաւանականութեան դէմէ . . .
 Պ. Պալէնիէ, օրինորդին նկատմամբ ձեր ունեցած ներողամտութիւնը ձեզ կը սխալեցընէ, ըսաւ իշխանուհին ցամաք կերպով: — Այդ տեսակ գողերուն ինչ ըլլալը յայտնի է, ըսաւ Թրիբօ,

գեղեցիկ ու հարուստ երիտասարդներ են քոթրաբար . . . — կը սխալիք, պարոն, ըսաւ Սէն-Տիգրէ տիկինը, օրինորդին աչքն այնչափ վերերը չէ . . . եւ կը ցուցընէ թէ սխալանք մը ոչ միայն մեղապարտ այլ եւ անարդ ու զգուելի կրնայ ըլլալ . . . Ուստի եւ ալ չեմ զարմանար թէ ինչու համար օրինորդը քիչ մ'առաջ այնչափ համակրութիւն կը յայտնէր հասարակ ժողովրդեան վրայ . . . Այս տեսարանն առաւել անոր համար սրտաշարժ եւ խանդաղատելի էր, որ օրինորդին պահած մարդը գործաւորի կապոյտ շապիկ հագած էր: — Գործաւորի կապոյտ շապիկ մի' . . . գոչեց Պ. Թրիբօ խորին զղուանք ցոյց տալով, ուրեմն ստորին կարգի մարդ մ'էր . . . ինչ քստմենի գայթակղութիւն . . . — Մարդը խոստովանեցաւ որ գարբինի գործաւոր մ'է, ըսաւ իշխանուհին. բայց արդարութիւնը խօսելով բաւական գեղադէմ երիտասարդ մ'է, եւ անշուշտ օրինորդն ալ . . . գեղեցկութեան համար ունեցած զարմանալի ջերմեռանդութեամբը . . . — Բաւական է, տիկին . . . բաւական է, ըսաւ յանկարծ Ատրիէն, որ մինչեւ այն ժամանակ պատասխան տալ արժան չհամարելով ցաւալից եւ հետ զհետէ ըորքօքող սրտմտութեամբ մ'իր հօրաքեռ ըսածները մտիկ կընէր. քիչ մ'առաջ ձեր մէկ նողկալի զրպարտութեան դէմ քիչ մնաց որ ինքզինքս արգարացընելու պիտի ելնի, բայց, ոչ, երկրորդ անգամ այնպիսի պիտարամտութիւն մը չեմ ըներ . . . Միայն

մէկ բան մը կուզեմ հարցընել ձեզ , տիկին . . .
 այն պարկեշտ եւ առաքինի գործաւորն անշուշտ
 բռնուեցաւ , այնպէս չէ : — Անտարակոյս , բըռ-
 նուեցաւ եւ բաղմաթիւ զինուորներով բանա-
 ատուեցաւ . . . : Այս դժբաղդ լուրը ձեր սիր-
 արը կը կտրտէ , օրիորդ , այնպէս չէ . . . ըսաւ իշ-
 խանուհին յաղթական դէմքով , եւ արդարեւ
 պէտք է որ խիստ գորովալից դուժ մ'ունեցած
 ըլլաք այդ համակրութեան արժանի երկաթա-
 գործին վրայ , ինչու որ ձեր յանդուգն հեգնու-
 թիւնները մէկ կողմ դնէք : — Այո՛ , տիկին , վատ
 եւ ծաղրելի գործերը հեգնելէն աւելի կարեւոր
 պարտք մ'ունիմ կատարելիք , ըսաւ Ատրիէն ,
 որուն աչքն արտասուօք կը լցուէր Ակրիքօլի
 ընտանեաց դառն սրտատանջութիւնը մտածելով
 եւ փեղոյն առնելով գլուխը դրաւ , ժայաւէննե-
 րը կապեց եւ Տօքթօրին դառնալով . « Պ . Պալէ-
 նիէ , կը յիշէք որ քիչ մ'առաջ ձեր պաշտպանու-
 թիւնը խնդրեցի պաշտօնէին քով . . . : — Այո՛ ,
 օրիորդ . . . եւ բերկրութիւն կը համարիմ ինձ՝
 ձեր միջնորդն ըլլալ անոր քով : — Ձեր կառքը
 վանն է : — Այո՛ , օրիորդ . . . ըսաւ Տօքթօրը
 զարմանքի մէջ իյնալով : — Բարեհաճեցէք ու-
 բեմն հիմա զիս պաշտօնէին տունը տանիլ . . . :
 Եթէ ձեր միջնորդութեամբ իրեն ներկայանամ ,
 խնդրելիք շնորհս կամ մանաւանդ արդարու-
 թիւնս չմերժեր : — Ի՞նչ կըսէք , օրիորդ , ըսաւ
 իշխանուհին , այս եղելութիւններէն ետեւ տա-
 կաւին կը համարձակի՞ք այդպիսի բան մ'ընել

առանց իմ հրամանիս . . . չլսուած բան է այս :
 — Ջղուելի բան է , յաւելցուց Պ . Թրիքօ , բայց
 ամեն բան յուսալի է : »

Երբոր Ատրիէն հարցուց Տօքթօրին թէ կառ-
 քը վանն էր , Տիկրինելի արբային սիրտը թուեց
 ելաւ . . . : Անյուսալի դժուրեթեան ճառագայթ
 մը փայլեցաւ աչքին մէջ եւ հազիւ կրցաւ սրտին
 շարժումը զսպել՝ երբոր արագ ակնարկութիւն
 մ'ըրաւ բժշկին եւ նա ալ երկու անգամ արտե-
 ւանունքը խոնարհեցուց 'ի նշան համամիտ հա-
 ւանութեան : Ուստի երբոր իշխանուհին բարկա-
 ցայտ դէմքով Ատրիէնի ըսաւ . « Օրիորդ , հրա-
 ման չունիմ որ դուրս ելնէք » , Պ . Տիկրինէի մաս-
 նաւոր եղանակաւ մ'ըսաւ անոր . « Կարծեմ թէ ,
 տիկին , կրնաք օրիորդը Պ . Տօքթօրին հօգնու-
 յանել : »

Մարքիզն այս վերջին խօսքն այնպիսի նշա-
 նական կերպով մ'ըսաւ , որ իշխանուհին հետ ըզ
 հետէ բժշկին եւ Պ . Տիկրինելի երեսը նայելով՝
 ամեն բան հասկըցաւ եւ երեսն ուրախութեամբ
 պայծառացաւ :

Այս գաղտնի խորհրդակցութիւնը ոչ միայն
 արագապէս կատարուեցաւ , այլ եւ արդէն իրի-
 կուն ըլլալով մութը կոխած էր , ուստի եւ Ատրի-
 էն՝ Ակրիքօլի վիճակին վրայ զգացած վշտալի
 մտահոգութեամբ զբաղած ըլլալով՝ չկրցաւ իշ-
 խանուհւոյն Տօքթօրին եւ արբային մէկ մէկու ը-
 րած նշանները նշմարել , թէ եւ իրեն համար ան-
 հասկանալի էին :

Այսու ամենայնիւ իշխանուհին չուղելով որ Մարքիզին ըրած զխտորութեանը զլուրաւ հասողուած երեւի, ըսաւ. & թէպէտ եւ Պ. Տոքթորն օրիորդին վրայ մեծ ներողամտութիւն ցոյց կրուտայ, զայն անոր յանձնելն անպատեհ չէի տեսներ թերեւս . . . բայց միանգամայն չէի ուզեր թողուլ որ այսպիսի նախընթաց մը հաստատուի, վասն զի այսօրէն սկսեալ օրիորդն իմ կամքէս դատ ուրիշ կամք չպիտի ունենայ. — Իշխանուհի տիկին, ըսաւ բժիշկը ծանրութեամբ եւ Ալէն-Տիդիէ տիկնոջ խօսքերէն վիրաւորուիլ կեղծելով, չեմ կարծեր թէ օրիորդին վըրայ ներողամտութիւն ցոյց տուի, այլ արդարութիւնը խօսեցայ . . . հիմա ալ, եթէ օրիորդը կը փախաքի, պատրաստ եմ զինքը պաշտօնէինքով տանելու. չեմ գիտեր թէ ինչ պիտի խնդրէ անկէ, բայց չեմ ալ կարծեր որ իր վրայ ունեցած վստահութիւնս չարաչար զործածելով անարժան յանձնարարութեան մը միջնորդ կամ պաշտպան բռնէ զիս : »

Այս խօսքէն Ատրիէնի սիրտը շարժելով սիրալիր մտերմութեամբ ձեռքը Տոքթորին երկընցողութեամբ ըսաւ. & Անհող եղիք, աղնիւ բարեկամ . . . ձեր ընելիք միջնորդութեան նպատակին համար ինձմէ շնորհակալ պիտի ըլլաք, վասն զի ընելիք բարեդործութեանս կէսը ձեզ պիտի վերաբերի . . . : »

Թրիբօ՝ որ Տոքթորին աւաբայիննոր գաղտնեացը ծանօթ չէր, ապշեալ դէմքով մ'աբբային

ականջն'ի վար ըսաւ. & Ի՞նչ կրնեն, կը թողուն որ իր թնայ. — Այո՛, այո՛, պատասխանեց խստուած թեամբ Պ. Տիկիրինի'ն շշտնացի ակնարկելով որ իշխանուհեոյն ըսելիքը մտիկ ընէ :

Ալէն-Տիդիէ տիկինն օրիորդին մօտենալով ծանրութեամբ չտրուած ձայնիւ մ'ըսաւ. ամեն մէկ բառերը շեշտելով. & խօսք մ'ալ ըսեմ ձեզ, օրիորդ . . . վերջին խօսք մ'ալ այս պարունակութեամբ կ'ըսէր. « Ձեր վրայ ծանրցած սարսափելի յանցանքներէն ետեւ՝ տակաւին իմ բացող զկամայն հակառակ վարուելու միտք ունի՞ք, պատասխանեցէք : — Այո՛, տիկին : — Այս դայթակղական յայտնութեանէն ետեւ տակաւին իմ իշխանութեան նըստ անսաստելու զխտաւորութեան մէջ էք : — Այո՛, տիկին : — Արեւմտեան դրամայէ կը մերժէք եւ չէք ուղեր իմ հրամայած պարկեշտ եւ խիստ կեանքս յանձն առնուլ : — Պահ մ'առաջ ըսի՞ ձեզ, տիկին, թէ այս սարսափէն պիտի հինեմ եւ իմ հաճոյցս համեմատ առանձին կեանք մը պիտի վարեմ : — Ձեր վերջին խօսքն անպատեհ : — Այո՛, վերջին խօսքս է : — Լաւ մտածեցէք . . . ըրածնիդ շատ ծանր բան է . . . զգոյշ կեցիք . . . : — Վերջին խօսքս ըսի, տիկին, երկու անգամ ըսելու սովորութիւն չունիմ . . . : — Կը լսէք, պարոններ, ըսաւ իշխանուհին, իրաւախոս ըլլալու համար ինչ որ հնար էր ըրի, բայց ամեն ջանքս ընդունայն ելաւ. ուստի օրիորդն այսուհետեւ ինքզինք թող մեղադրէ այն ազգու միջոցներուն համար՝ զոր իր յանդուգն

BRITISH MUSEUM

1850

PLATE - 2000

ՄԻՑ ԹՈՎԱՆՆԻՄԱՆ
1960
ՆՈՒ - ՋՈՒՆ

ՄՄ Հայագիտական գրադարան

MAL036642

ՄՄ Հայագիտական գրադարան

MAL036640

